ANUL V. — No. 200

5 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
10 LEI EX. ÎN STRAINATATE

Duminică, 5 Octombrie 1924

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Pe marginea actualităţii

Exagerările artei

Răsfoind vre-o colecţie de portretişti ai veacurilor trecute, exclami uimit: Erau numai oameni frumoşi atunci? Sau numai cei frumoşi îşi făceau portretul?

Nici una, nici alta. Arta picturii era mai miloasă în vremea aceea şi artistul destul de manierat ca să treacă cu vopsea groasă peste defectele obrazului, să micşoreze un nas care a întrecut măsura potrivită şi să mărească ochiul care n'a ajuns-o. Pe atunci îţi comandai cu încredere portretul şi-l atârnai cu mândrie în salon. Chiar dacă nu-ţi semăna în tocmai, era prea frumos ca să nu fii măgulit.

Azi deschizi cu teamă uşa unui atelier de pictură şi pozezi cu inima bătând, ca pentru o execuţie silită. Pictorul îţi scrutează faţa cu ochi de detectiv şi de călău. Cum ar căuta indiciile unei naturi criminale, aşa caută el asemănarea şi din nefericire o găseşte mai totdeauna într'un defect, într'o schimă a fizionomiei. De defectul acela se agaţă, şi-l prinde pe pânză şi-l exagerează. Portretul devine astfel în mâna lui un excelent mijloc de răzbunare.

Dar poţi să-l refuzi? Semeni cu portretul, oricât de mult ai voi să nu-i semeni!

Arta picturei, până în secolul trecut, însemna numai frumcs; astăzi ea tinde tot mai mult să însemne adevăr. Vom putea, cu ochii cu care am îndrăgit idealele păstoriţe ale lui Grigorescu să ne apropiem fără repulziune de ţăranii picturii prea realiste — chipuri pământii şi turmentate care — şi fierb pe pirostriile şchioape o mămăligă, o ghiceşti, amară şi aceea? Chipuri cari ar putea însoţi nimerit prin gări şi şcoli acele grozave desenuri de pe afişele de propagandă antialcoolică.

Cel care a admirat proporţiile minunate din tablourile vechilor maeştri s'a mai putut exalta dinaintea diformităţilor cubiste?

Sunt, fireşte, exagerări acestea din urmă, exagerări care fatal se ivesc în toate artele din timp în timp, îşi au apogeul lor de o clipă şi dispar lăsând prea puţine urme. In literatură dadaismul, în teatru expresionismul au fost părăsite în ţările lor de origină ca o haină demodată. Nu mai ese nimeni dela teatru cu halucinaţii, nu mai capeţi dureri de cap descifrând o carte căci până şi şefii dadaismului se chinuesc acum să scrie fraze limpezi după truda — poate mai mică ce şi-au dat-o în ultimii trei-patru ani ca să ne dea opere neinteligibile.

Vieţi ilustre

Biografiile oamenilor mari-savanţi sau artişti — sunt pline de învăţăminte. Viaţa mai tuturora e o tragedie, o plămădeală de suferinţi morale şi fizice, de izolări forţate, de lacrimi şi frământări nespuse. Fenomenul care decurge din ele e cu atât mai măreţ: sufletul dornic să ne evadeze tot mai mult, abia atuncea prinde aripi.

Noi, mărunţi muritori, ne înduioşăm dar socotim că soarta nu se poartă prea rău cu aceste genii căci dacă le ia, unul câte unul, bunurile vieţii le lasă totuşi pe cel mai de preţ din ele: creaţia... torturantă dar sublimă consolare...

Vieţile oamenilor iluştri sunt un continuu motiv de admiraţie şi chiar mai mult — o pildă. Pentru adolescentul în pragul vieţii, pentru artist şi pentru orice om în clipele lui de descurajare, nu există o lectură mai sănătoasă ca aceasta. Mai mult decât filosofia searbădă şi rece, mai mult decât vieţile sfinţilor a căror jertfe şi renunţări sublime par basme celor de azi, biografiile oamenilor mari prin felul cum ei au îndurat încercările vieţii sau au ştiut să se ridice deasupra, jertfindu-şi uneori mândria dar nici-odată visul, aceste biografii reconfortează şi dau imbold forţelor tinere oprite un moment în drum.

In străinătate, oameni de talent şi-au închinat întreaga viaţă acestor cercetări. Despre Balzac s'au scris zeci de volume şi cei de astăzi cunoaştem mai multe amănunte din viaţa uriaşului scriitor decât cunoşteau prietenii săi intimi şi — fără glumă — decât cunoştea poate Balzac însuşi. Zelul cercetărilor e destul de mare ca să poată fi şi păcălit.

Neamul nostru are şi el atâtea figuri mari, înălţătoare! Toate trebuesc înviate, „Adeverul Literar", de câte ori s'a ivit ocazia, şi-a făcut cu prisosinţă datoria aceasta de pietate. „Biblioteca Dimineaţa" prin pana măiastră a lui Galaction ne-a dat de curând viaţa lui Eminescu. Credem că va continua. Şi desigur că, condusă cum e de mâini pricepute, nu va cădea în greşeala acelor edituri cari dând la iveală asemenea cercetări au adunat înadins tocmai scăderile oamenilor mari şi detaliile dubioase din viaţa lor, scopul aceştor pretinşi biografi nefiind decât de a satisface curiozităţi bolnave şi de a câştiga astfel... parale bune.

Sportul în literatură

O scriitoare franceză, aviatoare pasionată, doamna Louise Faure-Favier îndeamnă pe scriitori la dese călătorii cu aeroplanul, capabile de a le da subiecte şi senzaţii reînoite pentru viitoarele lor romane.

Să facem şi la noi propunerea aceasta? Saltul ar fi într'adevăr prea sus.

Eroii romanelor noastre nu cultivă nici un fel de sport, desigur fiindcă — din lipsă de timp — nici autorii lor nu le cultivă, mai toţi fiind înhămaţi şi la alt car decât al literaturii prea puţin productive.

Literatura sportivă a luat în Franţa proporţii, dând acţiunii romanelor un cadru tot mai vioi şi mai plin de mişcare.

La noi, până mai acum câţiva ani, scriitorul adevărat român din firma „La adevărata artă naţională", când avea să-şi transporte eroul dintr'o localitate în alta, ezita chiar să-l urce în tren. Cu mai multă plăcere îl aşeza într'un rădvan hodorogit sau pe capra unei delijenţe patriarhale... Câmpiile se desfăşurau lin pe dinaintea lui, caii poposeau la fiecare fântână, la deal toţi călătorii se dădeau jos, suflând din greu. Era mai poetic.

E sigur însă că, lăsat liber, eroul ar fi ales drumul de fer cu toată lipsa lui de poezie. Nu-i dădea voe însă scriitorul — cum nu-i va da desigur nici acum să se urce în avion şi asta mai mult de frica criticilor naţionali cari l-ar taxa îndată de imitator servil al literaturii apusene.

ALICE GABRIELESCU

Din povestirile lui Adrian Zografi

SOTIR*)

de

PANAIT ISTRATI

PAŞAPORT: „L'Excellente et originale figure du vieux Sotir!"

ROMAIN ROLLAND

(DACA VREŢI, PUTEŢI SPUNE, DUPA POGOR, CA „MOTO E BUN").

AUTORUL

Adrian îşi plăti cafeaua şi eşi, îmboborojindu-şi urechile cu gulerul paltonului. Afară, viscol cumplit. Mari şi vijelioase strămutări de zăpadă, ridicate de crivăţ ca nişte nori, măturau cu furie piaţa gărei din Constanţa. Pe ici, pe colo, apărea ca 'ntr'un vârtej, se proptea o clipă şi dispărea, un biet Turc sau alt locuitor dobrogean cu ilic şi cu şalvari, luptând cu vijelia şi ţinând şalul strâns înfăşurat în jurul capului. Adrian se întorcea uneori şi-i privea cu milă:

— Cine ştie unde s'o fi ducând"...

In piaţa Ovidiu, el nu găsi ţipenie de om pe care să-l întrebe unde se află **Restaurantul Macedonia**, şi se învârti de mai multe ori în loc cercetând firmele. La vitrina unei mari librării el văzu, expus cu ostentaţie, un impunător tablou reprezentând: **Peisagiu de iarnă.** Cu tot frigul, Adrian nu putu trece fără a-l privi cu admiraţie:

— „Da," îşi zise el, părăsind vitrina; „e frumos, foarte frumos... Dar ce e frumosul **singur"!**.

Şi dând după colţul librăriei, căzu cu ochii drept peste **Restaurantul Macedonia**, intră şi străbătu printre mese până la tijgheaua unde se afla birtaşul:

— „Ai putea d-ta să-mi spui dacă vine pe-aci Sotir, matrozul bărbos de pe **Dacia?"** întrebă el, fără prea mult înconjur.

— „Da, vine regulat, dar numai după masă, ca să-şi ia cafeaua şi să mai pălăvrească," — răspunse negustorul, care era bulgar, ori grec, sau poate chiar român, în ori-ce caz, avea ceafa groasă şi-i crăpa cămaşa'n spete.

— „Bun, am să mănânc aci şi să-l aştept."

Era la prânz. Adrian îşi scoase paltonul, luă loc la o masă neocupată de lângă intrare şi fu servit.

* * *

Pachebotul **Dacia**, de curând lansat, făcea a treia sa cursă la Alexandria. Adrian, abia sosit la Constanţa, avea să se îmbarce pe el a doua zi. Sotir, matelotul de care întrebase pe birtaş, era de fapt **cambuzier** pe acest vas, — şi, în acelaş timp, una dintre acele curiozităţi internaţionale pe cari nu le întâlneşti decât prin cârciumele onorate de muncitorii mărilor; dar nu o uruitoare de poveşti fără de sfârşit, cum se întâmplă cele mai adesea, ci un om straniu prin contradicţiile firei sale: capacitate, hărnicie, cinste, multiple cunoştinţi şi nenumărate meserii, pe de oparte; iar pe de alta: vestita sa nestatornicie, nesupunere, furii şi capriţii neînţelese. Unul dintre numeroşii săi comandanţi de pe bastimentele streine, spunându-i într'o zi:

— „Bravul meu Sotir, dacă ai consimţi să stai cinci ani liniştit sub ordinele mele, te-aş face **secund!"**

— „Mi-e teamă de mucigaiu, comandante," i-a răspuns el. — „Şi apoi, nu vreau să fiu **secund** şi sub ordinele d-tale, ci **primul** şi sub ordinele mele: să nu vă închipuiţi că mă comandaţi întru ceva."

Şi el spunea adevărul, căci nu accepta decât posturile 'n cari, odată la curent cu munca, se executa cu atâta punctualitate, încât orice intervenţie devenea de prisos şi târa după dânsa dimisia sa.

Adrian făcuse cunoştinţă cu el în timpul verei anului expirat, într'un mic birt din Sinaia unde, în focul unei aprige discuţii obşteşti asupra mişcărei revoluţionare care se întindea repede în vremea aceia, Sotir, a cărui ironică rezervă Adrian o remarcase, interveni brusc, aruncându-i dintr'odată întrebarea următoare:

— „Ce eşti tu: A ori S.?" (Anarhist ori Socialist?)

— „Eu sunt **constructor**, nu numai doborâtor!" răspunse Adrian cu mândria neofitului.

— „Ai material de construit?"

— „Il înjghebăm cum putem."

— „Şi o să fie loc pentru **toată lumea** în noua voastră construcţie?"

— „O să fie pentru toată lumea... afară de leneşi!"

— „In cazul ăsta, eu n'am să fiu acolo... Mie'mi place lenea!" făcu Sotir, răsturnându-se spre perete şi strâmbând şi mai tare nasul lui deja strâmb.

Toţi lucrătorii isbucniră în râsete, căci omul care spunea că-i place lenea era plin de ghips, var şi praf de la cap până la ghete.

Adrian râse şi el; apoi, soarele fiind încă sus, ieşiră împreună cam fără scop şi se pomeniră pe una dintre mândrele alei ale acestei mândre reşedinţe regale.

Adrian se simţi numaidecât atras către acest om, mult mai vârstnic decât dânsul, graţie instinctului de aventură care clocotea în fundul fiinţei sale; iar gingaşul aventurier ce era Sotir, nu întârzia nici el, la rându-i, să recunoască în tânărul idealist cu inima în palmă, un discipol de o egală gingăşie.

Sotir respira din toată persoana sa acel aer de altitudine care se desprinde de pe mari grupuri voioase ce cobor de prin munţii Elveţiei în toate serile de vară,—aer dătător de dorinţi şi care face, trebue să facă, întâiul farmec al tuturor acelor călători ce nu cunosc graniţă, cărora întreg pământul le e Patrie, şi ale căror plecări şi sosiri neîncetate le ţin adesea loc de prânzuri sigure.

Tot plimbându-se, ei se îndepărtaseră pe o potecă ce părea să nu mai sfârşească, — şi atunci îi fu dat lui Adrian să asculte, pentru întâia oară în viaţa sa, răsunetul sguduitor al unui mare glas libertar, proclamarea mistică, cu colorit biblic, a celei mai nobile pasiuni omeneşti, când ea se manifestă în starea de pasiune: aceia de-a se mişca după propria sa voinţă şi de-a înlătura orice constrângere, care ar fi mai nesuferită decât moartea. Adrian, care era, fără să ştie, cu totul pătruns de această sfântă patimă, dar voia să numească pe oameni cu un nume cunoscut, întrebă pe Sotir:

— „Eşti anarhist?"

Acesta, puţin cam dezamăgit, (căci se credea înţeles mai bine), răspunse cu simplicitate:

— „Nu... Nu sunt anarhist... Eu sunt numai **un om care iubeşte libertatea şi caută să şi-o guverneze, s'o ordoneze.** Sunt, cu alte cuvinte, **un om liber,** pe când anarhiştii nu sunt oameni liberi şi nu iubesc libertatea: ei cred că sunt şi cred c'o iubesc, dar felul vieţei lor dovedeşte doar **nesupunere a tot ce vine de afară, şi supunere dulceagă faţă de tot ce vine dinăuntru.** Ei sunt deci **dezordonaţi.**

„Ori, există o ordine şi o guvernare în toate cele, în Univers, şi deci, în dragostea noastră pentru libertate deasemenea trebue să existe, căci nu tot ce vine **dinăuntru** e îndemn la dragoste. Cea mai mare parte dintre oameni sunt născuţi să fie sclavi. A fi om liber, nu e o treabă aşa de uşoară cum cred anarhiştii, — şi nu e uşoară, nu numai astăzi, dar nici mâine, nici în zece secole.

„A fi sclav, nu înseamnă a avea lanţul muncei nituit în jurul coapsei, — după cum, a fi om liber, nu înseamnă de loc a munci pe socoteala ta sau chiar a nu munci nimic. Sclavul e materia brută, destinată prin naştere a fi comandată cu brutalitate, cu isbituri, — materie fără calitate, substanţă josnică şi supusă înainte de toate josniciei sale. Ea este, în opoziţie cu materia superioară din care e alcătuit omul liber, ceia-ce nisipul e faţă de pătenţă: a isbi, sau a fi isbită, — a domina sau a fi dominată; mântul fertil: ea e inertă şi fără altă mişcare decât aceia care-i este impusă prin voinţa altora, aşa cum nisipurile Saharei sunt comandate de vânturi, — şi atunci, mişcarea ei e catastrofică, oarbă, ea înghite totul!

„Asta este pusderia sclavă şi sclavagizatoare, platforma care serveşte ori unui cap încoronat, ori unui democrat, ori, pur şi simplu, numai unui demagog, — c'o fi vorba de gloatele mahalalelor, sau de gloate mai restrânse, ca de pildă cele cari urlă prin parlamente, ele sunt întotdeauna conduse de o mână tot aşa de sclavă, tot atât de josnică, dar care a răuşit să se impue pentru moment, — mână care nu cunoaşte decât două forme de exis-şi cum, atât într'un caz, cât şi'n celalt, e vorba de aceiaşi silnicie în ochii omului liber, cum ai vrea să fie vorba de libertate între aceste două dominaţiuni?

Sotir tăcu o bună parte de drum, ca să dea şi lui Adrian putinţa de-a se rosti.

— „Care e, dar, forma ta de guvernământ?" întrebă acesta, cam cu ciudă.

Sotir dădu din umeri:

— „N'am nici una"...

— „Apăi, atunci eşti tot anarhist!"

— „Nu tocmai. Anarhiştii, devenind majoritate, vor fi nevoiţi să ia puterea şi să formeze **un guvern, ori dacă** nu, el va fi format de cei ce nu sunt anarhişti, căci nisipul omenesc are nevoe de-a fi împins, el nu se mişcă decât împins, el n'are iniţiativă, nici dragoste pentru altceva decât pentru ce e contrariul libertăţii. — Deci, unde vezi **guvernarea fără guvernământ,** fără silnicie, această admirabilă definiţie a libertăţei? Căci, e fapt sigur că, obligată să ia corp viu peste o materie moartă, sublima expresie a libertăţii nu va mai fi decât o dezgustătoare caricatură a idealului, o fină ţesătură de mătase dată pe mâna unui nebun!

„Libertatea, dragul meu prieten, adevărata libertate: aceia care se supune legilor ei însăşi, e **armonia**, evoluţia fără isbituri. Ea nu se află decât în mişcarea astrelor, unde domneşte comandamentul suprem, ordinea fără cusur şi fără slăbiciune. Pe pământ, o întâlnim, apropiată de forma ei desăvârşită, care e **Iubirea**, — la fiinţe mai puţin complexe decât omul. — Cunoşti tu viaţa cocorilor? Ei bine, cocorii formează comunitatea ideală. In cârdul lor, fiecare individ se mişcă după voinţă, e liber să mănânce sau nu, să doarmă sau nu, să stea pe un picior sau pe amândouă, şi nu au a se supune decât unei singure comande: comanda **Iubirei.** Supunerea la această comandă nu cunoaşte silnicie.

„Când în toropeala căldurilor de vară, în plina singurătate a câmpiei, — întregul cârd aţipeşte pe apucate, o santinelă rămâne de veghe, gata în ori-ce clipă să lanseze strigătul de pericol. Strejarul acesta ştie că supunerea e absolută, fiind reclamată de **Iubire,** şi el îşi ia zborul fără să se ocupe dacă vre-un membru a păcătuit legei dintr'o pricină ori dintr'alta: asta nu mai e treaba lui. Iar când toamna soseşte, şi vântul de Miază-Noapte începe să le umfle penele în răspăr, ei devin melancolici: toţi membrii ştiu că un fior al **Iubirei** pluteşte deasupra lor. Câte-va zile mai târziu, în toiul aşteptărei generale, un ţipăt brusc şi pătrunzător, urmat îndată de zbor, electrizează tot cârdul, aprinde comunitatea, — şi astfel, ordinul de plecare către ţările calde e dat de acela care, prin sensibilitatea lui, poartă în el geniul speciei, şi care se află totdeauna în fruntea stolului ce înaintează în unghiu obtuz.

„Iată toată libertatea pe care o putem dori oamenilor, adevărata anarhie, aceia pe care n'o vom avea niciodată, căci, zice-se, noi suntem fiinţe superioare cocorilor."

(Continuare în numărul viitor)

---

*) *Sotir*, scris în Ianuarie 1922, face parte din volumul primitiv trimis lui Romain Rolland ca încercare. El este un scâncet al inimei mele de atunci, care fusese rănită de o frază a lui Rolland. Fraza asta, o meritam şi n'o meritam. Poate c'o meritam.

Redat unei vieţi de care voiam să mă scap, toată lumina zilelor mele din 1921, o făceau scrisorile sale, cu adevărat *dumnezeeşti:* în toate, pe 4—6 şi 8 pagini, un amic cald şi înţelept mă îmbia să trăesc şi să lupt; — şi ca să-i fie cuvântul ascultat, el mi se deschidea mie, şi'mi arăta câte abisuri de crudă dezamăgire îi ascunde viaţa, cum pierdem pe drumul existenţei tot ce-am avut mai scump, mai sfânt, şi cum ne trezim, deodată cu peri albi şi singuri cuc în mijlocul aceleiaşi lumi milenare care urlă în toate limbile.

— Hai, înainte! Nu, îndărăt! La dreapta! Ba nu, la stânga! Vrem războiu! Nu, vrem pace! Vrem să vă sărutăm! Ba nu, vrem să vă scuipăm!

Ce să facă omul de gândire şi de simţire în mijlocul acestor haite de lupi sau de oi, (cum vreţi)? Rolland răspunde: să credem într'un viitor mai bun, *dar să facem tot ce ne stă în putinţă ca să-l apropiem.*

Era însăşi concepţia mea despre viaţă, simţită, întocmai, de ani, îndelungaţi, dar ce mână maestră mi-o definea! Şi, atunci, pun'te băete şi trage-i la scrisori peste scrisori, de s'o fi apucat bietul om cu mâinele de păr! — El îmi spunea: *„scrie, şarla dracului, ai talent!"* — Eu îi răspundeam: „nu, nu cred în artă, lasă-mă să-ţi sărut picioarele!"

Şi-o fi zis, năpăditul de zeci de scrisori pe zi: — *„Bată-te Dumnezeu! Mi-am căpătat beleaua cu nebunul ăsta!"* Şi supărat, îmi trimite o scrisoare de-o singură pagină, severă, *casantă,* — aşa cum numai Rolland ştie să scrie, — unde se găseşte fraza citată în prefaţa mea la volumul *Chirei*. Această scrisoare debuta astfel, (scriu aci numai din memorie, care nu-i faimoasă):

— *„D-ta eşti un om teribil! Eu nu vă cer afecţie! Nu caut afecţie! TEMPI PASSATI!"*

Cuvintele astea m'au ars la ficaţi. Idolul meu îmi zicea restit: *jos labele!*

Am plâns cu capul în pernă, ca să înăbuş hohotele, m'am recules şi i-am scris: *„D-ta eşti ca Dumnezeul creştinilor: fără inimă!"* Apoi mi-am luat aparatul, am colindat zeci de sate din Alpii Maritimi în toată vara anului 1921 şi, ca culme, îmi rup două degete de la mâna dreaptă, voind să repar un drum prăpăstios la o fermă în St. Etienne-de-Tinne, în munţi. Cu mâna în bandaj, timp de două luni, cu sufletul sfâşiat, colindam sărbătorile, bâlciurile, staţiunile climaterice, fotografiind ziua, *developând* noaptea la lumânare roşie, ţipând de două junghiuri deopotrivă de vii şi întrebându-mă din nou dacă, într'adevăr, merită viaţa atâta trudă: carne vie care geme!

Atunci îmi apăru în minte icoana lui *Sotir* şi m'am pus să-l evoc de îndată ce-am putut să ţin un condeiu între mijlociu şi inelar, aşa cum fac şi azi şi voi face toată viaţa ce-mi rămâne de trăit, căci am rămas infirm de arătător şi mijlociu, fiind strivite de un bloc de piatră.

Când am terminat pe Sotir, am prins poftă; Ionescu intervenind, am continuat, şi-am fost salvat, de astă dată, de la o moarte sigură, căci acum aveam cu ce să-mi cumpăr arma care sfărâmă în bucăţi ticăloasa de inimă. Atunci mi-am adus aminte de o confidenţă a marelui dascăl: *Creaţia m'a scăpat de la boală, de la moarte, de la pierzanie!"* Şi punându-mi cenuşă pe cap ca păcătosul, am recunoscut că el avea dreptate. Dar Rolland, uriaş al cinstei şi-al frăţiei, a ţinut, din parte-i, să-mi scrie într'o zi: — *„Je vous remercie de votre affection, cher ami, que mes boutades ne rebutent point".*

Ca să obţii o reparaţie aşa de strălucită, trebue să ai în viaţă mai mult decât *„noroc"*: trebue să ai *suflet.*

Sotir e scris sub înăbuşirea stărei sufleteşti de atunci. Această stare nu s'a modificat. Şi nu se va modifica niciodată, oricât de mare mi-o fi *„norocul"* în viitor, căci — cum sunt un om fără carte, — iau drept literă de evanghelie tot ce inima îmi şopteşte. Ea e călăuza mea. Şi ea îmi spune că e o greşală să vrei să-ţi altoieşti şira spinărei, pe o altă şiră a spinărei: omul vrea, dar viaţa o refuză. oricât ar fi de mare dragostea omenească.

Ideia asta mi-e scumpă în *Sotir.* Ea va scoate capul peste tot, în ce voiu scrie. Totuşi, ştiu să râz, să glumesc, să plâng, mai repede de cât cel ce ar dezaproba-o.

Şi acum, flăcăi de pe *Dacia*, cari mai trăiţi, sau de pe *„Carol"*, de pe *România* ori de pe „Impăratul... *Cârnat*" (cum îi ziceaţi voi în cârciuma lui Binder), veţi recunoaşte cine se ascunde sub *Sotir?*

(Dacă mai e în viaţă, să-mi scrie!)

O reprezentație cu bucluc

(Din ciclul „Amintirilor unui băiat de familie")

de **I. PETROVICI**
profesor universitar

Ziua cea mai însemnată a sezonului, la unchiu-meu, la moșie, era 29 August stil vechi, data nașterii fiului său cel mare. Natural că atâția oaspeți și atâta tinerețe câtă se afla în permanență acolo vara, nu așteptau prilejul unei date comemorative pentru a da vieții — pe care o desfășurau într'un brâu de petreceri nesfârșite — înfățișare febrilă și sărbătorească. Dar în ziua aceia lucrurile luau proporții neobișnuite chiar față de aspectul de sărbătoare veșnică pe care îl aveau toate zilele laolaltă. Și mai ales în anul de care vorbesc, fiindcă vărul — jubilar — care mă precedase cu doi ani în viață — își luase bacalaureatul și un atare eveniment în familie cu dare de mână, este ceva care merită o fastuoasă recompensă.

Cu multe zile înainte, stabiliserăm programul aniversării. Horă țărănească în curtea conacului, o masă cu invitați de la moșiile vecine, în sfârșit o reprezentație teatrală cu actori recrutați dintre noi. Cele dintâiu două numere ale programului ne agitau mai puțin; cel de al treilea însă ne-a dat mare bătae de cap. Cu toate că nu era întâia oară când jucam teatru la moșie, acuma o făceam însă în condiții deosebite. Mai înainte localul de teatru era școala din sat; de data asta trebuia să întocmim o scenă în chiar cuprinsul conacului. Ne mai îngrijora puțin și atitudinea întrucâtva ostilă a unchiului meu, care deși poet, deși mare iubitor de artă, avea o adevărată aversiune pentru meșteșugul actoricesc, în care vedea o pură imitațiune fără nici un element creator. Nici odată n'a vrut să asiste la reprezentațiile noastre, — dar acuma spectacolul urma să fie chiar la dânsul acasă, așa că aveam de furcă cu rezervele lui.

Dar tinerețea nu prea știe de piedici și ne-am făcut că uităm de asta, văzându-ne de treabă cu acelaș zel.

După ce am fixat destul de vag locul unde trebuia să se construiască scena, am alcătuit programul spectacolului: **Piatra din Casă** a lui V. Alecsandri, și — în special pentru mine care nu-mi plăcea să joc în comedie — un act dramatic în versuri, care se chema dacă-mi mai aduc aminte bine: **Dragoste și răzbunare.**

Ne aflam în perioada cea mai dulce a vacanții, când ne apropiam de asfințitul ei. Cu toții câți eram acolo, ajunsesem a întocmi un ansamblu perfect angrenat, în care fiecare își avea părticica lui de importanță și partea lui de fericire, și din care ne părea dureros a ne desface. Vremea căpăta și dânsa tonurile de dulceață ale toamnei născânde, cu ceruri calme și senine, fără vânturi, fără ploi. Nopțile cu deosebire deveniseră superbe și parcă celace pierdea soarele în putere, dobândea luna în strălucire. In revărsarea de argint a razelor natura lua înfățișări extatice care păreau să încremenească chiar timpul în loc.

Intrucât mă privea special pe mine, ar trebui să mai spun că cu toată situația precară de colegian și ambițiunea de-a mântui cât mai repede cu dânsa, erau momente în care mă simțeam așa de fericit, c'aș fi primit bucuros o permanetizare a vremei aceleia, dacă lucrul ar fi fost cu putință. La toate celelalte sbeguiri tinerești, care nu lăsau loc pentru o singură clipă de plictiseală făcând și din oboseală o stare de deliciu sufletesc, se mai adăoga și beția unui triumf: se deslegase în chipul cel mai luminos pentru mine enigma supremă a zilelor de-atuncea, enigmă care n'aș putea spune că mă amărâse, dar mă umbrea câteodată cu nourași de îndoială. Eram în fine sigur că duduia Lia mă iubea! O știam chiar de la dânsa și trăiam de mai multe zile în frigurile care urmează mărturisirilor definitive, în repertoriul — așa de puțin variat la toate vârstele — al întrebărilor necontenit reînoite cu verbul a iubi, al scenelor de gelozie împinse la absurd, deși din nenorocire fără nici o consistență, în sfârșit cu veșnicele strategii de izolare, pentru furturi de sărutări înfocate...

Cu aceste dispoziții de biruitor, am început pregătirile festivității. Liei nu-i plăcea în genere să joace și de data asta îmi pare că nici nu juca. Asista însă des la repetiții și ne dădea un concurs neprețuit la confecționarea decorurilor și împodobirea scenii. In comedioara lui Alecsandri primisem un rol de umplutură, al doctorului Franz. Dar tot temeiul speranțelor mele artistice se afla în drama în versuri, unde aveam rolul eroic și unde după multe tirade întraripate, ajungeam să mă sinucid. Partenera mea era domnișoara Aglaea..., care venea anume de la o moșie învecinată. Era frumoasă, mândră și ințepată. Nu admitea familiarități și la pregătirea pieselor ne ciocneam într'una. De data asta am avut vii discuții pentru un pasagiu al dramei în care trebuia s'o țin îmbrățișată. Dânsa voia să înlăturăm partea aceasta, pe când eu mă împotriveam în ruptul capului. In sfârșit — după stăruințele tuturora — am căzut în cele din urmă la tocmeală: gestul îmbrățișării rămânea să-l facem o singură dată, în seara reprezentației; era însă suprimat la repetiții...

Dimineața zilei de 29 August!

In ajun fusese noapte de veghere, fiindcă decorurile și cortina întârziaseră, iar scena era anevoe de construit. Personal nu simțeam mare tragere de inimă pentru această operă, oricât era dânsa de urgentă și de trebuitoare. De aceia m'am mărginit la câteva instrucții și la unele ajutoare mai mult simulate, cu toată gălăgia ambilor mei verișori, care munceau salahorește și protestau într'una că, nu pun mâna la greu. Necontenit mă foloseam de nebăgarea lor de seamă, pentru a dispărea câte-va momente, pe care le întrebuințam de altfel, bombănind prin întunericul grădinii acele tirade de care eram mai puțin sigur, din piesa unde speram să strălucesc a doua zi. In schimb Lia, deosebit de conștiincioasă și aplicată la lucrul manual, n'a părăsit o clipă treaba, până ce toate au fost gata. Degeaba i-am făcut atâtea semne pentru a mă întovărăși câte odată în raitele mele prin întunecimea parcului, — n'am putut-o clinti. Femeele sunt în astfel de ocazii mai prudente, și dânsa era cu deosebire dintre acelea care se puteau stăpâni.

Să fi fost unu după miezul nopții când s'a sfârșit zumzetul albinelor harnice și s'a încheiat lucrul, mai rămânând câteva detalii și pentru a doua zi. Când ne-am dus la culcare — surpriză! — curtea și toată grădina erau inundate de lumina încă puternică a lunei răsărită târziu. De la ferestile odăii mele, în acea noapte cu emoții, am privit-o vreme îndelungă, ridicând într'una o margine a storului, cu toate că nu-mi părea așa de prietină ca luna plină sau acea în creștere, pe care le cunoașteam mai bine și le spusesem păsurile mai des...

Foarte de dimineață, după un somn intermitent și dupăce eu luasem de câte-va ori drept zori de zi ceeace era tot bătaia lunii, am fost cu toții în picioare. Era de făcut ultima repetare a pieselor. Ne-am luat textele subțioară și ne-am coborât spre școala satului, unde altă dată aveau loc chiar reprezentațiile și pe care o păstraserăm ș'acuma ca local de repetiție. Lia a venit și dânsa: domnișoara Aglaea am găsit-o sosită de câte-va minute.

Am început repetiția simțind după acuma ceva din emoțiunea serii de spectacol. Intâiu am jucat drama care am văzut că se știa destul de bine, — bine înțeles cu sufleur. D-ra Aglaea se mai desghețase, însă fără a conveni să încercăm măcar la această ultimă repetiție, gestul care rămăsese rezervat pentru seară. Totuș enervat de intransigența ei absurdă am început s'o necăjesc:

— Degeaba te-ai împotrivit, fiindcă desearâ tot o să te lași îmbrățișată!...

Dânsa fără să răspundă nimica, schița o încruntătură între sprincene.

In sfârșit am repetat și „Piatra de Casă" care a decurs cu o vervă îndrăcită. Până și eu, care nu prea eram încântat de rolul pe care îl aveam, mi-am stâlcit cu atâta înverșunare limba, încât după râsetele celor care erau de față, credeam c'am reușit de minune să imitez pe neamțul care vorbește stricat românește.

Dar fericirile nu durează mult, și când era dispoziția mai bună, o catastrofă ne pândea din umbră. Când să plecăm și voesc să iau cu mine textul celor două piese, văd că acel al dramei nu se afla la locul care îl știam. Il caut prin alte părți — deocamdată fără îngrijorare — pe urmă, cu inima sărită, încep a-l căuta prin locuri din ce în ce mai imposibile: pe sub mese, pe sub bănci, pe după sobă, etc...

I. Petrovici

Toată cercetarea se arată zădarnică. Văru-meu cel mare — care avea și dânsul un rolișor interesant în dramă — scotocește și dânsul. Cu toții se pun pe căutare, afară de domnișoara Aglaea, care părea absolut indiferentă la ce se va întâmpla. Furios și bănuitor mă apropii de dânsa și-i spun:

— D-ta ai ascuns piesa, ai vrut să scapi și desearâ...

Ea, fără să se cutremure prea tare, îmi răspunse:

— Iți dau cuvântul meu, că nici nu m'am atins...

— Cuvântul d-tale, cuvântul d-tale!... vociferam sălbatec înainte...

— Crezi ce poftești!

— N'o să-ți mai dau nici bună ziua! fu ultima mea vorbă și m'am așezat cu ochii la geam.

Cercetarea a trebuit să se oprească, fiindcă s'a încredințat oricine că aicea n'a fost o rătăcire, ci o mână „criminală" care a tăinuit cu toate garanțiile. Văru-meu se apropie de mine și'mi spune necăjit:

— Trebue să ne gândim la ce punem în loc, fiindcă numai comedia nu ajunge.

La care, cu tonul eroic al tiradelor pe care — vai! — nu mai aveam a le recita seara pe scenă, i-am răspuns:

— Vă privește, dacă s'a pierdut drama, eu nu mai joc nimic!

Și totuș am jucat, cu toate că piesa nu s'a mai găsit! Am înțeles că nu puteam merge până la a jigni pe acela al căror oaspete eram și sub acoperișul cărora trăisem atâtea clipe fericite!

Reprezentația însă a fost jalnică, îndreptățind mai mult de cât își închipuise scepticismul răuvoitor al unchiului meu. In locul dramei pierdute s'a jucat fără nici o repetiție un act mai ușor din repertoriul nostru dar care nu avusese succes nici atuncea când se știa mai bine. Cât despre „Piatra din Casă" — singura în care rămăsese să joc — verva de la repetiții s'a evaporat cu desăvârșire. Eu eram așa de amărât, că după ce am încercat câte-va fraze a vorbi ca „neamțul" am dat-o de-a binelea pe românește. Ce să mai vorbesc despre scenă, care apărea așa de primitivă, în gura hambarului unde o instalasem și de pe grinzele cărui nu putuserăm isgoni șirurile de găini adormite, vizibile publicului spectator, care se uita mai mult la ele, ca la artiști!... Unchiu-meu a plecat pe la mijlocul spectacolului, preferând să colinde prin grădină.

Cum se prăbușiseră toate visurile mele, odată cu dispariția rolului eroic, pe a cărui croială îmi potrivisem așa de bine, atât modulările vocii cât și ritmul tinereții! N'am mai înțeles nimic din toată petrecerea, n'am mai danțat de loc (nici chiar menuetul favorit pe aria: Vous dansez marquise) și nu m'am prins — contrar tradiției — nici în hora țărănească, care se încinsese la lumina feerică a unor grămezi de pale aprinsă. Ș'atunci când Lia îngrijorată m'a găsit pe-o alee mai retrasă a grădinii, a văzut, apropiindu-se de mine, că aveam lacrimi de ciudă în ochi.

Supărarea nu mi-a trecut nici a doua, nici a treia zi, — deși cum se întâmplă îndeobște, începuse să mai scadă, transformându-se într'o tristețe domoală. A treia zi, pe seară. Lia mi-a șoptit la ureche un loc unde să fim numai amândoi. M'am dus, așa cum îmi spusese, și am lăsat-o să mă desmierde mult.

— Ce tot faci întruna pe supăratul? îmi zise dânsa, cu glasul plin de miere.

— Ah! n'am s'o iert niciodată pe canalia de Aglaea!

Lia tăcu. Apoi lipindu-și dulce fruntea de obrazul meu și închizând ochii fermecătoare îmi spuse cu vocea stinsă:

— Vrei să-ți spui ceva?

— Ce?

— Eu am ascuns piesa.

— Tu?...

— Eu; eram geloasă și nu voiam s'o ții îmbrățișată...

Poate că nu e de prisos să spun că toate s'au petrecut în conformitate cu justiția imanentă: cu Lia m'am împăcat îndată, iar cu Aglaea de-atuncea n'am mai vorbit nici până azi.

Robia iluziei

(Feciorul lui Nenea Tache Vameșul)

— **Hai, leagă-ți bocceaua, am aranjat cu Gălășescu** de la Spitale; te-a trecut și pe tine, bolnav, nebolnav, pleci cu colonia la *„Balta-Albă"*.

Și nenea „mare" de la Eforie, trecu maestos șnurul ochelarilor pe după urechea lui anemică, inflorată de câțiva peri strălucitori, cari puneau mai multă gravitate în figura lui de mântuitor al neamului și foarte multă garanție în minunățiile nămolului de la Râmnicul de sus. Mi-am mai aruncat odată privirea năucită de bucuria plimbării, spre ochiul ferestrei unde mama se trudea să-și astâmpere înecul din piept și umezeala din ochi, și tăind mahalalele adormite în salcâmi, m'am strecurat umil în *„coloana seriei întâia"* de buboși și ciopârțiți, cari își îndulceau ranele din legatele voevozilor care au nemurit memoria împărăției lor și-au înălțat faima sângelui de român. Faitoane grele, încărcate cu legături și damblagii, au eșit ostenite din prăfăria Râmnicului, sculând macii din somn și contenind cântarea îngândurată a mierloilor. Un timp au stat în cumpănă; caii împânziți de drâmbele apei morților, și-au scuturat clopotele de aramă, înspăimântând cu hărmălaia popasului, pescărușii bălței. In porți, s'a ivit momâia înfășurată în halatul de dril al spitalului, a domnului Ianulescu, intern la Mavrogheni, *„medicul stației"*, căzut la toate doctoratele, asuprit pentru îndărătnicia lui, de maestrul Romniceanu, *„doftoru ăl mare dă la chirurgie"*, dar bine înfipt în grațiile Evdochiții, supraveghetoarea leneșă și arțăgoasă, îmbătrânită între figușii ei semeți și bârfelile infirmierelor de la „salon" — un fel de mam' Mariuța Căruțășoaia, tămăduitoarea celor ce-au călcat în lături dâscântate, și în a cărui farmacie ambulantă, nu se strivea, de cât sabur, tinctură de iod și picături de inimă. Poștalioanele au trecut apoi printr'un gang de frasini, aducând larma sosirii, pe prispele chiliilor unde se tăvăleau tumorile și fracturile. Din ele s'au prelins, suiți pe tărgi, sortiții tămăduirii, răspunzând anevoios la strigările domnului Ianulescu, care făcea apelul în pridvor, punând semne pe o listă, și scărpinându-se pripit, cu vârful creionului, în cărarea mustăților.

— Tu ce boală ai micule?

— M'a trimes nenea mare dă la Iforie, ca să fac băi la Balta-Albă, dă nomol.

Dar felcerul Ianulescu, cunoștea „aranjamentul" dela centru. Și-a plimbat cu o atenție prefăcută, privirea peste rubricele catalogului, frecând înainte, cu creionul, cărarea mustăților; și-a răsucit-o înapoi, pe dată; a trecut repede pe foaia cealaltă; după aceia, și-a azmuțit-o pe cea din urmă pagină și de acolo, cu o preocupare migăloasă, a svârlit-o tocmai în coada caetului, mormăind cu neîncredere:

— Mda!... Bronșită suspectă! Apoi și-a așezat mângâios o mână păroasă pe capul meu *„tuns la piele"* îmbrâncindu-mă spre gloata tolănită în iarbă. Sub clopotnița de ghindă, care așeza cercei de aluminium în urechile de atlas ale frunzelor, s'a întins o masă mare de azil. In jur, s'au orânduit, cei ce-și puteau sorbi zeama, în picioare; pentru cei risipiți în buruieni, supraveghetoarea plimba pe linia buzelor, targa cu gamele. Din fund, dintr'o pădurice de arțari, în coama căreia fulgera în soare, învelișul unui acoperământ boeresc, s'a apropiat o fantomă neagră, strivind mătasa ierbii cu mătasa încălțămintei. Din îmbrăcămintea ei scumpă, s'a ivit în capul cinei, ca într'o arătare a mântuirii, chipul alb și sfânt al doamnei Veleanu, ocrotitoarea miluiților Eforiei, așezând prin talere, printre codrii de pâine, în privirile înfometaților, în jur și peste toată încăperea verdeței, lumini și zâmbete din soarele și frumusețea ei. Un cap alb, peste fire de alb — albul imaculat al bunătății și al blândeții — cu priviri și cu obrajii albi, ieșea strălucitor și mândru din gulerul ....*Mariei Stuart,* încercuit de lumina unui lanț, care îi svârlea pe spate, un șearpe de aur, iar în piept, sub streașina horbodei de sidef a reveului, crucifixul abnegației. Din privirea ei de heruvim, picau mărgelele înduioșării peste capetele tunse cu scări, ale obidiților, semănați la poalele sufletului ei înalt. Și fantoma cea slăvită, după ce a blagoslovit cu osanalele credinței ei împărătești, îndurarea cerului, s'a răsucit la loc, pe încălțămintea ei scumpă, afundându-și mantia regească, în crângul de arțari. In creasta lor, într'un timp, suit pe treptele castelului, s'a ivit din nou soarele din părul ei de platină și zâmbetul din ochii ei alinători. Și soarele și zâmbetul, au spintecat verdeața pe din două; s'au prelins printre rubinii coacăzelor din gardul de mărăciniș, au poleit în treacăt ghinda de deasupra mesii, apoi au căzut întremătoare, pe ranele din iarbă, svântându-le și umplându-le de făgăduinți.

* * *

Toată „cura" mi-am făcut-o în preajma castelului. Regina bunătății și a tămăduirii, mă fascinase arzător. De atunci nu mai intram în baltă. Doctorandul Ianulescu, smintindu-și mustățile din loc, cu vârful creionului, bătătorea aleele cu foaia mea de dietă. Pe treptele doamnei Veleanu, nu i-ar fi trecut prin gând să mă caute. Pe edera lor stropită cu roșeața poamelor sălbatice, încremeneam nebănuit, la picioarele acelei împărătese a altruismului neasemuit, așteptându-i arătarea în prag. Prin ferestrele lipite de desișul crângului, ca două mari cleștare de cavou, date în lături, se revărsa domoală și îngândurată plânsoarea unui pian. Pe clapele lui scumpe, doamna Veleanu, înșeila, cu o apatie îndurerată, regretul splendoarei în declin și a măririi în apus.

Spleenul se ntraripa! Durerei din suspinul cântecului, nemai încăpându-i melodia, spărgea pe loc șoapta sugrumată între pantof și pedal, umplând pădurea de uimire. Atunci pianul plângea; — marșul defunctei măreții. In coacăze se ivea ca din pământ, halatul domnului Ianulescu. Cântarea din palat, contenea pe dată. Unghia cea lungă și lustruită a internului, se înălța între mustăți. La o fereastră răsărea un soare alb. Din ochii lui tot albi, o batistă scumpă, aduna lacrimi domnești. Calotta de plișă a doctorandului surprins, se pitea în coacăze; soarele se întorcea în horboda reveului, apunând în adâncul salonului. Și plânsoarea văduviei, iar scula pianul din somn și mustața de arhiduce a internului de la Mavrogheni, iar se înălța din coacăze.

Dar soarele nu s'a mai arătat. Ciurciuvele dantelate s'au întâlnit în chiotoarea lor de bronz, resfrângându-se înăuntru. Ciucurii de ederă s'au îmbinat la loc, pe lumina geamurilor, umbrind durerea din castel și adâncind pe împărăteasă, în reveria prăbușirii. Atunci, m'am urcat într'un cais. Chiran, mecanicul dela băile calde, s'a prelins în ederă. Inima își trimetea bătăile în tâmple. Din trepte, s'a coborît șapca lui Chiran, plutind în valurile coacăzelor.

Calotta domnului Ianulescu 'i-a eșit în drum. Am suit o cracă. In bluza manșonului, s'a prelins o hârtie! Șapca a pierit apoi în undele ederii, calotta a fulgerat un timp în rubinii poamelor, s'a topit în promoroaca unor mixandre, ivindu-se mai târziu în linia băilor. Castelul și-a deschis cavoul, trimițându-și luminile în ederă. Plânsoarea pianului a adus grabnic, svonul îndrăgostirii. Suspinul lui ascuns, strivit de pantoful întraripat, a umplut grădina de bănueli. Jos, la... cazino, calotta domnului Ianulescu, s'a apropiat de ciocul capellmaistrului:

— Măi Firică, meștere în cele lumești, zi-mi mă: *„Cu haina cernită în veci tu vei fii, dacă cu mine nu vrei tu să vii!"*.

Nu știu de ce, multă vreme, nu a mai răsărit la fel în amintirea mea, soarele din capul mesei popotei din *„Balta-Albă?!"* Poate că, unde bunătatea și făgăduințele din zâmbetul și lumina lui să se fi stins de-apururi în melancolia regretului și a amarei mele înfrângeri!

Și ca într'o robie a iluziei adânc rănită pe treptele împărătescului castel, durerea fățărniciei din năuntru, nu a putut alina durerea dezamăgirii ce aveam să îndur atunci, când domnul Gălășescu de la Spitalele Eforiei, mă hărăzise cu o bronșită mai puțin suspectă de cât grațiile doamnei Veleanu, ocrotitoarea nevoiașilor de la băile de nămol din *„Balta-Albă"*.

SARMANUL KLOPȘTOCK

Noapte de azil

In noaptea asta rea,
Când viscolul ca un vrăjmaș bătând
Colinda străzile pustii,
Târziu prin târgul mort vagabondând
Un singur ochi al unui felinar trudit
M'a intâmpinat în calea mea
Și blând ca un prieten m'a poftit
Pe poarta putredă ce-o lumina.

M'am strecurat
Pe lângă zidurile ce m'așteptau
Și am intrat
Intr'un azil în care pâlpâia
O candelă de-asupra celor ce dormeau
Trântiți pe așternut de rogojini
luminând icoana 'n care priveghea
Iisus zâmbind însângerat de spini

Pe-un strat jilav
Intr'un ungher m'am așternut să-mi odihnesc
Povara trupului bolnav
In rândul celor ce trudiți se odihnesc
In hainele murdare, putrezite
Cu care înfrigurați se 'nvăluiesc.

Tovarăși de azil îi văd pe rând
La candela ce-i mângâe filând
Cu fețe pământii și scofâlcite
Inghesuiți pe strat de rogojini ș'...
Cu tuse seci și glasuri răgușite
Cu respirații hârâite și greoaie
Udați de ploaie, mirosind a câine
Plângând de dorul unui colț de pâine
Sau răbufnind în gemete de ură
Nebuni și 'mpătimiți de băutură
Inseninați de râsuri de copil
Ce-aleargă cobitoare prin azil...
Și mă 'nfior
Gândindu-mă că sunt și eu de-ai lor

Au adormit cu toți ș'în sala largă
E-un sbârnâit de piepturi hârâite
Ce par că sforăind au să se spargă
Când dintr'un colț pe ușe se strecoară
Rugânda-se din putreda grămadă
Un vagabond ce pleacă după pradă
Prin bezna și vifornița de-afară...

. . . .

Din colțul meu, târziu privesc în sus
Spre cadru 'n care îndurerat Iisus
Mai priveghiază gloata de epave
In tremurarea candelei bolnave
Și îi citesc
Cum pe figura lui se răstignesc
Un val de suferințe noi
Durerea celor oropsiți
Ce n'au un adăpost și vecinic goi
Pe crucea vremii sufăr răstigniți.

Sibiu PAUL CONSTANT.

Cronică filozofică

Fenomenul originar

de LUCIAN BLAGA

Bicentenarul naşterii lui Kant, serbat anul acesta cu tot alaiul cuvenit de monografii şi de articole de informaţie, n'a adus nimic nou în tălmăcirea sau răstălmăcirea filozofiei marelui gânditor. Cu ocazia aceasta s'a semnalat chiar o scădere a *valutei* kantiene, ca să zicem aşa. Lucrul şi-ar găsi explicaţia sa. Intemeietorul criticismului venea cu o gândire crescută în şcoala matematică a lui Newton, aducea o analiză riguroasă în spiritul ştiinţei exacte. Dar nu mai e pentru nimenia o taină că matematica îşi are hotarele ei. Explicabilă în deosebi asupra spaţiului şi a materiei ea rămâne exterioară împărăţiei largi a vieţii. Pentru cuprinderea acesteia e fără îndoială mai chemată intuiţia de esenţă platonică a lui Goethe. Lupta ce s'a dat între ştiinţa exactă, ale cărei margini le preciza uimitor desigur Kant, şi între felul de a gândi a lui Goethe a fost întrucâtva o luptă între logica morţii şi logica vieţii. Cu cât creştea către sfârşitul veacului al XIX-lea şi apoi în veacul nostru interesul pentru viaţă şi pentru tot ce e organică manifestaţie spirituală, cu atât prezicerea lui Goethe că are să devină odată *actual* devenea o realitate istorică. Evoluţioniştii, harnici căutători de precursori, îl numără de mult între cei dintâi reprezentanţi ai doctrinei lor despre devenirea vieţii pe pământ. Fiziologii au discutat totdeauna cu viu interes „teoria culorilor", mult hulita „Farbenlehre" despre care autorul însuş în clipe de naivă necunoaştere de sine era dispus, să creadă că constitue pentru el un titlu de glorie mai durabil decât „Faust". Pragmatiştii, aceşti filosofi ai exigenţelor vitale, îl socotesc şi ei printre înaintaşi. Dar aproape nu este doctrină a vieţii, care să nu aducă un rând de pioasă mulţumire gânditorului poet. Metoda „fenomenului originar" introdusă de Goethe în tărâmul curat biologic sau fizical a fost în timpuri mai nouă întrebuinţată şi în alte domenii şi poate cu mai mult succes aici decât acolo: de Nietzsche în „originea tragediei greceşti", de Chamberlain în variatele sale studii începând cu cele asupra raselor şi sfârşind cu cele biografice, de Weininger în caracterologia sa, de Spengler în filosofia culturii. In deosebi ultimul, aşa de sgârcit în a recunoaşte ce a împrumutat dela alţii în arhitectonica sa clădire, nu uită niciodată să citeze pe înţeleptul adorat mai presus de orice. Să nu fim greşit înţeleşi. Goethe trăeşte nu atât prin teoriile sale din domeniul ştiinţelor naturale, cât prin metoda inaugurată. Iar prin perspectivele ce le deschide o metodă e totdeauna mai mult decât o teorie.

* * *

Punctul de plecare al concepţiilor goetheane despre natură îl formează constatarea — ecou al unor zilnice observaţii — că ea se manifestă într'o bogăţie aproape explozivă de *forme*, (Gestalten). Punem în paranteză cuvântul german, fiindcă e expresia originală, care nu-şi găseşte tălmăcirea adevărată în limba noastră. In graiul nostru de altfel aşa de bogat nu avem nici un cuvânt care să istovească originalul nemţesc. „Gestalt" înseamnă formă, figură, dar nu e noţiune aşa de abstractă ca acestea. „Gestalt" e mai intuitiv şi înseamnă mai mult figură sau formă *plastică* şi întrucâtva *mişcătoare, plină de viaţă*. Cuvintele noastre formă, figură au un înţeles prea rigid, prea geometrizat, ca să poată reda întocmai sensul celui german. Pentru înţelegerea felului goethean de a gândi observaţiile acestea pregătitoare nu sunt lipsite de interes. Goethe gândia în primul rând *intuitiv;* rezultatele cele mai teoretice ale gândirei sale sunt însă încărcate de pitorescul imediat al lucrurilor văzute şi pipăite. Goethe însuşi a mărturisit că nu ştia niciodată sigur unde începe în gândirea sa teoria şi unde intuiţia, aşa de mult şi de proporţionat se amestecau acestea în creerul său atotvăzător. Un excelent biograf*) vorbind despre deosebirea dintre Kant şi Goethe, scrie în privinţa aceasta următoarele: „Kant nu e deloc artist; ochiul său fizic nu e receptiv şi de aceea nu e nici creator. Despre el nu s'ar putea spune că nervul optic pătrunde din ochiu în creer, ci invers, creerul se continuă până în retină, văzul fiind la el o adevărată funcţiune analitică". Dimpotrivă la Goethe creerul e un fel de retină, care oricât ar gândi, îşi *vede* în acelaş timp plăsmuirile. Goethe nu gândeşte în abstracţiuni curate; abstracţiunile sale se nasc cu trup viu şi văzut. Abstracţiunile sale nu sunt seci şi uscate, noţiuni socratice, ci idei platonice, un fel de vedenii delimitate în spaţiu. S'a atras în repeţite rânduri atenţia asupra unei discuţii dintre Goethe şi Schiller, asupra „planetei originare". Această ciocnire de gânduri cu aer de anecdotă e prea caracteristică pentru deosebirea mentalităţilor ştiinţifice decât să n'o reproducem şi noi. Gândirea goetheană tindea între orice împrejurări spre „un pol statornic în goana apariţiilor", spre o unitate mobilă şi totuşi fixă în multiplicitatea şi pitorescul naturii. Intre altele marele poet s'a ocupat deaproape cu plantele. Diversele forme parţiale ale plantei: dela rădăcină începând până la tulpină, frunză, floare şi stamine Goethe le reduce la una singură, şi anume la forma de „foaie". După părerea sa foia se contrage şi se dilatează, luând pe rând toate înfăţişerile posibile. Dar nu numai formele simutane ale unei singure plante pot fi privite ca variante ale formei de foaie. La aceeaşi figură-tip se pot reduce toate plantele fără deosebire. Plantele sunt variaţii muzicale pe aceeaşi temă. Plantele reprezintă metamorfoza unei plante originare (Urpflanze) în chip de „foaie". In posesia acestui rezultat teoretic-intuitiv Goethe a pornit la drum naiv ca un mare copil să caute prin păduri „planta originară". Nu a renunţat la căutarea ei decât după interesanta discuţie cu Schiller. Goethe îşi expune părerile sale asupra metamorfozei. La un moment dat începe să deseneze planta originară; Schiller dă din cap: „Asta nu-i experienţă, asta e o idee". Goethe vădit surprins răspunde: „Mă bucur că am idei fără să ştiu şi că le văd chiar cu ochii". E adevărat, el îşi *vedea* ideile, dar nu e mai puţin adevărat că ideile sale erau cu toate acestea simple idei şi nu experienţe.

Astfel căuta Goethe în dosul tuturor formelor şi fenomenelor o formă fundamentală, un „fenomen originar" (Urphänomen). Intr'un loc în „Farbenlehre" îşi formulează precis procedeul: „ceiace observăm în experienţă sunt cele mai de multe ori numai cazuri speciale, cari se pot cu oarecare atenţii vârî în rubrici empirice generale. Aceste se subordonează iarăşi unor rubrici ştiinţifice, cari arată spre ceva şi mai general... De aci totul se organizează din ce în ce sub regule şi legi mai înalte, cari nu se revelează însă intelectului prin cuvinte şi prin ipoteze, ci se revelează aşa zicând intuiţiei prin fenomene. Noi le numim *„fenomene originare"*. Formula pare la început strict „ştiinţifică", în înţelesul tradiţional şi scolastic al inducţiei dela special la general; dar nu e aşa.

Goethe se simte „în opoziţie faţă de toată ştiinţa zilelor sale." Fenomenele originare „arhetipice", nu se revelează intelectului în chip de abstracţiuni, ci intuiţiei ca oricare alt fenomen. Fenomenele originare sunt *văzute*, dacă nu în experienţă cu ochiul exterior, atunci cu ochiul interior, — ele sunt vedenii din lumea aceasta sau din altă lume; — şi în felul acesta odrasle directe ale ideilor platonice. In partea a doua a lui Faust, Goethe a găsit o strălucită metaforă pentru aceste „fenomene originare". Le zice „Mamele", „die Mütter", fiindcă din ele se nasc toate lucrurile.

* * *

Schiller susţinea că „planta originară" e o „idee". Goethe la rândul său răspundea că o „vede". Plăsmuirea aceasta ibridă ce pluteşte fără patrie între abstraţiune şi intuiţie are desigur ceva misterios în structura ei, ceva — din punct de vedere logic — monstruos, dacă nu iraţional. Şi totuşi metoda goetheană o înţelegem: nu e omeneşte aproape; ea răspunde unei nevoi organice de-a ne orienta nu numai abstract ci şi intuitiv în multiplicitatea complicată a lumii. Căci să ne înşelăm pe noi înşine: dacă am înţelege numai lucrurile „absolut logice" limba omenească atât de pestriţă ar fi de mult redusă la un fel de algebră cu semne convenţionale strict definibile. Goethe spune într'un aforism des amintit că oricât am împărţi realitatea prin matematică — rămâne totdeauna un rest indivizibil. Marea identitate între realitate şi logică cerută cu atâta stăruinţă de oamenii ştiinţei exacte e un simplu deziderat. Desigur afirmaţiunile acestea sunt astăzi lucruri comune, mai ales de când anti-intelectualismul intuiţionist a luat proporţii de filosofie populară. Pe vremea lui Goethe nu era aşa. Kant tocmai formulase teoria *experienţei* pe care o voia irigid ţesută în matematică. Impotriva acestui terorism matematic, împotriva acestei dictaturi s'a ridicat întâia oară în istorie — Goethe. Fapta aceasta abia astăzi suntem în stare s'o judecăm în toată greutatea ei. Dacă lupta atât de izolată a lui Goethe împotriva matematicei n'a dat prea multe roade în ştiinţă, nu e mai puţin adevărat că a fost de o imensă însemnătate culturală. Vom vedea lucrul acesta în câteva viitoare articole.

*) H. St. Chamberlain, Immanuel Kant, pag. 36.

Scrisoare, după ultima plecare

de Mircea Gheorghiu

Palid, un pătrar ciudat,
Pe un cer însângerat
Inflorea stingher.

De aici, de pe pământ,
Aş fi vrut frumos să-ţi cânt
Să m'auzi în cer.

Dorul meu, însă, era
Dintr'o lume care vrea
Visul, în zadar,

Să-l înalţe—acolo, sus,
Unde cred că tu te-ai dus -
Intr'un chip bizar ;

Şi-aş fi vrut apoi, să-mi spui
Pe cărarea nimănui
Cum e drumul, cum...?

Cine-ţi mângâe uşor
Fruntea, ochii viselor,
Pe străinul drum...?

De plecarea ta sânt trist,
Mă'ntreb de ce mai exist
După pasul tău...

Oare pentru a spori
Lumea asta, dacă-o fi,
Cu un dor spre hău?...

. . . .

Şi cum, palid, tot visam,
Imi păru că nu eram,
Că mă simt în cer ;

Şi profilul tău ciudat
Pe-un senin însângerat
Inflorea stingher....

Reculegeri în nemurirea ta

de Camil Baltazar

M'oi reculege în prietenia ta,
copile mort în zile de lumină
cu plânset de nemuritoare stea.

Profund vei creşte clarele fântâni
în fiinţa mea şi'n tot ce mă'nconjoară.
Şi 'n seri de linişti, ale tale mâni
simţi-voiu cum pe creştetu-mi lumini pogoară

Te voi simţi în toi şi'n toate — şopot
de instelată simfonie.
Şi amintirea ta va dângăni cu clopot
de catifea şi de melancolie.

M'oi regăsi în prietenia ta,
copilă cu ploapele de argint subţire
Şi sufletu-ţi m'o împrejmui de-apururea
cu eternităţi de castă nemurire.

Aşa vei creşte zi de zi,
cu rădăcini de salcie-uriaşă,
pân' sufletu-ţi întreg m'o zăpezi.

Şi-atunci, în ceasul de îngemănare,
s'or înfrăţi şi înstelatele frunzişuri.
Iar noi porni-vom pe şoselele lunare.
eternizaţi în căzătoare luminişuri.

Din limba sanscrită

Pancatantra, V, 24

(Pancatantra e o culegere de anecdote, fabule şi poveşti, cea mai veche în acest gen, căci datează, probabil de prin secolul al şaselea. E concepută ca un manual de învăţături practice. Anecdota publicată de noi e a douăzeci şi patra din cartea a V-a).

Cei patru brahmani şi leul mort

Au fost undeva patru feciori de brahmani, foarte buni prieteni. Trei dintre ei învăţaseră tot ce se poate şti dar n'aveau înţelepciune; al patrulea era numai înţelept, iar ştiinţa de-abia o atinsese. Odată aceşti prieteni se sfătuiră:

कस्मिंश्चिदधिष्ठाने चत्वारो ब्राह्मण-
पुत्राः परं मित्रभावमुपगता वसन्ति स्म।

Kasmiścidadhiṣṭhāne čatvāro brāh-
manaputrāḥ paraṃ mitrabhāvamupa-
gatā vasanti sma.

Un fragment din această povestire

— Ei, dacă am merge într'un ţinut străin şi am mulţumi cu ştiinţa noastră pe regele de acolo, averea nu s'ar lăsa aşteptată. Să mergem în ţinutul de la răsărit. După ce ajunseră acolo, pe când mergeau pe un drum, cel mai în vârstă dintre ei zise:

— Cel de-al patrulea dintre noi e deştept, dar cu totul ignorant; şi cu deşteptăciune fără învăţătură nu se câştigă favoarea regelui. Deci va trebui să-i dau acestuia propriul meu câştig. Mai bine să se întoarcă acasă.

Atunci al doilea zise:

— Inţeleptule, du-te acasă la tine, pentru că tu n'ai ştiinţă.

Dar atunci zise cel de-al treilea:

— Nu se cuvine să ne purtăm astfel faţă de acela cu care ne-am jucat în copilărie. Aşa încât să meargă respectat cu noi, şi să fie părtaş la ceeace vom agonisi noi.

Şi urmă:

Cu cine te întovărăşeşte norocul, să-ţi fie ca o soţie.
Nu ca o prostituată, de care se desfată trecătorii.

Şi pe urmă:

„Asta e străin; aşa gândeşte omul de rând
Pe când omului ales ,lumea întreagă îi e rudă.

Aşa dar merse şi acela cu ei. Drumul lor trecea printr'o pădure. Acolo văzură oasele unui leu mort. Atunci unul din ei zise:

— Ehe, ia să ne punem la încercare ştiinţa. Ce e fiinţa asta moartă? Prin puterea ştiinţei, îi vom reda viaţa. Eu voi aduna oasele.

Şi, după cum spusese, le adună. Atunci al doilea strânse la olaltă pielea, carnea şi sângele. Iar pe când cel de-al treilea le împreuna pe toate, cum erau când trăia leul, cel înţelept îl opri:

— He, stai, opreşte-te, uite că se face leu. Dacă învie, ne omoară pe toţi.

La asta, savantul răspunse:

— Să-ţi fie ruşine! Ce, sânt nebun, să fac ştiinţa de râs?

Cel deştept zise însă:

— Atunci aşteaptă o clipă, până mă urc eu într'un copac.

Când ajunse acolo, leul, înviat, se repezi la cei trei şi-i sfâşie. Iar al patrulea se dădu jos din copac şi se duse acasă.

trad. de ALEXANDRU GRAUR

Scrisoarea unei lucrătoare

Primim la redacţie următoarea ciudată şi... arţăgoasă scrisoare, căreia îi facem loc pentru că dezvălue sentimentele şi unei alte lumi, deosebită de aceea în care ne cufundă procupările cotidiane :

Nu ştiu dacă unei lucrătoare i se cuvine să scrie versuri ; eu, care nu-s decât o lucrătoare — lucrez în fabrica de tricotaj — fac acest păcat de aproape doisprezece ani şi-acum m'am hotărît să public.

Şi ce scriu ? Multe. Acostez cu obrăznicie romanul, nuvela şi nemeresc versul. Dar ceeace sunt obligată să vă preciz de la început. e că ori ce-aş scri, nu scriu şi nu voi scri decât pentru fraţii şi surorile mele, lucrători şi lucrătoare.

Politică nu fac, partizani în ţară şi peste graniţă nu am. Sunt singură şi nu primesc prietenia nimănui. O dau eu pe-a mea tuturor şi mai ales celor cari mă pricep.

Ceiace vă rog pe Domnia-Voastră, e, deocamdată, să îngăduiţi — strecurat şi invizibil, publicarea ciclului acesta *„Zgomotul Uzinelor"*, în revista de sub conducerea Domniei-Voastre. Cine-l va căuta, îl va găsi printre coloanele multe ale revistei, şi dat fiind că fiecare bucată e numai de trei strofe, îi va veni uşor să-l citească. Acum vă trimit cinci bucăţi, rămânând să vă mai trimit şi restul de 45 de bucăţi, întreg ciclul. Şi-aş mai dori ca să nu tipăriţi decât până la două bucăţi în fiecare număr al revistei.

In cazul când mă publicaţi, îmi iau obligaţiunea să trimit şi proză. Şi cred eu, pentru burghezimea zilei, va părea foarte ciudată, această proză isterică a fabricilor. Şi cu atât va părea mai ciudată, cu cât acea care-o scrie. e o lucrătoare care nu are decât cele trei clase profesionale, făcute în copilărie, din capriciul unor părinţi salahori şi visători totodată.

V'ar mai interesa poate cum mă cheamă; mă ertaţi dar nu vă pot spune; ţiu prea mult la anonimatul meu, cu care trăesc de peste doisprezece ani. Din câteva bucăţi de proză însă, mă va cunoaşte acel căruia i-am închinat ciclul acesta, Panait Istrati, pe care nu-l voi uita niciodată din seara când în crâşma murdară a apaşilor din Brăila, mi a povestit mie şi altor gură-cascâ, istoria lui cu *paceaua turcească,* pe ţărmul nu ştiu cărui ocean.

Am mai auzit, (ca paranteză aceasta), că plătiţi pentru fiecare bucată tipărită în revista Domniilor Voastre. Eu aş fi fericită, dacă din ceeace mi-ar reveni mie, aţi cumpăra de Crăciun, o pereche de ghete, celei mai sărace lucrătoare din tipografia dv., cu care să-şi uimească şi ea amantul beţiv şi bătăios. Căci, cred eu, arta nu se vinde, şi asta cu atât mai mult, cu cât negustorii nu fac niciodată artă.

Ca să încheiu, vă mai spun că Simona Basarab nu e numele meu, (am mai spus-o paremi-se), ci un pseudonim şi că adresa ce-o veţi vedea pe plicul recomandatei, nici nu ştiu unde vine. Totuşi într'o zi mă veţi cunoaşte cu prisosinţă.

A Dumneavoastră
Simona

27 Septembrie 1924.

Iată acum şi două din cele cinci bucăţi trimise:

Zgomotul uzinelor

Lui Panait Istrati

Indemn

Frate obosit de învârtit flămând la roată,
Apropie-te blând şi 'ncearcă să ne spui:
Va răsări vre-un foc şi pentru noi — enormă gloată.
Infometată greu din voea ori şi cui?

Va răsări vre-un foc, cu încălziri miraculoase
La care tu şi eu şi ceilalţi oameni buni
Să fierbem de mâncare pentru robite oase,
Sau poate vom fi veşnic în greve mari, de luni ?

Frate copleşit de mila chinuiţilor de jug,
Nu te gândi să mor aşa fără folos ;
In urma noastră va trebui să cadă ploae din belşug
Iar soarele să strălucească mai mult şi mai frumos.

Amantă tuturora

Maşina-i unsuroasă, iar roata-i cu sâuri picurată.
Nu te lipi, ia sama; ci du-te şi te spală surioară;
De-aici vei merge intr'o lume mai curată
Şi n'o să placi acelor, ce te-or avea întâia oară.

Cândva, o lucrătoare, avea — oricum — şi ea o mană
Şi roabă între roabe ştia că-'şi este a ei;
Azi fiecare fată, în drumul greu după un blid de hrană.
De nu-i o marfă caldă, eu n'aş putea şti ce-i

Oh, lucrătoare, soro, din zile care-au fost odată, bune,
Cum te ai schimbat în carne de schingiuit cu ora!
Cum din copila celui, ce-aveai şi tu ce-i spune,
Azi eşti, în chip mecanic, amanta, tuturora.

Simona Basarab

LITERATURA STRAINA

EMILE ZOLA

Răscoala

I.

Intr'o după amiază, în timpul recreației, Michu mă luă de-oparte, într'un colț al curții. Avea o înfățișare gravă care mă cam înfricoșă, căci Michu era un șnapan cu pumni zdraveni, așa în cât, pentru nimic în lume, n'aș fi vrut să-l am de vrăjmaș.

— Ascultă îmi zise cu vocea lui groasă de țăran de-abia cioplit, ascultă, vrei să dovedești că ești bun de ceva ?

Răspunsei neted: „Da !" măgulit de a fi socotit în stare de ceva, de către voinicul Michu. Atunci, îmi arătă că era vorba de un complot. Destăinuirile pe care mi le făcu îmi pricinuiră o senzație plăcută, pe care n'am mai încercat-o poate niciodată, de atunci. In sfârșit, aveam să intru și eu, să mă avânt în viață, aveam să păstrez o taină, să iau parte la o luptă. Și, de sigur, teama nemărturisită pe care o resimțiam la gândul că aș putea să mă compromit astfel, se întovărășia cu bucuria arzătoare a noului meu rol de complice.

Așa că, în vreme ce Michu îmi vorbia, eu îl priveam în față cu admirație. El îmi explică cu un ton puțin cam aspru ca unui recrut în energia căruia nu te prea încrezi. Totuși, vibrarea aceea de mulțumire, extazul înflăcărat pe care trebuie să-l fi avut, pe când îl ascultam, sfârșiră prin a-l face să aibă o părere mai bună despre mine.

Clopotul sună a doua oară pentru intrarea în clasă.

— Ne-am înțeles, nu-i așa? îmi zise el, încet. Ești de-ai noștri... Vorba e, n'o să-ți fie frică, n'ai să ne trădezi?

— A, nu, vei vedea... E sfânt!

El mă privi cu ochii lui pătrunzători, drept în față, și-mi zise iar, cu demnitatea unui om mare:

— Altminteri, știi, n'am să te bat, însă am să spun pretutindeni că ești un trădător, și nimeni n'o să-ți mai vorbească.

Mi-aduc aminte și acum de efectul deosebit pe care l'a produs asupra mea, amenințarea aceasta. Imi dădu curaj. „Acum, ce-o fi, o fi! — îmi zisei — să-mi dea și două mii de versuri!... e lucru dracului dacă-l trădez pe Michu!" Așteptai cu mare nerăbdare ora mesei. Răscoala trebuia să izbucnească în sala de mâncare.

II.

Michu era de loc din Var. Tatăl său, un țăran care avea câteva palme de pământ, trăsese primul glonț la 51, pe vremea răscoalei provocată de lovitura de Stat. Lăsat ca și mort în câmpia dela Uchâne, reușise să se ascundă. Când reapăru nu păți nimic. Numai, autoritățile din partea locului, fruntașii ținutului, marii și micii rentieri nu-l mai numiră decât Michu tâlharul.

Tâlharul acesta, omul acesta cinstit, fără știință de carte, își trimisese fiul în gimnaziu, cu gândul să devină un savant, și asta numai pentru triumful cauzei, pe care el n'o putuse apăra decât cu armele. Cunoșteam și noi, însă nu tocmai lămurit, povestea aceasta, lucru care făcea să-l privim pe colegul nostru ca pe un personagiu de temut.

Michu era, de altfel, mult mai în vârstă decât noi. Avea aproape optsprezece ani, cu toată că nu era decât în clasa patra. Nimeni nu îndrăznea să glumească cu el. Era unul din acele spirite care învață greu, care nu ghicesc nimic; însă când știa un lucru, îl știa din rădăcină — și, pentru totdeauna. Puternic, tăiat par'că din topor, el domnia ca un dascăl, în timpul recreațiilor. Totuși, era de o mare blândețe. Nu l'am văzut de cât o singură dată mâniat; voia să strângă de gât un pedagog care ne spunea că republicanii erau niște hoți și niște asasini. Era cât p'aci să fie dat afară.

De-abia într'un târziu, când mi-am amintit de camaradul meu de școală, am înțeles atitudinea lui, când blândă, când mâniată foc.

Din vreme, tatăl său făcuse din el un om.

III.

Lui Michu îi plăcea în gimnaziu, ceea ce pe noi nu ne uimia câtuși de puțin. Suferea însă de un singur lucru și despre care nu îndrăznia să vorbiască niciodată: foamea. Lui Michu îi era totdeauna foame.

Nu-mi amintesc să mai fi văzut o asemenea poftă de mâncare. El care era atât de mândru, mergea uneori până acolo încât făcea fel de fel de comedii, umilitoare pentru el, ca să apuce de la noi o bucată de pâine, o porție de mâncare, sau măcar o gustare. Crescut la țară, în aer curat, el suferea mai mult de cât noi, din pricina bucătăriei proaste a gimnaziului.

Și acesta era unul din obicinuitele noastre subiecte de conversație, în curte, în timpul recreațiilor. Noi, ceilalți, eram firi mai delicate. Imi amintesc mai cu seamă de niște morun cu sos roșu și de niște fasole cu sos alb, care deveniseră obiectul unui blestem general. In zilele când își făceau apariția aceste bunătăți, nu ne mai tăcea gura. Michu, din respect pentru cauză țipa împreună cu noi, cu toate că hăpătise pân'atunci vre-o șase porții.

Michu nu se plângea de nimic altceva, de cât de cantitatea hranei. Intâmplarea, ca să-l scoată din sărite, se vede, îl așezase în capul mesei, alături de un pedagog, un prichindel uscățiv care ne dădea voie să fumăm când eșiam la plimbare.

Regula era ca pedagogul să aibă drept la două porții. Astfel, când ni se servea cârnați, făcea să-l vezi pe Michu, mâncând din ochi cei doi cârnăciori rumeni cari se lăfăiau unul lângă altul pe farfuria pedagogului.

— Eu sunt de două ori mai mare decât el — îmi zise într'o zi — și el, pocitania, mănâncă de două ori mai mult ca mine. Și să vezi că nu mai lasă nimic; ba încă, nici n'o să-i ajungă.

IV.

Capii răzvrătirii hotărâră că trebuie, în cele din urmă să ne revoltăm împotriva morunului cu sos roșu, și-a fasolei cu sos alb.

Firește, conspiratorii îl proclamară șef, pe Michu. Planul acestor domnișori era de o simplicitate eroică: era de-ajuns, gândiau ei, să-și puie pofta în grevă, să refuze orice hrană, până ce, directorul va declara solemn că mâncarea se va îmbunătăți. Aprobarea pe care Michu o dădu acestui plan e una din cele mai frumoase trăsături de abnegație și de curaj, pe care le cunosc. El primi să fie șeful mișcărei, cu liniștea eroică a vechilor Romani, cari se sacrificau pentru binele obștesc.

Gândiți-vă, numai! el își dădea silința să vadă dispărând morunul și fasolea, cu toate că nu doria de cât un lucru: să aibă mâncare cât mai multă! Și-acum, era nevoit să rabde cu vârf și îndesat! El mi-a mărturisit în urmă, că niciodată, această virtute republicană pe care o moștenise dela tatăl său, solidaritatea, devotamentul individului pentru interesele comunității, nu fusese pusă, în el, la o mai grea încercare.

Seara, în sala de mâncare — era ziua morunului cu sos roșu — greva începu într'o unire admirabilă. Hotărâsem să mâncăm numai pâine. Farfuriile începură să sosiască; noi nici nu le atinseserăm; mâncarăm numai pâine goală. Și aceasta, o îndeplineam grav, fără să mai vorbim pe șoptite, cum aveam obiceiul. Numai cei mici făceau haz.

Michu fu superb. Merse până acolo, încât prima seară nu mâncă nici pâine. Iși pusese coatele pe masă și privia dispretuitor pe pedagog care îmbua de zor.

Pedagogul chemă pe director care intră în sala de mâncare ca o furtună. Ne judecă aspru, întrebându-ne cam ce-am putea spune despre mâncare, pe care el o gustă și o găsi grozav de bună.

Atunci, Michu se ridică.

— Domnule, zise el, morunul e împuțit, nu-l putem mistui.

— Așa? strigă pocitania de pedagog, fără să lase timp directorului să răspundă, în alte seri totuși, mâncai singur, aproape toate porțiile.

Michu se făcu roșu la față. In seara ceea, furăm trimiși la culcare, spunându-ni-se că, a doua zi, ne vom mai răzgândi, poate.

V.

Și-a doua zi, și-a treia zi, Michu fu teribil. Cuvintele pedagogului îl loviseră drept în inimă. El susținea, ne spunea că am fi niște lași dacă am ceda. Acum, punea toată mândria lui să arate că, atunci când vrea, poate să nu mănânce de loc.

Fu un martir adevărat. Noi ceilalți, ascundeam cu toții în pupitre: ciocolată, borcane cu dulceață, chiar și cârnați, cari ne folosiră, borcane cu dulceață pâinea cu care ne umpleam buzunarele. El, care n'avea nici o rudă în oraș, și căruia dealtfel, nu prea-i plăceau asemenea dulcețuri, se mulțumi numai cu câteva coji pe care le putu găsi.

A treia zi, directorul declarând că deoarece elevii se încăpățânau să nu s'atingă de mâncare, va face să înceteze distribuirea pâinei, — revolta izbucni la prânz. Era ziua fasolei cu sos alb.

Michu, pe care trebuie să-l fi chinuit o foame grozavă, se ridică brusc. Luă farfuria pedagogului, — care mânca lingându-și buzele ca să râdă de noi și să ne facă să râvnim, — o aruncă în mijlocul sălei, apoi începu să cânte **Marsellaise**-a, cu o voce puternică. Fu ca un vârtej, care ne ațâță pe toți. Farfuriile, paharele, sticlele jucau într'un dans vesel. Pedagogii o luară la picior, părăsind sala de mâncare. Pocitania, care ne făcuse în necaz, primi în ceafă o farfurie cu fasole, care-i făcu un guleraș alb pe umeri.

Totuși, trebuia să ne fortificăm cetatea. Michu fu numit general. El dădu ordin să îngrămădim mesele în dreptul ușilor. Mi-amintesc că toți luasem cuțitele de masă în mână. **Marsellaise**-a tuna mereu. Revolta se schimbă în revoluție. Din fericire, ne lăsară în voia noastră, timp de trei ore. Se părea că plecaseră să cheme ajutoare. Cele trei ceasuri de larmă sfârșiră prin a ne liniști.

In fundul sălii, erau două ferestre mari care dădeau în curte. Cei mai plăpânzi, înfricoșați de faptul că ne lăsaseră atâta timp nepedepsiți, deschiseră ușor una din ferestre și dispărură. Fură urmați, rând pe rând și de ceilalți elevi. In curând, Michu nu mai avu în jurul lui decât vre-o zece răsculați. Le zise atunci, c'o voce aspră:

— Duceți-vă de-i regăsiți și pe ceilalți. E de ajuns că există un vinovat.

Apoi, adresându-mi-se mie, care șovăiam, adăogă:

— Iți dau cuvântul înapoi.

Când garda deschise una din uși, îl găsi pe Michu singur, așezat liniștit la capătul unei mese, în mijlocul vaselor sparte.

In aceeaș seară fu trimis plocon acasă la tatăl său. Cât despre noi, am cam profitat puțin depe urma acestei răscoale. Vre-o câte-va săptămâni nu ni se mai servi morun și fasole. Pe urmă, apărură iar; numai că, de astădată, morunul era gătit cu sos alb și fasolea cu sos roșu.

VI.

Multă vreme după aceea, l'am revăzut pe Michu. Nu-și putuse continua studiile. Cultiva la rândul lui, cele câteva palme de pământ, pe care i le lăsase tatăl său, murind.

— M'aș fi făcut, îmi zise el, un avocat prost sau un doctor prost, căci eram cam greu de cap. E mai bine să fiu țăran. Mă simt mai bine, — cum s'ar zice — acasă la mine... Atunci, m'ați părăsit frumușel. Și eu, care mă prăpădeam, nu altceva, după morun și fasole!

Traducere de C. CRISTOBALD

VICTOR HUGO

LA VILLEQUIER

Acum, când privirea-mi începe să se-ascunză
Innegurat în pâclă frumosul meu Paris;
Acum, când sunt sub pomii ce'ncet foșnesc din frunză
Și-mi duc gândul spre ceruri, în cel mai frumos vis;

Acum, când îmi las doliul ce-atât de trist il face
Pe om, și-atât de pal,
Și'n inimă simt blânda și-adânca firii pace
Că-mi intră ca un val;

Acum, când sunt pe țărmul tăcutului râu cărui
I-aud susurul tainic pe prund încă din zori
Și pot zări că'n iarbă-s atâtea adevăru-i,
Și pot zeri că'n iarbă-s atâtea mândre flori,

Acum, când simt, o, Doamne, că Tu azi o clipită
Spre mine ochi-Ți pleci
Și văd piatra sub care în umbra liniștită
Ea doarme pentru veci;

Acum când șed 'naintea divinului spectacol
De stânci, păduri, vâlcele, câmpii, râuri de-argint,
Văzând ce mic sunt față de sfântul Tău miracol
Reiau înțelepciunea-mi și chinul mi-l desmint.

Eu vin la Tine-o Doamne ce'n cale 'nlături spinii-mi...
Mă poartă slabii pași
Să-Ți dau bucățile-astei pe veci sdrobite inimi
Ce Tu mi-o sfărâmași;

La Tine vin Stăpâne, în clipele acestii
Căinți, recunoscând că doar Tu faci tot ce vrei,
Iar oamenii în viață sunt numai niște trestii
Ce tremură când vântul se-abate peste ei.

Spun și eu că mormântul ce 'nchide 'ntr'ânsul morții
Deschide, nevăzut,
Un cer, și că sfârșitul ce-l dă voința sorții
E doar un început.

Mărturisesc că singur prea sfânt din ceruri Tată
Stăpân ai fost pe toate și-ai să rămâi mereu,
Și că pedeapsa asta pe drept e meritată,
Și că eu sânger pentrucă vrut-a Dumnezeu!

La tot ce mi se 'ntâmplă eu nu pot sta 'mpotriva
Ta Doamne, mă supui.
Cu sufletul din doliu în doliu-un om găsi-va
Eternitatea lui.

Din lucruri noi în viață vedem numai o parte
Căci cealaltă se-afundă în noaptea de mister,
Iar omu 'ndură jugul, nevolnic, mai departe,
Și lucrurile toate-s zadarnice și pier.

Călăuzești pe drumul tăcerii totdeauna
Ai omului slabi pași,
Dar lui, în șovăială, din bucurii niciuna
Tu n'ai voit să-i lași.

Indată ce-are-un lucru pe lume o ființă
I-l ia 'napoi Destinul ce n'a voit să-i dea
Măcar nici mângâierea să-și facă-o locuință
Spre-a zice: Aci-i casa și fericirea mea!

Zărim că viața este deșartă și pustie
Cu toții, prea târziu,
Și lucrurile tote-s cum trebue să fie;
O știu asta, o știu!

O, Doamne! Armonia ce'n veci nu se strămută
Făcută e din lacrimi și cânt, căci fiii Tăi
Sunt doar atomi în umbra de nimeni străbătută
In care cei buni urcă, și'n care cad cei răi

Eu știu că pentru Tine durerea nu-i prilej de
Adânci compătimiri,
Și că un prunc când moare, spre-a mamei desnădejde,
Nu-l plângi, nici nu Te miri.

Eu știu că fructul cade când prinde-un vânt să bată,
Că păsări își pierd pene și flori își pierd parfum,
Și că-i creațiunea o uriașă roată
Ce nu se 'nvârte fără-a strivi o viață'n drum.

Eu știu că luni și zile sub bolta Ta cerească
Trec repede, în sbor,
Că iarba verde piere ca alta'n loc să crească
Că toți copiii mor....

De dincolo de nouri, din nevăzute sfere,
Tu poate că, o, Doamne, din cerul de azur
Faci lucruri nevăzute cu tainica durere
Acelor care 'ndură tot chinul ce-l îndur.

Și poate că Iți este folositor, Stăpâne,
Ființele în zări
Să meargă, în vârtejul ce-i scris ca să le mâne
Prin triste întâmplări.

Sunt legi atât de aspre Stăpâne peste fire
Că nimenea nu poate a le înduioșa,
Și pentru lume, Doamne, de ai milostivire,
In schimb Tu o lași totuș ca să rămână-așa.

Ci eu Iți cer Stăpâne, să iei măcar în seamă
Că eu îndur un chin,
Dar blând cum e copilul și inma de mamă
Tot Ție mă închin!

Că'n timpu'n care soarta zâmbitu-mi-a și mie
Muncit-am, cugetat-am, luptai și m'am supus,
Am explicat Natura acelui ce n'o știe
Și-am spus la toți, Stăpâne, ceeace Tu mi-ai spus!

Că piept ținui și urii și părilor nedrepte
Și sarcina-mi făcui,
Că nu gândiam ca astă răsplată să m'aștepte,
Că poate nimănui

Nu i-ar veni să creadă că vruta-ai tocmai mie
Care-mi aveam în Tine unicul meu azil,
Să-mi iei cea mai frumoasă și scumpă bucurie,
Să-mi iei atât de iute pe dragul meu copil!

Fui ispitit în prada durerii mele-amare
Să blestem vrerea Ta,
Să-Ți svârlu al meu strigăt cum un copil în mar
Cu-o piatră ar arunca!

Te îndoiești când vine tristețea ca o undă,
Orbești atunci când lacrimi fără 'ncetare verși,
Și 'ntru'un abis de doliu un om când se afundă
Pe Tine și-ai Tăi îngeri vă vede tot mai șterși,

Și nu pot niște inimi a căror răni ascunse
De-apururea le dor,
Atâtea constelații senine, nepătrunse,
Să le-aibă 'n fața lor!

Eu, care ca o mamă de slab fui mai 'nainte
Azi îngenunchiu când cerul în față mi-e deschis,
Când în durerea care-o au toți lângă morminte
Zăresc că Universul nu poate fi un vis.

O, inima-mi, Stăpâne, deși-i nemângâiată
Și gândurile-o frâng,
Să blesteme înceată, să 'nvinuie înceată,
Dar lasă-mă să plâng!

Da, lasă-mă ca lacrimi să ude a mea pleoapă
De vreme ce e omul făcut pentru-a jeli
Mă lasă să-mi plec fruntea pe umeda ei groapă
Și să-i grăiesc copilei: Simți tu că sunt aci?

Mă lasă să-mi plec fruntea și să-i grăiesc în șoapte
Când totul tace 'n jur
Ca și cum acest înger m'ar mai privi, în noapte,
Cu ochi-i de azur!

Pentru-a uita povara atâtor zile grele
Reiau întreg trecutul și-l depăn iar în gând...
Voiu revedea de-apururi clipita vieții mele
Când cu-aripe deschise eu o văzui sburând....

Voiu revedea clipita grozavă pentru-oricine
In care eu strigam:
„Cum! Fiica ce-adineauri fusese lângă mine
Acuma n'o mai am!"

Să nu Te mânii, Doamne, că gândurile-mi fură
Azi răsvrătite; rana prea mult mi-a sângerat.
Tortura sufletească e cea mai grea tortură;
Mi-e inima supusă, dar nu s'a resemnat.

Să nu Te mânii, Doamne, căci dacă atâtor oameni
Vrei jertfe să le ceri,
El scapă cu-anevoie de chinul ce'n ei sameni
Și de-aste-adânci dureri.

Copiii ni-s, o Doamne, trebuitori, și sfântă
Mi-a fost de-apururi clipa din neuitata zi,
Când în mijlocul atâtor griji care mă frământă
Sub umbra ce destinul pe noi și-o alungi,

Apare-un copil vesel, trimis poate de soartă
Mâhniri când mă cuprind,
Frumos, încât ai crede că'n cer o nouă poartă
El a deschiss venind.

Când șaisprezece ani văd sglobiu-i râs și plânsul
Și-atâta gingășie el capătă apoi
De simt că nu mi-e 'n lume nimic mai scump ca dânsul,
C'aduce ziua 'n casă și'n suflete la noi,

Că-i unicul meu reazem ce'n viață mai perzistă
Și-i tot ce-aveam să-Ți cer,
Gândește-Te că viața îmi pare-atât de tristă
Când el sboară la cer!

trad. de IOAN CIORĂNESCU

Note

L'Europe din 15 Septembrie publică vre-o câteva poeme „Poèmes juifs" din ultimul volum *Voix*, apărut la Praga în 1923 și datorit poetului evreu-ceh Otokar Fischer. Poetul, profesor la universitatea din Praga, a mai fost și traducător și comentator al lui Corneille, Shakespeare, Shelley, Goethe, Heine.

* * *

Starea sănătății lui Anatole France, restabilit de o bucată de vreme, începe din nou să inspire serioase îngrijorări, fiind dată, mai ales vârsta marelui scriitor.

* * *

Poetul portughez Antonio Patricio publică un volum remarcat pretutindeni și considerat ca un eveniment literar de mare însemnătate. El se adaugă la lunga serie care slăvește pe Don Juan. Vestitul burlador din Sevilla e înfățișat aci sub un aspect cu totul nou și asistăm la logodna lui Don Juan cu Moartea.

* * *

Paul Lenormand, criticul dramatic dela „Renaissance" a fost numit cavaler al Legiunii de onoare. Printre operele lui mai de seamă, cităm: *Cabaret du Nevroso, Contes* și un roman politic *Les Remords*, care va apare în toamna aceasta. Un nou roman — în preparație — are ca teatru orașul Geneva și S. d. N. (Liga Națiunilor).

* * *

In curând va apare la „Renaissance d'Occident" din Bruxelles, o mare antologie a poeților egipteni de expresiune franceză. Antologia este lucrată de Elian J. Finbert, cu o prefață de poetul Francis Vielé-Griffin, și constitue prima manifestare literară mai mare, a acestei țări, fiind un document în favoarea predominării spiritului francez în Orient

Povestirile lui conu Costaki Stupcan

Iordaki Rudeanu

de ION DONGOROZI

„Iacătă şi pe cumnatu Iordaki Rudeanu dela Strunga, depe Râmnic cel împuşcat de nemţi în 917, şi cu inelarul dela mâna dreaptă, greu de bobul diamantului, conu Costaki Stupcan mi-arată fotografia. Iordaki ista, Dumnezău să-l ierte, a ţinut pe Aglaia Mumuianu dela Odobeşti, iar eu, pe soră-sa mezină, pe Catinca; după cum vezi, noi doi am fost cumnaţi. Neamul Rudenilor, e neam cu alvie veche, cunoscut şi prea cunoscut în prefacerile Ţării Româneşti, cu moşii, cu puţuri de păcură şi cu păduri de brad, rânduite tot în sus pe valea Râmnicului, până la poala munţilor de graniţă.

Din cei 6 copii cât a avut cu totul cucoana Melania Rudeanu, rămasă văduvă de timpuriu, numai unu a scăpat cu zile când cu molima cea mare de vărsat: Iordaki. Aşa că pricepi dumneata, dragostea de mamă, care la 'nceput fusese ţăndărite'n şase, prinse a se revărsa toată, numai şi numai asupra celui rămas ca prin minune, în viaţă. După ce-a 'nchis ochii cucoana Melania, Iordaki, care hojma avusese reazăm în sfatul şi 'n dragostea neţărmurită a maică-sei a rămas pe lume, ca fulgul hârjonit de vânt. Ani dearândul s'a abătut el în sus şi 'n jos, căutându-şi reazămul trebuincios, echilibrul sufletesc. Uneori i s'a năzărit că l'a găsit, şi-atunci, s'a avântat într'acolo, cum s'avântă 'n para lumânării, sara, roiurile de fluturaşi. S'a înşelat însă rând pe rând, ani şi ani dearândul, până ce, desgustat şi sângerat, s'a întors înapoi la ţarina părăsită din tinereţă. Ca 'ntreg şiragul lui de strămoşi, Iordaki Rudeanu avea nevoe ca să nu tânjească, să nu se ofilească, de abureala brazdei, de verdele codrului şi de galbenul holdelor, de forfota ceia de vieţuitoare, dela cele mărunte de tot, şi până la cele mai de frunte, care toate-şi împletesc traiul lor umil cu traiul omului. Iordaki Rudeanu era plămădit prin naştere din maiaua celora, pe care îmbâcseala oraşelor îi ucide încetul pe încetul, da-i ucide la sigur. Să-l fi auzit numa' câte-a pătimit, cât a sângerat din încercările făcute!

Povestea cald şi curgător, amănuntul svâcnea la tot minutu, adăugând o pâlpâire de lumină adevărată. Când cele trăite dragul meu, chiar şi cele mărunte de tot, au crestat urmă adâncă în suflet, apoi răsar oricând din izvodul povestirii. Iordaki, cum a îngropat pe maică-sa, a lăsat moşiile, pădurile şi puţurile în sama unui albanez, fost pe vremea lui Nică Rudeanu vătaf de mâna treia, iar dânsul s'a tras la Bucureşti.

Iarna ceia, — iarna dintâi — s'a lăsat purtat în dreapta şi'n stânga, în sus şi'n jos, de valurile petrecerilor, iar în primăvara ce veni, a şi purces-o peste graniţă. A hoinărit Iordaki Rudeanu ista, în răstimp de vreo 15 ani de zile, tot spre Apus, până 'n Englitera cea hojma neguroasă. Se repezea doar când şi când de lua socotelile albanezului — vorba vine — ori mai înstrăina câte ceva din zestrea Rudenilor, şi-o tulea numai decât înapoi. Hoinăreala asta, nu izbuti să-l mulţumească şi atunci, cum avea bani berechet, s'a apucat de joc de cărţi. A jucat el şi la Viena, şi la Paris, şi la Nisa, şi la Ostanda — după sezon — dar patimă de ele, n'a prins nici când. A cercat atuncia să se lase încleştat de vreun drac de femeiuşcă; n'a fost chip şi pace.

Ii lunecau lui ochii, nu e vorbă, cam după toate fustele, da-i lunecau, fiindcă era la mijloc lucru nou, neciocănit încă, dragoste cu cârlig n'a fost cândva, după cum singur mi-a mărturisit.

Scârbit de câte încercase şi adunase într'însul, s'a întors la casa părintească, la Strunga. A trecut o săptămână, a trecut o lună, a trecut un an, lui Iordaki Rudeanu i s'a ridicat parcă năframa de pe ochi, şi povara de pe bulzul inimii. Apa rătăcită pe cele coclauri atât amar de vreme, se'ntoarse înfsârşit spre alvia ei cea adevărată, iar acu, zăgăduită se scurgea domol şi drept, la vale. In al doilea an, după Paşti, Iordaki Rudeanu s'a 'nsurat cu Aglaia lui Ilie Mumuianu.

La femeia asta a ţinut el cu adevărat, şi mai ţinea acumă să aibă şi-un băiat, care să ducă mai departe şirul şi numele Rudenilor; astea toate mi le-a mărturisit, când stam şi noi uneori de taină, la cele zile mari. Cu Aglăiţa a trăit numai patru ani, şi'n ceşti patru ani, a mai călcat el strâmb; de, obiceiu-i, obiceiu bată-l focul!

* * *

Totuşi ori de câte ori se spurca la muiere străină, nu ştia cum să se gudure pe lângă biată Aglăiţa, care nu vedea şi n'auzea nici atâtica. Văzând Costaki că şi'n cel de-al patrulea an, Aglăiţa tot nu purcede grea, s'a burzuluit într'o bună zi, şi-a trimis-o plocon acasă. Sfaturile prietenilor, rugăminţile ca şi ameninţările neamurilor, nu i-au clintit din loc hotărîrea luată. Şi se pare ciudat, nu-i aşa? Ei, dragul meu, chiar şi cei care nu văd în femee decât numai amanta, păpuşica hojma înzorzonată şi 'ncoderată — cazul lui Costaki — tot tresar de bucurie înlăuntrul lor, ştiind că legătura cu femeia la care ţin, rodeşte. Pentru rodul aşteptat, egoismul lor bărbătesc trece şi peste lunile de sarcină, şi peste cele de lehuzie, în care timp armonia trupească şi sufletească a femeiei, e atâta de răvăşită.

Cumnatu Iordaki, de 'nsurat nu s'a mai însurat, dar cum ţinea morţiş să aibă un fecior, a 'nfiet în toată regula pe unu făcut pe vremuri, cu o fată 'n casă. Aşa a fost rânduit, nici vorbă, ca să pată rău de tot pân'o 'nchide ochii, că zău rău a mai pătimit sărmanu, cu diavolul cela! Ar fi avut el de unde alege pentru înfiet, că un trunchiu mai rămuros ca-l Rudenilor mai rar de văzut, dar Cel de sus înadins i-a luat vederea, ca să-l facă să dea 'n hârtoapă, şi-a dat. Şerban — aşa-l cheamă pe singurul dintre Rudeni în viaţă, vorbesc de Rudenii lui Râmnic — trebue să fie sămânţă de ţigan. Maică-sa, pun mâna în foc, că de n'o fi fost chiar ţigancă sadea, apoi nici vorbă c'avea în vine sânge prost, sânge de cel ţigănesc. Ţine minte dela mine că-s om bătrân: în orice familie boerească, ori cât de veche i-ar fi vâna, de se prefiră vreun dram de sânge ţigănesc, trebue să se ivească negreşit vreo pocitanie în felul lui Şerban a lui cumnatu Iordaki. Ticăloşiile lui Şerban, nu ţi le mai înşir băiete, că mi s'adună scârbă 'n suflet, numai gândindu-mă la ele. Iţi spun atâta, că'n timpul războiului, pe când gloanţele şi tifosul secerau pe'ntrecutele, domnişoru nostru chefuia zi şi noapte, tocând cu ochii închişi banii lui Iordaki. La Coţofeneşti, când vălvătaia a 'ncis şandramaua, dânsul a luat-o la sănătoasa 'n pielea goală, huiduit şi măscărit de cei care s'au nimerit să fie martori. De să mă'ntorc frate la cumnatu Iordaki! Poate şi amărât din cale-afară, de purtarea lui Şerban, care nu mai sfârşea la Paris, dar bani-i mântuia hojma mai înainte de soroc, Iordaki a prins a face la binefaceri în dreapta şi 'n stânga. Cununa, boteza, înzestra, trăgea cu buretele peste datorii, da pământul de muncă pe gratis. Şi nu numai în sat la dânsul săvârşa fapta bună, aşa că faima i s'a împânzit mai peste toată valea Râmnicului.

In ziua de Sf. Maria cea mare, când goarna a trâmbiţat vestind pârjolul, a strâns tot satul în curtea lui: moşnegi, mueri, bărbaţi în putere, ca şi flăcăiandri, şi le-a grăit din cerdac:

„Bre oameni buni! Din ceasul ista, şi din porunca Celui de Sus, s'a pornit războiul pentru dezrobirea fraţilor. De-aşi fi mai în putere, credeţi-mă, n'aşi pregeta să pun mâna pe puşcă; sânt bătrân însă, şi neputincios. Totuşi, dator mă simţ, înaintea Domnului şi înaintea oamenilor, ca să pun şi eu într'un fel umărul. V'am strâns aicea să vă vestesc c'am hotărît să iert toate datoriile rămase, să împroprietăresc fără nici un ban, pe nevestele şi pe copiii celor căzuţi pe câmpul de luptă, iar jumătate din moşia rămasă, s'o împart la tot omul muncitor din Strunga, pe preţul hotărât de noi. Banii adunaţi, îi voi pune la păstrare în Bucureşti, ca din dobânda adusă, să se ajutoreze în veacul veacurilor, copiii rămaşi din Strunga, care vor dovedi tragere de inimă la învăţătură. Aşa să-mi ajute Cel de Sus!"

Aistea, ca şi cele ce urmează de-acu înainte, le-am aflat dela popa Dudu din Strunga, care ştiindu-mă rudă cu răposatul Iordaki, şi cum se afla în drum spre Iaşi, s'a abătut şi pe la mine. Cică stăpânirea străină a îndurat-o greu de tot bietu Iordaki. A 'ndurat-o însă, căci în adâncul sufletului său păstra curată şi neştirbită credinţa în izbânda noastră şi 'n înfrăţirea inimilor. Nădăjduia şi el, ca cei mai mulţi de altminteri, că suferinţele nesfârşite ale războiului, vor curăţa zgura adunată, zgura care despărţea în anii din urmă, până la înstrăinare, pe cei de acelaş sânge şi de aceiaşi credinţă. In toamna lui 917, prin Noembrie, ca de obiceiu, cumnatu Iordaki şi cu părintele Dudu, jucau table în sufragerie. Cică bătea vântul în seara ceia să desrădăcineze copacu bătrân, şi ploua amarnic de vreo trei zile.

Aproape de 10 ceasuri, se aude din casă bubuind în poartă, iar câinii dându-se ca la om străin. Sufragioaica şi cu vizitiu, aduse numai decât înlăuntru, din porunca boerului, pe drumeţii străini. Erau doi ofiţeri fugiţi din lagărul cel mare de lângă Râmnicul-Sărat, şi care voiau să treacă prin văgăunele munţilor, în Moldova. Iordaki Rudeanu, cu toată primejdea care-l pândea, şi cu toată împotriveala popii, a primit numai decât să-i ajute şi să ajute cu bani şi îmbrăcăminte, pe toţi care ar fi izbutit să scape din lagăr.

Două luni de zile, lucrurile au mers strună; prin Februarie însă, patrulele nemţeşti au pus mâna pe 3 ofiţeri echipaţi cu haine civile, şi ajutaţi cu bani şi merinde de boierul dela Strunga, iar tâlharii iştia, luaţi din scurt, au mărturisit din capul locului totul.

Intr'o Duminică după prânz, părintele Dudu şi cu cumnatu Iordaki, s'au trezit cu'n maior de ulani, însoţit de căpitanul care avea comanda etapelor din partea de sus a judeţului, şi pe care atât sfinţia sa, cât şi Iordaki, îl cunoşteau foarte bine. Nici maioru şi nici căpitanul nu le-a întins mâna. Maiorul, nobil prusac şi ofiţer de stat-major, s'a recomandat numai, la care Iordaki a răspuns doar, cu o uşoară clătinare din cap. Când vroia el să se ţină mândru, apoi nu-i găseai păreche!

— Domnule Rudeanu! Avem toate dovezile, c'aţi înlesnit de două luni ofiţerilor evadaţi, trecerea în Moldova... şi maiorul îl sfredeleşte cu tăiuşul privirii, ciocănind cu degetul în geanta doldora de acte.

Iordaki, cât era el de dârz şi stăpân la cumpănă pe sine, păleşte şi se clatină ca şi când l-ar fi izbit careva c'o despicătură peste glezne.

— Aşa este domnule maior!

— Puteţi să-mi daţi o declaraţie în sensul acesta?

— Mă rog.

Şi Iordaki, care-şi căpătase la minut calmul, scrise şi subscrise declaraţia cerută de neamţ. Maiorul îşi puse monoclu, o citeşte cu băgare de seamă tot clătinând din cap, o'mpătureşte 'n patru, ia poziţia de drepţi, şi cu glasul junghiet uşor de tremur, îi spune:

— „Sunteţi un erou domnule Rudeanu! Orice bun patriot trebue să facă aşa, cum aţi făcut d-v." şi-i scutură dreapta cu putere!

Tulff, guvernatorul, cu toată împotrivirea lui Mackensen, l-a condamnat la moarte prin împuşcare. De teamă însă, ca nu cumva satele să se răsvrătească, — teamă neîntemeiată după mine, căci lumea era îndobitocită rău de frică — cumnatu Iordaki a fost împuşcat ca un câne, în miez de noapte, pe malul Râmnicului, la o poştă şi mai bine de Strunga. Nici părintelui Dudu, care a intervenit în fel şi chipuri, nu i s'a 'ngăduit să-l însoţească până la locul însămnat pentru osândă. Singur şi-a scris şi subscris testamentul de faţă fiind preotul, primarul şi trei fruntaşi din Strunga, ca nu cumva făgăduielile date norodului în ziua de sf. Marie, să ajungă vorbe'n vânt. Senin şi liniştit a rămas până la moarte. Iac'aşa s'a stins cel din urmă vlăstar adevărat, vlăstar în linie bărbătească a Rudenilor depe Râmnic şi două boabe mari, pe semne zăvorâte până atuncea, se preling şuîn şi'n poticneli, pe obrajii lui conu Costaki Stupcan.

Intr'un No. viitor: „Cucoana Elencu"

Intuneric

Ne duce drumul nou, străini şi trişti,
goniţi de-o goană tainică, oriunde...
coteşte şerpuind şi ne ascunde
şi râde între crânguri şi mirişti...

Oraşul ne-a pândit şi se ridică
şi vine ca o umbră după noi,
ne-ajunge şi ne chiamă înapoi
şi'n două drumuri calea ne despică....

S'aud ecouri de metal: ho—ho—
şi râde noaptea 'n şanţuri ghemuită
— de pretutindeni braţe de ispită, —
— nebuni, fugim orbiţi, ori încotro....

Alungi cu mâna slutele vedenii
— obsesiile joacă şi se prind
şi'n cercul lor sălbatec ne cuprind —
şi clipele strivesc în noi milenii...

Cu glasul răguşit şi spart de tuci,
oraşul ne ajunge şi ne strigă —
— în ochi, prind hrube negru să ne 'nfigă —
fugim mereu şi trecem de răscruci,

dar drumu-i fără capăt... Gânduri coapte
catructele rămân căzute 'n drum
— oraşul lacom, le culege-acum....
noi, în genunchi, intrăm în marea noapte...

GEORGE SILVIU

Să demascăm pe scriitori?

Omul are trei caractere: Unul pe care se sileşte el să-l arate lumii, altul pe care i-l atribuie lumea, şi un al treilea, pe care îl şi are în realitate.

ALPHONSE KARR.

Mai deunăzi cu nespusă mirare citeam următoarele într'o cronică muzicală a marelui ziar parizian **Le Temps**:

„Cine ar crede — scria Balzac — că Chopin cu toată sentimentalitatea sa, posedă şi un talent comic ?" Ni-l închipuim — observă cronicarul lui **Le Temps** — pe marele artist ca pe un erou veşnic tragic şi chinuit numai de un geniu întunecat. Ei bine, în adevărata sa lumină, Frederich Chopin îşi păstrase o candoare aleasă, un aer glumeţ, o atitudine veselă. După spusele prietenilor săi, — el imita cu o burlească fantezie pe câţiva din contimporanii săi şi pe Englezii, pe care îi cunoscuse. El se deghiza, dansa şi căuta să stârnească râsul.

Vrasăzică, în intimitate Chopin nu putea fi luat drept acel tragic şi întunecat compozitor care părea că se complace numai în lumea atâtor melodii, pătrunse de o bolnăvicioasă melancolie. Şi mai ales, cu greu şi-ar fi închipuit cineva, că acel Chopin, care se deghiza, dansa, imita, rădea din plin şi stârnea râsul, a putut să creeze acel prea cunoscut şi prea zguduitor **Marş Funebru.**

Cam ciudat, nu-i aşa?

Şi totuşi, nu arareori ne este dat să recunoaştem că îndeobşte artiştii, şi mai ales poeţii sunt departe de a se arăta în compunerile lor, aşa precum sunt şi în realitate. Aşa de exemplu, cine nu ştie că mai toţi poeţii se cred îndatoraţi ca în faţa cititorilor să se arate drept nişte fiinţe triste, veşnic îngândurate şi cu totul idealiste,—în vreme ce în zilnica practică a vieţii ei apar în faţa prietenilor aşa cum sunt, adică veseli, glumeţi şi setoşi de cele mai materialiste satisfacţiuni.

P. Cerna

* * *

Şi când fac această afirmare, — am dinainte o revistă în care sub titlul **Amintiri despre Cerna,** un prieten al poetului ne destăinuieşte următoarele:

„Cerna îmi spunea că nu-l sperie nici una din privaţiunile vieţii, că mizeria nu-l va înfrânge niciodată, căci într'o bună zi se va afla „cine e", dar că suferă îngrozitor, când condiţiunile traiului său meschin îl privează şi de dragoste. Un dezacord! In opera, în cele mai bune poezii, străbate un suflu de dragoste curată, imaculată, un avânt sufletesc pe care în realitate nu l'a încercat. Femeile au jucat un rol covârşitor în viaţa lui, dar asupra modului cum le-a privit şi înţeles, poezia lui ne înşală... In realitate era un sensual, plin de brutalitate, un excitat. Nevoia posesiunei femei se afirma violentă, neînfrânată. Foarte puţin curtenitor, vedea în femee numai sursa de plăceri sensuale, veşnic reînoite. Versuri de o gingăşie rară, ca cele din poezia **April,** sunt datorite estetului, a cărui imaginaţie bogată, combina cu măestre colorile, privind însă tabloul dela distanţă... pentru efect!"

Vrasăzică potrivit acestei destăinuiri, nici Cerna nu se desprinde din gloata atâtor poeţi, care una au scris şi alta au simţit şi făptuit. Şi el a fost în **dezacord** cu cele ce a scris. In opera sa, în cele mai bune ale sale poezii, el a idealizat iubirea, deşi în realitate era un sensual, plin de brutalitate, un excitat. Cu alte cuvinte, şi poezia lui Cerna ne înşală. El nu a fost decât un îndemânatec estet, care fără simţire, dar cu o neintrecută măestrie în a combina colorile, a scris versuri de o gingăşie rară... pentru efect!

Ei bine, eu unul mărturisesc că nespus de îndurerat am rămas atunci când am luat cunoştinţă de cele de mai sus. Căci, citindu-i scrisul, mă obişnuisem să cred că el cel puţin a fost cu adevărat încercat şi sbuciumat, atunci când a scris. Şi aceasta cu atât mai mult, cu cât d. profesor Mehedinţi, care pe Cerna l'a cunoscut foarte de aproape afirmă că: „Cerna scrie numai când are ceva de spus, şi spune ce are pe suflet în forma sinceră a clasicilor".

De aceea, eu socotesc că nu i-a fost prea bun prieten lui Cerna, cel care şi-a luat răspunderea să-l coboare din înălţimea, la care admiraţia atâtor cititori îl urcase. De altfel, este şi riscant să susţii că, de vreme ce el a fost un sensual, nu a putut măcar uneori să fi fost înfiorat de acel suflu de dragoste curată, care îi străbate cele mai gingaşe ale sale **versuri.**

In orice caz, fapt sigur este că faima multora se cam întunecă, atunci când se încearcă a se lămuri geneza poeziilor lor. Aşa de pildă, mai deunăzi un **cronicar** se întreba tot aici:

„Fost-a oare al lui Coşbuc dezideratul exprimat atât de riguros prin **Noi vrem pământ?** Este această poezie ruptă din inima poetului?

„D. Ioan Slavici ne spune (Adevărul Literar 20 Februarie 1921) că G. Coşbuc **nici nu era pentru împroprietărirea generală a ţăranilor,** aşa cum o înţelegea lumea şi cum s'a şi făcut. El dorea o selecţionare a ţăranilor împroprietăribili. Poezia a scris-o mai mult ca să arate, că ţărăniştii timpului nu ştiau cum să-şi apere ideea. A fost deci un capriciu, pe care Slavici îl iartă, pentru că, zice d-sa, — poeţilor li se iartă multe. Dar alţii au fost mai puţin indulgenţi. Că poetul a fost atacat prin unele ziare ca răzvrătitor, se înţelege dela sine. Dar caracteristic e faptul, povestit de d. Slavici, că Titu Maiorescu s'a scandalizat atât de grozav, în cât a refuzat revista. Şi doară Maiorescu ţinea atât de mult şi la Coşbuc, şi la ceilalţi doi directori ai revistei: Caragiale şi Slavici!"

Ei bine, eu cred că mulţi vor recunoaşte că pe drept s'a scandalizat Maiorescu. Vreau adică să spun că îndreptăţită a fost revolta lui Maiorescu, numai dacă el ştia că nu dintr'o adâncă convingere, ci dintr'un simplu capriciu întocmise Coşbuc acele învăpăiate strofe. Căci dacă imputabilă este şi lipsa de sinceritate a poetului, atunci când este vorba numai de nişte nevinovate strofe erotice, — cu atât mai mult trebue măcar să fie dojenit scriitorul, care nu din suflet aşterne pe hârtie versuri şi pline de foc şi cu grele urmări sociale.

* * *

Dar nu atâta pentru a scoate la iveală acest amănunt am scris eu cele de mai sus. Ceeace vreau să arăt este că mai totdeauna în spre coborârea prestigiului celor dispăruţi, se lucrează atunci când, fie prin amintiri, fie prin scrisori se caută să li se desvelească toate ascunzişurile sufletului.

Aşa de pildă, îmi aduc aminte că nu a apărut de fel mărită în ochii studenţilor personalitatea lui Alfred de Musset, atunci când la Universitate regretatul profesor Pompiliu Eliad şi-a pus în gând să dissece şi să analizeze corespondenţa schimbată între acest mare poet şi George Sand. De asemenea, cred că prea mult serviciu nu i s'a adus nici lui Eminescu prin acea prea conştiincioasă publicare a scrisorilor trimise iubitei sale, Veronica Micle. Şi acelaş lucru l'aş putea spune şi despre publicarea unor scrisori trimise de Hasdeu soţiei sale. Eu cel puţin, cu o cumplită strângere de inimă le-am cetit.

Scrisorile în deobşte, chiar când nu sunt de dragoste, — arareori pot fi publicate toate şi în întregime în spre mărirea faimei unui om mare dispărut. Aşa de exemplu, cine nu ştie cât de mult a suferit renumele marelui orator şi om politic Cicerone după urma publicării tuturor scrisorilor scrise de el în fuga condeiului şi sub presiunea curierului zorit. Numai scotocind prin această voluminoasă corespondenţă a putut istoricul Mommsen să-l zugrăvească pe bietul Cicerone într'un chip nici decum vrednic de laudă, în ceeace priveşte rolul şi atitudinele sale politice.

De altfel, cred că nici istoria cea iubitoare de cele mai aspre adevăruri, nu poate să fie prea recunoscătoare acelora care prin asemenea mijloace caută să coboare jos de tot pe toţi cei înălţaţi prin admiraţia multora. Căci sigur este că nimeni, absolut nimeni, nu are nimic de câştigat, ori de câte ori printr'o luptă prea mult măritoare este cu deamănuntul luat de scurt. Căci, din nenorocire este prea adevărat cuvântul atribuit lui Napoleon: **Il n'y a pas de grand homme pour son valet de chambre.**

Aşa se şi explică pentru ce nimeni nu s'a mai încumetat să imite unicul exemplu al lui Jean Jacques Rousseau, care în toată sinceritatea şi-a dezvelit sufletul prin acele cunoscute şi dezamăgitoare ale sale **Confesiuni.** Aşa se şi explică pentru ce toţi, absolut toţi scriitorii — până şi autorii de **Amintiri din copilărie,** — se arată a fi de părerea lui Taine, care î ndeamnă: **Prietene, ascunde-ţi viaţa, şi fă-ţi cunoscut spiritul.** In orice caz, fapt sgur este că cu toţii suntem prea încredinţaţi, că nu am fi câtuşi de puţin în câştig, dacă, urmând exemplul lui Jean Jacques Rousseau, ne-am hotărî „să ne expunem sufletul la vitrină".

* * *

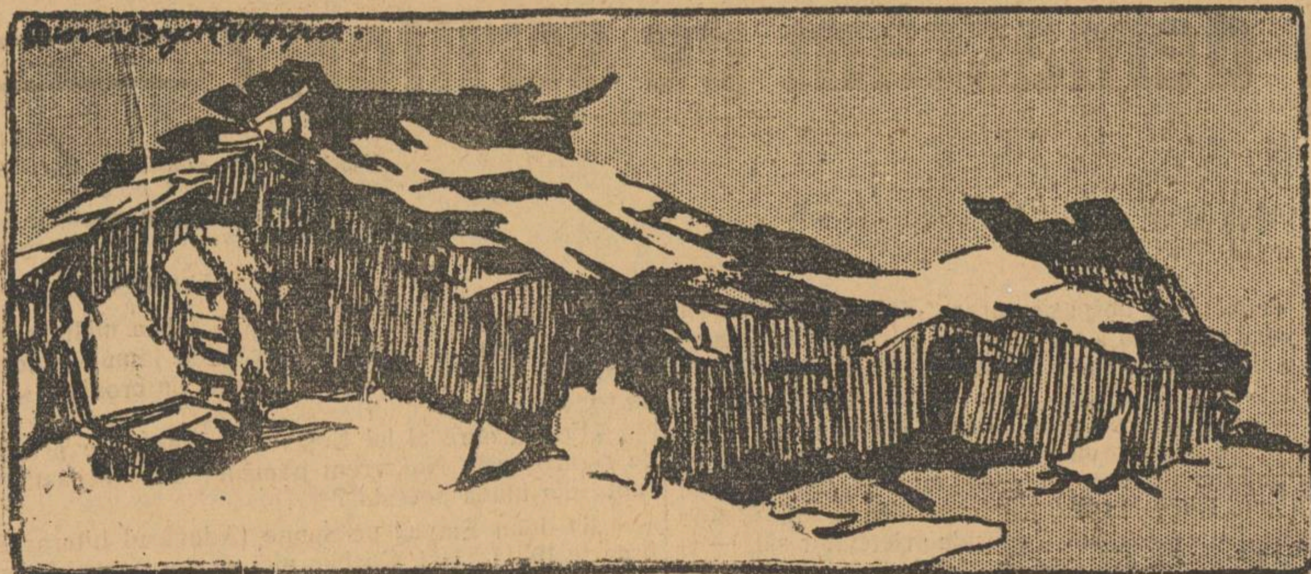
Dar să închei, — şi spre deslușirea multora, să scot la iveală şi următorul fapt. Acum 14—15 ani la Paris, într'una din sălile Sorbonei, un profesor anume Thalamas a reuşit, cu toată împotrivirea sângeroasă a naţionaliştilor lui Deroulède, să ţină o serie de conferinţe, bazate pe documente, în care fecioara din Orleans, Jeana D'Arc a fost mult maltratată şi coborâtă de pe piedestalul, pe care o întreagă opinie publică o înălţase.

Ei bine, încurajat de acest exemplu, un profesor elveţian a cerut voe consiliului profesoral din Berna, ca să ţină o serie de conferinţe, prin care, înarmat cu documente, să arate că Wilhelm Tell, eroul naţional al Elveţiei, a fost cu mult mai prejos, decât îl înalţă şi îl înfrumuseţează legenda. Dar consiliul profesoral din Berna l-a refuzat, spunându-i: A fost, sau nu a fost Wilhelm Tell aşa precum îl slăveşte legenda; — este însă în interesul nostru al tuturor, şi în spre educarea mulţimei ca aureola eroului nostru naţional să nu fie deloc ştirbită. Aceasta şi pentrucă nu este adevăr mai temeinic ca cel săpat în cuvintele: „Mulţimea nu poate trăi fără speranţe, fără iluziuni".

De aceea, cred că s'ar cuveni ca măcar slava câtorva dintre cei mai aleşi, să nu fie îngenuchiată prin desvelirea de amintiri şi de scrisori desgustătoare.

M. MIHĂILEANU
Profesor, Piteşti

Răzbunarea

de BARBU LĂUTARU

Ion Mitrofan se ridică greoiu dela masă.

— Mă voiu duce, nevastă, chiar astăzi la d-nul director şi cred c'o s'o primească, grăi el către femeea, care era aşezată la celălalt colţ al mesii.

— Dă, dacă zici tu c'a s'o primească, du-te, îi răspunse dînsa. Ion îşi puse bluza albastră, îşi îndesă şapca pe cap şi plecă. Afară cernea o ploaie măruntă şi rece, care te pătrundea până la oase. Afurisită vreme, murmură el, păşind pragul casei.

— Omule ia-ţi ceva pe tine să nu răceşti, îi strigă din casă nevastă-sa. Ion se îndepărtă fără să răspundă. Incepu să-şi iuţească paşii. Avea de mers cam vre-un sfert de ceas până la fabrică şi se temea să nu întârzie căci era Duminică şi biuroul era deschis numai până la 11. Inainta cu mare greu în noroiul depe stradă. Işi strânse bine bluza umflată de vântul rece ce se stârnise, şi păşi hotărât înainte. In sfârşit ajunse la fabrică, ud de ploaie şi rebegit de frig. Se opri puţin la uşă, îşi şterse bocancii de noroiu, îşi netezi musteţile şi sfios bătu la uşă.

— Intră, îi strigă o voce morocănoasă dinnăuntru. Ion apăsă clanţa uşii şi intră.

— A, d-ta eşti nene Mitrofane, îl întâmpină dela uşă directorul, un omuleţ mic şi gras, care părea să aibă vre-o 30 ani. Ce mai veste poveste, continuă el pe acelaş ton binevoitor. Ion se însenină pe dată văzând pe director bine dispus. Se aşteptase la o primire cam rece, dat fiind reaua dispoziţie în care directorul se afla întotdeauna. Cererea lui ar fi avut atunci de întâmpinat dificultăţi. Acum însă era sigur că nu va fi refuzat.

— Uitaţi-vă ce-i d-le director, începu Mitrofan, am să vă rog ceva. Am o fată care a împlinit zilele aste 16 ani şi v'aşi ruga s'o primiţi în fabrică.

— Numai atât, nene Mitrofan, îl întrerupse vesel directorul. Se face dragă, se face. Poţi s'o aduci chiar de mâine. Maşina No. 6 e liberă, a plecat Irma. Ştii, continuă el zâmbind şiret şi făcându-i cu ochiul, s'a certat cu „herr Franz" şi a trebuit să se care. Al dracului neamţ, continuă el râzând. Se leagă de toate fetele. Mitrofan oftă uşurat. In sfârşit va avea încă un ajutor. Mulţumi şi eşi liniştit afară. De neamţ n'avea el grijă. Era şi el acolo, şi să fi îndrăznit neamţul să se lege de fata lui. Se opri puţin afară, apoi se'ndreptă prin ploaia, care începuse să bată cu furie, spre cârciumă.

* * *

Povestea vieţii lui Mitrofan era foarte simplă. Rămas orfan de mic copil, slujise ba la unul, ba la altul, pentru un codru de pâine mucegăită. La stăpânii săi însă, mânca mai multe bătăi decât pâine. La 10 ani fugi la oraş şi aici se băgă ucenic la un fierar. Plecă, după vre-o 3 ani dela fierar, şi intră într'o mică metalurgie. Aici deveni un bun mecanic. Ca tot omul se'nsurase şi făcuse copii, cari şi ei suferiseră de multe-ori de foame. Se certa des cu stăpânii şi era concediat. In ultimul timp îşi găsise loc, ca ajutor de mecanic, la o fabrică de tricotage. Aici trăia bine, nu se certa cu nimeni. Mecanicul şef „herr Franz" un neamţ beţiv şi mueratic venea destul de rar pe la fabrică aşa că tot lucru cădea în sarcina lui Ion. El însă, era mulţumit că n'avea nici un stăpân pe capul său. Era o fire independentă cu toate că suferise atât de mult în viaţă, sau poate tocmai din această cauză. Leafa sa la fabrică nu era mare, şi o ducea cam greu, mai ales acum în preajma iernii. Era totuşi mulţumit, mai ales acum, când reuşise să-şi bage şi fata la fabrică. Intră în cârciuma din apropiere, cinsti câte-va păhărele cu tovarăşii de lucru şi porni încet spre casă.

* * *

Chiar de a doua zi, nenea Mitrofan, aşa-i zicea directorul când era în toane bune, îşi aduse fata la lucru. Fiind harnică şi mai ales deşteaptă, învăţase destul de repede să-şi mânuiască maşina. O ducea de altfel destul de bine. Neamţul care se lega de celelalte fete, n'ar fi îndrăznit să se atingă de Anica.

Trecuseră vreo două luni dela intrarea ei în fabrică, când într'o bună zi îi trăzni directorului să inspecteze maşinile. Intră în atelier şi „Herr Franz" lipsea ca de obiceiu. Mitrofan era într'o altă odaie unde avea ceva de lucru. Directorul începu să inspecteze alene maşinele, şi când ajunse la No. 6 se opri şi începu să se uite cu insistenţă la fata, care lucra la maşină.

O mai văzuse el de vreo câteva ori, şi-i plăcuse. Nu prea se uitase mult la dânsa nevroind să atragă atenţia lui Mitrofan. Acum însă avea cea mai bună ocazie s'o „studieze" în voie. Era „bine" fetişcana cu ochii ca mura, şi faţa albă ca laptele. Fata ruşinată lăsase ochii în jos. Directorul mai stete puţin în faţa ei, apoi se îndepărtă repede. Auzise paşii lui Mitrofan.

— Nene Mitrofane, îl întâmpină a doua zi directorul pe Ion, avem nevoie de o piesă la maşina No. 14. Aici e imposibil s'o găsim. Trebuie să trimitem pe cineva la turnătorie, ca să ne-o facă acolo. M'am gândit că cel mai bun lucru ar fi să pleci chiar d-ta. Aşa dar mâine vei pleca, continuă el nedând răgaz lui Ion să vorbească, şi cred că în câteva zile să fii înapoi. Iată şi bani de cheltuială, încheie el întinzându-i câteva bancnote.

— Bine d-le director voi pleca dacă ziceţi d-tră, răspunse încet Mitrofan. Cred însă c'ar fi mai bine să trimitem, prin poştă, modelul piesei la turnătorie şi ni-l trimit ei pe urmă.

— Nu, nene, îi tăiă vorba directorul, ar trebui să treacă prea mult timp şi noi nu putem ţine maşina, mai mult de câteva zile, pe loc. După cum ţi-am spus, vei pleca chiar mâine. Să vii peste un ceas pe la birou. Mă duc să-ţi pregătesc o scrisoare. Mitrofan nu mai zise nimic şi plecă.

* * *

A doua zi directorul, se plimba foarte agitat prin camera sa. Se îndreptase de câteva ori spre butonul soneriei, şi totuşi nu sunase. Insfârşit se hotărî. Se apropie repede de sonerie şi apasă cu putere pe buton. Imediat servitorul îşi făcu apariţia.

— Trimete-mi încoace pe Anica Mitrofan.

Servitorul plecă, şi peste câteva minute, Anica intră încet în birou. Oare ce avea să-i spună d-nul director? Rămase, sfioasă, pe pragul uşii.

— Vino mai aproape, o îndemnă el

Păşind încet, ea se apropie. Atunci directorul, din doi paşi, fu lângă uşă, pe care o încuie. Intr'un moment, fata înţelese situaţia. Vrea să ţipe, dar nu reuşi să scoată decât un geamăt, căci o palmă grea, palma directorului, o izbise drept în faţă. Sângele începu să-i ţâşnească, din nas şi din gură. O luptă corp la corp se încinse. O luptă inegală, în care fata, mai curând sau mai târziu, avea să fie cea învinsă. Directorul strângea fata în braţe şi căuta s'o trântească pe divan. Dânsa, cu puterile ei destul de slabe, se zbătea căutând să scape de îmbrăţişarea sa. Se auzi o izbitură surdă şi fata se prăbuşi, fără simţire, pe divan...

. . . .

Când se trezi era noapte. Odaia era inundată în lumina galbenă a becului electric. In primul moment, fata nu-şi dădu seama ce se întâmplase cu dânsa, dar când se văzu întinsă pe canapea având în faţa ei pe director, sări îngrozită în sus, şi fără a zice un cuvânt eşi repede pe uşa, care de astă dată era deschisă, şi se îndreptă repede spre casă.

Afară zăpada cădea din belşug, şi ea era numai în rochie cu capul gol. Nu simţea însă nimic. Nici frigul, care se făcea din ce în ce mai pătrunzător, nici vântul, care sufla cu furie. Inainta în neştire prin zăpada înaltă, şi când ajunse acasă, se prăbuşi pe jos ca un buştean, fără a scoate vreo vorbă.

* * *

Ion Mitrofan se plimbă înfuriat prin odaie. Din când în când îşi ridică privirea din pământ, şi-o aţinteşte într'un colţ al odăii, unde sta Anica cu ochii roşii de plâns.

A sosit chiar astăzi dela turnătorie şi a trecut întâiu pe la fabrică, unde a vorbit cu directorul.

Pe urmă s'a dus în atelier să-şi ieie fata, căci era ora de închidere, şi i s'a spus că fata nu mai venise de trei zile la lucru. Neliniştit s'a dus repede acasă, şi când a ajuns aici, plângând, fata i-a povestit totul.

— Câinele de director, se răşneşte el înfuriat. Pentru asta l'a trimis la turnătorie? Ca să-şi bată joc de fata lui?

Işi ia căciula şi iese afară, în noaptea întunecoasă. Nici nu simte gerul, care pişcă cu tărie. Face paşi mari. Incotro? Nu şie nici el. Intră în prima cârciumă ce-i iese în cale şi începe să bee. Nici vin, nici rachiu, ci spirt, spirt curat. Spirtul îi arde gura, gâtlejul, dar el parcă nici nu-l simte. Bea, bea înainte. Din când în când izbucneşte vorbind parcă pentru el singur.

— Cânele, cânele i-oiu plăti-o eu, i-oiu plăti-o. Pe la miezul nopţii se ridică să plece. Picioarele abea îl mai ţin. Ajunge, cu mare greu, acasă. Fata stă în acelaş colţ unde a lăsat-o la plecare. Vederea ei îl înfuriă şi mai mult, şi atunci, într'un acces de furie, începe să dea cu piciorul într'însa. Izbeşte în plin, cu sete, pe unde nemereşte.

Fata s'a făcut covrig pe pământ, şi geme înfundat. Femeea, îngrozită, nu îndrăzneşte să deschidă gura. A rămas nemişcată, şi cu o privire tâmpită se uită la bărbatusău, care continuă să dea în fată. Intr'un târziu, obosit, el cade pe-o laviţă şi adoarme.

A doua zi, deşi cu capul greu încă de beţia din ajun, el se duse la fabrică, şi începu să lucreze. Directorul îl aştepta neliniştit. Când văzu însă că el s'apucă de lucru îi pieri orice îngrijorare.

— Se vede că fetii i-a fost frică să spuie ceva, gândi el, şi liniştit se aşeză la lucru. Avu chiar curajul să-l cheme pe Mitrofan şi să-l întrebe de ce nu mai venise fata la lucru. Acesta, de parcă nimic nu s'ar fi întâmplat, îi răspunse foarte liniştit că fata nu mai putea veni, fiindcă mă-sa avea nevoie de dânsa. In sufletul lui însă, ura clocotea şi vorbele directorului avură darul să-i întărească ura.

Trecuseră câteva săptămâni dela această întâmplare. Directorul şi uitase de acest mic „incident". Se afla, într'o zi, pe un gang, care ducea spre atelier, când îi apăru deodată în faţă, Mitrofan. Directorul se înfioră văzând lucirea stranie din ochii acestuia. Işi urmă însă drumul, ca şi cum nu l'ar fi zărit. Mitrofan, îi aţinu calea:

— D-le director am să vă spun ceva.

— Vino la mine în birou, nu aici, îi răspunse acesta cu o voce tremurândă.

— Câne, se repezi deodată Mitrofan spre el, apucându-l de piept, crezi că vei scăpa de mine? E-he, continuă el rânjind, de mult te caut eu. A venit acum clipa răfuielii. Directorul ar fi vrut să ţipe, dar groaza îl paralizase. Nu putea scoate nici un sunet.

Cu o izbitură de picior, Mitrofan îl trânti la pământ, apoi, în genunchi, începu să-l sugrume cu amândouă mâinile. In mai puţin de 5 minute, nenorocitul încetă să mai mişte. Ion însă continuă să-i strângă gâtul cu sete. Ochii îi eşiseră din orbite, părul îi era vâlvoi, avea o înfăţişare groaznică. Intr'un târziu se ridică de jos, şi aruncă o privire plină de ură asupra cadavrului. Il izbi cu piciorul, şi acesta se rostogoli făcând un sgomot sinistru. Mitrofan se îndreptă încet spre atelier, şi ajuns aici zise c'o voce gravă:

— **Chemaţi poliţia. Am omorât pe director.**

BARBU LĂUTARU

Sonete

Misantrop

Eu sunt din fire un sentimental;
N'am nici un ţel în viaţa trecătoare,
Iluzia-i suprema-mi alinare
Iar rostul meu: un vis oriental...

Cuvântul meu ca un fast imperial,
Il împletesc pe rime statuare
Şi'nconjurat de-o mistică splendoare
Iubesc femei, cu măşti de carnaval.

Şi totuş câte-odată sunt cuprins
De-un larg fior şi-atuncia mă cutremur,
Iar sufletu-mi se sbuciumă aprins;

Şi-aşa cum stau învins, până târziu,
Infiorat de patimă eu tremur,
Cum tremură nisipul în pustiu...

Cadavrul

Tăcut şi grav pe veci înţepenit
In perspectiva celor patru scânduri,
Stă „Omul" rece, calm şi fără gânduri,
Cu visul sub pleoape ţintuit.

E noapte... cald şi totul adormit.
Străjerii s'au schimbat în două rânduri
La ceasul hotărât, — după orânduri —
Cu pasul stins şi ochiul obosit.

O oră, două trei; în neagra morgă
Cadavrul scoate sunete de orgă
In prada descompunerii forţate...

Iar peste drum, — metalic şi obraznic —
Un orologiu epileptic bate
Pe când din umbră viermii ies la praznic...

Glasul sângelui

Pustiul s'a întins nemărgenit
Şi noaptea cade peste mine, gravă,
Cum cade-o mână palidă bolnavă,
De-alungul unui corp îmbătrânit.

Furtuna plânge'n crengi neliniştit
Şi-adânc sorbind a gândului otravă,
Eu mă cufund în fiinţa mea firavă,
Ca'ntr'un sicriu enorm şi liniştit...

Dar când târziu de vise'nconjurat,
— Fantomă'ngenunchiată pe ruine —
Simt pumnul Morţii asupra-mi ridicat,

Revolta mă'nfrăţeşte cu Satan
Şi-aud cum geme sângele în mine,
Ca fluviu' biciuit de uragan...

Final...

Atât de-adânc s'a risipit în mine
Parfumul gurii tale'mbălsămate,
In cât aroma cărnii vinovate
Mă urmăreşte'n nopţile senine

Cu insinuări subtile, detracate.
In suflet port castele în ruine
Şi'ngândurat, gândindu-mă la tine,
Plâng zorile de mâini îndoliate...

In tine eu iubesc zădărnicia
Cu care minte'ntr'una Vecinicia
Purtându-ne pe drumul larg al Morţii;

Şi'n clipa de iubire şi avânt,
In care visul trece pragul porţii
Simt sărutări de viermi şi de pământ...

Dem. Gâlman

Visuri de pribeag

Eu nu te pot iubi copile cu ochi profunzi, cu zâmbet vag.
In îngânări târzii de şoapte, tu mângâi visuri de pribeag.
Şi când pe fruntea ta tristeţea tăinuitoare umbre-şi poartă
Aş vrea, în armonii de cântec, s'adormi chemarea ta deşartă.

Eu nu te pot iubi copile.
Sclavia nefrânatei vieţi
Spre alte zări îmi mână dorul pierdutei mele dimineţi
Şi-o altă albă nălucire răsfrânge 'n ea zâmbiri de soare,
Ce-mi leagănă nefericirea în taina ei chinuitoare.
Ridică-ţi ochii mari, nostalgici, spre cerul bunului rămas
Iar din fiorii desnădejdii ce-ţi tremură adânc în glas
Prin mii şi mii de lumi împarte vibrarea tristului tău dor,
Şi fă din plânsul tău de astăzi, cântarea noastră-a tuturor
Cei amăgiţi de-aceiaşi vrajă, rătăcitori pe-aceleaşi căi....

Ş'apoi, când altă primăvară va răsări sub ochii tăi,
Inchide-te cu tine însu-ţi şi 'ngână cântul amintirii,
Şi vei simţi că'n suflet iară prind să 'nflorească trandafirii.

ELENA HASNAS

ALAIN

Din „Propos sur L'esthétique"

Despre metaforă

Metafora e mai veche decât comparaţia. Am putea crede însă contrariul dacă am considera pe Omer şi celebrele-i comparaţii situate la originea istoriei omeneşti: metaforele ar fi doar comparaţii prescurtate. Cineva scrie: „Torentul elocvenţei", în loc de a desfăşura separat şi paralel cei doi termeni: „Ca un torent..., tot aşa elocvenţa"... Astfel am privit lucrurile când m'am gândit să scriu despre metafore, dar nu învăţasem încă să-mi arunc privirea înapoi. Căci dincolo de Omer trăieşte o lume care vorbeşte prin poveşti, proverbe, parabole, statui şi temple, — şi totdeauna în metafore.

Adevăratele proverbe — de pildă — sunt metafore pure. Comparaţia nu numai că e prescurtată, dar unul din termeni lipseşte. „Fiecare să măture înaintea uşii sale". fără vreun alt comentar, unele parabole poartă aceeaş marcă în ceeace priveşte exprimarea ideii sub forma unui lucru: fabula broaştelor care cer un rege este, ca mai toate fabulele, din genul acesta; dedesuptul tabloului un gramatic a scris, cred, câteva rânduri de morală, după cum noi am dat titlu câtorva din sonatele lui Beethowen. Dar, după cum spun vechile obiceiuri, niciodată ideea nu stă la dreapta imaginei: mai curând ideea este una cu imaginea şi nu se pot separa. Parabolele evanghelice poartă semnul gramaticului; ele se desfăşoară în felul comparaţiilor. Altele, adevăraţi sfinxi, sunt vechi mărturii de stil şi foarte mult gustate; ca aceea a smochinului care fu blestemat că nu purta smochine, „şi nu era totuşi vremea smochinelor". Cred însă că am pătruns enigma aceasta, dar nu mă grăbesc să dau explicări. Fără îndoială că aci este un înţeles superior altor proverbe, dar ne e teamă — atunci când suntem liberi să reţinem orice voim — de a încurca, fără vre-o prealabilă putinţă de îndreptare, ceeace nu este încă lămurit.

E adevărat că semnele cele vechi nu apar însoţite de vorbe şi în felul acesta sunt pe dea 'ntregul metaforice; de sigur, am putea zice, sunt involuntar metaforice. Un mormânt din cele mai vechi timpuri, de pildă, nu era decât o îngrămădire de pietre, care adăposteau cadavrul de năvala lupilor. Cu cât mortul avea prieteni mai mulţi, cu atât grămada de pietre era mai mare. Aşa au fost ridicate cele dintâi piramide şi — neîndoios — că greutatea şi forma pietrelor au dat cea dintâi idee a acestor forme cristaline, pe care pietatea prietenilor n'a făcut decât să le desăvârşească. Dar, desăvârşite sau nu, mormintele fură numaidecât semne impunătoare; caracterele scrierii, printre cele mai vechi, au fost trase deci mai înainte de a se cunoaşte cititul şi de câte ori un om încerca să le citească, un gând nou se închidea acolo, la un loc cu moartea. Astfel se născu cultul, din care avea să iasă, mai târziu, religia care sparge mormintele şi care eliberând ideea, crede că mântuieşte sufletul. Şi în modul acesta metafora renăscu din cenuşa ei, ca Phenix, regele metaforelor.

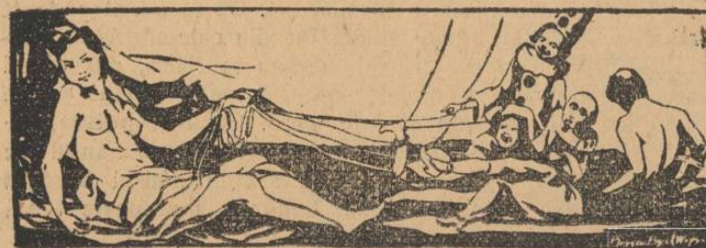
Despre stil

Din memoriile lui Tolstoi am văzut că încă dela douăzeci de ani cunoştea el cele două lucruri însemnate pentru formarea spiritului: ştiinţa întrebuinţării timpului şi un caet. Ideile vor veni pe urmă, spunea el. Acţiunea de a scrie îmi părea, dintre toate, cea mai favorabilă pentru orânduirea gândurilor răsleţe şi pentru formarea consistenţei lor. Cuvântul e mai puţin propriu şi direct contrariu cercetării chibzuite. Trebuie să iei conversaţia de aproape, cum catolicul ia liturghia. Aceasta nu este decât un schimb de semne cunoscute şi un exerciţiu de politeţă, în care nu trebue să căutăm şi să stabilim idei. Am observat adeseori că interlocutorul îmbracă din politeţă tot ceeace-i propunem din nechibzuinţă; lucrăm după o asemenea aducere aminte şi, de sigur, în zadar. Forma a pecetluit conţinutul, în aceste elegante prescurtări nu există decât stil. Să ne ferim de oamenii de spirit; ei vor face să ţinem, în trei metereze, viitorul gândurilor noastre.

Observ că preferaţii mei, Stendhal şi Balzac, sunt consideraţi, şi unul şi altul, ca neavând stil; din contra, l-am recunoscut la Flaubert, în care însă n'am găsit prea mare lucru. In timpul lui Voltaire se credea, de toată lumea, că un templu mic, în genul grec, avea stil şi că o catedrală gotică n'ar avea de loc. Poate că e bine, în cazul acesta, să luăm în considerare celelalte arte şi mai cu seamă acele care sunt aproape de materie, pentru a puta înţelege că numai conţinutul sau materia, prin însăşi rezistenţa lor, fac forma frumoasă. Dar o formă nu poate fi pe dea 'ntregul frumoasă. In *Salammbô*, de pildă, se pare că forma determină conţinutul; obiectul nu e aci decât un ornament, fără nici o realitate. Din contră, la un călător ca Chateaubriand, obiectul însuş orânduieşte forma; la acest autor găsesc exemple char din cele două genuri, căci e mai mult stil în *Itinéraire* decât în *Les Martyrs* şi acei cari iubesc *Salammbô* vor spune, de sigur, contrariul.

Iată-mă-s departe de caietul lui Tolstoi. Dar nu aşa departe. Deoarece gândurile, în prima lor confusie, sunt deasemenea un conţinut şi o materie rezistentă. A chibzui fără vreo hotărîre, şi a lua scrisul drept mijloc, înseamnă să încurajezi o metodă de învingere a stilului. Pentru că expresia trebuie nimerită iar nu căutată şi cea mai mică urmă de căutare în formă pare urîtă. De îndată ce schimbi un cuvânt ca să placă, aceasta se vede; forma se scobeşte parcă în felul unui cositor îndoit. Cine nu preferă un vas de cositor fără nici un ornament? Materia, în cazul acesta, determină forma; e adevărat dar că frumoasa formă a olăriilor vechi rezultă din acest echilibru pe care trebuie să-l găseşti pentru materia încă plastică înainte de coacere. Astfel există o formă pentru judecata fiecăruia, pe care trebuie să o găseşti, dar nu s'o cauţi. Când scriitorul găseşte forma care-i place, a căzut într'un moment bun, care-i dă înfăţişare proprie. Şi această bucurie a expresiei, cum foarte bine se spune, este, ca orice bucurie, un efect şi nu un scop. Când un oraş este frumos, este mai frumos decât un templu. Dar, tot aşa un templu frumos fu totdeauna clădit ca un oraş, pentru un scop care nu era frumosul.

Trad. G. B.

Cărţi şi Reviste

ION DONGOROZI: LA HOTARUL DOBROGEAN, nuvele şi schiţe, editura „Scrisul Românesc", Craiova, 1924.

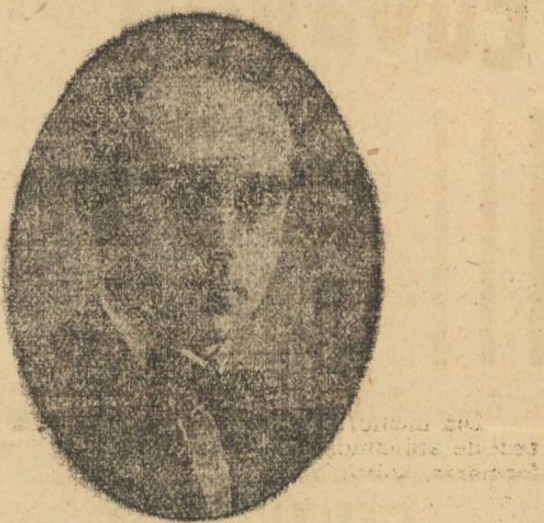
Dela „Cum s'o despărţit tanti Veronica" şi până la „Filimon Hâncu", evoluţia scrisului d-lui Ion Dongorozi, a avut de înregistrat puţine schimbări: câteva preciziuni sau neteziri de limbă. Dela „Filimon Hâncu" la acest din urmă volum, scrisul d-sale a rămas acelaş: d-nul Dongorozi a debutat deodată masiv, grav, cu o impecabilă linie de conduită.

Schiţa d-sale, prinsă în margini fixe, între care nasc, se sbat şi mor pasiuni, este o admirabilă întrecere a nuvelei tip analitic. Concentraţia psihologică, faţă de greoaia expunere a vechiului sistem de nuvelă, nu numai că dă siguranţă obiectului, dar îl prezintă ca un tot organic, furtunos ca viaţa, natural şi pătimaş ca omul. Ca să descrie, o situaţie, autorul n'o întinde în capitole întregi, pierzându-se în divagaţiuni periculoase; elementul secundar e prins atunci când acesta tinde să aibă notă proprie în redarea atmosferii generale şi specifice, sau când, cu existenţa lui, cauzează mersul firesc al evenimentului principal.

Oamenii cari trăesc în schiţele d-lui Dongorozi, sunt mai mult din straturile mijlocii ale societăţii noastre. Nici idealizări ne la locul lor, nici evocări sterpe. Totul se petrece repede, într'o clipă, într'o zi, într'o noapte. Naturalismul exclude idealizarea până la exaltare. Nu exclude evocarea, dar îi cere siguranţă, veracitate; idealismul sentimental din evocarea d-lui Sadoveanu, n'are ce căuta în schiţa realistă a d-lui Dongorozi. Aci evocarea se face fără „neguros", fără „poetizare", fără acea îndurerată nostalgie.

Astfel, în „Kir Vasile Bălănescu":

„Il ţin tare bine minte, din întâia mea copilărie; scăpătase şi îmbătrânise în vremea ceia Kir Vasile Bălănescu. „Kir" se spunea, pe vremuri, ca un semn de cinste deosebită, numai negustorilor cu „vază", iar Kir Vasile Bălănescu, fusese fruntea blănarilor, şi nu numai în târg la noi, în Tecuci, ci faima lui se lăţise jur-împrejur, până pe la Panciu, Nicoreşti şi Galaţi, cu alte vorbe, peste tot, pe unde se ţineau iarmaroace cu vad de seamă. In faţa dughenii lui — dugheană cu cat şi zăbrele la ferestre — opreau butcile boiereşti, de cum se sbârlea ceva-ceva vremea, iar Cinculeştii, Negropenţii, Giurgiuleştii, şi tot ce era os boeresc prin partea locului, la Kir Vasile Bălănescu din Uliţa Mare, îşi

Ion Dongorozi

lucra şubele, cuşmele şi botforii îmblăniţi. Nouă calfe avea dumnealui, iarnă şi vară, vară şi iarnă — trei la croit, şease la împuns, — iar ucenicii între unsprezece şi douăzeci, — cam aicea bătea de regulă numărul. Starostele blănarilor — iaca uitai să vă spui din capul locului, că Kir Vasile Bălănescu era starostele blănarilor — curat era la cuget, şi bisericos, nevoe mare. Dumnealui a zidit şi zugrăvit pe Sf. Vasile Nou din târgul Nicoreştilor, a dăruit clopotul cel mare de aramă dela Sf. Gheorghe, şi-a îmbrăcat cu aur roşcat de Ţarigrad, icoanele împărăteşti dela Catedrală, în anul chiar când i s'a născut fata".

In *Pentru ţară* sau *Nor trecător*, în *Satisfacţie* sau *In refugiu,* totul e determinat de logica situaţiei.

Georges Toncescu din „Satisfacţie" e numit judecător în târguşorul Iveşti. Tânăr, el avea patima femeilor. La două luni dela sosirea lui în târguşor, auzeai adeseori dialoguri de soiul celor ce urmează:

— „Ei, iţi place, coane Sică? A treia în două luni! Alal să ne fie!

— „De, ce să mai zic, doctore dragă?... Aşa ne trebue, dacă ne lăsăm moale frate!

— „Păi, ce să faci, bre omule?

— „Cum ce să faci? Va să zică să-şi plimbe dumnealui arfonistele pe sub nasul nostru, iar noi să nu reacţionăm? (Şi când doctorul Boureanu rosteşte cuvântul „reacţionăm", smuceşte din umeri, holbează ochii şi apasă pe sunetele dela sfârşit). Minunată pildă pentru nevestele, pentru fetele noastre mai ales!

— „Eu unul am făcut de-atunci anonima, răspunde pe şoptite, părintele Ciurcu.

— „Şi cum ai expediat-o, Prea Sfinte?

— „Recomandată.

— „Păi, pe cine ai semnat pe plic, că nu ţi-o primea altfel la poştă?

— „Ei, am pus şi eu acolo un nume anonim... Am trimis-o doar din Tecuci!"

Dar hotărîrea ministrului întârţia. Oraşul ferbia în clocot şi spumega în contra judecătorului cel nou, care le strica moravurile.

— *„Ei, vedeţi acu, de ce-au înebunit muerile noastre?, întrebă oarecum radios conu' Sică? Porcăria aţâţă, domnilor... biciue sângele... e mai rea ca băutura.... Să ştiţi dela mine, că cucoanele şi-au pierdut capul!...."*

Spre mulţumirea lor însă, ministrul a binevoit să primească o delegaţie, pe care a asigurat-o că judecătorul Toncescu va fi mutat pe cale disciplinară, că va seziza comisia de judecată, *„pentru aplicarea unei sancţiuni severe, dar, nu din cale-afară de severă".*

Şi, spre satisfacţia generală, Georges Toncescu, a fost mutat ca... prim procuror la Tribunalul din Covurlui.

In proza românească de după războiu, sintetică şi stilizată cu îngriijre, schiţele d-lui Ion Dongorozi, par stâlpii de piatră, peste cari se vor grămădi capitolele romanului. D-nul Dongorozi ni-l promite.

O foarte bună recenzie a „Năzuinţei" asupra volumului „Filimon Hâncu" găseşte că *„autorul se apropie de perfecţionarea ideală a nuvelei şi schiţei, dar se depărtează de posibilitatea oricărui roman, fiind un spirit înclinat exclusiv spre sinteză".*

Această schiţă însă, cu spirit de sinteză, nu poate fi luată ca un bun capitol de roman? Ia să ne gândim mai bine!...

LUDOVIC DAUS: DRUMUL SANGELUI. — versuri. — Editura Librăriei „Universala" Alcalay şi Co., Bucureşti, 1924.

Volumul lui Ludovic Dauş, este o cronică, în versuri, a evenimentelor din timpul războiului nostru pentru întregirea neamului. Sunt o serie de schiţe, evocări, balade lirice sau epice, toate zugrăvind fie starea sufletească a evenimentelor, fie evenimentele însăşi, descrise cu un realism reţinut.

Dintr'o serie de impresiuni, de notări pe marginea vremurilor, fac parte poezioarele de o naivitate patetică, în care sunt prinse crâmpei din gândurile, din acţiunile oamenilor. Reţinem idila cu dureros sentimentalism din „Rămas bun":

In ziua ce păleşte-agale,
Cu mâna 'n mâna dragei sale
In poartă şade un flăcău
Şi străsnic îi mai pare rău...
Ea-l mângâe:
— „Nu, nu se poate...
„Cumètrele striga-vor toate,
„Şi ştii ce 'nseamnă doar...."
— „Nu vrei?"
Ii zice el. Dar ochii ei
L'-îmbărbătează:
— „Lasă! Lasă!
„Că doar te vei întoarce-acasă
„Ca mîne n'o mai fi răsboiu,
„Şi-atunci ne-om cununa şi noi".
Şi-i spune ea, ce nu-i mai spune?...
Tot lucruri vesele şi bune;
Şi totuşi simte piaza rea
Şi sufletul ei tot e-o rană,
Căci „ştie" că va rămânea
Şi fată mare şi văduvă!

* * *

LES NOUVELLES LITTERAIRES (20 Septembrie) Cu volumele a doi autori români: *N. Şerban:* „Pierre Loti" şi *Panait Istrati:* „Kyra Kyralina" se ocupă *Edmond Jaloux* la cronica-i obişnuită.

Despre cartea d-lui N. Şerban, Edmond Jaloux se arată numai în parte mulţumit: „dacă partea biografică şi psihologică a cărţii este pe dea 'ntregul goală, din contră, analiza operii este plină de observaţiuni juste şi reflexiuni pătrunzătoare"...

Faţă de alte articole din „Les nouvelles littéraires", care i-au consacrat opera, Edmond Jaloux îşi amână observările critice pentru celălalt volum al lui *Panait Istrati.* In numărul de faţă numai o privire generală:

„d. Panait Istrati este un povestitor de rangul întâi, poate nu de modă rusească, cum a spus-o autorul lui *Jean Cristophe;* asemănarea e mai mult din punctul de vedere al unui acelaş fel de viaţă sbuciumată. Este un povestitor *de o mie şi una de nopţi,* în care se istorisesc aventuri extraordinare, într'o lume modernă. E de semnalat că d. Panait Istrati scrie direct în franţuzeşte".

„Iată deci scriitori noui, d. Panait Istrati sau Jean Kessel, cari nu sunt francezi de rasă, sau ca d-nii Jean Cassou şi Emanuel Bove, cari nu sunt decât pe jumătate. Posedă totuşi cultura noastră căreia îi adaogă senzibilităţi diferite de a noastră. Câtă perspectivă de îmbogăţire şi de surprize. Asistăm la naştererea unei lumi noui; în loc de a o îndepărta, să o primim cu bucuria pe care o avem în fiecare an când renaşte primăvara şi să le urmărim evoluţia cu interes şi curiozitate...."

In acest număr îşi începe colaborarea *Francis Carco,* cu o serie de schiţe intitulate „Nuits de Paris".

* * *

NAZUINŢA (Septembrie) „Kant şi geneza criticismului", un articol de d. *Mircea Florian,* deschide sumarul acestui număr de după vacanţă. In „Renunţare" d-na *Elena Farago,* cu o aceeaş duioşie discretă, aduce versuri în care sentimentalismul înfrânt cântă în notă minoră:

Tu ce-ai venit zâmbind prin bruma
Ce-ai înfruntat-o în zadar,
Fereşte-ţi florile şi 'ntinde-mi
Doar caldul bun rămas al bunei,
Curatei mâini neştiutoare de tot ce poate
Mâna mea
Iţi va fi dat
Nevrând s'atingă măcar
Ce-ar fi putut să-ţi ia...

D-l *Ion Dongorozi,* totdeauna interesant — reuşeşte să contureze precis o întreagă situţie. Cocoana Olimpia a d-sale, Virginica şi conu' Savu Mavrodin sunt personagii cari — prin atitudine dau umorului o notă aparte. Este tocmai ceeace caracterizează poanta finală.

Celelalte versuri ale numărului de faţă sunt semnate de d-nii: *Eugen Constant, N. Milcu* şi *Radu Demetrescu-Gyr.* Faţă de poezia celui din urmă am găsit totdeauna cuvinte de încurajare şi laudă. Nici de data aceasta nu ne-au înşelat aşteptările. O sensibilitate dulce, o erupţie de stări sufleteşti, porneşte din chenarul dureroaselor amintiri şi se întreţies într'un fremătat de foşnire tainică:

Sunt singur azi — şi Foerster — scos din bibliotecă,
îmi duce sufletul prin foi, ca pe-o potecă, -
şi 'ntreb, zădarnic, orice rând, în parte,
de urma sufletului tău, de-atunci,
din vremea când spuneai că tot l'arunci,
fărămiţat, pe slovele din carte...

. . . .

... Apoi, în toamnă, Heidelbergul vechi,
un: „Jerum, jerum..." auzit departe,
o despărţire tristă, parcuri moarte,
şi desnădejdea Käthiei ce-mi plânge în urechi..

O, Heidelbergul, Heidelbergul vechi,
tot sufletul meu rupt şi irosit pe-o carte...

Preţioase contribuţiuni la cunoaşterea literaturilor streine aduce d. *Al. Popescu-Telega.* In numărul acesta, un studiu asupra spaniolului *Ramon del Valle-Inclan,* cu o traducere din „Memoriile marchizului Bradomin".

* * *

CAMINUL NOSTRU (Septembrie) Printre revistele de propagandă românească în Ardeal este şi „Căminul nostru" condusă de d. *C. Ionescu-Olt.* Revista n'are nici o parte bună. Un articol-biografie despre Al. Macedonsky scris în pripă, câteva încercări în versuri sub mediocre, şi fel de fel de lucruri, care nu cadrează nici cu rostul revistei, nici cu literatura. Iată cum un oarecare domn *Tadeus* cere Academiei Române să-şi reformeze ortografia:

In loc de:	*A se scrie:*
1. de prisos	1. superfluu.
2. [illegible] luri	2. orduri.
3. povestesc.	3. enarez (lat.).
4. dăruit.	4. alduit.
5. ora 2.30 p. m.	5. ½ 3 d. a.
6. firmei (dativ)	6. lui firma.

Greu merge propaganda noastră culturală în Ardeal!...

GEORGE BAICULESCU

* * *

BIBLIOTECA „REVISTA IDEEI" pe care o conduce d. P. Muşoiu, bătrânul idealist, care încearcă să vadă o altă lume mai bună... tipăreşte o nouă traducere a diriguitorului Bibliotecei. Este cunoscuta carte a teoreticianului italian Malatesta: „Intre ţerani". Un dialog susţinut cu vervă, dar conţinând şi multe şi plictisitoare constatări asupra „lumei rele", „oameni răi şi lucruri rele" — şi idolatrizând concepţia naivă a „anarhiei". Evoluţia socială modernă nu mai acceptă teorii vechi cari în vremea autocraţiilor tiranice, păreau a avea o bază de umanitate. Azi însă, când „autocraţia" dinastică de fapt nu mai există, căci pe aceasta o exercită guvernele... Malatesta pare un anahronism politic şi literar, pe care îl considerăm ca pe un ideolog de laborator...

D. P. Muşoiu însă, care a popularizat pe Bakunin, Berthelot, William Monis, Nadine Kolovrat, P. Lafargue, Stuart-Mill, Stackelberg etc. şi a tipărit minunata apologie a lui Maurice Mateerlinnk: Nemurirea.... a tradus pe Malatesta, după cum însuş spune în prefaţă:

„Să fie în deobşte ştiut, cărticica de faţă nu e menită să aducă mai ales în rândurile muncitoreşti, negreşit nici o vrajbă. Povesteşte un om umblat, care a prins înţelesul lucrurilor mai bine şi care vrea să scoată din rătăcire pe cei asupra căror apasă aâtea rele şi cari — ar vrea să se scuture odată temeinic de ele. Oamenii înţelegători să ia aminte pentru a se ajunge la sfârşitul acesta nu este nici un mijloc mai bun decât a se spori înţelegerea între cei cari sufăr şi în general între oameni.

„Cărticica de faţă, una din cele mai vorbitoare cari s'au scris în vre-o limbă pentru folosul muncitoresc, mulţumită unor prieteni însufleţiţi a mai văzut odată lumina în româneşte. Acum apare tălmăcită din nou, după cuprinsul italienesc revăzut de însuşi autor".

* * *

DR. HORIA SLOBOZIANU: MEDIUCL EDUCATOR AL COPILULUI, traducere după Ad. Czerny — Bucureşti, Cartea Românească, 1924.

D-nul dr. Horia Slobozianu are marele merit de a fi făcut să apară în româneşte o lucrare, care ne lipsea. „Medicul educator al Copilului" a ajuns în ţările germanice la ediţia a VI; Această lucrare e cunoscută în mai toate ţările culte. Ca omagiu faţă de marele său maestru, profesorul Czerny din Berlin, voind în acelaş timp să fie util literaturei noastre ştiinţifice d-nul dr. Slobozianu a ţinut să facă cunoscut această lucrare şi la noi.

Domnia-sa a dat cărţei o înfăţişare latină. Pe lângă adausurile făcute d-sa a intitulat şi a rezumat fiecare capitol. Materia astfel aranjată e uşor de pătruns şi de reţinut.

Câte lucruri noi şi nebănuite în această lucrare! Numai un medic adânc cunoscător al copilului ar fi fost în stare să o scrie. E o operă de medicină în primul loc, de psihologie şi de pedagogie în al doilea. Cartea e lipsită de ariditatea cărţilor de specialitate. Fiind opera unui medic, se studiază în ea ce influenţă are creşterea asupra fizicului copilului şi asupra sistemului lui nervos, pe care îl expune la turburări nervoase, dacă educaţia e făcută în mod greşit.

Majoritatea părinţilor n'au şi nici nu pot avea pregătirea necesară, ca să rezolve problemele, care li se pun. Evoluţia fizică şi sufletească a copiilor îi găseşte dezarmaţi. Ei nu ştiu să dea îngrijirile necesare pentru o bună dezvoltare corporală şi nici nu sunt în stare să le formeze caracterul şi să le împodobească sufletul.

După războiu această dezorientare a crescut din cauză că cei mai mulţi părinţi se depărtează dela vechile tradiţii atât de puternice şi de respectate altă dată. In lipsa tradiţiei părinţii trebue să se sprijine pe ştiinţa, care le dă criterii sigure de conducere. Chestiunile mari medico pedagogice nu pot fi rezolvate cu bunul simţ de oarece această calitate lipseşte aproape complect la unii oameni. Or cât bun simţ ar avea cineva n'ar putea rezolva probleme, pentru care se cer cunoştiinţe speciale.

Prin urmare copilul nu trebue lăsat să se dezvolte or cum, ci trebue îndreptat către un ideal de perfecţiune fizică şi sufeltească. Nu se pot însă creşte copiii fără instruirea părinţilor. Aceasta este ideia dela care a plecat d-nul dr. Slobozianu, când s'a gândit să dea literaturii noastre lucrarea de faţă. Şi cu toate acestea câţi părinţi au vre-o idee de modul cum trebue făcută creşterea? Probabil că de aceia rezultatele sunt atât de rele. Din lipsa aceasta de pricepere, suferă atât sufletul noilor creaturi cât şi corpul lor (capătă turburări de dezvoltare, boale, decese nenumărate). Ce-am zice de om nepregătit, care ar avea conducerea unui automobil sau a unei locomotive?

E dureros să vezi încă în zilele noastre mame, care crezând că aşa se face creşterea îşi maltratează copiii. Sunt mult mai bine pregătiţi grădinarii şi crescătorii de animale, care au idei precise de îngrijirile, pe care sunt chemaţi să le dea, după buna remarcă a lui H. Spencer.

In lucrarea, de care ne ocupăm, copilul e luat din leagăn şi e dus până la 16 ani. Fiecare vârstă a copilăriei e studiată şi ni se indică treptat lucrurile, pe care trebue să le evităm. Sunt chestiuni admirabil prinse ca influenţa greşelilor de educaţie asupra alimentaţiei şi ulterior asupra desvoltărei fizice, copii nervoşi şi modul de a-i creşte, influenţa exercitată de educaţie şi de boale asupra caracterului, copiii care n'ascultă, desvoltarea spiritului de observaţie, a perseverenţii şi a îndemnărei, pericolele care ameninţă pe copiii singuri la părinţi, influenţa divorţului asupra sufletului copiilor. O altă chestiune importantă e epoca în care trebue începută educaţia. Sunt mulţi părinţi, care nu fac nici o educaţie copilului de oarece, zic ei, copilul nu poate încă judeca. E o mare greşeală aceasta. Educaţia trebue începută din primul an. Dacă ea n'a fost făcută până la 2 ani, educaţia nu se mai poate face. Intr'un capitol plin de interes sunt studiaţi copiii greu de educat. Pe câţi părinţi nu-i interesează această chestiune.

Persoanele, cari vin în contact cu copiii, medicii, institutorii, părinţii vor găsi în lucrarea de faţă chestiuni, care îi interesează în deaproape. Vorbim de părinţii, care vor să facă din copiii lor ceeace n'ar putea să facă scriitorii, sau prima guvernantă, care le esă în cale. Cetind lucrarea de faţă mulţi părinţi îşi vor da seama că procedează greşit. De aceia repet: d-nul dr. Slobozianu şi-a câştigat un mare merit, pe acela de a ne fi dat o lucrare, care nu se scrie în fiecare zi şi care va rămâne în literatura noastră medico-pedagogică.

XYZ.

INSEMNĂRI TEATRALE

Victorien Sardou

de Victor Eftimiu

Intreaga presă teatrală a subliniat insuccesul dramei lui Sardou *Patria,* montată cu mari sacrificii şi interpretată, în rolurile de frunte, de cinci actori ai noştri de mâna întâia. Publicul bucureştean, care dă dovadă de o maturitate poate excesivă, numai vrea să se lase prins în sforile celui mai dibaci dramaturg care a trăit vreodată. La Paris, însă, Sardou se joacă şi azi, în faţa unor săli pline, a unui public entusiast, spre marea indignare a intelectualilor, cari ar vrea să vadă teatrul pornit pe calea artei adevărate, iar nu a melodramelor mai mult sau mai puţin deghizate...

Tinereţea lui Sardou e poemul dureros al tuturor scriitorilor şi artiştilor născuţi săraci: o luptă cumplită între ziua de azi şi năzuinţele spre idealul de mâine.

Zece ani, a luptat necunoscut făcând şi stricând piese de teatru, reluând subiecte vechi, inventând altele. Şi a învins. Amintirile tinereţei erau prilej de dulce melancolie pentru el. De câte ori nu va fi visat Sardou, la gura căminului scump, tinereţea lui sbuciumată, plină de vise şi de lipsuri?

„L'am văzut întâia oară — povesteşte actorul Berton — în foyerul vechiu al Comediei Franceze.

In cercul vizitatorilor obişnuiţi, recrutaţi din cele mai felurite lumi ale Parisului, apar ţinând tuturor meseriilor, dela cele mai bogate, până la cele mai umile, în amalgamul ciudat în care numai spiritul îţi dădea drept să intri, „feţele noui" erau primite cu multă indiferenţă. Intr'o seară, am văzut intrând acolo un tânăr a cărui înfăţişare m'a impresionat într'atâta, că nu l'am mai slăbit din ochi. S'a vorbit de multe ori de asemănarea lui Sardou cu Napoleon. Totuşi pe obrazul lui Sardou n'am găsit atâta ambiţie şi nemilostivire. Dimpotrivă. Faţa lui strălucea de spirit şi neastâmpăr, şi cum îl vedeam vorbind de departe, cu un prieten, mă gândeam:

— Ce inteligent şi spiritual trebue să fie omul ăsta!

Am întrebat:

— Cine e?

— Micul Sardou, ştii, cel cu insuccesul dela „Odeon" — (la acest teatru căzuse prima lui piesă, „Cârciuma studenţilor). Dejazet i-a jucat mai multe piese, îl protejează foarte mult şi pretinde că are talent.

Am urmărit cu ochii pe tânărul autor. Remarcam distincţia manierelor sale, acea distincţie pe care n'o dau hainele elegante, ci înaltele preocupări intelectuale.

De altfel Sardou, era foarte îngrijit îmbrăcat. Ii examinam toaleta şi vedeam bine că hainele lui nu erau în raport direct cu veniturile. Ghiceam lupta, prea cunoscută, a omului sărac, care vrea să-şi ascundă sărăcia.

Deasupra redingotei, purta un pardesiu mare de culoare deschisă, care se cunoştea că nu e croit pentru el. Pălăria, foarte periată, nu mai avea lustru. Dar gulerul, manşetele, mănuşile — erau inreproşabile.

Mai ales ghetele!... Erau fine, elegante de cea mai nouă modă. Neaşteptata lor eleganţă scotea la iveală imperfecţiunea vestmintelor. Pantalonul, simţindu-se nedemn de ele, urca sfios, atras de genunchi neîndrăznind să atingă pielea ghetelor.

Aşa l'am văzut întâia oară, pe omul eminent la munca de mai târziu a căruia, am avut onoarea să mă asociez şi eu şi care a avut asupra mea o atât de mare şi binefăcătoare influenţă.

Mai târziu, când i-am adus aminte toate astea, el şi-a amintit cu multă dragoste de pardesiul galben la care ţinuse el atâta. Dar când i-am spus ce impresie adâncă mi-au făcut ghetele a exclamat:

— O, ghetele!... E o poveste întreagă. Trăiam rău pe atunci, grozav de rău. Lecţiile pe cari le dădeam, mă purtau în toate mahalalele Parisului şi-mi rodeau multe pingele. Datoria la cizmar creştea în fiecare lună. Şi cu toate că aveam nevoie de încălţăminte, îl ocoleam întotdeauna.

Intr'o zi m'am pomenit că intră la mine. Mă aşteptam la o explicaţie penibilă. Aş! Bietul om puse pe masă două cutii şi scoase din ele nişte ghete, pe cari zău, eu nu le comandasem.

— Uite ce e, îmi zise el zâmbind. Ştiu eu că dumitale îţi trebuie niscai încălţăminte. N'am avut plăcerea să te văd de mult: se vede unde-mi eşti dator parale. Nu-i nimic! Poftim. Astea sunt cele mai fine, ca să ieşi în lume. Când vei voi să le înoeşti, poftim pe la mine. Nu te îngrijea atâta de plată. D-ta eşti un om care trebue să ajungi. Ţi-am citit asta pe faţă dela început. O să-mi plăteşti când îţi vei face trebşoarele. Dar pentru asta, trebue să ai cu ce umbla, zău aşa! Un om rău încălţat, n'ajunge nici odată!"

Au trecut mulţi ani până „să-şi facă trebşoarele" Sardou: dar n'a dus niciodată lipsa ghetelor. Când veni fericitul ceas să-şi aranjeze afacerile el datora cizmarului fizionomist, o mie două sute de franci.

„...Şi recunoştinţa", adăogă el, cu surâsul său fin!...

L'am văzut, a doua oară pe Sardou, într'o seară de Mai, pe trotuarul unui bulevard.

Trecuseră ani. Eu începusem să joc la „Gymnase", iar lui Sardou i se jucau unele piese la teatrul Dejazet. Nu-l mai văzusem pe tânărul cu părul lung şi cu ghete frumoase. Succesele pe cari le avea micul teatru al protectoarei sale, nu-i deschiseseră însă porţile marilor teatre, unde purta din director în director, manuscrise respinse mereu, pretutindeni... Intr'o seară însă, se jucă şi la „Gymnase" o piesă a lui. Actorii o vorbeau de bine. Actul întâi a fost foarte aplaudat, al doilea avu un succes extraordinar. Publicul încântat, striga pe autor. Mi-era prea cald, — şi am eşit din teatru. Cerul era senin, aerul curat. Departe, pe bulevardul înstelat de becuri, zării o umbră slabă, ce se preumbla de colo până colo, cu pasul nervos, sacadat.

Sub părul lung, am recunoscut pe autorul aplaudat atâta adineauri. M'am repezit la el entusiasmat şi i-am strâns mâna.

— Cum domnule, n'ai fost la teatru? Ce nenorocire!... Ce nenorocire! Ai fi asistat la un succes fără pereche!

— Cum? Un succes? mă întrebă el repede, cu glasul răguşit. Crezi?

— Un succes extraordinar! strigai eu; un mare succes care trebue să fi crescut la actul al treilea"...

Sardou mă privi ca deşteptat dintr'un vis. Nu voia să mă creadă.

După patruzeci de ani, când i-am amintit şi această întâmplare el îmi răspunse:

— Ştii ce vream eu să fac în seara aceia?! Să-mi sbor creierii! Cei zece ani de luptă şi deziluzii, mă sfârşiseră. Până să mi se primească piesa aceia, teatrul dv. îmi respinsese alte şapte piese. Dac'ar fi căzut şi ea, seara aceia era să fie poate ultima mea seară...

— Nu puteai să faci asta! — am răspuns.

— De ce?

— Cine era să-ţi mai plătească cizmarul?

INSEMNĂRI

In numărul acesta îşi începe colaborarea, la „Adeverul Literar" poetul Lucian Blaga, care în afară de literatura propriu zisă, va semna o cronică filozofică, în care va discuta probleme noui din filozofia generală.

Bustul Vlahuţă la Bârlad

Primim următoarele:

Liga „Drepturile şi datoriile femeii" filiala Bârlad aduce vii mulţumiri doamnelor şi domnilor care au dat preţiosul lor concurs pentru buna reuşită a festivalului Vlahuţă, dat cu ocazia desvelirei bustului poetului.

Doamna Maria Giurgea dela Teatrul Naţional, farmecul serbărei declamând versuri din Vlahuţă şi alţi poeţi.

D-na Sofia Petrescu-Dâmboviţa, autoarea imnului feminist „Vrem dreptate" ce s'a executat în cor acompaniat la piano de autoare.

Domnişoara Lola doctor Cristofor care a acompaniat la piano cu multă gingăşie şi artă, pe artiştii ce ne-au dat concursul cu vocea şi cu vioara.

D. Jos C. Aratti, tenor la Opera Română din Bucureşti cu fermecătoare cântece româneşti.

Vlahuţă (copil)

D. George Ionescu student în al treilea an la ştiinţe naturale din Bucureşti, artist în mânuirea arcuşului, lăsând frumoase amintiri bârlădenilor.

D. N. Cristofor, student la Berlin, care a acompaniat cu forţă şi artă la piano.

D-lor G. Nestian, dr. Veinfeld, Alex. Kanghiser şi N. Cristofor, care au dat concursul printr'un quartet admirabil.

Totodată aducem mulţumiri d-lui sculptor Ioan Dimitriu-Bârlad, pentru executarea bustului care este perfect reuşit, cât şi pentru bunăvoinţa ce a avut de a primi banii treptat, pe măsură ce se adunau.

Liga protestează contra d-lui profesor universitar G. Taşcă, care a jignit Liga feministă prin subiectul conferinţei sale, întunecând sărbătorirea care era consacrată amintirei poetului, iar nu politicei şi polemicilor personale.

Liga feministă mai ţine să se ştie că grupul de cititori „Academia bârlădeană" n'a avut nici un amestec în iniţiativă ridicărei bustului, decât acela suspect dela desvelirea lui

LUCIA P. NICHIFOR
Preşedinta Ligii femeniste Bârlad

Ofensiva contra lui Panait Istrati

Succesul universal ce l-a repurtat compatriotul nostru Panait Istrati la Paris, a indispus — cum era firesc — pe unii literaţi de-ai noştri, cari glorificaţi de diverse Academii, academicieni, miniştri şi alte somităţi literare, s'au crezut infailibili Papi ai literelor româneşti. E mare jalea în cafenele, unde se întâlnesc „genialii", premiaţii oficiali, prozatorii mari şi mici după cum i-a aşezat Dumnezeu în diferitele străzi bucureştene. In loc de a se cuminţi şi de a se bucura de succesul lui Panait Istrati, care este al României şi indirect şi al literelor româneşti, marii şi micii scriitori români, au pornit par'că la comandă ofensiva lor împotriva lui Panait Istrati. Noroc că în acest concert levantin nu s'au mestecat încă sudalmele birjarilor bucureşteni, şi „indignarea" literaţilor noştri n'a silit pe d. Duca, ca să rupă relaţiile diplomatice cu Franţa, care a cutezat să observe talentul lui Panait Istrati fără biletul de recomandaţie al d-lui Mihalache Dragomirescu, I. Al. Brătescu-Voineşti şi alţii, ejusdem farinae. Ofensiva însă va eşua, pentru că e ridicolă şi susţinută de amatori periculoşi numai în oraşul lui Bucur, dar cari la Chitila uită să înjure, iar la graniţa ţărei se ghemuiesc tremurând de aerul Apusului şi sunt buni bucuroşi, dacă sosind în capitala Franţei, pot să-şi achite contul la cafenea, fâr' să confunde pe chelnăr cu agentul diplomatic din Balcani.

In loc ca invidia să se stîmpăre de astă dată, şi scriitorii cl. I, cl. II, şi diverse clase, să se gândească la o prietenoasă primire făcută unui *coleg* bine înzestrat, şi care a pus pe labe pe cei mai furioşi critici.... păzitorii Olimpului, talentele decretate cu stampile şi di plomă, eminenţii literaţi, formează o falangă puternică pentru a acoperi cu sudalme pe un scriitor român, care nici nu le face concurenţă, ci... îşi tipăreşte scrisul, în limba franceză pe care titanii noştri o cunosc numai din dicţionare.

Ce tristă privelişte! Pe de-o parte, un suflet, care se ridică, tot mai luminos... iar pe de altă parte, o mulţime de feţe îngălbenite de ură şi invidie, scrâşnind din dinţi şi ameninţând cu pumnul soarele.

Poeţi exotici

Editorii francezi sunt inventivi şi norocoşi. Inainte de răsboi, scriitorii streini erau plasaţi cu rafinărie de editorii germani, şi Ibsen, Stindberg, Brandes, Wilde, au fost popularisaţi pe continent de editori germani. Literatura rusă, Gorki, Tolstoi, Dostoiewski, Cehov, Andreiew şi ceilalţi „ruşi mari" (cum îi numea Kerr), au fost traduşi în nemţeşte şi răspândiţi în lume. Germanii, cu marile case de editură, au popularizat literaturile streine şi Maeterlinck, nemuritorul belgian, a fost în întregime cunoscut de germani, înainte de i-se desface „l'Oiseau bleu" în Paris...

După răsboi, rolul editorului german l-a luat editorul francez. Azi cartea franceză — ireproşabilă şi ca technică — a cucerit toate pieţele intelectuale, monopolizate de germani. Editorii francezi publică azi tot ce este bun şi interesant în literaturile streine, şi concurenţa, pare a aduce triumful în favoarea editorilor francezi.

Editorul parisian Stock, care a publicat nenumărate biblioteci de popularizare a literaturei ruseşti, engleză, italiană spaniolă, americană, japoneză, persană, olandeză etc., va publica la Crăciun o nouă bibliotecă: „Poeţi exotici". Va fi o colecţiune de traduceri în franţuzeste din poeţii... chinezi, malaiezi, indieni, choreoni, egipteni, turci, albanezi, negri, siriani, etc. Se vor interpreta cele mai tainice literaturi, de care n'am auzit până acum decât din reportagiile misionarilor şi ale marinarilor. Vom cunoaşte, opere noui, accente, pe cari nu le-am auzit nici odată, vom citi versurile autentice ale atâtor cântăreţi din Asia, Africa, America şi Australia. Din colecţia aceasta nu vor lipsi nici popoarele mici exotice ale Europei: se spune, că Eschimoşii au un poet: **Kalindur,** a cărui poesie, acei ce-o cunosc spun că este o perfectă clasicitate şi de un lirism impetuos, pe care nu ni-l imaginăm gândindu-ne la uriaşii munţi de ghiaţă din Gronlanda... Vom cunoaşte cântece din Asia, poesiile Negrilor, Kafrilor, Beduinilor cari de departe ne par popoare primitive, incapabile de a se manifesta în artă şi cari ne vor aduce poate aceiaş surprindere, pe care ne-o adusese simbolismul tagorian. Instinctul de curiositate al europeanului, cearcă să apropie sufletul adânc al Africei, şi sufletul de ocean al Australiei, de clincănitul nervos al electricului omnibus parisian... După ce i-am fotografiat le-am furat cuvintele prin radio, le-am adus cântecul în gramofon... După ce i-am molipsit cu microbii culturei, acum le vrem şi sufletul, î-l cerem, ca pe-o oglindă, ca să ne privim în el. Ce ne vor aduce?... „Poeţii exotici" poate nici nu vor fi exotici, poate vor fi mai geniali şi mai luminoşi decât noi europenii, cari am monopolizat cultura, crezând că „Invăţăcelul de vrăjitor" al lui Goethe nu are nici un înţeles?... Vom vedea ce-au făcut exoticii cu literele lui Guttenberg... pe care i le-au dus corăbiile dispărute în ceaţă... Aşteptăm pe „exotici"...

In contra literaturei moderne...

Primo de Rivera, Mussolini, Trotzki şi ceilalţi **ejusdem** farinae, fac şcoală şi în literatură. După un răsboiu distrugător de neamuri şi ţări, care a durat mai mult de şapte ani şi durează şi azi, cu aceiaşi înverşunare în sufletele „politicianilor"... se găsesc destule personalităţi perfide, cari glorifică uciderea, aduc osanale tiraniei, şi anatemizează orice acţiune de înfrăţire. Pentru aceşti fioroşi persecutori ai gândirii, Romain Rolland nu este decât un trădător, Henri Barbusse un comunist şi Anatole France un geniu ramolit, care de dragul aventurei, s'a declarat partisan al muncitorimei!...

Mercenarii intelectualismului au uitat curajul ùnùi Foerster, Quidde, Einstein, Brandes, Snowden, Mac Donald, cari inspiraţi de cel mai nobil umanitarism, au luptat împotriva dictaturei imperialiste şi au cutezat să prooroceaşcă insuccesul ideii de teroare prin tunuri şi baionete.

De-atunci, s'a mai schimbat lumea, dar nu pentru satrapii presei reacţionare, cari uită că în fruntea guvernului francez şi englez, stau doi bărbaţi, pe cari nici cei mai mari duşmani ai raţiunei nu-i pot numi aderenţi ai lui Miles Gloriosus.

Ura reacţionarilor împotriva ideilor pacifiste, s'a transportat şi în literatură. Este ştiut, că diferitele Academii, în construcţia lor actuală nu sunt decât cuiburile şovinismului. Ne-am obişnuit în cursul războiului cu blestemele ce şi le trimeteau reciproc „boşii" şi „antantiştii". Academia din Berlin în 1915 a fulgerat şi a tunat împotriva culturei franceze, ca pară ar fi fost vorba de-o nouă Cruciadă. Ne rămâne în memorie şi azi corespondenţa între Clemenceau şi George Brandes... cu tragicul final: „nu te mai cunosc". Ura s'a înălţat până la conştiinţa neamurilor şi a pornit un războiu sufletesc care va rămânea veacuri de veacuri ruşinea omenirei.

Henri Barbusse

Acum, aşa se vede că gloria lui Mussolini şi d'Annunzio a fost invidiată de către marele pontif al literelor engleze Chesterton, care a rostit un surprinzător şi fulminant discurs în potriva literaturei „bocitoare". Marele poet catolic, neîmpăcat cu lumea şi cu destinele ei, vede prăbuşirea civilizaţiei în opere destructorii a lui... Oscar Wilde... chiar şi în a lui Maeterlinck, iar despre literatura modernă franceză n'are decât un cuvânt suveran de dispreţ: „canaille", pe care limba noastră se fereşte a-l traduce, ca nu cumva să scoată sinonimul atât de des auzit în parlamentul român. Chesterton afirmă că literatura actuală nu este decât o mare casă de toleranţă, în care intră Musele violate de gustul obscen al scriitorilor. Gorki este „desgustător", Frank Wedekind „pervers şi dement", Anatole France: „sensual şi păgân", Georg Kaiser (ah!) „inefabil", Bernard Shaw „cinic şi rău", toate acţiunile pacifiste: instincte materialiste

Romain Rolland

şi raţionaliste, pentru a distruge proselitismul şi a asigura capitalismul internaţional împotriva sguduirilor ce le-a pricinuit lipsa de evlavie a masselor". Intregul rechisitoriu al lui Chesterton este îndreptat în contra tendinţelor de apropiere între popoare...

Din tainele culiselor

Artista Marguerite Moreno, dela Comedia Franceză, publică în „Annales" amintiri despre Sarah Bernhardt. Sunt mai mult nişte impresii pe care marea tragediană le-a făcut ansamblurilor cu care juca.

Interesante sunt amănuntele ce ni se dau cu privire la felul cum Sarah îşi învăţa rolurile, le concepea, le repeta şi le juca. Cu totul originală este evoluţia acestei concepţii în decursul repetiţiilor şi e plină de învăţăminte, pentru actori, maniera de a poseda personagiul reprezintat.

Sarah Bernhardt
în „L'Aiglon"

In altă ordine de idei, d-na Moreno, povesteşte cum Sarah Bernhardt putea plânge oricând şi putea să-şi oprească lacrimile la momentul voit. Intr'o după amiază, repeta actul întâi din **Hamlet.** De-odată vocea căpătă o intensitate particulară, faţa îi fu inundată de lacrimi şi ridicând ochii plânşi începu:

„Ah! Horaţio, mai bine să regăsesc în cer pe cel mai neînduplecat dintre duşmanii mei, **ştiu care sunt mizerabilii cari lasă uşile deschise făcându-mă să răcesc** de cât să asist la o nuntă atât de ruşinoasă".

Şi lacrimile subliniau tot atât de dureros, nenorocirea principelui Danemarcei, precum şi furia tragedianei împotriva oamenilor de serviciu care măturau sala.

Altădată la una din repetiţiile piesei **Francesca de Rimini** îşi lăsă capul pe umărul partenerului şi într'un elan de pasiune bolborosi cuvinte de dragoste: „Ah! Paolo, tu simţi cât te iubesc, simţi că această dragoste e viaţa mea întreagă, **miroşi îngrozitor a odicolon de m'ai ameţit,** şi dacă ne-ar despărţi, ar însemna să murim amândoi.

Piesa lui Jean Sarment în Japonia

Am relevat şi noi succesele lui Jean Sarment, interesantul autor al „Pescarului de umbre"... După Henri Begue şi Porto Riche, au început să răsară alţi poeţi dramatici.... dărâmători de idealuri, şi Nouvelle Revue Française, care a început lupta pentru premenirea atmosferei literare din Franţa, s'a oferit elanului tineresc al lui Jean Sarment.—Lenormand, Porché Raynal, Amiel, Crommelinck, Ghéon şi Claudel, au trecut în istoria literaturei... dar cel mai interesant talent din cohorta „flamurei albastre" Jean Sarment, a provocat discuţii lungi şi violente în presa franceză. Au fost unii critici, cari au refuzat lui Sarment recunoaşterea. Acestora poetul le-a răspuns cu „La couronne de carton", „Pècheur d'ombres" şi cu „Je suis trop grand pour moi" botezată de însăş Comedia Franceză. Succesele lui Sarment s'au înmulţit: a fost jucat cu succes în toate ţările civilizate, şi Academia Franceză care -ia legat cununa de dafin pe frunte în etatea în care alţii tineri sunt sărutaţi pe buze de grija bacalaureatului.... a consfinţit un talent adevărat.

Cel mai tânăr autor francez, a putut pătrunde şi în ţările exotice.

După India, Canada ş. Brazilia „Le Pècheur d'ombres"... se va juca şi în Tokyo, capitala Japoniei.

Revista coloniei engleze din Tokyo publică cu această ocazie o amănunţită critică asupra vieţii şi operei lui Jean Sarment, căruia i se face elogiul tinereţii invincibile....

Citiţi:
Biblioteca „DIMINEŢII"

A APARUT:
CÂŢIVA POVESTITORI
— NIC'A LUI ŞTEFAN A PETREI. — NEDEA POPESCU. — NOEL WOLF —
de BARBU LAZAREANU

CITIŢI
Cuvântul Liber
viguroasă revistă politică şi culturală scrisă de cei mai apreciaţi publicişti :: independenţi ::
Exemplarul 5 Lei

CITIŢI
SPORTUL
CEA MAI MARE PUBLICAŢIE CARE REDA AMANUNŢIT INTREAGA VIAŢA SPORTIVA DIN ŢARA ŞI STRAINATATE
DE VÂNZARE LA TOŢI CHIOŞCARII ŞI DEPOZITARII DE ZIARE

Adeverul Literar şi Artistic
Preţul abonamentelor:
In ţară:
Lei 250.— pe timp de un an
„ 125.— „ „ „ 6 luni
„ 65.— „ „ „ 3 „
In străinătate:
Lei 500.— pe timp de un an
„ 250.— „ „ „ 6 luni
„ 130.— „ „ „ 3 „

MAGAZINUL
la „PRINCIPESA ELISABETA"
L. ŞMILOVICI — Str. Lipscani, 24
Face cunoscut onoratei sale clientele că a deschiş un salon special unde se vor găsi în permanenţă cele mai mari MODELE de MANTOURI şi COSTUME TAILLEUR dela marile case Pariziene.
RAION SPECIAL
PENTRU
Mantouri de Blană!

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9-11

ANUL V. — No. 201

5 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 12 Octombrie 1924

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888 1897
CONST. MILLE 1897 - 1920

FONDAT in 1893

Din povestirile lui Adrian Zografi

SOTIR

de

PANAIT ISTRATI

PAŞAPORT: „L'Excellente et originale figure du vieux Sotir!"

ROMAIN ROLLAND

(DACA VRETI, PUTEȚI SPUNE, DUPA POGOR, CA „MOTO E BUN").

AUTORUL

In seara acelei zile de vară, ambii amici se despărțiseră făgăduindu-și să se revadă a doua zi, dar nu se mai revăzură, — Adrian, care lucra vopsitoria la un patron, fiind transferat la București în dimineața ce urmă acelei seri. Băetanul nostru, însă, avea inimă de amant in amiciție: el nu mai putu uita pe Sotir. Și de câte ori se întâlnea cu matelotii de pe carcaboatele române cari „făceau" Constanța și aruncau ancora la Brăila, — orașul său natal, — el nu uita niciodată să întrebe de Sotir. Astfel, el află într'o zi că colindătorul de la Sinaia își reluase vechea meserie de „lup de mare", și că acum se afla pe **Dacia**.

Știrea asta dădu foc pulberei. El hotărî să plece în Egipt, unde un alt bun prieten al său se afla de câte-va săptămâni și-i descria minuni de basme feerice. Dar asta însemna să părăsească țara, ceia-ce complică daravera. trebue un pașaport:

— „Ei... De-atâta lucru, o ști el Sotir să se'nvârtească!"

Apoi, mama sa, văduvă, al cărui unic fiu era, se înspăimântă:

— „Vai de mine, maică, ce-ți trăsnește prin cap! Să te duci la Harapi, peste nouă țări și nouă mări! Neam de neamu nostru n'a umblat p'ân așa depărtări.

Adrian vârî durerile mamei în acelaș sac cu legea pașapoartelor, aruncă sacul în pod și plecă la Constanța Altele erau legile pe cari el le asculta.

Sfârșindu-și masa, el ceru o cafea și aprinse o țigare, apoi, cu ochii țintă la ușă, se abandonă acelei visări nevinovate a lucrătorului care se crede la adăpostul grijilor fiindcă are în buzunar cu ce trăi două săptămâni. Și închipuindu-și ce ochi va deschide Sotir găsind tronc peste dânsul, Adrian surâse unei mulțumiri de sentimental.

Sotir intră, singur, și se frecă de masa lui Adrian fără să-l vadă. Acesta îl apucă de pulpana hainei, și atunci, într'adevăr, cambuzierul deschise ochi mari de mare prieten:

— „Ia te uită colo! Ce faci tu aci, Mânzule? Când ai venit?"

Adrian îi prinse mâinile într'ale sale și-l trase lângă dânsul:

— „Stai aci, lângă mine, mai înainte de toate, ca să te simt cum trebue! Nu-i așa de scurt ce am să-ți spun."

Și strigând la chelner:

— „O cafea pentru Sotir și încă una pentru mine!"

— „Ia să te iau acum la rost, ștrengarule," se repezi Sotir, făcând că-l strânge pe Adrian de gât; „așa știi tu să-ți iei ziua bună de la prieteni când spelí putina?"

Având răspunsul gata pe buze, Adrian își cercetă prietenul cu ochi umezi de amant al prieteniei: șapcă „de ieșire" cu cozorocul pe frunte; sprincene stufoase umbrind doi ochi negri ce se ofereau să vezi in ei ceeace îți stă în inimă; nasul cârnos și tot strâmb; mustață și barbă din berechet, să mai dea și la spâni! Iar peste toată acea față arămie, peri negri și peri albi.

— „Țigan cărunt! Ce mai încoace 'ncolo!" făcu Adrian strângându-i mereu mâinele.

Apoi:

— „Mă crezi tu în stare să te fi părăsit în chip așa de nedemn, din bună-voia mea? Nu... Tu nu poți să crezi așa ceva... Părerea mea de rău a fost mai mare decât a ta, sunt sigur.... Dar n'aveam ce să fac: patronul m'a luat ca pe-o unealtă și m'a „bombardat" la București. Tu știi, doar, că nu eram liber ca un... cocor... Acum, însă, da, sunt liber ca o pasăre!"

— „Pentru cât timp?!" întrebă Sotir cu oare-care ironie.

— „O știu... Dar nu mi-o aminti. Vreau să uit acum, cu totul, lanțul muncei și să simt cât mai puternic fericirea de-a mă afla lângă tine."

Sotir plecă capul spre urechea amicului său și întrebă în șoaptă:

— „Mă iubesti așa de tare?!"

Adrian îi întsfăcă brațul:

— „Da, Sotir, te iubesc tare de tot."

— „Și ce-ai face pentru mine?"

— „Tot! De-ai fi în pericol, aș striga ca cocorul tău de geniu, dar n'aș pleca decât după ce-aș vedea că scăpăm împreună. — Sunt sigur că tu ești un amic!"

Sotir părăsi aerul său ironic; cu o căutătură temătoare în juru-i, el zise:

— „Da, Adrian. Nu te'nșeli: sunt un prieten, — dar nu pentru toată lumea. M'am gândit și eu adesea, la tine, întrebându-mă ce vei fi devenit. — Ia spune-mi acum, ce cauți la Constanța pe o vreme ca asta? De lucru?"

— „De lucru, dar... in Egipt!"

— „Vrei să pleci în Egipt? Adevărat?"

— „Adevărat, — Care e părerea ta?"

— „Când vrei să pleci?"

— „Mâine seară, cu **Dacia** și cu... tine!"

— „Tu știi deci că sunt pe **Dacia?**"

— „Am aflat-o de la un marinar, la Brăila, și asta m'a încurajat."

Sotir deveni serios. El scoase din buzunar o cutie luxoasă de țigări streine, oferi lui Adrian și se servi.

— „Iți îngădui asemenea lux?" întrebă Adrian, trăgând lacom din țigarea aromatică.

Intrebatul, părând a veni de departe, răspunse:

— „Imi îngădui, dragul meu, tot ce doresc,—dar nu doresc decât ce pot să am: cutia asta costă la Alexandria 1 fr. și 30."

Și dând drumul privirei afară, pe piață, el reveni la chestia amicului său, care-o uitase:

— „N'aș putea să-ți spun numai decât tot ce cred asupra boacăncei pe care-o faci, căci, tu faci o boacănă plecând. — Cunoști vre-o limbă streină?"

— „Greceasca binișor".

— „Greceasca e destul de răspândită în Egipt, dar cum sunt sigur că tu n'ai să te mărginești la Egipt, și că nu faci acum decât să deschizi seria boacănelor, ar trebui să mai știi câte nițel și din alte limbi, mult mai răspândite. Asta nu e tot. Cu limbi sau fără limbi, tot ai să tragi pe dracu de coadă, — bine înțeles, suferi mai puțin când știi să te rostești în limba unei țări. Chestiunea principală însă e să suferi *singur* și să nu produci suferinți: nu lăși pe nimeni înapoia ta care ar putea să plângă de te-ar pierde"?

— „Care plânge de trei zile"! apăsă Adrian, întristându-se.

— „O mamă"?

— „Da".

Sotir văzu durerea întipărită pe fața lui Adrian și fu sigur c'a pus degetul pe o rană vie. Așa fiind, nu voi să cerceteze mai departe, și ca să-l distragă gândurilor de-acasă, se ridică:

— „Nu suntem bine aci. Să uită ăștia la noi ca boii. Hai aiurea. — Ai văzut marea"?

Adrian, — care era acum sub asaltul de simțiri răscolite de ideia răspunderei sugerate de Sotir, — devenise melancolic. El răspunse fără elan:

— „Nu... n'am văzut niciodată marea...

Afară crivățul se ostoiase, dar gerul de Ianuarie făcea să crape pietrele. Cei doi amici se îndreptară spre platoul care domină marea, din partea Cazinului. Adrian părea cu totul abătut, iar Sotir, care de-abia începea să-și cunoască amicul, se mustră în sine-însuși de pripeala sa în a spune adevăruri unui amic proaspăt, precum și de neîndemânarea cu care a făcut-o. El încercă să-l distreze, vorbindu-i de frumusețile, ca și de pericolele mărilor, dar tovarășul său nu răspundea de cât de formă: gândurile sale erau departe. Fraza lui Sotir: — „*Nu lăși pe nimeni în urmă care ar putea să plângă de te-ar pierde*"? îi revenea ca o mustrare de cuget. A trebuit să vie întrebarea lui Sotir, pentru ca să-și dea seama că mama lui plânge. Și el trecu în revistă tot ce mama sa îndurase pentru a-l crește.

— „Dacă te-aș cântări cu aur, dragul mamei, și dacă mi-ar da cineva tot aurul cântarului, încă n'aș fi răsplătită de ce-am îndurat ca să te fac mare"!

Cuvintele astea îi fluturau sub ochi cu litere de foc.

La un moment dat, un curent de aer umflă platoul, și atunci, ridicând capul, rămase pironit locului: de pe înălțimea malului unde se aflau, marea se desfășura dinaintea ochilor ca un imens câmp arat, — un câmp ce ridica piscuri spumoase, verzi-străvezii în apropiere, — din ce în ce mai negre, și din ce în ce mai mici, în depărtare, până hăt la orizont unde, nemișcător ca și zarea, se contopea cu cerul de plumb. Zgomotul înăbușit al valurilor cari se spărgeau aproape regulate, umpleau văzduhul de-un cutremur pe care numai țărmurile mărilor îl cunosc, în zilele de furtună.

Adrian contemplă mut de înfiorare necunoscută, această priveliște ce i se oferea pentru prima oară în viață.

Sotir îl iscodea cu coada ochiului.

— „Ei... Cum ți se pare"?

— „Mi-se pare că pentru a cunoaște și simți astfel de mărețíi nebănuite, multe sacrificii trebuesc acceptate"... răspunse Adrian cu glas stins.

— „Netăgăduit... Tuturor oamenilor nu le e dat să cunoască tot ce e demn de cunoscut în lume".

— „Mai ales când te-ai născut sărac"... complectă Adrian.

— „Tu nu te-ai născut sărac", replică Sotir; „tu te-ai născut bogat. — Câți ficiori și fiice de vistieri n'am plimbat eu de-alungul mărilor, dar câți la sută dintre ei au văzut în elementul ăsta altceva de cât apă, multă apă neagră. — așa cum, odată, servind de călăuză unui turist, în Cordilieri, bietul om nu se mai sătura de-a exclama:

„Ce de piatră! Ce de lemnărie"!

„Așa: apă, pietre, lemne, — fiecare vede în natură ceiace poartă în suflet. — Dar, ia spune-mi, Adrian: nu ți-e frică să te incredințezi unei astfel de puteri"?

— „De ce să-mi fie frică? Și pe Dunăre poți să te îneci. Moartea e peste tot: pe stradă, o olană îți cade'n cap și te omoară. — Dinpotrivă, într'un naufragiu pe mare, moartea însăși trebue să aibă măreția ei. Dar înainte de a te gândi la moarte, văzându-te pierdut, zile și nopți dearândul, pe o casă plutitoare condusă cu știință de om, îți vine mai curând să te gândești la măreția vieței".

Iar după o pauză:

„N'am putea să intrăm în vreo cârciumă de unde să mă satur privind marea, fără să înghet? — n'am bănuit niciodată că pământul are orizonturi așa de depărtate"!

Sotir îl luă de braț și se îndreptă spre Cazino, zicându-și în sine:

— „Vai de capul tău, băete! Nenorocirile tale nu fac decât să 'nceapă"!

La intrare, Adrian se opri, nedumerit:

— „Tu vrei să intri aici"?

Fără să răspundă decât cu un semn din ochi răzători, Sotir îl împinse înăuntru, și atunci Adrian se văzu în unul din acele localuri publice pe cari boerii le construesc cu mâinile lucrătorilor, dar unde lucrătorii nu mai pot să intre după terminare; unde prețurile consumațiilor sunt ridicate cu atâta nerușinare încât boerul-patron ar merita să fie trimes numai decât la Jilava; și în cari localuri, chelnerii, — îmbrăcați cu veșminte de maimuță, ca și stăpânii, — sunt pe atât de obrasnici cu clientul de înfățișare modestă, pe cât ei sunt de lingușitori și slugarnici cu odrasla ciocoiască venită acolo dinadins ca să arate curvei pe care o conduce ca pe chiori cât îl costă banii de ieftin și cum știe el să-i arunce pe fereastră.

Și într'adevăr, îndată ce amicii noștri intrară, obrăsnicia personalului se dovedi. Un lacheu cu livrea de circ, ai cărei nasturi de tinichea strălucitoare îl făcuse să uite că s'a născut pe băligar, își întoarse fața după ușă și surâse cu discreție de valet. Sotir îi șopti la ureche:

— „Să nu crezi băiatule, că sunt damblagii toți acei cari n'au nevoe de un prost ca să le deschidă ușa neîncuiată"!

Luând loc la o masă cu vedere la mare, un alt lacheu, cu frac, plastron și cărare de vițel lins pe creștet, se prezentă. Țeapăn și grav, el întrebă, cu buze de lipitoare lihnită:

— „Ce doriți"?

Sotir, vădit scârbit, răspunse, uitându-se afară, prin geamlâc:

— „Am dori mai întâi să știm dacă nu cumva vrei să ne iei la bătae... Iar după asta: o sticlă de vin alb.

— „Ce marcă"?

— „Lasă „marca" la oparte și dă-ne o sticlă de vin alb".

Bucuros că poate să se răsbune, sluga lui dârloagă se resti:

— „Casa noastră, domnule, garantează marca vinurilor sale, indigene și streine"!

Sotir sări ars:

— „Vrei să discuți cu mine flăcăule? Casa voastră nu poate să-mi garanteze mie altceva de cât că buzunărește pe oameni ca în codru! Adu vinul, rogu-te"!

După ce fură serviți, Adrian zise:

— „De ce m'ai adus aici, Sotir? Nu suntem destul de bine îmbrăcați pentru un local ca ăsta. Pe urmă scumpetea".

— „Suntem destul de bine îmbrăcați pentru ca tâlharul de stăpân să ne accepte banii noștri cari n'au miros. Cât despre scumpete, ce să-ți spun? Face un prieten bun nebunii și mai costisitoare, când vrea să desmierde un alt prieten bun... atins de *inimă acră*"!

Adrian observase o sclipire stranie în ochii cambuzierului. Lunga sa față, arsă de vânturile mărilor, părea unsă cu grăsime de când se aflau în acest local încălzit peste măsură. Părul vâlvoi și barba în dezordine, îi dădeau o înfățișare sălbatică.

Sotir scoase batista și-și șterse fața cu o mișcare ce trăda oboseala. Adrian se crezu vinovat, îi luă mâna și zise:

— „Iartă-mă, dacă-ți pricinuesc vre-o supărare. Nu-mi căuta mie... Eu am adesea, ca adineaori, momente când mă îndoiesc că mă aflu pe un drum bun și când remușcările de-a părăsi mereu pe mama mă copleșesc. In asemenea clipe, prezența unui amic ca tine mi-e binefăcătoare. Totdeauna mi-a fost binefăcătoare prietenia".

— „Ai mulți prieteni"? întrebă Sotir cu o liniște neînerezătoare.

— „N'am mulți. Am unul singur, un rus dar, mare ca tine, înțelept și cu inimă"!

— „Unde se află"?

— „La Cairo. Gândul că ne vom regăsi din nou mă susține în lupta ce-o dau acum cu icoana mamei care mă cheamă acasă".

Sotir ridică paharul, ciocni cu Adrian și zise, cam pe ton ironic:

— „In sănătatea prietenului tău din Cairo"!

— „Sotir, tu nu mă crezi"! făcu celalt cu ciudă.

— „Ba aș vrea să te cred... Dar tu nu crezi că te'nșeli"?

— „Cum nu cred să mă'nșel cu tine"!

— „Cu atât mai bine. — Și ai vrea tu să 'mparți cu mine acest amic din Cairo"?

— „Asta e dorința noastră cea mai mare, căci între doi oameni cari se iubesc, o lume 'ntreagă de amici încape. — Dar, ia spune-mi, Sotir: tu ești lipsit de-o bună prietenie"?

— „Ba nu's lipsit"... răspunse Sotir, sprijinindu-și bărbia în palmă; „nu-s lipsit: o am, înainte de toate, pe *a mea*. Și apoi"...

— „Și apoi"?

— ...„Pe aceia a nectarului ăsta"! făcu el, sorbind o înghițitură și plimbându-l cu voluptate prin gură.

Adrian sări, speriat:

— „E groasnică destănuirea ta! Ce vrei să mă faci să înțeleg"?

— „Vreau să te fac să înțelegi, fără să te prea disperez, că un om născut pentru prietenie își duce viața ca o floare în seră... dacă n'are *un foc nestins*".

— „Cu alte cuvinte: tu crezi că prietenia nu există"?

— „Nu vreau să spun asta... Ea e rară, dar ar fi să negăm evidența dacă am nega-o. Totuși, pretind că nimeni nu vine pe lume cu un amic lipit la șira spinărei, așa cum fiecare vine cu plămânii săi, — și vezi tu, dragă Adrian, sclavul prieteniei nu respiră decât cu plămânii acestei amante. Tu-mi pari un astfel de sclav. Eu însumi am fost, și mai sunt și azi, prin nostalgie, căci, într'o zi ori într'alta, amanta ne părăsește.

„Ea ne părăsește, în urma modificărilor la cari orice inimă omenească e supusă; adesea, grație evenimentelor cari sunt mai puternice de cât inima omenească; și câte odată prin propriile noastre greșeli, căci iubirea pasionaților e fără măsură, ea înăbușă strângând prea tare".

Sotir se opri. Vorbind de înăbușeală, el avea aerul de-a se înăbuși. Mișcările sale deveneau din ce în ce mai mașinale. Privirea era vagă. Adrian tăcu cu religiozitate, bănuind că prietenul său își răscolea dureri cari-i mocneau în fundul inimei.

(Continuare în numărul viitor).

Seară de zăpadă

In umbra cea mai lină, prejmuit
de albi mesteceni și de tineri plopi,
stă lacu'n giulgiu de extaz încremenit,
cu liniști albe peste brunii stropi.

Pășim la braț pe lângă lac,
cu-argintăria mânilor topită 'ntr'o îmbrățișare,
așa cum s'a topit cântarea lumii
în alba lacului extaziare.

Incet îți razemi blondele șuvițe
de fruntea mea, apoi tăcut le scuturi,
în timp ce stele, cu-ascuțitele iglițe
îți împletesc pe rochie sărutări.

Tăcem, și trupurile își presimt apropiata 'ngemănare
și cântă fiecare sub veștminte,
cu violoncele grave de-așteptare
nețărmurita rugăminte.

Stafia alb'a lunii, mâna mea sau noaptea
ți-au pus pe umeri brumă de fântâni,
că mâna mea abia de îndrăsnește
în umblet șovăelnic să-ți adoarmă lângă sâni.

Și cum rămâi cu rufăria proaspătă a umerilor
zâmbind învolți, dantela lunii în suișuri moi,
cu albul șopot al fântânilor,
adoarme toate între sânii-ți goi.

Camil Baltazar

O escursie după program

de ALICE GABRIELESCU

Erau trei şi aşteptau şi pe-al patrulea. Se adunaseră potrivit înţelegerii la ceasul patru din noapte dinaintea hotelului băilor şi acum, în aşteptarea întârziatului, se purtau de colo-colo prin întunericul abia destrămat de o făgăduială de lumină.

Cercetau des răsăritul, aşteptând ivirea soarelui : în programul întocmit de cu seară se cuprindea şi acest punct. Escursioniştii, un magistrat şi doi profesori de liceu, orăşeni de baştină, cunoşteau spectacolul acesta doar din descrierile de prin cărţi, poate chiar numai din propriile lor descrieri de şcoală şi acum, întorcându-şi mereu privirile spre răsărit păreau că se tem să nu iasă cumva soarele fără ştirea lor. Deocamdată în partea aceea nu se vedea nimic deosebit ; doar că în celelalte părţi, lumina era şi mai scăzută.

Patru ş'un sfert, patru şi jumătate şi domnul Tasu nu se arăta. Să plece fără el? Nu, nici vorbă! Domnul Tasu cu care făcuseră cunoştinţă acolo, în staţiunea de băi, era frate cu ministrul de instrucţie şi cei doi profesori de liceu, ambiţionând amândoi o avansare mereu amânată, îşi puseseră toată nădejdea în sprijinul acestui frate de ministru. Magistratul avea şi el interes să-l menajeze: pentru mutarea lui în Capitală, ministrul de instrucţie n'ar putea sufla oare o vorbă colegului de la justiţie?

Cinci fără un sfert... In dosul delusoarelor de la răsărit, nevăzutul regisor făcea pregătiri pentru feerica reprezentaţie din zorii zilei. Un chenar purpuriu despărţea pământul de cer şi unde roşietice începeau a desfăşura o broboadă de lumină. Din încordarea cu care cei trei aţinteau văzduhul, îi smulse un sgomot de paşi îndărătul lor. Insfârşit! Domnul Tasu!

— Am întârziat? făcu el sgomotos întinzându-le mâinile. Bună dimineaţa! Aşteptaţi de mult?

Cei trei protestară zâmbind.

— Nu-i vina mea, continuă domnul Tasu... Nevasta.... Numaidecât să meargă şi ea. De aseară îmi bate capul. I-am spus: suntem numai între noi patru bărbaţi. Tu rămâi aici cu cucoanele, dragă... Până diseară, ce Dumnezeu...

— Aşa's cucoanele, zâmbi cu politeţe magistratul. Dar să pornim la drum, aşa-i?

— Ba încă nu, îngână cam încurcat domnul Tasu. Findcă n'am putut s'o conving. I-am promis s'o aşteptăm. Vine îndată. Când m'am scoborât îşi punea pălăria.

Prietenii tăcură. Cu ochii în pământ, fără să privească soarele care răsărea dinapoia lor, minge de aur întro mare de foc, ei îşi modificau socotelile de cu seară. Până la cetăţuia pe care proectau s'o viziteze, drumul era greu, prăpăstios şi lung. Socotiseră ei, patru bărbaţi voinici, să-l străbată până la amiazi ca să aibă vreme de poposit şi de întors pe lumină acasă. Acum, cu femei la drum...

— Cinci şi un sfert, făcu domnul Tasu, scoţând ceasornicul din buzunar. Mă mir. Era aproape gata. Copilul trebue să fi întârziat. Până-l îmbraci, până-l porneşti....

— Cum? Luaţi şi copilul?

— Se poate altfel? N'ar avea linişte Victoriţa toată ziua.

Magistratul şi profesorii se priviră un moment pe furiş. Unul din ei îndrăzni:

— Domnule Tasu, drumul e foarte greu. O să poată copilul să urce?

— Cine? Titi să nu poată? N'aveţi idee ce ştrengar de băiat am. Pe toate mesele, pe toate gardurile se caţără.

Apoi mai încet adaogă:

— Dacă oboseşte, îl mai ia în braţe servitoarea.

— A! Şi servitoarea...

— Desigur. Ea duce coşul cu mâncare. Vi-l poate duce şi pe al dumneavoastră, întări el cu toată importanţa serviciului ce le făcea.

— A, mulţumim! Foarte bine!

Coşuleţul cu provizii pe care prietenii se învoiseră să-l poarte pe rând era ce-i drept cam greu din pricina sticlei cu vin de Drăgăşani pe care sosotiseră necesar s'o adauge puilor fripţi şi oulelor răscoapte. Altceva nu luaseră căci la stâna care era în drum spre cetăţue şi unde credeau să ajungă chiar pe la vremea prânzului, ştiau că vor găsi caş dulce şi urdă din belşug.

* * *

Era aproape şase când familia domnului Tasu apăru însfârşit în lungul şoselei.

Ţinând seamă de legea contrastelor, doamna Tasu, scurtă de tot şi plinuţă ca un polobocel era menită să formeze cu domnul Tasu lung, slab şi deşirat, o pereche ideală. Tovarăşii de drum aveau să aibă curând prilejul să se încredinţeze de asta.

Fără să se scuze de întârziere, doamna Tasu îi salută în fugă şi se răsuci cam brusc spre soţul ei.

— Vezi, Jean, dacă ai plecat? Nu găseam cheia de la cufăr şi a trebuit să scotocesc până în fund ca să scot costumul de flanelă al lui Titi. Poate năduşeşte pe drum, să-l aibă de schimbat să nu răcească. Vezi, tot eu trebue să mă gândesc la toate.

— Lasă, Victoriţo, o îmbună moale domnul Tasu. Bine că s'a luat.

Porniră. Titi, un băieţaş ca de vre-o şase ani, o luă fuga înainte. Servitoarea, îngreuiată de cele două coşuri cu provizii, abia se ţinea de dânsul.

— O să ajungă cel dintâi la cetate, ştrengarul! râse sgomotos domnul Tasu.

Slăvescu, magistratul, care cunoştea bine drumul, nu era de loc de aceeaş părere. Mai de grabă credea că nici unul din ei nu va ajunge până la capătul proectat al escursiei. Dar asta nu-l supăra : „Mare pagubă nu-i, îşi zicea el. Putem vizita şi altă-dată cetăţuia. Totul este acum să ne facem interesul".

Până la capul satului, drumul era drept dar nesfârşit de lung. Le trebui un ceas ca să-l străbată. De acolo abia începea urcuşul : un deal mai mic întâi, cu cărare întortochiată, uşor de suit, apoi după o vale lungă şi cam prăpăstioasă, muntele, înalt şi păduros, în vârful căruia străjuia, mândră încă, vechea cetăţue. Stâna era pe la jumătatea drumului, dar ca să dai de ea trebuia să te abaţi din drum cu un ocol bunicel, tăind drum greu prin desişuri.

Deocamdată, pe deal, drumul era bun, bătătorit şi răcoarea nopţii dăinuia încă plăcut. Inaintau totuş fără spor. Copilul alerga în zigzag după fluturi. Domnul Tasu gâfâia, încovoiat de partea braţului pe care se sprijinea rotunda lui soţie. Aproape de vârful dealului, Titi începu a scânci. Obosise.

— Să ne oprim puţin, hotărî mama.

Şi se aşeză ca pentru un lung popas pe mantaua întinsă cu grabă de unul din profesori.

— Cred că jumătate din drum am făcut, întrebă ea.

Magistratul zâmbi : nici pe sfert nu merseseră. Dar nu voi să rostească o vorbă supărătoare.

— Aproape, zise el.

Şi începu a lăuda bunătatea caşului care îi aştepta la stână.

— Avem tot timpul până la amiazi, socoti domnul Tasu care habar n'avea de lungimea drumului.

Şi se tolăni şi el cu mulţumire pe iarba moale, necosită încă. Ii goniră după o lungă bucată de vreme doar razele soarelui înălţat sus pe cer.

* * *

Porniră iar. De partea cealaltă însă, dealul lua cu totul altă înfăţişare. In loc de erburi fragede, o pădure pitică de enuperi şi, încâlciţi prin tufe, scaiuri şi mărăcini fără număr care înăbuşeau cărările şi întindeau peste gropi punţi înşelătoare.

Doamna Tasu îşi ridicase sus fusta destul de scurtă şi păşea cu fereală în urma soţului său care, cu Titi de mână, deschidea drumul, mormăind de câte ori un nou scai se adăuga colecţiei ce o purta pe haine :

— Ce mizerie, domnule ! Ce lipsă de îngrijire !

— A ! In Elveţia ! suspina nevastă-sa.

Şi cei trei prieteni mergeau tăcuţi în urmă, cu capetele plecate, purtând par'că ei vina drumului vrăjmaş.

— Oare mai avem mult, domnule Slăvescu ?

Pentru a treia oară îi punea doamna Tasu întrebarea aceasta. Un urlet ascuţit îl scuti de astădată de răspuns. Impleticit cu picioarele într'o tufă, copilul ţinut prea moale de mâna lui tată-său căzuse jos cu faţa în ghimpi.

— Titi ! alergă mama spre el. Cum l-ai lăsat să cadă, Jean ? Doamne, doamne !

Suspinând, copilul arăta un genunchiu julit.

— Vai ! Trebue pansat numaidecât. Mariţo ! ai luat sticla cu acid boric? Nu? Nici colonia?

— Dacă nu mi-aţi spus...

— Tot să-ţi spun, tot să-ţi spun... Să-l leg acum şi aşa. Dar să nu mai meargă pe jos. Mariţo, ai să duci copilul în braţe.

— Eu abia duc poverile, mormăi servitoarea.

— Să nu fii...

— Doamnă Tasu, luăm noi copilul în braţe, fiecare pe rând, interveni unul din profesori ca să pue capăt discuţiei şi bucuros să câştige un drept la recunoştinţa tovarăşilor. Hai, Titi, ho-pa ! Lasă, domnule Tasu, că noi suntem mai tineri, purtăm mai uşor. Ce, ca la drum, între prieteni...

— De acuma ne şi apropiem, spuse vesel magistratul încercând să însenineze frunţile. Uite muntele, uite sus în vârf şi cetăţuia... Urcăm numai vre-un ceas şi am ajuns la stână.

— Un ceas? se îngrozi doamna Tasu. Dar eu nu mai pot. Mi-s rupte picioarele de la genunchi.

— Atunci ne mai oprim în drum. Ştiu o poiană aproape, chiar cum intri în pădure.

La poalele muntelui, un părăiaş aproape secat de secetă îşi târa două aţe de apă printre pietre. Pod nu era. Sărind din piatră în piatră, trecură dincolo cu bine. Pădurea îmbrăca muntele chiar de la începutul lui şi, după chinul drumului prin soare, intrai în ea ca într'o biserică, printre rândurile dese de brazi drepţi ca lumânările. Linişte şi răcoare. Pe pământ, covor pufos de cetini. Ajunşi în poiană, escursioniştii obosiţi de urcuş, căzură mai mult decât se aşezară pe muşchiul verde şi moale ca o saltea.

— Umblăm de patru ceasuri şi n'am ajuns ! făcu doamna Tasu după o lungă vreme de odihnă.

— Umblăm, vorba vine, îndrăzni domnul Tasu, că mai mult poposirăm...

— Sunt de părere, domnilor, zise cucoana întorcându-se cu spatele spre soţul ei, să dejunăm aici, să nu ne mai obosim până la stână. E cam devreme, dar la drum ceasurile se socotesc îndoit. Mariţo ! pune masa !

Servitoarea întinse pe iarbă un ştergar alb şi începu a scoate din coş farfurii, tacâmuri şi tot ce trebuia unei mese bine orânduite.

— Pe noi să ne ertaţi ,coniţă, zise unul din profesori, întinzând pe jos o gazetă. Nouă, la drum, mâna ne slujeşte şi de farfurie şi de cuţit.

— Uite, eu nu-mi pot strica obiceiul... Mariţo, da scoate puii odată !

Servitoarea scotocea în coş, îmbufnată :

— Nu-s nicăeri puii, cucoană !

— Cum nu-s ?

— Iaca nu-s. Am scos tot din coş. Uite ici haina domnişorului, şi şervetele, şi prosopul de şters pe mâni, şi cutiile dumitale cu pudră, cu roşu...

— Destul, mizerabilo ! Să ştii că ai uitat puii pe masă. Halal servitoare ! Le aduci la băi să le plimbi, să ia aer curat şi ele, poftim !

— Doamnă, interveni din nou magistratul, nu vă faceţi sânge rău pentru atâta lucru. Pui avem noi din prisos şi-i putem împărţi. Avem şi ouă destule, prea multe pentru noi. Poftiţi... De ce să nu luaţi, domnule Tasu? Se poate ? Luaţi, vai de mine ! Ca la drum, între prieteni.

Turnă apoi şi vin prin pahare şi se aşezară la masă cu poftă de lup.

Se stârnise un vânticel în pădure şi crengile adiau un cântec foşnitor. O veveriţă se agita printre brazi, târându-şi coada stufoasă şi lungă ca o trenă.

Masa, cam săracă, era pe sfârşite.

— Mamă, se rugă Titi, mă laşi să culeg fragi din pădure ?

— Te las. Numai să găsiţi. Ia-l Mariţo şi staţi peaproape.

Domnul Tasu, posac şi nemulţumit, aţipea, tolănit la umbra brazilor. Nevastă-sa începu a povesti celor trei prieteni cât de bine petrecea înainte de războï la staţiunile din străinătate.

— Mă tem de copil, zise ea după un timp, privind printre brazi. Nu-l mai văd. Jean ! du-te după el ! Jean ! ai adormit ?

Cam fără voe, d. Tasu, ameţit de un început de somn, se sculă greoi şi plecă.

— Sunteţi magistrat în Bucureşti ? întrebă deodată doamna Tasu pe Slăvescu.

— Vai nu, doamnă ! răspunse acesta, bucuros că se deschidea însfârşit chestiunea care-l interesa. De când îmi cer mutarea. Dar vedeţi... trebue stăruinţi.

— Mari stăruinţi, întări doamna. Nu ştiu eu? Am un văr supleant la Caracal şi de cinci ani nu poate căpăta şi el un oraş mai important.

— Cum aşa ? se miră Slăvescu. Nici acum când aveţi un cumnat ministru ? Cred că domnul Tasu n'ar avea decât o vorbă de spus... Fiindcă, urmă el, cam nedumerit de tăcerea doamnei, de ce avem rude sau cunoştinţi la putere ? Ca să-ţi facă un serviciu, să te ajute la o nevoe...

— Da eu nu-i spun ? izbucni doamna Tasu. Nu-i spun : du-te Jean şi vorbeşte pentru Costică. Moare de urât bietul băiat în provincie... Aş ! Domnul nu stărue pentru nimeni, să nu rămâe obligat nimănui. Câţi nu-l roagă şi degeaba. Cu toţi cunoscuţii ne-am răcit din pricina asta. Nici pentru el, domnule, nu se duce să ceară ceva. Altfel, cu un frate ministru, s'ar fi putut învârti şi el ca atâţia alţii... Dar dacă n'ai cu cine te înţelege ! încheе doamna Tasu oftând cu năduf.

Prietenii nu mai ziseră nimic. Intorcând capul în lături, magistratul dădu cu ochii de sticla cu vin luată de-acasă. Mai rămăsese pe fund ca de trei degete. Fără să se gândească, îi îndesă dopul şi o băgă hotărît în coş.

Din pădure izbucniră deodată ţipete şi domnul Tasu se ivi apoi printre copaci, ţinând de mână pe Titi care plângea.

— Poftim ! iar o nenorocire ! N'ai nici o nădejde în nimeni. Titi ! vin'la mama ! Ce are băiatul ?

— N'are nimica, zise domnul Tasu cu glasul lui moale. S'a lovit de un copac. Ii trece acuş, n'ai grijă.

Şi se întinse din nou la umbră ca să-şi continue siesta întreruptă. Dar Titi în braţele mamei scâncea mereu.

— I-i somn copilului. Hai puiule, culcă-te ici, aşa. Haide, nani, cu mama... nani... nani...

Magistratul şi profesorii traşi mai la o parte, se uitară unul la altul şi se înţeleseră. Le părea rău acum de ziua perdută şi înveninată şi le era silă de tovarăşii cu care se încurcaseră fără folos. Işi aruncară ochii spre dânşii : domnul Tasu, cu faţa în sus, începuse a sforăi, nevastă-sa, cu spatele la ei, legăna copilul, iar servitoarea strângând tacâmurile îmbuca lacom rămăşiţele de mâncare.

Cei trei prieteni se mai priviră odată lung şi se înţeleseră şi mai bine. Se dădură aproape unul de altul. Apoi, în şoaptă, magistratul lămuri :

— Avem încă timp. Intr'un ceas suntem la stână. Punem să ne facă mămăliguţă şi mâncăm cu urdă şi caş că acum abia ne-am amăgit foamea. Pe urmă ne suim la cetate pe o cărărue deadreptul, ştiu eu drumul, mai greu, mai prăpăstios, dar mult mai scurt. Avem tot timpul...

Se ridicară câteştrei de jos fără sgomot şi strecurându-se uşurel printre brazii care mărgineau poiana, se înfundară iute în desiş.

Stanţe de Toamnă

Toamnă... cer ca de sineală
Alternând cu cer de plumb.
Pe câmpia stearpă, goală,
Plâng cociane de porumb.

Toamna muştele omoară
Invîind copiii muzii,
Ce 'şi bocesc de astă vară
Scuturatele iluzii.

Lăurusca din grădină,
Pudică şi juvenilă
S'a 'nroşit... dar tot suspină
Dup'o tainică idilă.

Dându-şi seama cum trec anii
Şi cum trece vremea crudă,
Gârbovii moşnegi, castanii,
Au îngălbenit de ciudă.

Frunzele multicolore,
Fox-trott ne 'ncetat dansează,
Şi cu foşnete sonore
Vântul le acompaniază.

Fox-trottul inspiră scârbă
Unui biet pleşuv salcâm,
Joacă frunza lui o sârbă
Pe un colţ de caldarâm

Singură, sărmana tuşa
Stă deoparte, şi nu vrea
Să se prindă'n joc dadula
Fiindcă n'are ce îmbrăca.

Căci croitoreasa Toamna
I-a uitat comanda-mi pare.
Tot cu rochia verde, doamna
Cum să iasă la plimbare?

Sărăcuţa! Cum tânjeşte
După acel oacheş fag,
Care nici nu bănueşte
Cât de mult îi este drag,

Deoarece el ţine'n braţă
Pe o ederă. Şi nu-i
Chip să scape. Ea s'agaţă
Tot mai mult de dumnealui.

Clematita mlădioasă
Cerne fulgii albi în vânt
Ca o gingaşă mireasă
Pleacă ochii la pământ

Iar mesteacănul — un mire
Făt frumos ca din poveşti —
Oare cum să nu se mire
De podoabele-i cereşti,

Când pe fruntea ei curată
Raze de beteală curg.
O cunună'n păr fixată
De Părintele Amurg.

Elegantele gherghine,
Astăzi dame de onoare
Prind în taină să suspine
C'au rămas tot domnişoare.

Le fac curte nemţişorii
Spilcuiţii cavaleri
Sunt speranţe iluzorii:
Ei rămân holtei stingheri.

Iară mândra crizantemă
Chiar acum a înflorit,
Ca o tainică emblemă
Unui dor neprihănit.

Şi corola-i de jăratec,
Para ultimei iubiri,
E un vis primăvaratec
Care'n toamnă abea 'l resfiri.

Dar acest cortej de gală
Cu escorta-i de splendori
M'a făcut sentimentală
Precum sunt adeseori.

Melancolice suspine,
Nu doresc acest record!
Struna ironiei fine
Daţi-mi voe s'o acord.

Iar ca mâine, când şi-or ţese
Norii un cernit vestmânt,
Aşternând în falduri dese
Haina morţii pe pământ,

Vreau să râd atunci într'una,
Şi în vesel soliloc
Vreau să uit că 'nseamnă struna
Al vieţii nenoroc...

E. MARGHITA

Ultima spovedanie

(Din ciclul „Amintirilor unui băiat de familie")

de **I. PETROVICI**
profesor universitar

Mă găseam de Luni în infirmeria internatului şi acum era Sâmbătă dimineaţă. Trei zile zăcusem cu adevărat, iar alte trei căutasem să mai scap de şcoală, sub pretextul unei slăbiciuni care mă făcea impropiu la muncă, în fond pentru a putea ceti romanul „Salambo" al lui Flaubert, care îmi fusese împrumutat cu termen, şi cu înştiinţarea că nu mi se va îngădui nici o prelungire. Nici nu mi-am dat multă osteneală să amăgesc pe doctorul internatului, că nu sunt pe deplin lecuit, fiindcă ştiam ce pricepere largă şi câtă umanitate se ascunde în sufletul lui. Totodată nouă, elevilor mai mari, voia să ne fie mai degrabă duhovnic şi camarad. Era de-ajuns să-i îngâni câteva vorbe cu tâlc, pentruca să-ţi şoptească din barba lui blondă, elegant tăiată: Da, da,... mai stai câteva zile în infirmerie.

De data asta infirmeria mai avea încă o atracţie. Era cea dintâiu săptămână a postului mare şi potrivit tradiţiei elevii trebuiau să se grijească în prima Duminecă.

Toată săptămâna se mânca post, servindu-se la masă infecte compoziţii de fasole, mazăre sau cartofi. Bolnavii erau însă oficialmente scutiţi, dându-li-se mâncare din cazanul pedagogilor, cărora li se gătea tot de dulce.

Sfârşisem de Vineri strălucitul roman al lui Flaubert, stând după asta câteva ceasuri ameţit de peripeţiile povestirii, de coloarea puternică a descripţiilor. In special zugrăvirea unei nopţi cu lună fusese aşa de evocatoare, că mi s'a părut la un moment că se revarsă lumină în bezna infirmeriei. Somnul nopţii îmi mai potolise impresiile cetirii, şi-acum, dimineaţa, imaginaţia îmi era mai liniştită. Până la ora prânzului când urma să părăsesc infirmeria, mai erau câteva ceasuri, care ar fi fost foarte plictisitoare, dacă patul din care nu mă ridicasem de şease zile, nu m'ar fi obişnuit cu vraja reveriilor leneşe. Inchid pe jumătate ochii şi aştept defilarea suvenirelor.

Cu cât ocupaţiile sunt mai puţine şi grijele zilnice mai în umbră, memoria se duce mai în sbor, mai pe departe. Săr şi acuma dintr'odată peste cei şapte ani de internat, şi mă revăd copilul crescut în puf acasă, cu sufletul atât de feciorelnic şi de neştiutor, încât le pricinuiam camarazilor spasmodice hohote de râs. Zâmbesc eu însu-mi amintindu-mi de stupida inocenţă cu care îmi arătasem colegilor, îndoiala că deosebirea dintre un bărbat ş'o femeie ar fi aceia pe care o spuneau ei, precum şi de indignarea cu care răspunsesem unui camarad ce voia să-mi explice raporturile sexuale „că astfel de porcării poate le fac mojicii, dar niciodată oamenii bine crescuţi". Aceste nevinovăţii excesive m'ar fi făcut desigur batjocura clasei, dacă n'ar fi fost alte motive care mă salvau, mărginind ironia camarazilor la câteva clipe trecătoare: era interesul lor de a-mi copia temele, în special la latineşte, unde din prima săptămână prinsesem câteva secrete de gramatică cu care mă făcusem folositor la toţi.

Revăd de-asemenea printre genele uşor lipite, silinţele celor dintâiu luni de zile de-a mă deprinde cu regimul internatului, care îmi părea iadul însuş faţă de ce lăsasem acasă. Insfârşit treptata acomodare, până la punctul de a-mi simţi unele regrete, când mă duceam vacanţa, la părinţi. O strângere de inimă îmi întovărăşeşte o amintire capitală: boala năpraznică şi moartea tatălui meu, pe urmă recăsătoria mamei mele cu o specie de trântor marţial, care pentru mine a gonit razele de soare, pentru totdeauna, din căminul părintesc. Instreinat de casă, unde mai nu şedeam nici vacanţa, găzduindu-mă cu săptămânele pe la bunici şi la moşia lui unchiu-meu, unde găsisem un adevărat colţ de raiu, zidurile internatului — cu toate neajunsurile lor aveau totuş valoarea că mă ţineau departe de casa în care tatăl meu fusese înlocuit şi către care îmi îndreptam furia neputincioasă, de mic Hamlet, fără glorie şi fără eroism.

Slăbirea legăturilor cu casa mi-a înzecit dorinţa de-a mă şti cât mai repede neatârnat de alţii şi revăd în gând cu bucurie anii în care simţeam cum mi se preface mintea şi cum deodată mi-ar fi fost ruşine să mai fac lucruri iertate mai înainte. Ajunsesem în cursul superior şi uneori mă credeam aşa de matur, că 'mi închipuiam că numai lipsa unor anume forme mă împedicau să umblu slobod în lume, ca oamenii mari. Respectul camarazilor, prietenia unora din profesori, lecturile cu mult mai întinse decât acelea din program, — toate îmi dădeau credinţa că sunt ţinut în şcoală fără adevărată trebuinţă şi acum răbdam cu greutate cele din urmă luni de zile, care 'mi mai rămăseseră până la îngroparea vieţii de şcolar.

Cu acelaş pas bărbătesc şi cu acelaş colorit de încredere dârză, îmi răsar din ungherile memoriei zeci de frânturi de scene trăite, în care închegarea personalităţii mele îmi apărea limpede. Ca la o mare răscruce se întâlnesc, îşi dau mâna şi se împreună umflându-se ca un val, pe care nu-l poate zăgăzui clipa prezentului şi astfel îl scapă în cursa lui spre viitor. Inchipuiri de ce va fi odată amestecată toate în ton eroic şi triumfător, şi 'n amalgamul viziunilor confuze se strecoară copilăreşte, până şi imagini sugerate de Salambo a lui Flaubert.

Visarea plecată dela amintiri trecute, tăia acuma brazde în apele vaste ale viitorului şi înainta încă sprintenă, când un fel de stârnire de vânt, i-a isbit pânzele, oprind-o.

Curtea internatului — atâtea ore liniştită — se umplea de sgomotul elevilor, care se întorceau la vremea prânzului, dela liceu. Curând după asta un clopot-talangă, chema lumea la sufragerie. Cam în acelaş moment, uşa infirmeriei se deschise pentru a face loc servitorului care-mi aducea şi mie tava cu mâncare...

După ce am isprăvit dejunul, am pornit a mă îmbrăca agale, simţind în această operaţie, după o săptămână de „neglige" o impresie plăcută de noutate. Sâmbătă după amiază, clasa a 7-a nu avea şcoală. Folosind o vreme anormal de caldă, pentru un început de Martie, — adevărată solie a primăverii gata să sosească — am stat la taifas cu colegii pe una din băncile grădinii înmugurite, împărtăşindu-ne ultimele lecturi şi cele mai proaspete planuri. In cursul convorbirilor s'a rostit de către unul o frază plină de ispită: „Ce frumos trebuie să fie astăzi pe Calea Victoriei!"... după care n'am mai putut sta locului, ş'am asaltat pe pedagogul de serviciu să ne învoiască ieşirea în oraş. Lucrul ni s'a încuviinţat fără greutate, amintindu-ni-se însă că mai spre seară urma să vie popa dela Schitu-Măgureanu, pentru a ne spovedi. Am făgăduit că ne vom întoarce repede şi am ieşit pe poarta internatului cu fâlfâirea unor păseri care scapă de colivie.

Era cam pe la patru după amiază şi trotuarele pe podul Mogoşoaei începuseră să se umple de lumea care voia să se bucure de căldura pasageră a zilelor încă scurte. Se şi închegase şirul echipajelor care treceau spre şosea. Am luat calea Victoriei de-alungul, privind ca spre un pământ al făgăduinţii, largele fereşti ale localurilor de consumaţie şi sprintenele bucureştence care treceau fără a da nici o atenţiune uniformelor noastre de colegieni.

Incet-încet mica noastră ceată şi-a rărit rândurile — fiecare camarad având interesele şi socotelele sale personale — şi într'un târziu m'am pomenit singur în valurile de lume necunoscută. Mi-am scotocit punga, de cele mai multe ori anemică şi asigurat într'o anume măsură, am păşit pe uşa unui local care reprezenta o mare noutate: un bar-automat, cu două rânduri de clopote de sticlă care cuprindeau mezelicuri alese şi-ţi aruncau în palmă o tartină după ce introduceai o monedă într'un loc indicat. O raită cu ochii asupra tuturor bunătăţilor, m'a fixat la ruleta bucăţilor de şvaiţer, unde am vârât zece centime, — fiindcă vorbim de vremurile fericite când c'o astfel de sumă ţi se deschidea poarta unei gustări suculente. Am mestecat cu deliciu bucata căzută, gândindu-mă satanic şi la păcatul — pe care îl săvârşam cu bună ştiinţă — de-a mânca de dulce în preajma spovedaniei şi după ce părăsisem odaia de bolnav. Strecurarea altor zece centime mi-a umplut cristalul unui păhăruţ, cu vin de coloarea chihlimbarului, cu care mi-am complectat ospăţul. După aceasta am luat satisfăcut drumul internatului, traversând grădina Cişmigiului, unde lacul rechemat la viaţă, răsfrângea băiţile de sânge ale asfinţitului...

— Du-te repede că ţi-a trecut rându:

— Ei!

— A început cu clasa a şaptea şi-acum trebue să fi ajuns la a cincea.

Colegul care mă înştiinţa de sosirea preotului, adăogă zâmbind:

— Du-te că rămâi nespovedit.

Fără să mă precipit, mi-am atârnat de cuiu mantaua şi chipiul, ş'am intrat în cancelarie. Făcea tocmai o scurtă pauză taica părintele, asudat de prea multă treabă anostă şi monotonă. Rotund ca un poloboc, cu faţa rotofee şi jovială, cu chelia tivită de-o supţire dungă de păr cărunt, din care abia îşi putuse împleti o codiţă, — preotul dela Schitu-Măgureanu îşi coborî ochelarii de pe frunte, pe nas, atunci când am intrat înăuntru. I-am îngânat o scuză pentru întârziere şi după ce mi-am spus numele şi clasa, a început să mă caute în catalog. Apoi cu aerul unuia care învârteşte o cheie a slobozit un ropot de întrebări-tip, la care tot dânsul răspundea în locul meu, fiindcă nu-mi da răgaz să articulez nici o silabă.

— Iancule tată, ai părinţi? Da. I-asculţi? da. Te 'nchini seara şi dimineaţa? da. Ai postit săptămâna asta? da...

De data aceasta îl opresc hotărît, spunându-i pe un ton neted şi tăios:

— N'am postit, am mâncat numai de dulce.

— Cum, cum Iancule?

— Am mâncat carne.

— Pentru-ce?

— Am fost bolnav, la infirmerie.

— A! reluă preotul împăcat cu sine, dacă ai fost bolnav Dumnezeu te iartă.

— Să vedeţi însă părinte, adăogai eu, pe-un ton sfidător. Din infirmerie am ieşit la prânz şi totuş acum o oră m'am spurcat c'o bucată de şvaiţer în oraş.

— Rău ai făcut Iancule, spuse popa pe gânduri..... dar... dar pentru o bucată de şvaiţer n'ai să pierzi împărtăşania. Uite, să faci zece mătănii deseară la culcare.... şi cu asta o să fii iertat pentru brânza ceia blestemată. Ia stai jos să-ţi cetesc.

Am îngenunchiat, m'am pomenit pe cap cu patrafirul şi vreo două minute am ascultat o indiscifrabilă bombăneală, din care n'am prins decât două expresii: „Robul tău Iancu" şi „amin".

Seara am povestit colegilor întâmplarea, făcând un haz nebun de penitenţa care mi se dăduse şi îmbrăţişând în acelaş dispreţ superior toate prescripţiile bisericii, din vârful unor convingeri atee, care alcătuesc în genere suprema sinteză a învăţământului liceal.

Noaptea am dormit adânc, fără bineînţeles să execut cele zece mătănii, nici măcar în vis...

A două zi de dimineaţă cerul era acoperit cu neguri. Nu era însă frig. Ne-am strâns în curtea internatului şi am pornit pe două rânduri, suind strada Ştirbei-Vodă, spre biserica Schitu-Măgureanu. Ajunşi acolo am înaintat numai câţiva paşi înăuntru, rămânând cu vreo alţi doi camarazi, aproape de uşa bisericii, hotărîţi de data asta să nu ne atingem de împărtăşanie şi-a nu ne încovoia înaintea superstiţiei. Când ne-am dat seama că serviciul are să dureze şi că e chestie de-o oră-două, ne-am înţeles din ochi şi am tulit-o binişor afară.

Norii se mai supţiaseră, lăsând să se străvadă un soare mat şi albicios. Paşii ni s'au îndreptat singuri către poarta Cişmigiului vecin. Aveam răgaz să facem o plimbare fără să se observe lipsa noastră.

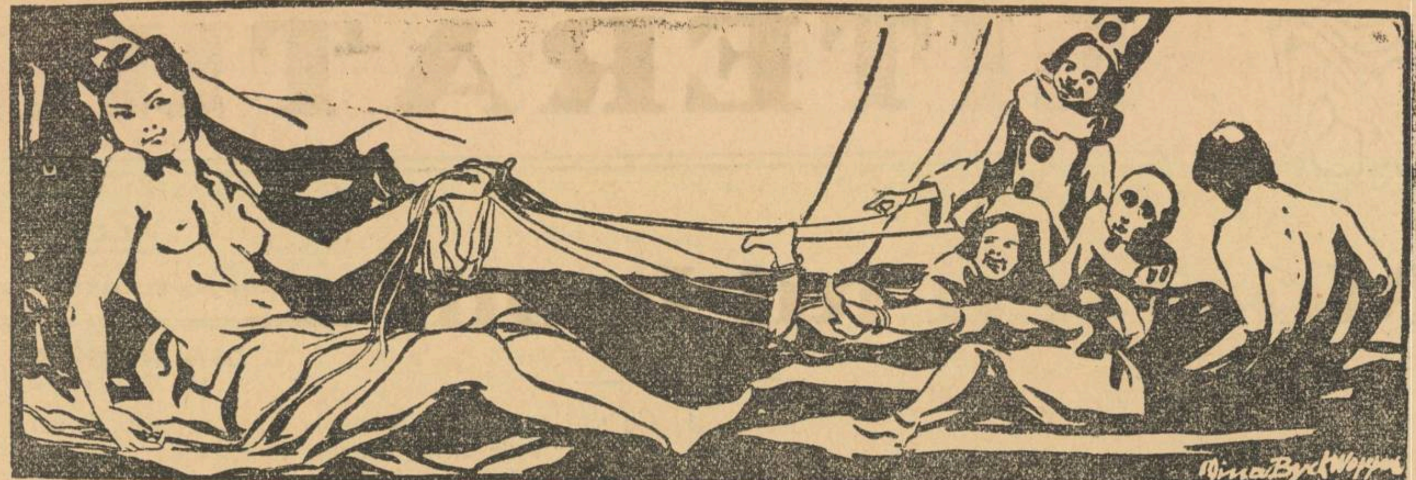
După ce am mai forfecat câtva timp religia, am discutat ceva literatură, pentru a vorbi în cele din urmă de femei. Am ocolit lacul povestind fiecare frânturi din aventurile noastre. Dar şi acuma eram mai sărac decât ceilalţi, iar istorisirile mele de dragoste nevinovată nu stârneau prea mare interes. Colegii mei cunoşteau altă specie de iubire, bănuită numai de mine şi spre a nu rămânea mai prejos de dânşii, le-am povestit la urmă şi eu o întâmplare, pe de-a 'ntregul inventată, probabil folosind elemente din vre-un roman favorit.

Lângă grota grădinii erau băncile neocupate. Ne-am instalat pe una din ele continuând destăinuirile. Nici n'am băgat de seamă, că după sosirea noastră se aşezase pe-o bancă vecină o bălăioară tânără, de şi poate mai vârstnică decât noi. Era singură-singurică şi fără să-ţi ia ochii de frumoasă, avea un chip destul de drăgălaş, şi mici picioruşe încălţate elegant. Cei doi colegi de cum au observat-o au început să-i servească reflecţii pipărate şi grosolănii erotice. Mi-a părut că este sincer mâhnită şi-atunci le-am spus c'un ton aproape de poruncă:

— Lăsa-ţi-o oamenilor în pace!

După câteva momente dânsa a fost în picioare, s'a uitat cu desgust către cei doi vinovaţi, iar atunci când a trecut prin dreptul meu, mi-a şoptit — da, da, nu m'a înşelat auzul—: „Vino după mine!"

Am rămas zăpăcit ş'o clipă n'am ştiut ce să fac. Mai avusesem şi altă dată prilejuri asemănătoare, dar cu toată forfoteala instinctelor simţeam prea strâns lanţurile unui trecut de neprihănire, şi astfel am şovăit întotdeauna. Dar acuma parcă eram altul. Trăiam o zi revoluţionară în care rupsesem pe faţă cu ritualul mecanic al unei credinţe părăsite. Această fudulă răsvrătire trebue să fi dislocat verigele tuturor tradiţiilor, a tuturor robilor şi mă simţeam cuprins puternic de patima începuturilor noi. Şi pe când sirena care mă chemase se depărta agale, cu pasul cuiva care aşteaptă pe cineva din urmă, mi-am plantat frumuşel tovarăşii, plecând ca un hipnotizat...

Pierdevară

Comedie în 3 acte de ALFRED MOŞOIU

(Care se va reprezenta pentru prima oară Miercuri 15 Octombrie pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti)

FRAGMENT

ACTUL AL TREILEA. SCENA V

(Manoilă, care până acum făcuse pe iventatorul, fiindcă s'a împăcat cu nevasta, concepe un articol cu ajutorul prietenului Cocoloş, corector. E vorba să se reîntoarcă la pictură şi publicul trebue pus în curent).

MANOILĂ-COCOLOŞ

MANOILĂ *(Trezind pe Cocoloş).* Cocoloş! Hai! Cocoloş!
COCOLOŞ Ce vrei? A! am adormit. Unde-i Nina? De sigur iar ai făcut-o fiartă! Păcat! Ai stricat-o iar, după ce o dresesem eu, cu darul meu de convingere.
MANOILĂ Nu mai bolborosi de-asurda Cocoloş. Nina se întoarce!
COCOLOŞ Despre asta eram sigur! La mine nu dă greş.
MANOILĂ Cocoloş! Trezeşte te Cocoloş! Am nevoe de tine!
COCOLOŞ Ai feştelit-o sau n'ai feştelit-o?
MANOILĂ *(Sguduindu-l).* Un articol Cocoloş?
COCOLOŞ Un articol?
MANOILĂ Eşti beat!
COCOLOŞ Din cauza ta nătăfleţule!
MANOILĂ Un articol înţelegi?
COCOLOŞ N'ai fi inventat iar?
MANOILĂ Eşti viţios! Trezeşte-te!
COCOLOŞ Un articol acuma?
MANOILĂ Acum! *(Uitându-se la ceas).* E abea unsprezece fără zece. Avem tot timpul, ca să apară mâine de dimineaţă...
COCOLOŞ Eşti un mare şnapan, mă Manoilă!
MANOILĂ Cocoloş! Am nevoie, mă înţelegi? Din nenorocire sunt în mâna presei. Fără presă nu poţi face nimic în ţara asta!
COCOLOŞ Noroc că sunt bine cu presa mă Manoilă, că altfel....
MANOILĂ Să nu mai pierdem vremea....
COCOLOŞ Aici?
MANOILĂ *(Scoate hârtie din buzunar).* Uite cerneala pe masă...
COCOLOŞ Toată istoria asta e foarte caraghioasă!
MANOILĂ Ia tocul şi scrie! Să nu pierdem vremea. Până se îmbracă Nina... Vreau ca mâine, toată lumea să ştie că Manoilă s'a întors la sânul artei... .
COCOLOŞ La sânul neveste-ţii mă Manoilă!
MANOILĂ Scrie! Tu ai băut, tu nu pricepi nimic!
COCOLOŞ Eşti un mare guguman, mă Manoilă!
MANOILĂ *(Plimbându-se prin odae şi dictând).* Un apostol al artei.
COCOLOŞ Al artei? *(Scrie).* Cum al artei?
MANOILĂ Scrie cum îţi spun eu. Un apostol al artei!
COCOLOŞ Ai băut Manoilă!
MANOILĂ Un apostol al artei... un apostol al artei.
COCOLOŞ Aha! Zi Manoilă, zi...
MANOILĂ Emoţia Cocoloş! Emoţia mi-a tăiat toată inspiraţia... Scrie! Am găsit! *(Dictând).* Pictura, această nobilă artă...
COCOLOŞ Care pictură?
MANOILĂ Eşti un prost! Nu înţelegi? Mă apuc din nou de pictură! Trebue să-mi refac viaţa Cocoloş! Sunt hotărît să dau o lovitură. M'am împăcat cu Nina, şi vreau să ajung mare! Am fost un prost. Până acum aş fi fost pictor mare!
COCOLOŞ E foarte caraghios.
MANOILĂ Inţelege odată Cocoloş! Ştii că am avut succes în pictură!
COCOLOŞ Mi-aduc aminte! Da, da... Mi-aduc aminte tabloul despre care a scris unul la gazetă şi ţi-a lăudat ridichile... Şi tu pictaseşi boboci de roză!
MANOILĂ Baţi câmpii! Il pusese în fundul sălii unde nu era lumină...
COCOLOŞ Invidia Manoilă!
MANOILĂ Nu mai pictez flori! Nu-mi plac florile! Nu simt nimic!
COCOLOŞ Nu face să-ţi pierzi vremea Manoilă cu mărunţişuri d'alea! Aicea ai vorbit bine...
MANOILĂ *(Fixându-l pe Cocoloş).* Uite, tu ai un cap foarte interesant.
COCOLOŞ Cum?
MANOILĂ Foarte interesant! Expresiv! Un adevărat cap de studiu....
COCOLOŞ Fireşte Manoilă, mai studii ce-am făcut eu corectând zece ani!
MANOILĂ *(Privindu-l cu atenţie).* Multe planuri...
COCOLOŞ A! Am şi planuri? Unde se vede asta?
MANOILĂ Tu nu ştii ce-i aia! Eşti un profan! Ai un cap admirabil!
COCOLOŞ Şi nevastă-ta, care-mi spune mereu că sunt urât!
MANOILĂ De mâine ai să-mi pozezi. Vreau să încep cu tine mă Cocoloş! Te pomeneşti că ai noroc şi treci la nemurire! Te cumpără statul mă! şi te pune la muzău!
COCOLOŞ Da' ce sunt eu? Mumie?
MANOILĂ *(Entusiasmat).* Hai? Ce zici Cocoloş? Râzi dacă îţi dă mâna! Să ajungi tu la nemurire! *(grav).* Iţi eram dator Cocoloş! Mi-ai fost întotdeauna bun prieten. Te tărăsc după mine, acolo unde numai geniul se poate înălţa,
COCOLOŞ Eşti sigur Manoilă? *(Emoţionat).* Mulţumesc Manoilă!
MANOILĂ Imi pare bine mă Cocoloş! Lasă! Nu fii emoţionat! E dreptul tău! Eşti băiat bun!
COCOLOŞ Şi o să mă pue la muzău?
MANOILĂ Ai încredere în mine! Manoilă va trebui să ajungă. (Pauză). Haide Cocoloş, scrie. Ne pierdem vremea...
COCOLOŞ Bravo Manoilă, bravo! *(Pauză).* Eşti sigur că ajung Manoilă?
MANOILĂ Scrie Cocoloş.
COCOLOŞ Care vrea să zică....
MANOILĂ M'ai întrerupt tocmai când găsisem...
COCOLOŞ *(Citind).* Pictura, această nobilă artă...
MANOILĂ Aşa... Această nobilă artă... Scrie... Nu putea să piardă.
COCOLOŞ *(Scriind)....* să piardă *(vorbind).* Pe unul din cei mai mari pictori....
MANOILĂ ...Portretişti...
COCOLOŞ *(scriind)....* pictori portretişti....
MANOILĂ Pe care geniul poporului nostru...
COCOLOŞ Mai scurt, mai scurt.
MANOILĂ Nu mă întrerupe! „Geniul poporului nostru îl ascunde în...
COCOLOŞ ...Ii ascunde în...
MANOILĂ In ce-i ascunde!
COCOLOŞ In ce-i ascunde?
MANOILĂ Aici i-aici!
COCOLOŞ Am găsit! In omenire! *(scrie)..*
MANOILĂ *(Dictând).* Manoilă se reîntoarce! Manoilă care acum şapte ani smulsese admiraţia publicului, anunţă o nouă expoziţie.
COCOLOŞ Zi ceva de capul de studiu...
MANOILĂ Lasă pe mine! O nouă.... *(Orchestra din grădina restaurantului începe să cânte).* O nouă! *Manoilă se pierde).* Muzica! Muzica!
COCOLOŞ Muzica!
MANOILĂ Nici aici!
COCOLOŞ Asta nu mai e oraş!
MANOILĂ Asta e codru! Creerul! Creerul bietului intelectual!
COCOLOŞ Nu-ţi pierde cumpătul! La 12 se închide pagina
MANOILĂ Am o voinţă de fier! Sunt prea fericit astă seară... Scrie... Pictura, pictura, această artă... care alături de poezie, de sculptură...
COCOLOŞ *(scriind)* De tipografie.
MANOILĂ Aia nu e artă!
COCOLOŞ Cum nu e artă domnule? Mă jicneşti!
MANOILĂ Bine las-o!
COCOLOŞ *(scriind)* tipografie, muzică...
MANOILĂ Care muzică? Ce muzică? Nu vezi? Asta e artă? Jicneşti pictura domnule!
COCOLOŞ O scoatem?
MANOILĂ Fără discuţie! *(Dictând)* L'a readus pe Manoilă...
COCOLOŞ Anunţă data expoziţiei şi gata. La ora asta nu merge articol. Nu mai lucrează linotaipu...
MANOILĂ Ce neamţ mai e şi ăsta?
COCOLOŞ Asta e o invenţie!
MANOILĂ Nu mă mai interesează invenţiile...
COCOLOŞ Numai zece rânduri. Asta se strecoară la informaţii. Cu secretarul de noapte sunt foarte bine. Suntem amândoi din Calafat.
MANOILĂ Cum vrei să spui în zece rânduri?
COCOLOŞ Anunţă expoziţia, lasă că ştiu eu ce spun!
MANOILĂ Fie!
COCOLOŞ *(citind)* L'a readus pe Manoilă...
MANOILĂ *(Dictând)* Alături de Grigorescu, de Luchian...
COCOLOŞ Ajunge Grigorescu. Pe ălalt nu-l ştie nimeni.
MANOILĂ Aşa e!
COCOLOŞ *(scriind)...* Anunţă expoziţia sa...
MANOILĂ La 1 Septembrie.
COCOLOŞ Crezi că...?
MANOILĂ Sunt sigur! Incepem de mâine!
COCOLOŞ Capul de studiu?
MANOILĂ Ţi-am dat cuvântul!
COCOLOŞ Vopsele ai?
MANOILĂ N'am.
COCOLOŞ Pânză ai?
MANOILĂ N'am.
COCOLOŞ Ce ne facem?
MANOILĂ Nu mă cobori la proza vieţei! Taci Cocoloş! Imi curmi tot avântul! Eşti un nătărău!
COCOLOŞ Aşa e!
MANOILĂ Mă Cocoloş! Manoilă nu piere! Mă înţelegi tu? Nu piere! Talentul trebue să răsbată odată! Trebue! M'am împăcat cu nevasta şi asta îmi dă putere măi, înţelegi? Imi dă putere! Ţiu la ea măi şi simt că fără ea nu sunt om! Ce vrei? Slăbiciune!
COCOLOŞ Slăbiciune măi! *(Se aude soneria).*
MANOILĂ *(speriat)* Sună!
COCOLOŞ Sună!
MANOILĂ Nino! Nino!
GLASUL NINEI Sunt gata!
MANOILĂ De n'ar fi el! E în stare s'o scoată din nou din minţi!

LITERATURA STRAINA

RACINE

Moartea lui Ipolit

DIN PHEDRA

SCENA V

Tezeu aiurit.

Oenona-i moartă,... Fedra se 'ndrumă spre mormânt ?
...Pe fiul meu chemaţi-l să-şi spue apărarea,
Să vie să-mi vorbească ; îi dau toat'ascultarea !

(Singur)

Nu prăvăli asupră-mi, Neptun, funestu-ţi dar !
Opreşte-te, respinge-mi cerutul soartei zar...
Poate-am crezut prea iute un vicleşug de slugă,
Şi-am ridicat prea grabnic, spre tine, braţ şi rugă !

SCENA VI

Tezeu, Teramen

Tezeu, cu înfrigurare crescândă

A! Tu eşti Teramene ? Dar, unde-i fiul meu ?
Eu ţi l'am dat în pază din frageda-i pruncie.
Dar ce sunt aste lacrimi ? Ce mi se 'ntâmplă mie ?
Ce face el ?

Teramen

O! grije târzie fără rost!
Vai ! Ipolit acuma e-o umbră care-a fost !

Tezeu

Zei !

Teramen

Am văzut cum moare cel mai iubit din oameni,
Şi cel mai puţin culpeş, de-ar fi ca să-l asameni
Ori cui !

Tezeu

E mort copilu-mi ? Când vream la sân să-l strâng,
Mă osândiră zeii, la căpătâi să-l plâng ?
Dar ce blestem mi-l smulse ? ce trăznete, ce genii ?

Teramen

Abia eşiam, stăpâne, pe porţile Trezenii...
El sta în car; străjenii, în preajma-i, abătuţi,
Veneau cu frunţi plecate, de-asemeni trişti, tăcuţi,
Cu gândul dus aiurea, pe drumul spre Mycene,
Lăsase hăţu'n voe pe cai, s'atârne-a lene.
Fugarii, altă dată mai sprinteni, deobicei,
Şi mai voioşi sub mâna stăpânului, — chiar ei,
Acum, cu ochii tulburi şi coama plângătoare,
Păreau că simt ce jale pe Ipolit îl doare !
Când, deodată'-un ţipăt din fund adânc de mări
Cutremură văzduhul tihnitei depărtări,
Şi din pământ răspunse un glas gemând de tunet
Prelung, din bolţi de ocne dând beznelor răsunet.
In trup, ni-i până'n inimi tot sângele 'ngheţat.
Ţintind urechi, şi coama sbârlindu-şi, — caii-au stat!
Din largul mării, blocuri enorme rupte scapă
Şi'n fierbere tot creşte un munte 'nalt de apă.
S'apropie, se sfarmă şi-asvârle pe uscat,
Prin valuri spumegânde un monstru 'nfricoşat :
Ţâşnesc din fruntea-i largă îngrozitoare coarne
Şi'n solzi de-aramă trupu-i începe să se'ntoarne.
E-o scorpie cu chipul de taur furtunos
Ce şoldu-şi încovoaie în ritmu-i lunecos
Se sgudue tot prundul de groaznicul lui geamăt,
Şi cerul şi pământul cuprinse ca de freamăt
Se 'ntunecă 'nainte-i... E aerul ciumat,
Iar valul ce-l aduse se 'ntoarse 'nspăimântat !
Toţi fug, toţi simt curajul că nu-şi mai are rostul
Şi 'ntemplul de alături îşi caut' adăpostul.
Dar Ipolit, vlăstarul vitejilor semeţi,
Opreşte armăsarii, ia tolba cu săgeţi
Păşeşte spre balaur, şi-armat c'o lance lungă,
Nu şovăe o clipă în coaste să-l străpungă.
De chinuri şi turbare balaurul sărind,
Se svârcole şi cade lâng'armăsari răcnind!
Deshide-o gură 'n flăcări, vulcan scuipând sălbatec,
I-acoperă de sânge, funingine, jăratic,!
Inspăimântaţi, ciulindu-şi urechi, în trap nebun,
Iau razna ! Nu ascultă de frâu nici de stăpân.
In opintiri zadarnici stăpânul se consumă,
In vreme ce zăbala lor, sângeră de spumă.
Se zice, un zeu însuşi, a fost văzut c'un bold,
In goana lor, năpraznic cum 'i înţepa în şold.
Spre stânci prăpăstioase se prăvălesc năvală
Dar osia trozneşte, s'a frânt, — şi 'nvălmăşală
El vede caru 'n ţăndări cum sboară sfărâmat,
Şi însuşi cade 'n hăţuri sub oişte împedicat.
Iertaţi-mă... mă 'năbuş... Dar ce-am văzut 'nainte
Imi umple ochii 'n lacrimi ori când mi-aduc aminte.
Văzui, văzui pe bietul, nefericitu-ţi fiu,
De caii ce-i hrănise cu drag, — târât de viu !
....Se 'ncearcă biet să-i cheme, dar glasu-i i'nspăimântă,
Şi fug; — el tot e-o rană, — un braţ, o mână frântă...
De ţipetele noastre văzduhu-i răscolit; —
Când vijelia goanei se potoli 'nsfârşit,
S'opriră nu departe de vechile morminte
In care-i dorm străbunii — pioase moaşte sfinte.
Alerg plângând şi straja soseşte 'n urma mea.
Pe dâra lui de sânge, sărmanul, ne chema !
Şi stâncile-s stropite; — măceşii au bobiţe
Ce picură, — iar spinii, din părul lui şuviţe...
Ajung îl strig pe nume, el mâna-i întinzând
Clipeşte-un ochiu de ghiaţă ce 'nvineţi curând.
„Zeii-mi răpesc — şopti el — o viaţă nepătată.
„Aibi grije de-Aricia, — sărmana, scumpă fată !
„Prieten drag, când tata, târziu, dezamăgit
„Plângându-mă, vedea-va ce pâră m'a jertfit,
„De-o vrea să 'mpace umbra-mi, ce veşnic tristă fi-va,
„Tu spune-i să se poarte blând, dulce, cu captiva.
„Să-i dea..." şi-atunci cuvântu-i cu sufletu-a sburat.
Şi rămăsei în braţe c'un leş desfigurat,
Trist semn al unei furii cereşti ce prada-şi paşte,
Şi-atât de frânt, că tatăl lui nu l'ar mai cunoaşte !

Tezeu

Nădejdea mea, copilul meu drag..., cum mi te-au smult!
O! zei! cruzimea voastră m'a ascultat prea mult.
Ce chin, în asfinţitul vieţii mă sfâşie !

Teramen (după o reculegere)

Atunci, sosi de faţă sfioasa Aricie
Venea—fugind stăpâne de ochiul tău sever —
Ca să-l primească 'n templu drept soţ ales de cer.
Ajunge; vede iarba 'nroşită, fumegândă
Şi — grozăvie pentru inima ei plăpândă —
Zăreşte un amestec de trup mototolit....
Dar ochilor nu crede; se uită buimăcit,
Şi nezărind pe-acela ce inima-i iubeşte
Ii pare că aevea îl vede, îi vorbeşte...
...Ci pricepând în urmă că-i mort în faţa ei,
Aruncă jalnic ochii, întrebători, spre zei.
Apoi gemând pierdută, aproape îngheţată,
Picioarele-i cuprinde şi cade leşinată.
Ismena lângă dânsa, în hohote plângând
O tot chema la viaţă — la chinuri mai curând!
Eu, blestemând lumina ca pe o suferinţă,
Ţi-aduc împărtăşirea din ultima-i dorinţă
Ca să-mi desleg din suflet o grije ce mi-a dat,
Când inima-i, de-a bate la pieptu mi a 'ncetat.
Dar... văd că vine 'ncoace duşmana lui de moarte....

D. NANU

——∞=0*0=∞——

Rabindranath Tagore

Din Amintiri

Ploile şi toamna

După calendarul indian, fiecare an se găseşte sub înrâurirea câte unei planete.

Tot astfel am observat că asupra fiecărei epoci din viaţa mea a avut precădere câte un anotimp.

Când mă gândesc la epoca copilăriei, anotimpul ploilor îmi umple amintirile.

O ploae mare a inundat cerdacul casei noastre.

Toate uşile odăilor sunt închise. Peari, bătrâna servitoare, vine din piaţă cu coşul plin de legume. Leoarcă de apă înaintează prin băltoacă. Şi eu, în culmea bucuriei, alerg fără nici o noimă, în fuga mare, d'alungul cerdacului.

Sau mă găsesc la şcoală. Şcoala este într'o sală cu coloane mari, închisă spre curte cu paravane de împletituri. Nor după nor s'a îngrămădit în toată după amiaza, şi acum tot cerul este acoperit.

Pe când privim în aer, începe să plouă ; tunetul bubue prelung ; fulgerile străbat spaţiul, din loc în loc, ca şi când o nebună l'ar sfâşia cu unghiile. Peretele de împletituri tremură şi se sbate, s'ar zice că vântul ar căuta să-l arunce peste noi.

In cărţi nu mai vedem nimic. Profesorul ne dă voe să le închidem. Şi pe când furtuna urlă şi se deslăntue noi stăm cu picioarele bălăbănind. Iar sufletul meu scapă şi fuge departe spre tărâmul pe unde trece prinţul din basmele cu zâne.

In adâncimea nopţilor de *Sravan* 1), sgomotul pârâitor al ploaei pătrunde prin leasa pirotelei mele şi mă umple de o odihnă plăcută, mai adâncă de cât somnul. Când tresar, câte odată, rog cerul ca ploaia să ţină până la ziuă, ca alea noastră să fie înnecată şi scara eleşteului să ajungă sub apă până la ultima treaptă.

In opera tinereţii, încă, toamna ajunge de-mi stăpâneşte viaţa. Zilele îmi apar sub lumina străvezie a bucuriilor de *Asvin* 2).

In aurul topit al soarelui de toamnă, resfrânt de verdeaţa umedă de rouă, eu merg d'alungul privdorului compunând un cântec în felul Jogiyei :

In această lumină a dimineţii nu ştiu ce vrea inima mea.

Ziua înaintează. Gongul casei răsună. E miezul zilei. Clipa s'a schimbat, dar sufletul meu plin încă de muzică nu găseşte loc nici pentru lucru, nici pentru datorie. Şi cânt :

Ce joc copilăresc e acesta, inima mea, care te ţine absorbită ore întregi fără nici o ţintă.

După amiază, întins pe covorul alb din iatacul meu, încerc să fac desenuri pe un caiet, nu ca să lucrez ceva, dar ca să mă joc, de plăcerea de a desena unele lucruri.

In acest timp ziua senină de toamnă pătrunde prin pereţii iatacului şi îl umple ca pe o cupă de o băutură îmbătătoare şi aurită. Nu ştiu de ce toate zilele acestei epoci îmi apar ca copleşite de acest cer de toamnă şi de lumina lui.

Toamna e care coace cântecele mele, după cum coace grâul pentru secerător, toamna e care umple hambarele de bucurii , toamna e care înneacă de veselie fără margini sufletul meu, uşurat de orice povară, bucurându-se de cântecele şi poveştile pe care le născoceşte.

Iată prin ce se deosibesc aceste două anotimpuri însemnate ale copilăriei şi adolescenţei mele. In timpul celei dintâi e felul naturei care mă stăpâneşte şi mă înlănţue prin nenumăratele ei arătări; în timpul celei de a doua, e sărbătoarea care se desfăşoară, arătarea lumei oamenilor.

Jocurile norilor, ale luminei, rămân pe ultimul plan. Sufletul meu se umple de murmure de bucurie şi de durere omenească.

Căci ochii noştri sunt cei cari dau expresia gânditoare a albastrului cer de toamnă, este nostalgia noastră care trece în bătaia adierelor ei.

Poemele mele au bătut la uşile oamenilor. Uşe după uşe se întredeschide, casă după casă. De câte ori nu te reîntorci neaducând altceva, decât amintirea luminei unei ferestre pe care ai văzut-o, sau a unui flaut care cânta înapoia uşei unui palat. Pentru ca schimbul să se poată face, trebue ca sufletul să întâlnească un suflet, voinţa să se măsoare cu o voinţă, biruind o mulţime de piedici. Adâncul făpturei noastre în luptă cu piedicile se avântă, se înalţă, ţâşneşte în râs sau în lacrimi şi străbate vârtejurile, al căror curs e greu de prevăzut.

trad. de GEORGE ULIERU

1) *Sravan,* anotimp care corespunde lunilor Iulie şi August, timpul culminant al ploilor.

2) *Asvin,* luna în care corespunde lui Septembrie şi Octombrie, timpul vacanţelor lungi în Bengal.

MAETERLINCK

Despre fericire

Eu nu susţin că destinul este drept, că el răsplăteşte pe cei buni şi pedepseşte pe cei răi. — Care suflet ar putea să se mai socotească bun, dacă răsplata i-ar fi sigură? Dar noi suntem cu mult mai nedrepţi decât însuşi destinul, atunci când îl judecăm. Noi nu vedem decât nefericirea înţeleptului; căci cu toţii ştim ce este nefericirea; dar noi nu-i vedem fericirea, căci pentru a-i putea cunoaşte fericirea, — ar trebui să fim tot atâta de înţelepţi ca înţeleptul, al cărui destin vrem să-l cântărim.

* * *

Atunci când un om cu sufletul josnic încearcă să măsoare fericirea unui mare înţelept, această fericire fuge întocmai ca apa printre degetele sale; dar în mâna unui alt inţelept, ea devine tot atât de tare, tot atât de strălucitoare ca aurul.

* * *

Se întâmplă uneori ca nefericirea înţeleptului să semene cu nefericirea unui alt om, dar fericirea să nu aibă nici o asemănare cu ceeace se chiamă fericirea aceluia care nu este înţelept. Căci sunt mult mai multe ţinuturi necunoscute în domeniul fericirei decât în domeniul nefericirei. Nefericirea veşnic a avut acelaş glas, dar fericirea face cu atât mai puţin sgomot, cu cât devine mai adâncă.

* * *

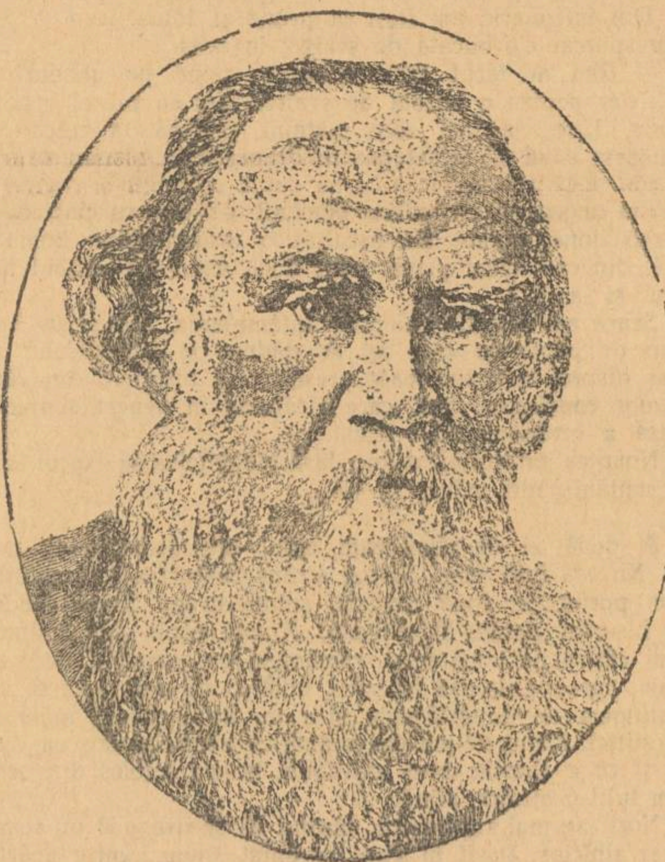
Atunci când punem nefericirea într'unul din talgerele balanţei, fiecare din noi aşează în cellalt talger ideea, pe care el şi-o făureşte despre fericire. Un sălbatec va pune în acest al doilea talger alcool şi pene; un om civilizat va pune puţin aur şi câteva zile de petreceri: dar un înţelept va pune mii de lucruri, pe care noi nu le vedem, tot sufletul său poate, şi chiar nefericirea, pe care el o va fi purificat.

Traducere de M. M.

——∞=0*0=∞——

Conferinţa despre Tolstoi

Doamna Sukhotina fiica lui Tolstoi a ţinut la Leningrad o conferinţă despre părintele său, lămurind anumite împrejurări din viaţa marelui scriitor, şi insistând mai ales asupra relaţiilor lui cu soţia sa. A mai citit şi câteva pa-

Tolstoi

sagii dintr'un jurnal inedit al lui Tolstoi în faţa unei considerabile afluenţe.

Suma ce s'a strâns din intrări a fost consemnată pentru a veni în ajutorul museului Tolstoi dela Moscova.

——∞=0*0=∞——

HORATIUS

Fântânei Bandusia

Fântâna Bandusie, ca un cristal mai clară
Şi demnă de ofrande cu flori şi vin spumos,
Ţi-oi închina eu mâine un ied cu fruntea'n floare
Şi înarmat cu două cornite, graţios.

In van însă micuţul de joc şi lupte repezi
Se pregăteşte vesel; căci sângele'i aprins
Cu roşul lui păta-va argintul undei tale —
Ca un apus de soare ce'ntârzie nestins...

Şi jărăgaiul verii curgând în val fierbinte
La tine nu ajunge, fântână fermecată,
Ce răcoreşti în umbra brumată din desişuri
Şi boii frânţi de muncă şi turma însetată.

Infiăcărat, fântână, vor înstruna cu lira
Şi stânca şi stejarul sub care tu ţâşneşti
Le voi cânta în versuri înălţându-te în rândul
Izvoarelor vestite, trecute în poveşti!

(Cartea III, Oda XIII).

Traducere în metru modern de T. ULMU

——∞=0*0=∞——

FRANCIS CARCO

Unchiul

In grădiniţa luminoasă. bunica aşeza jilţul unchiului. Imi amintesc şi acum zidul îmbrăcat în ederă, aleile curate, crengile aplecate mult. Unchiul se juca singur, ostenindu-se să-şi împreune degetele în felurite chipuri; când reuşia să le încurce, avea un slab surâs de mulţumire nedesluşită, apoi se întuneca, şi, cu gura căscată, aiurit, rămânea aşa, multă vreme... Trebuia atunci ca cineva să deslipească blând mâinile sărmanului idiot.

Eram pe vremea aceea tare neastâmpărat. Unchiul nu-mi plăcea de loc. Privirea lui fixă mă înfricoşa. Ce bucurie nebună pe mine, când mă dădeam în leagăn şi-mi făceam vânt smuncind cât puteam de frânghie! Stâlpii tremurau, inelele scârţâiau; alunecam pe sus, drept în picioare, scoţând ţipete care te surziau.

Şi unchiul, văzându-mă sburând pe de-asupra lui ca un vârtej, întindea braţele spre mine, strigându-mă.

Fusei băgat în gimnaziu.

Acolo, am învăţat şi am aflat lucruri grozave. Intr'o zi, directorul îmi zise:

— Jean-Paul-Réné Cauchoise, eşti născut la 3 Iulie 1880, în Numéa, Noua-Caledonie. Nu-i aşa?

Rămăsei uimit. Cum? Bunica mea nu ştia unde mă născusem? Vrusei să răspund că mă născusem acasă la noi, la Saint-Bruno. Nu putui. Simţii numai că începuse să-mi curgă lacrimi.

Directorul, îmi puse mâna pe frunte şi-mi spuse:

— Să fii cuminte. Tu eşti băiat bun.

Camarazii mei se jucau în curte, făcând baloane de săpun. Nu mă amestecai printre ei. Mă mulţumiam numai să privesc la cei cari jucau în bile, sau mai degrabă, mă plimbam singur. Imi repetam neîncetat — ca să mă încredinţez şi eu — că, într'adevăr, mă născusem în insula ceea din Caledonia. Insă nici o amintire precisă nu mă îndreptăţia, şi adesea, şovăiam să cred.

Bunica venea, venea să mă vadă în fiecare Joi şi-mi aducea prăjituri. „Unchiul e tare bolnav", repeta bunica.

Dumineca eşiam la plimbare singur.

...De câte ori îmi evoc copilăria, totdeauna o figură blândă de bătrânică îmi surâde în păinjenişul amintirei. Revăd atunci vorbitorul cu pereţii lui severi, împodobiţi cu tablouri şi zugrăveli reci, şterse. Iar celelalte amintiri se distramă nelămurit, se pierd...

Incerc, totuşi, şi-acum simţământul acela ciudat care mă năvălea de câte ori, în ceasurile de studii, deschideam atlasul geografic. Intr'un pătrat albastru erau desenate: Numéa, Dombéa, Golful... nu ştiu care... Numele acestea aveau însuşirea deosebită să-mi umple inima de tristeţe. Nedesluşite impresii de călătorie, de pe undeva, departe, luau fiinţă în mine. Dar cum aş putea exprima aceasta? Cum aş putea tălmăci nostalgia fierbinte, deşteptarea unui atât de mare şi copleşitor mister...

Şi iată că într'o seară de Mai — nu ştiu cum — îmi amintii numele unui servitor: Arona!

Era înalt, sprinten, şiret şi vesel...

Se apropia vacanţa mare. Castanii desfrunziţi, de-abia mai umbriau câte un petec de pământ. Sălile erau reci şi lemnul înnegrit al pupitrelor, dacă sprijineai obrazul pe el, ţi-l îngheţa.

Eu, nu primii decât un premiu pentru purtare bună...

Casa ce-o regăsii după o lipsă de aproape zece luni, îmi păru de o pustietate, de o singurătate încântătoare. Iarba năpădise în toată grădina. Trandafirii începuse să se scuture şi edera se căţăra sălbatic până pe vârful zidului, atârnând în afară. In mijlocul unei astfel de privelişti, visul meu, nu făcu decât să investmânte noui şi tulburătoare hotărâri. Şi, — lucru straniu! — căsuţa aceasta mă făcea să bănuiesc existenţa unei alte case, a unei alte grădini unde, tot copil, cunoscusem aceeaş statornică senzaţie de ameţire. Numai că, acolo, edera şi trandafirii climatului nostru erau înlocuite de către lianele încâlcite şi înalţii palmieri.

Atunci, simţii o singură şi chinuitoare nevoie — să vorbesc. Bunica, absorbită de îngrijirile ce nu înceta să le dea unchiului, nu ghicea ce agitaţie nebună mă stăpânea, când privirile noastre se reîntâlniră. Aş fi vrut să strig: „Bunico, bunico, aici, în colţul acesta, erau odată, doi piersici înfloriţi, erau rodii multe. Prin văzduh, pluteau — belşug — miresme de scorţişoară, de soare. Frunzele de aloes şi de cactus se înălţau de-asupra zidului — sus, spre cer..."

Insă totul se petrecu în alt chip.

Unchiul trăgea să moară. Mă îndepărtau de el cât mai mult cu putinţă şi eu, simţiam bine, privindu-i figura învineţită şi umflată — că n'o s'o mai ducă multă vreme... La drept vorbind, moartea lui nu mă mişca de loc, de oarece punea capăt unor suferinţe groaznice.

Cu toate acestea, o tulburare nelămurită mă stăpânea. Deveneam ciudat, sperios şi aspru. Seara, închis în camera mea, nu puteam de loc s'adorm. Ceasul suna, pe rând, unsprezece, douăsprezece, unu...

Intr'o seară mă culcasem mai târziu decât oricând. Lampa, răspândea o lumină roşie, de jeratec.

Auzii bătând în uşă.

Mă sculai. Deschisei. Bunica îmi făcu semn s'o urmez.

...Unchiul era culcat în patul în care dormea de obiceiu, bunica. Faţa lui, altădată contractată, era acum de o seninătate adâncă... Şi, cu mâinile împreunate pe piept, — de astădată pentru totdeauna, părea un crucifix de fildeş.

Atunci, nu ştiu ce nesfârşită şi dureroasă emoţie îmi zdrobi nervii. Căzui în braţele deschise ale bunicii şi, printre lacrimi, îi auzii glasul tremurat:

— Sărută-l.

Şi nu aflai, decât într'un târziu, groaznicul adevăr. Unchiul era tatăl meu. Se întorsese din colonii. In Numéa se îmbolnăvise de friguri. Mama murise acolo. El îşi târâse zilele din urmă printre noi — sărman idiot — fără să-şi cunoască nici mamă, nici fiul.

Traducere de C. CRISTOBALD

Agonie

Plouă...

Curgi în juru-mi ploae deasă
Necurmată ca şi groaza,
Ce-şi făcu în mine tainiţi
De durere şi obidă.

Nu'nţeleg nimic din lumea
Mohorâtă ca o noapte,
— Soră bună cu mormântul —,
Greu mă 'ndeamnă pas nevolnic.
Inspre casa, unde nimeni,
Nu m'aşteaptă, nu mă cere...

Luminos e'n mine numai
Un crâmpei de viaţă caldă, —
Ce-l uitam nepăsătoare
Intre drumuri de 'ntuneric.

Plânge mult trudita noapte,
Răscolită de 'ntuneric
Şi de ploaia necurmată, —
Oboseala ei întreagă
— za de plumb —, omoară 'n mine
Dragostea, — păcatul lumii — ...

In memoriam

Catedrale de odihnă
Sunt pădurile himere,
Cu miros de frunză arsă
Şi otravă de rugină.

Stau... aştept... oare-o să vină,
Pe poteca putrezită,
Pas de schivnic, chip-lumină,
Să-mi vorbească de 'ndurarea
Omului ucis pe cruce.

Să-mi vorbească de păcatul
Cutezării-mi, care cere
Mărturie pentru viaţă,
Doar un chip de om ca mine.

Să îngenunchi în mormanul
Foşnitor de frunze moarte
Să cer schivnicului palid,
Deslegarea fără seamăn,
Dintre suflet şi păcate...

Catedrale, Catedrale
De lumină şi rugină,
Catedrale de odihnă
Şi beţie de uitare,
De-aţi putea să-mi luaţi din cale
Pasul schivnicului palid...

Acalmie

Potolit, şi-aşterne gândul
Greul zilei lângă patul,
Unde l-am chiemat să doarmă

Până mâine dimineaţă,
Vom uita de plumbul palid,
Mohorât ca geana Morţii
Viu n'o fi decât un ornic
Străjer plânsului statornic.

Lasă-ţi strânsele aripe
Să le mângâi în neştire, —
Gând zăbavnic, de obidă,
Cântă-mi, cântec de iubire

Visiune

Uite, eu mă plec pe lacul,
Ce stă — albă oglindire —,
Sub privirea mea mocnită...

Strânse 'n copca de lumină,
Apele pornesc spre maluri
In largi valuri de albastru, —
Neclintit o barcă-şi toarce
Vis de larguri necurmate.

Să se rupă cercul ăsta
De strânsoare, drept în două. —
Să alerge peste maluri,
Peste lume, peste zare,
Barca pustiită 'n cale.

Să se-oprească doar în voia —
— Fără stavili şi îndemnuri —
Neghicitei Intâmplări.
Ciugulească dintre ape
Boabe mici pe lemnul putred,
Să le dea prinos de-amiază
Soarelui, — un Christ ce moare
Pentru ea, pentru Lumină,
Blând, în fiecare seară...

Ora pro nobis...

Nimeni... nimeni...
Lumea toată
S'a 'ngrădit în clipa asta :
Monstruos inel de-otravă, —
Strânge trupul să-l omoare
In pereţii fără soare...

Casa-i pântecul himeric,
Ce-a 'nghiţit pe-o noapte 'ntreagă
Lumea toată, şi pe mine, —
— Porţile sunt ferecate
Şi ferestrele sunt moarte...

Şi de-ar fi să plec prin ploae
Şi prin frig şi întuneric, —
Unde-i calea să mă chieme,
Să-mi îndemne fără teamă
Pasul, strâns de îndoială?...

Dar otrava se tot urcă
Şi inelu-şi strânge zaua, —
Braţele sunt încleştate...

...Va cădea, — un fruct în ploae —
Sufletul plin de prigoană...

OTILIA GHIBU

CRONICA FILOZOFICĂ

Note pe marginea unor teorii

de LUCIAN BLAGA

Am vorbit într'un articol despre felul lui Goethe de a vedea natura. Revenim.

Goethe scrie într'un loc în studiul său despre „Formarea şi transformarea fiinţelor organice" următoarele : „Orice vietate e o multiplicitate, nu o unitate. Chiar dacă ne apare ca individ, rămâne totuşi o asociaţie de fiinţe vii şi independente, cari ca idee, ca intenţie sunt egale, iar în domeniul apariţiei pot să devină egale sau asemănătoare, inegale sau neasemănătoare". Acest principiu de temelie din care porneşte el în „morfologia" sa deschidea drumul cel mai apropiat spre descoperirea complexului celular, la care se reduce orice organism. In principiu Goethe a anticipat descoperirea aceasta de o însemnătate incomensurabilă a biologiei microscopice. I-au lipsit doar sistemul de lentile cu toate accesoriile tehnice pentru ca să-şi verifice frumoasa ipoteză formulată mai sus în termeni generali, dar nu lipsiţi de precizie. Silit de împrejurări şi de nedesăvârşirea uneltelor să caute „unităţile constitutive" ale vietăţilor oarecum cu ochiul liber, era fatal să ajungă la ciudăţenia „foilor originare" în loc de „celule". Dar la acelaş rezultat eronat ajunsese şi un alt contimporan mai în vârstă de-al său, despre care Goethe numai târziu a aflat. Şi acesta nu era un poet de-o imaginaţie nedisciplinată, ci un savant sadea cu mintea corsetată în spiritul de sistemă al ştiinţei oficiale. Kaspar Fr. Wolf, naturalistul care a luptat cu succes împotriva teoriei embriologice a „preformaţiunii" (teorie după care embrionul e o fiinţă complect desvoltată dar în miniatură, teorie care ajungea în cele din urmă la consecinţa mai mult decât curioasă că Eva păstra în pântecele ei complicat pe toţi oamenii până la judecata de apoi în chip de oameni miniaturi), acest naturalist, zicem, şi-a pus între altele şi interesanta problemă a formărei plantelor. La fel cu Goethe încerca şi el să-şi explice formarea diferitelor părţi ale plantei (frunza, potirul, petalele, sămânţa, tulpina, rădăcina) şi le considera variaţiuni pe aceeaş temă : foaia. Pricina transformării foilor în alte părţi caracteristice pretindea că a găsit-o în scăderea puterilor vegetative spre extremităţile plantei. Petalele ar fi deci frunze imperfect desvoltate; şi aşa toate celelalte părţi. Goethe lămureşte transformarea în discuţie printr'o contracţie şi dilatare alternativă a foilor: acesta e unicul punct în care se deosebeşte de înaintaşul său. Astăzi din toată teoria lor n'a mai rămas decât presupunerea îndeobşte, acceptată că ghimpii sunt frunze atrofiate. După această escursie să ne scuturăm de botanică.

In istoria ştiinţei nu se întâmpla întâia oară ca doi oameni s'ajungă la aceeaşi idee fără să ştie unul de celălalt; astfel le coincidenţe fireşte nu trebuesc privite numai decât ca o dovadă mai mult pentru justeţea unei teorii. Singura concluzie ce se impune e că sunt idei cari apar la un moment dat cu oarecare necesitate istorică. Aceste idei pot să fie deopotrivă de bine mari erori, ca şi mari adevăruri. Erori prinse din văzduhul timpului, produse fatale ale istoriei.

* * *

Goethe s'a mai ocupat şi cu osteologia. Obişnuit prin metoda sa intuitivă şi sintetică să caute analogii în regnul vietăţilor, el ajunge spre uimirea naivă a savanţilor de mai târziu, să descopere la om un os atribuit până aci numai celorlalte mamifere. (Cu descoperirea aceasta făcută în anul 1784 a trebuit fireşte să aştepte aproape o jumătate de veac până să-i fie, în sfârşit, acceptată de oamenii catedră).

Am spus însă altădată că Goethe nu se mulţumea cu simpla observare a faptelor. El era totdeauna în căutarea „fenomenului originar". Studiind timp îndelungat structura şi forma oaselor, începe la un moment dat să vadă şi aici o metamorfoză. De astădată fenomenul originar era „vertebra". O ciudată inspiraţie îi aduse gândul că oasele craniului s'ar fi format din vertebre. Ideia era şi mai puţin veritabilă decât cea a plantei originare.

Cei iniţiaţi în teoria cunoaşterii şi în logica ipotezei ştiu că sunt multe ipoteze deadreptul opuse oricărei experienţe şi totuşi de o construcţie atât de ingenioasă încât regreţi că realitatea nu le verifică. Sunt ipoteze mari prin ele însă-le, în faţa cărora amuţeşte întrebarea dacă corespund experienţei sau nu. Ipoteza lui Goethe despre originea vertebrală a craniului e sugestivă ca un mit. Regreţi doar că natura de atâtea ori inventioasă n'a ştiut să fie atât de inteligentă şi de economică să facă oasele capului din vertebre. Omul reuşeşte uneori să fie mai isteţ decât atotputernica natură creatoare: cam acesta e gândul ce ţi-l inspiră genialele ipoteze în flagrantă contradicţie cu realitatea.

* * *

Să ne oprim încă o clipă la „metamorfozele" lui Goethe. El pretindea că în formele simultane ale plantei vede o singură formă-tip: foaia. Dar nu se mulţumeşte cu atât. Această formă-tip o proiectează în timp, o aşează undeva în trecut, făcând din ea începutul unui proces de evoluţie. (Prin aceasta devine Goethe un precursor al evoluţionismului). „Forma-tip" se schimbă sub privirile sale în „forma originară" din care s'au făcut pe rând toate plantele. Chestiunea, totuş, nu e aşa de simplă. Goethe se face necontenit vinovat de confuzia între forma-tip şi forma originară din care s'au desvoltat în **timp** toate celelalte forme.

In confuzia lui surprindem însă o înclinare caracteristică a intelectului uman. Bergson vorbeşte de tendenţa inteligenţii omeneşti de a spaţializa timpul, de a reprezenta durata prin simbolul ei spaţial, de a înlocui succesiunea prin simultaneitate. Cu aceeaşi dreptate s'ar putea vorbi şi despre tendenţa contrară a inteligenţii noastre. Sunt cazuri când înlocuim simultaneitatea prin succesiune. Goethe aşează forma tipică ce crede că a descoperit-o la plante — înapoi în timp, la originea lor. Aproape fără deosebire metafizicianii proiectează în „trecut" substanţa ultimă la care ei reduc universul. Astfel pentru unii la început a fost „marele eu", pentru alţii „ideea", şi aşa mai departe. Raportul dintre substanţial şi accidental ni-l închipuim foarte bucuros ca un raport de succesiune, deşi reprezintă simultaneitate.

* * *

Lupta împotriva matematicei a purtat-o Goethe în deosebi cu a sa teorie a culorilor. Că teoria construită de el nu era născută dintr'un simplu capriciu de poet, o dovedeşte faptul destul de elocvent că a găsit adepţi dacă nu între oamenii de ştiinţă, atunci între filozofi şi artişti. Un Hegel a încercat s'o popularizeze de pe catedră, aruncând pe cântar toată autoritatea ce-o avea în timpul său. Acelaş lucru îl încearcă şi Schopenhauer (poate singurul lucru în care cădea de acord cu Hegel, veşnica lui ţintă de atac). De mai mare însemnătate pare însă a fi faptul că pictorul Runge (un înaintaş al contimporanului Kandinsky) unul din cei mai mari colorişti ai tuturor vremurilor a fost câştigat pentru aceeaş teorie a bătrânului Goethe. Teoria acestuia vorbea deci unei anumite mentalităţi cu înţelegere pentru viaţa culorilor şi pentru valorile lor imponderabile .

Materialul pentru teoria sa şi l-a adunat Goethe cu o hărnicie într'adevăr de admirat. Ca s'o înţelegem trebuie s'o prindem în paralelă cu teoria newtoniană. Newton şi cu el toată ştinţa de astăzi, susţin că culorile sunt componente ale luminii albe. Razele solare se pot discompune în — şi se recompune — din cele şapte culori principale ale curcubeului. Oglinzile reflectează lumina solară în întregime, dar s'ar putea imagina o oglindă care să absoarbă unele din culorile ce compun lumina albă şi să reflecteze, să spunem, numai culoarea roşie. Oglinda aceasta ar părea roşie. Astfel de oglinzi imperfecte sunt toate lucrurile colorate. O floare galbenă e o oglindă nedesăvârşită, care din razele solare absoarbe toate culorile afară de cea galbenă, pe care o reflectează. Fără îndoială, teoria lui Newton demonstrată prin cunoscutul „experimentum crucis" încetează de a mai fi o teorie, devenind aproape o simplă descripţie a faptelor. Dar nu e mai puţin adevărat că există încă o serie de fenomene cromatice care îşi mai aşteaptă şi astăzi explicaţia. In nimic n'a fost Goethe atât de dârz şi de mândru ca în desvoltarea cât mai impozantă a teoriei culorilor. Şi aci căuta un „fenomen originar". Culorile se nasc, după părerea sa, din amestecarea **luminosului cu întunecatul.** Un exemplu: dacă priveşti un fum alburiu pe fondul întunecat al unei păduri sau al pământului negru, observi că fumul pare **albastru.** Din fenomene ca acesta deduce Goethe că un mediu luminos, străveziu, pe un fond negru pare totdeauna albastru. Astfel îşi explică între altele şi culoarea albastră a cerului. Mediul luminos ar fi aci aerul, iar fondul negru ar fi întunericul cosmic. Luminosul străveziu pe fond alb, ar da galbenul. Ne-ar duce, de sigur, prea departe să înşirăm aci multele experimente pe care Goethe îi sprijineşte teoria. In vreme ce Fizica reduce culorile la vibraţii matematic determinate, înlocuind calităţile prin cantităţi, prin numeri, — Goethe încearcă o Fizică a calităţilor. El admite două calităţi ireductibile: luminosul şi întunecatul. El susţine cu îndârjire că asupra calităţilor nu se poate aplica matematica. Acolo unde matematica vede cantităţi şi mişcări, Goethe vede calităţi şi forme. Impotriva constructiilor, ipotetice ale ştiinţei newtoniane Goethe se referă neîntrerupt la experienţă, — şi într'un anumit înţeles el e mai empiric decât ştiinţa oficială. Tocmai acesta-i păcatul lui. Se repetă cazul lui Aristotel care combătea teoria heliocentrică a lui Aristarc din Samos (Copernicul antecităţii) cu argumente „empirice", zicând că e cu neputinţă ca pământul să se învârtească în jurul soarelui, când **ochiul vede clar** că soarele se învârteşte.

Goethe a îndrăgit prea mult viaţa şi aspectele imediate ale naturii decât să se împace cu înlocuirea lor prin simboluri abstracte. Aştepta totuşi recunoaşterea din partea oamenilor de ştiinţă, uitând că între el şi ei nu există nici o punte de trecere. Ceeace se petrecea era tragicomic; când vorbeau despre acelaş lucru, vorbeau în limbi diferite,— iar când începeau să vorbească aceeaş limbă, vorbeau despre lucruri diferite. Prin urmare, o înţelegere era cu neputinţă

Toamnă

Amurgul vânăt coace 'n spuza serii
un măr domnesc, să-l facă nopţii dar
şi-aşterne, lungi, zăblaiele tăcerii
pe drumul ros de urmele de car.

Lumini târzii se zdrenţuie pe crâng;
cresc adieri din lanuri cu tăciune
şi frunze slabe degetele strâng
să închircească 'n scrum o rugăciune.

Surâsuri triste se răcesc pe flori;
cândva o frunză ameţeşte 'n vânt
şi-un tei golaş, sub un ciorchin de ciori,
un braţ de lemn îşi pleacă spre pământ.

Şi mă codesc prin pâclele subţiri.
Nainte azi nimic nu mă îndeamnă;
la cuiburi reci coboară presimţiri
şi'n mine bucuria dă în toamnă...

Petre Strihar

TOAMNA...

...De pretutindeni râde topazul şi rubinul,
Din grâne şi din fructe, — a pace şi belşug —
Ard inimile-aprinse de patimi, ca pe-un rug,
Şi aromind văzduhul, în crame fierbe vinul...

La via mea cu rodul prea copt, a fost cândva
Aceeaş veselie adânc turburătoare:
Femeia tristă — Toamna — trecea nepăsătoare,
Doar verdele din frunze, grăbită, mi-l strângea...

Dar astăzi simt că 'ntreagă s'a cuibărit în mine
— Deaceea, poate, jalea m'a cotropit acum...
Aud cum plânge 'n hohot, — şi-o văd adesea cum
Işi smulge pământia podoabă, în suspine...

Nu-i nimeni să culeagă belşugul meu de rod,
Nu-i nimeni să-mi mângâie însângerata vie —
In shăstria-mi aspră nu-i nimeni ca să vie —
Cu glas de-argint s'alunge eternul ei prohod...

...Tresar în agonie, crâmpee de lumină
Din soarele ce'n larguri tot sângele şi-a stors —
Şi sufletu-mi se stinge ceva — de când s'a 'ntors
Femeia tristă, — Toamna, — cu jale şi rugină...

GEORGE SILVIU

Din „Omul şi Viaţa"

de Mircea Gheorghiu

Rondelul neştiinţei

Ce rost are lumea, dar eu?
Spre ce zare mergem orbiţi?
Aşa: Mână'n mână, uniţi,
Pe ce cale mergem mereu?

De-aripa cui oare umbriţi
Purtăm neştiinţa-ne'n hău?
Ce rost are lumea, dar eu?
Spre ce zare mergem orbiţi?

O, dacă-aş afla vreun zeu,
De vorbă să stăm, liniştiţi,
Să-mi spună: De ce's făuriţi
Acei ce-or muri trist şi greu?
Ce rost are lumea, dar eu?

Rondelul nostalgiei

De lumea asta aş fugi,
De râsul şi tristeţea ei;
Să nu mai ştiu ce-a fost, nici ce-...
Să n'aibă ce m'ademeni.

Urât, revolte de atei,
Regrete, — nu m'or urmări...
De lumea asta aş fugi,
De râsul şi tristeţea ei —

Şi, însetat, aş poposi
Pe ţărmul, unde solii mei
Vis, Dor, Avânt — de mult, toţi trei
Mă cheamă fără-a 'ncetini...
De lumea asta aş fugi...

Rondelul plecării

Oriunde, dincolo de lume,
M'aş simţi bine unde nu's;
Oriunde, să mă ştiu că 's dus
Spre alte ţărmuri, cu alt nume.

De sgomotul de-aici, mai sus;
Vâltoarea asta dragă nu-mi e;
Oriunde, dincolo de lume,
M'aş simţi bine unde nu's: —

Pe mare, cântăreaţa'n spume;
Către civilizatu-apus;
Spre galbenu-orient supus;
Spre Nordul pal; spre Sud. Tot drum e...
Oriunde, dincolo de lume.

Din literatura sanscrită

Pancatantra, I. 21

Cântarul mâncat de şoareci

Este undeva un fecior de negustor, cu numele de Jirnadhana. Acesta, pierzându-şi averea, luă hotărîrea să plece într'altă ţară. El avea acasă un cântar cumpărat de strămoşii lui. După ce lăsă acest cântar în păstrare, în casa unui negustor, porni în străinătate. Colindă multă vreme prin ţări străine, apoi se întoarse iarăşi în patrie şi-i spuse acelui staroste de negustori:

— Ascultă, staroste, dă-mi înapoi cântarul pe care ţi l-am încredinţat să mi-l păstrezi.

Acela-i răspunse:

— Dragă, ăsta nu e cântarul tău; pe al tău l-au mâncat şoarecii.

Jirnadhana zise:

— Ei, staroste, nu e vina ta, dacă l-au mâncat şoarecii. Aşa e soarta tuturor lucrurilor supuse metempsichozei: nimic nu poate rămâne neschimbat. Acuma mă duc la rîu să mă scald. Dă-mi-l pe băiatul tău să meargă cu mine, ca să-mi ţie lucrurile trebuitoare pentru baie.

Iar negustorul, temându-se de el din cauză că-i furase cântarul, îi strigă copilului lui:

— Băiete! Unchiu-tău, ăsta, o să se ducă la rîu să se scalde; dute şi tu cu el, ca să-i ţii lucrurile pentru baie.

Atunci copilul negustorului plecă vesel cu oaspele. Dar negustorul nostru, după ce se scăldă, îl aruncă pe băiat într'o peşteră, apoi, astupând intrarea ei cu un bolovan mare, plecă repede acasă. Când îl întrebă starostele:

— Ei, oaspe, spune-mi unde e fiul meu, care a plecat cu tine la rîu?

El răspunse:

— L-a luat un şoim de pe malul rîului.

Starostele zise:

— Grăitorule de minciuni! Unde s'a mai văzut vreodată ca un şoim să poată lua un băiat? Dă-mi înapoi copilul că de unde nu, mă duc la curtea regelui să mă plâng.

Celalt răspunse:

— Ei, grăitorule de adevăr, după cum şoimul nu poate duce un copil, tot aşa nici şoarecele nu poate roade un cântar făcut numai din fier. Aşa încât, dă-mi înapoi cântarul dacă-ţi trebue copilul.

Certându-se astfel, cei doi ajunseră la curtea regelui. Acolo starostele luă cel dintâiu cuvântul.

— Hoţul acesta mi-a furat copilul.

Atunci judecătorii spuseră:

— Bre, dă înapoi feciorul starostelui.

El zise:

— Ce să fac? Vedeţi că l-a luat un şoim.

Auzind acestea, starostele se amestecă:

— Dumnealui nu spune adevărul! Unde e în stare un şoim să răpească un copil?

Dar adversarul lui răspunse:

— Ei dragă, ascultă ce spun eu:

Fără îndoială, o rege, că şoimul poate lua un copil,
Acolo unde şoarecii pot roade un cântar de o mie de funzi.

Judecătorii întrebară:

— Cum vine asta?

Iar starostele le mărturisi judecătorilor tot ce se întâmplase, de la început. Atunci ei izbucniră în rîs iar cei doi se împăcară, şi, dându-şi înapoi unul copilul şi cellalt cântarul, plecară mulţumiţi

(Trad. de Alexandru Graur

Povestirile lui conu Costaki Stupcan

Cucoana Elencu

de ION DONGOROZI

Boerul din Vârtojeni, înăbuşă cu unghia dela degetul cel mare, pe buza farfurioarei, mucul de ţigară, clatină de două ori drojdia din filigean şi-o dă apoi deaduşca dintr'o smucitură de cap, şi-un singur gâlgâit retezat scurt.

‚Azi am să-ţi spui dragul meu, povestea cucoanei Elencu dela Nichitoeşti. Toată lumea, decând ţin eu minte, numa' aşa i-o zis. Und' ce-auzeai: cucoană Elencu în sus, cucoană Elencu în jos... Mama, D-zeu s'o ierte, deşi se'nrudea oarecum cu dumneaei, tot cucoană Elencu îi spunea, fie când aducea vorba, fie chiar când i s'adresa deadreptul. Cucoana Elencu era cu vre-o 16—17 ani mai în vârstă decât mine şi a fost singurul copil a lui Vasili Boldescu din Nichitoeştii depe apa Bârladului, chiar unde se'mbucă Bârladu, cu pârâu Crasnei.

De mic copil, Elenuţa, — aşa-i spunea şi maică-sa şi taică-su, — a fost tot bolnăvicioasă, mofturoasă şi tare, tare răsfăţată. Nu ştiau bieţii părinţi, cum să-i mai intre'n voie! Copilul le-a prins numaidecât slăbiciunea asta, şi-o storcea în fel şi chipuri. Nazuri la mâncare, nazuri la joacă, nazuri la'mbrăcat, nazuri la aţipit... mă rog, curat canon cu dânsa!

Vasili Boldescu din Nichitoeşti, a avut o singură meteahnă, dar care l-a şi dat gata la urmă: era mueratic din cale-afară. Zic din cale-afară, căci pentru o faţă boerească ca cea dela Nichitoeşti, se cuvenea un dram mai mult de ruşine, dacă nu de cumpăneală. Vasilică Boldescu n'alegea deloc; fie ţigancă îngălată, fie boeroaică sadea, tot o apă era pentru dânsul. Dacă-i da ghesbulgu inimii, apoi îi şi sfârâiau călcâile. Nu se trăgea înlături ori-ce ar fi fost, numa' şi numa' să poată muşca din mărul dorit. Despre soţiile şi năzdrăvăniile lui se lăţise vestea ca de popă tuns!

De obiceiu biruia cu banul, dar biruinţele istea, pe care şi le cresta pe răboj, însemnau nici mai mult nici mai puţin, decât înstrăinarea viei dela Umbrăreşti, hăcuirea codrului dela Afumaţi, ipotecă rangu'ntâi, apoi ipotecă rangu al doilea pe Nichitoeştii Boldeştilor. Biată nevastă-sa, — cucoana Miţa — se usca şi se tăbăcea pe picioare. Nu necredinţa lui bărbatu-său o'nvenina pe dumneaiei, ci ruşinea, căci după cum apucai să-ţi spui, bietu Vasilică Boldescu, n'alegea la muiere; fustă să fi fost, şi să-i fi săgetat inima. Eu, nu zic, omu să greşească, de-aceia-i om, dar să greşască când numai poate înfrunta ispita, iar atuncea să facă pasul strâmb, cumpănind şi iar cumpănind, ca celălalt soţ să nu prindă cumva de veste. Dacă nu poate fi înţelegere şi curăţenie din amândouă părţile, la temelia unei căsnicii, atuncia să se ticluiască mai bine minciuna decât să se ajungă la desfacere şi năruire, la cel dintâi schimb de vorbe mai aprins. Cine poate şti, dacă nu-şi vine omu la făgaşu lui cel adevărat, mai curând decât şi-or fi dat cu gândul. Eu, de, ca unul care-am auzit şi văzut multe, într'o viaţă de om, aşa-mi dau cu părerea.

Da' să mă'ntorc tot la Boldeştii noştri. Cucoana Miţica, de inimă rea, şi chinuită şi de piatră la ficat, a 'nchis ochii amărâtă într'un sfârşit de toamnă timpurie. Elenuţa, — cucoana Elencu de mai târziu — avea ca la 12 ani atuncia. Cuconu Vasilică Boldescu s'a sfătuit cu unu, s'a sfătuit cu alţii, şi după sărbătorile Crăciunului, a dus-o la Bârlad, la un Drouhet, franţuz de felu lui, iar nevastă-sa elveţiană, care ţineau un pensionat de fete. Pe vremea ceia — de, fă şi d-ta o socoteală: dacă'n 913 când a murit cucoana Elencu să fi avut cu totu vre-o 67 de ani, înseamnă cine găsim.... da, da... prin 54, 55; cum ziceam, în vremea aceia, afară de pensionul lui Drouhot dela Bârlad, cel grecesc de băeţi de la Galaţi, şi a lui M-me Kok din Ieşi, nu se mai afla altu la noi în Moldova. Elenuţa lui Boldescu se făcea tare frumoasă, da' şi tare mofturoasă, de băga'n sperieţi, ori îi scotea din pepeni şi pe cei dela pension, şi pe taică-su — când venea acasă pe vară. Mânca puţintel de tot, şi nu bea la masă ca să nu-şi îngroaşe talia, purta corset toată ziulica, bea înainte de culcare zamă de lămâie, ca să fie palidă şi să aibă pieliţa subţire.... şi câte alte nebunii Doamne! Patru ani de zile a stat cu totul Elenuţa lui Boldescu la Drouhot. Când s'a'ntors definitiv acasă, era fată mare, numai bună de măritat. Asta a văzut-o din capu locului ochiu boerului din Nichitoeşti. Cum averea i-o bătuse vântu, şi cum ţinea morţiş ca fata să ducă traiu de prinţesă, s'a pus pe căutat gineri. Prea greu nu i-a venit că numele de Boldescu şi mai cu osebire frumuseţea fetei, trăgeau în cumpănă. Insă fata nu vroia de fel să se hotărască. Cutare are neg pe nas, cutare n'are dinţii toţi, cutare a luat de două ori dulceaţă din chisa şi câte mofturi toate! Dumneaiei, visa şi trează răpiri şi feţi frumoşi! Boldescu fierbea într'ânsul, dar de suflat n'a suflat o vorbuliţă, mai la un an şi jumătate, pânăce, într'o bună zi, şi-a pus răbdarea'n cuiu. „— Ia-n ascultă dragu tatii: ce gânduri ai tu? Eu, mâine poimâine închid ochii.... avere de rămas, îţi rămâne tare puţintică, şi cu bucluc.... tu ce-ai să te faci de capul tău? Ai uitat oare, că eu te'ntreb aşa mai mult de florile mărului, că de-oi zice da, apoi musai trebue să zici şi tu?

— Tataie, cu deasila nu mă mărit.... că de mă'npingi, eu-mi fac sama singură.... aşa să ştii matali!"

A rostit atât de hotărîtă vorbele istea, încât i-a astupat pentru totdeauna gura lui taică-su. S'a frământat ce s'a frământat bietu Boldescu, şi'nsfârşit, într'un târziu, i s'a luminat mintea. I-o fi luminat-o Cel de sus, i-o fi luminat-o careva, iaca n'aşi putea spune măi băiete. Ochii lui se opriseră mai de mult asupra unuia Marin Dudescu, spiţă depărtată a Dudeştilor moldoveni, flăcău tomnatic, ursuz şi prostănac, dar putred de bogat. A pus la cale în mare taină Boldescu cu Dudescu ista, ca s'o fure pe Elenuţa, da furătură în toată regula, cu alai şi peripeţii, ca să tresare inima fetei. Aşa numai a fost înduplecată Elenuţa lui Boldescu ca să se mărite cu Marin Dudescu, deşi refuzase până atunci bărbaţi tot unu şi unu. Boldescu a murit la vreo doi ani după cununia fetei, a murit împăcat însă, lăsând-o pe Elenuţa mulţămită şi'n belşug. Bine că l-a strâns D-zeu la vreme, ca să nu-i mai sângere inima lui de tată. La vreo 4 ani după ce s'au luat Dudescu cu Elenuţa lui Boldescu, s'a iscat un proces mare între Dudescu şi nişte rude îndepărtate, care pretindeau că Dudescu ista, le-ar fi luat cu hapca partea lor de moştenire. Procesul a ţinut cu totul vreo 10—12 ani, şi ca orice proces de felu ista, ceru multă cheltuială, mult sdruncin şi aduse mult venin în suflet. Rezultatul procesului a fost că bietu Dudescu n'a rămas nici cu a cincea parte din toată averea. De inimă rea, a prins daru beţiei, şi după vreo 3 ani, şi-a găsit moartea trântit cu docar cu tot, pe-o vreme de ploaie, în şanţul suşălii. După moartea lui bărbatu-său, a'nceput calvaru cucoanei Elencu da' şi schimbarea ei sufletească. In cei vreo 15 ani de căsnicie, cât au trăit împreună, Dudescu cu nevastă-sa, au avut doi copii — băeţi amândoi, şi veniţi pe lume când numai trăgeau nădejde să aibă moştenitori. Cucoana Elencu a vândut petecul de moşie rămas, a'nchiriat iazul cel mare mânăstirii dela Adam, şi s'a mutat cu totul la Bârlad. Acolo a cumpărat o casă, destul de chipesă dealminteri, iar restul de bani i-a pus la Depuneri, ca să fie cât mai sigură de ei. Deşi femee tânără şi frumoasă, nu s'a mai gândit la măritiş, şi nici la podoabe, ci s'a apucat cu toată râvna de creşterea şi 'nvăţătura copiilor. Dragostea ei de mamă sporea şi se fereca, văzând că amândoi băieţii sunt tare cuminţi, şi cu multă aplecare şi tragere de inimă la învăţătură. Mă rog, cucoana Elencu era de nerecunoscut acuma; copiii şi greutăţile traiului, care trebuiau biruite — da biruite în toată puterea cuvântului, că doară era şi numele ei boeresc în ioc — au schimbat-o par'că din temelie. Nu se văita Doamne fereşte, şi oricând găseai la dânsa o mâncare ca lumea, şi un pat curat, aromit cu levănţică ori cu pelin proaspăt. Când a fost să purceadă băeţii în străinătate — cel mare Mitru făcea medicina, iar cel mic Alexandru advocatura — greu de tot i-a venit cucoanei Elencu. De-ar fi ajutat-o punga, apoi nu s'ar fi despărţit Doamne fereşte de dânşii, dar aşa, cu cheltueli mari — cheltueli peste puterile ei — n'a fost chip să-i urmeze. Ca să aibă băeţii din destul acolo, cucoana Elencu nu ştia ce să mai născocească, ca să-şi sporească veniturile. La urmă de tot, a luat până şi fete'n gazdă. Asta o cam umilea, nu e vorbă, dar în orice caz, cu mult mai puţin, decât dacă ar fi cerut sprijin rudelor, toate bogate şi toate cu nasu'n vânt. Cel mai mare dintre băeţi, doctorul, a rămas acolo la Paris şi acolo s'a şi'nsurat. Tare a mai mâhnit-o asta pe biata cucoana Elencu! Să se despartă de dânsul pentru totdeauna, să nu-i fie faţă la cununie, să se 'nsoare fără consimţământul dumneaei, şi încă să se însoare cu o străină de neamul şi de legea lor, toate astea i-au sfredelit şi sufletul şi inima. In schimb Alexandru, s'a aşezat în Bârlad, a ajuns cu timpul unul dintre cei mai cunoscuţi advocaţi din Moldova, dar n'a vrut să se'nsoare, cu toate îndemnurile bietei maică-sa. In 1913, deşi om la 40 de ani, şi cu toate sfaturile prietenilor şi popreala maică-sei s'a 'nrolat ca voluntar şi-a trecut în Bulgaria. Lipsa de veşti, ca şi despărţirea o omora nu alt'ceva pe cucoana Elencu. Ca să-şi facă de lucru şi să se mai ia într'un fel, a cerut să intre la Crucea Roşie. Şi doctorii şi coconetul, deşi nici pomeneală de răniţi, s'au opus ca să nu fie cumva împiedicaţi dela „lucru", de-o neputincioasă ca cucoana Elencu. Războiul cel mare, a arătat cu vârf şi îndesat, cam de ce fel de „lucru" fu vorba.

Alexandru Dudescu a murit de holeră în lazaretul dela Zimnicea. Când a aflat vestea asta cucoana Elencu, a căzut din picioare ca fulgerată de trăsnet. Boala ei de inimă, care a fost răscolită de durerea asta mare, a tot progresat, până a doborât-o deabinelea în vreo 2 luni şi jumătate. A închis ochii însă, cu un dram de mulţămire strecurat în suflet. Doctorul şi cu nevastă-sa, s'au întors în ţară cum au primit depeşa, şi nu s'au deslipit dela căpătâiul ei, până şi-a dat sufletul. N'ar fi bănuit vreodată, biată cucoana Elencu, să moară chiar pe braţele noră-sei, pe braţele franţuzoaicei adicălea. Aşa a fost scris însă!".

ION DONGOROZI

Intr'un no. viitor: **Stariţa Glicheria**

———∞═0✻0═∞———

Elefantul

Stâncă vie, făurită
De forţe primitive —
El adânceşte 'n huma
Străvechei linişti indiene
Pecetea sa de stăpânire,
De uitare şi mândrie.

Făcându-şi drum prin zid de arbori,
Neînfrânt, ca avalanşa,
Se balansează fantomatic
Prin noaptea pururi veninoasă.

In taine mute doarme timpul —
Iar viaţa, prin armura cenuşie,
Mai dese sapă brazdele uzurii.

. . . .

Halucinat de mii de lupte —
De stearpa lui înaintare,
De biruinţi catastrofale
Şi de miragii neajunse —
Cu glas de cataractă revoltată,
Năprasnic se întoarce elefantul.

Prin pădurea ruinată
El pare o păgână catedrală
De idoli şi de preoţi părăsită, —
O catedrală 'nsufleţită,
Cu patru crâncene coloane,
Ce rătăceşte 'n căutarea
Poporului de altă dată...

. . . .

Incremenit, se-opreşte iar
Sub roşul cer, de răsărit ; —
Cu ochi ironici, indulgenţi
Priveşte cum revine
Norodul cel dispreţuit :
— Mângâitoare,
Lianele pe coloane se 'mpletesc ;
Voios dantează cimpanzeii
Pe largul său acoperiş;
La urechea fluturândă
Papagali psalmodiază —
Şi ca o salbă rară
De colţi se-atârnă vipera lascivă...

Incremenit stă elefantul
Sub bolţi de flori imense,
Ucigător de miresmate ; —
Se re'noieşte
Podoaba vie de pe dânsul,
Dar el priveşte înainte
Cu-aceeaş vastă indulgenţă —
Şi simte 'n el fiorul
Eternităţii pure :
Graniticul său trup
Cu idoli şi cu preoţi,
Cu credincioşi voioşi şi ignoranţi....

EUGEN RELGIS

Revărsarea Bistriţei

Prin adâncimi de noapte, când te reverşi bogată,
Sporind tumultoasă, sălbatică, nebună,
Toţi munţii, toată zarea se răzvrăteşte'n tine
Şi fiarele turbate mugesc sub a ata spumă.
Nimic nu te opreşte atunci în goana-ţi oarbă
Nici stânca prăvălită semeţ din înălţime,
Nici salcia ce plânge, nici valea ce doineşte,
Nici luna ce te 'mbracă în aur şi rubine.
Vueşte 'n tine ura barbarelor îndemnuri
Când resfirându-ţi vălul tău falnic de dantele
Te-arunci ca o nălucă spre case şi spre lanuri
Zvâcnind în tine spasmul atâtor pofte rele.
Şi în dezlănţuirea păgânei tale patimi
Alegi tot ce de veacuri ascunzi în adâncime.
Rupi garduri, nărui ziduri, îneci copaci şi vite
Şi-ţi faci o trenă lungă de prăzi şi de victime
Apoi pe culmi de piatră, cu 'nsufleţire nouă
Te-agăţi ca o tigroaică, urlând pe-a lor spinare,
Ca iar să cazi zdrobită în patul tău de unde,
Bolborosind blesteme în larga-ţi cascadare.
Eşti aspră, eşti nedreaptă, când vrând să-ţi saturi ura
Ce secole de-arândul o simţi fierbând în tine
Iţi schimbi privirea lină şi-oglinda ta de unde
In care veşnicia visează în suspine...

Aşa tumultoasă, sălbatică, nebună,
Imi eşti cu mult mai dragă şi sufletu-mi te cată.
Imensitate vie de ură şi iubire
Te regăsesc în mine şi azi, ca şi-altădată.

ELENA HASNAŞ

———∞═0✻0═∞———

Insemnări teatrale

Amurgul technicei

„Tehnica" teatrală genul Bernstein Kistmaekers, sau Capus, îşi pierde, pe fiecare zi, importanţa, în teatru contemporan.

Orice tehnică este a unei epoci şi se duce odată cu dânsa: numai arta adevărată e eternă.

Spectatorul e mult mai interesat astăzi, de adevărul omenesc, de lucrurile frumoase şi mai ales sincere cari se spun şi se fac pe scenă, ca să-l mai prindă şi să-l emoţioneze vechile sfori oricât ar avea la capătul lor fatidicul trăgaci al revolverului.

E nesfârşită şi lista pieselor noastre de teatru, cari se încheie violent şi arbitrar, cu acest truc atât de eftin, brutal şi prea puţin impresionat: împuşcătura.

Am citat numai operele jucate. Nu pomenesc de vrafurile lucrărilor mediocre, ce zac în bibliotecile teatrelor sau în sertarul secretarului „Asociaţiei criticilor dramatici", drame în care se descarcă prăvălii întregi de puşti şi pistoale, asupra nefericitelor personagii, neînsufleţite, încă, de lumina rampei.

* * *

In focul de revolver atât de drag autorilor de piese moderne, vedem nu numai simplul foc de revolver, dar şi întregul arsenal de arme vechi, uzate, pe care valoroşii mei confraţi îl întrebuinţează încă, din neglijenţă.

Prin „mai puţine revolvere" înţeleg mai puţine abilităţi demodate, mai puţine clişee rămase de pe urma „Vijeliei" a „Hoţului" sau a „Văpăii".

E drept că publicul şi chiar o parte din critica dramatică cere încă „tehnică", „act de expoziţie", „conflict", „unitate" şi alte fleacuri ale recuzitei de odinioară, când cea dintâi preocupare ar trebui să fie materialul sufletesc, ideile, frumuseţile literare şi pitorescul mediului, adus de noul autor; e drept că a eşi din făgaşul comun, nu e o garanţie de succes imediat; dimpotrivă, e riscul unei căderi totale, în faţa unor spectatori învăţaţi să admită pe scenă numai ceeace au mai văzut odată, sub o altă formă.

Peisagiul nou răneşte privirea, ne place marea, muntele, pădurea; dar care dintre noi ar aprecia, dela prima vedere, de pildă măreţia stranie a unui canal din Marte sau o surpare de gheţari albaştri, într'un Saturn miraculos?

Piesa „de salon", în trei acte aşa cum am moştenit-o şi o practicăm noi, e patul lui Procuste: îţi lungeşte sau îţi taie inspiraţia după necesităţile, nu sufleteşti, ale dumitale, ci după nevoile tehnice ale directorului, actorilor şi furnizorilor.

Nu odată am asistat, la Paris la dialoguri desgustătoare între antreprenorii de teatre şi autori la modă.

Opera de artă era tratată ca o stofă oarecare, ce trebuie căptuşită sau ajustată, după măsura interpreţilor şi nevoile gospodăreşti.

— „Nu uita şi fă-mi un „al doilea" tare, în două persoane, cam de douăzeci de minute...

— „Pe Marchiz l-ai tratat cam în Dumeny; refă-l Guitry, fiindcă mi se pare c'o să-l am pe Lucien...

— „Eroina să fie o Simonă...

— „Ştii că l'am angajat pe bătrânul Demarot? Scrie un rol şi pentru el, fă-mi un academician bătrân, cam gaga... sau un ambasador scos la pensie... Poate să fie tatăl Simonei, sau un unchi al lui Guitry.

— „Apropos, am două *petites femmes* ale acţionarilor, fă două prietene ale contesei; se 'mbracă singure... toalete splendide... Adu-le la începutul lui trei.... (trei" şi „al doilea" sunt actele piesei...) Scoate-l pe Abate, că n'am rasă, înlocueşte-l cu un lacheu bătrân şi credincios!..."

* * *

Dramaturgii noştri, fără să-şi dea seama, copiază aceste modele pariziene şi le dau nume româneşti. De aceia, creiaţiunile lor n'au nici un fel de savoare locală; ele nu sânt, deci, menite să se eternizeze în literatura noastră dramatică, unde vor rămâne numai realizările scriitorilor adevăraţi, cari îşi iau subiectele dintr'o lume cunoscută: de la „Scrisoarea Pierdută" şi „Manase" la „Domnul notar", „Bujoreştii" sau „Păianjenul" lui A. de Herz.

Autorii noştri moderni se încăpăţânează să facă piese „de salon", — saloane pe cari nu le-au văzut niciodată, căci nu prea există la noi — şi lasă neexploatate atâtea colţuri pline de farmec, caracteristic româneşti şi în cari germinează, pentru ochiul pătrunzător, viaţa eternă şi universală: mica burghezie, funcţionarii, mahalalele, pungaşii de buzunare, ţăranii, ocnaşii, plutaşii de pe Bistriţa, călugării, pădurarii, ţiganii, târgoveţii, ovreii din Moldova, lipovenii din deltă, şi atâţea alţii şi atâtea altele, pline de inedit şi pulbere a drumurilor româneşti.

Un material imens de decoruri cu totul nouă, fiinţe răsărite din pământ, nu cultivate în seră, şi pe cari actorii noştrii le-ar juca mult mai adevărat, mai caracteristic, decât pe marionetele anonime impalpabile, abstracte, rămase din lecturi şi spectacole străine...

* * *

Ceiace cer viitorilor autori dramatici e o complectă deosebire de formulele date; nu ficţiuni teatrale, figuri convenţionale din romane sau dramele fabricate pentru scenele de pe bulevardele pariziene, ci viaţa trăită sau văzută prin propria personalitate, oameni întâlniţi aevea, sau cari să ne dea iluzia că au fost aevea întâlniţi, un mediu pe care să-l simt că e românesc şi omenesc, o atmosferă nouă, personală.

Tăiaţi-mă în bucăţi şi n'am să vă pot răspunde că am întâlnit undeva pe cei mai mulţi din eroii ultimelor drame naţionale moderne.

— Ba da, i-am întâlnit în alte piese, jucate cu doi ani înainte!...

VICTOR EFTIMIU

Un monument lui d'Artagnau

Consiliul general din Gers, a decis să ridice în Capitala acestui district, în Auch o statue lui Charles de Batz-Castelmore, cunoscut sub numele de Cavalorul d'Artagnan, fost căpitan al muschetarilor regelui şi mort în serviciul patriei la 1673.

Auch-ul mai posedă statuia generalului d'Espagne şi a amiralului Villaret-Joyeuse; şi urmează a avea azi cu d'Artagnan al treilea monument ridicat celebrilor oameni de arme ai regiunei.

E ciudat însă că imortalizatul de azi e mai celebru în literatură, şi-şi a câştigat acolo un prestigiu, — un altul decât cel real — împotriva căruia cu greu vor putea lupta paginele istoriei. Dumas şi Mazuet în *„les trois mousquetaires"*, *„vingt ans après"* şi *„le vicomte de Bragelonne"*, ne-au prezentat pe d'Artagnan cu totul altfel de cum îl reaminteşte istoria.

Intr'adevăr Robert de Montesquiou ne dă în *„memoires posthumes"*, un rezumat al vieţei vărului său d'Artagnan.

A luat parte în nenumărate lupte, începând încă din 1641, şi distingându-se în 1654 a primit o misiune confidenţială, în Anglia pe lângă Cromwell; e numit apoi căpitan-locotenent al primei companii de muschetari, şi în fine brigadier al gărzilor Regelui.

In această ultimă calitate numele lui se citează cu glorie la Tournai la Douai, la Lille şi la Franche-Comté.

Insfârşit însoţeşte pe Ludovic al XIV-lea la Maëstrich, şi moare acolo, în timpul unui atac.

Pentru calităţile lui militare a fost totdeauna în cea mai mare stimă a Curţei. Cei doi fii ai lui au fost botezaţi de Bossuet având drept naşii unul pe Ludovic al XIV-lea şi pe Maria Theresa şi altul pe Danphin şi pe principesa des Dombres.

Pe d'Artagnan al lui Dumas, cine nu-l cunoaşte? Şi trebue să mărturisească ori-cine că nu e o mare deosebire, între cel real şi cel imortalizat de Dumas.

Şi pe câtă vreme seriosul sprijin şi sfătuitor al Regelui, nu-i cunoscut nici măcar la Auch, „don Quichotte-ul de 18 ani" descinzând în faţa hotelului Franc-Meunier, cu bereta cu pană de gâscă pe cap, călare pe o gloabă, şi având în pungă numai 15 scuzi şi o scrisoare către d-l de Treville, în fine gasconul acela îndrăzneţ, spiritual şi buclucaş, aşa după cum întorcea atunci capul d-nei Bonacieux, şi-a creat până azi o simpatie şi o popularitate unanimă, peste mări şi ţări.

E o simplă compoziţie literară portretul dat de Dumas şi Mazuet, o ficţiune care nu corespunde deloc realităţei istorice; totuşi la aceia şi nu la paginele de istorie necunoscută, se vor gândi trecătorii văzând monumentul din Auch, chiar dacă alături în locul lui Athos, Aramis, şi Porthos, vor vedea pe generalul d'Espagne şi amiralul Villaret.

E încă una din strălucitele dovezi, în care literatura crează şi imortalizează mai mult decât faptul şi realitatea însăşi.

———∞═0✻0═∞———

Fulgere

In seara asta...

In seara asta rece, plumburie,
Imi pare camera şi mai pustie,
Privind în jurul meu cum ziua scade.

Pe geamul ud lumina stă crispată....
Un trist convoi pe stradă se arată,
Inaintând prin ploaea care cade...

Şi celui ce-a murit nu-i ştiu de nume
In urma lui s'a strîns puţină lume,
Ducându-l lângă alţii să-l îngroape.

De n'ar ploua, la groapă l-aş petrece....
Şi'n seara asta plumburie, rece,
Mă'nbrăţişez să-mi fiu cât mai aproape.

Niciodată

O patimă adăpostesc
In codrii sufletului meu,—
Şi urlă patima mereu, —
Şi-am început să mă'ngrozesc.

Vreau urletul să-i întrerup,
Dar vrerea-mi este în zadar, —
Căci urlă iar,... şi urlă iar,....
Sfâşietoare ca un lup.

Şi urlă,... urlă a pustiu,....
Un urlet lung, neisprăvit....
Aş vrea să ştiu că am murit,
Dar niciodată n'am să ştiu.

D. N. TEODORESCU

A apărut:

Lespezi şi moloz din templul lui Epidaur

de Barbu Lăzăreanu

Cartea cuprinde următoarele capitole: Alcibiade Tavernier, Gheorghe Cuciuran, Russel, Evstratie logofătul şi medicina legală pe timpul lui Vasile Lupu, Medicofobia lui Hasdeu şi medicina umoristică a doctorului Ferester.

40 de pagini în octavo. Exemplarul pe hârtie semivelină 30 de lei; exemplarul de lux 60 de lei.

CARŢI ŞI REVISTE

C. RADULESCU-MOTRU. — *Andrei Bârseanu şi Naţionalismul.* Discurs de recepţiune rostit la 9 Iunie 1924 în şedinţa solemnă a Academiei Române, de sub preşedinţia de onoare a M. S. Regelui. Cu răspunsul domnului Dimitrie Gusti. Bucureşti, Cultura Naţională, 1924.

Cu deosebitu-i simţ, caracteristic în a alege şi discuta problemele noui dela ordinea zilei, d. C. Rădulescu-Motru a ţinut să cinstească, în discursul de recepţie, memoria naţionalistului ardelean Andrei Bârseanu, cu consideraţiuni noui asupra unora din caracterele naţionalismului nostru de după război.

Despre structura sufletească şi personalitatea lui Andrei Bârseanu, d. C. Rădulescu-Motru găseşte însuşiri cari se acomodează şi cu felul de a vedea al autorului şi cu subiectul lui. Astfel: *„Andrei Bârseanu este sigur pe pământul pe care-l calcă şi pe vorba pe care o spune, fiindcă la el nimic nu este improvizat: pasul său urmează pe drumul bătut de strămoşi; vorba sa liniştită, dar respicată, este spusă cu gândul de a fi săpată în piatră pentru veşnica luare aminte a viitorimii. Când un Bârseanu vrea să dovedească un adevăr, argumentul său cel mai puternic este scos din tradiţie. Aşa a spus Şaguna, marele arhiereu; aşa după el, Alexandru Mocsony; aşa G. Bariţ. Aceea ce a legat mintea atâtor mari români, este sfânt. O mentalitate lipsită de aurora trandafirie a noutăţii; o mentalitate sobră; fie, dar ce temelie solidă pentru solidaritatea şi continuitatea muncii gânditorilorpe terenul culturii naţionale. Generaţia, în numele căreia vorbia Bârseanu, n'a cunoscut anarhia gândului, boala cea mai distrugătoare pentru inteligenţa popoarelor tinere. Insăşi motivele inspiraţiei poetice, căci Andrei Bârseanu a fost şi poet, el le găseşte tot în tradiţie".*

Continuând cu discuţia politicei culturale a lui Andrei Bârseanu, politică pe care acesta a realizat-o mai ales ca preşedinte al societăţii „Astra", d. C. Rădulescu-Motru cercetează mai departe — prin comparaţie — problema naţionalismului nostru. Dacă Andrei Bârseanu a fost un factor, care la nevoe a ştiut să fie stegarul naţionalismului ante-belic, — şi dacă visul lui s'a împlinit cu prisosinţă, ne-am putea aştepta la afrmarea că un idealism naţionalist ar fi astăzi de prisos. Lucrurile nu stau aşa: *„Menirea sa însă deabia începe. Până acum el n'a dobândit decât dreptul să aibă o menire. Menirea sa adevărată începe cu autonomia naţiunei întregite după războI".*

C. Rădulescu-Motru

Şi pentru orientarea noastră în viitor, d. C. Rădulescu Motru, precizează filozofia naţionalismului nou: *„Naţionalismul, în înţelesul vechiu, era un scut de conservaţie;* el se desvăluia sentimentului şi realizarea lui era lăsată tot inspiraţiei sentimentului; era impulsiv şi subiectv. *Naţionalismul viitor va fi o armă de ofensivă: va fi calculat şi obiectiv. Cel dintâiu la fiinţă din venerarea trecutului; cel de-al doilea din acordul inteligenţelor în conducerea statului. Cel dintâiu se întreabă: de unde suntem; cel de-al doilea: încotro mergem.* Conştiinţa tradiţiei este cu deosebire schimbată în naţionalismul naţional. Pentru aceasta, nu orişice tradiţie este naţională, aşa cum nu orişice cuvânt uzitat în vreo regiune a ţării româneşti, este românesc. Tradiţiile trebuesc purifcate, ca şi cuvintele, prin raţiune când nu este de ajuns bunul simţ. Când este conflict de tradiţii, purificarea se impune fără milă. Astfel am procedat noi în scriere şi chiar în vorbire. Am ales litera latină şi am alungat pe cea chirilică; am preferat în vorbire să întrebuinţăm neolatisme în loc de slavosnime. Cu tradiţiile politice şi morale nu avem să procedăm decât la fel. Sămânţa cea bună trebue aleasă din neghină. Vom elimina tradiţiile cari nu se potrivesc firii noastre şi vom lăsa pe acelea cari ajută desvoltării noastre. Tradiţiile venite prin influenţe streine vor trebui cernute: mai ales după înfăptuirea României Mari. In sufletul României de mâine nu pot trăi deavalma balcanismul şi influenţa Europei apusene; bizantinismul şi idealismul. Românul de mâine trebue să se hotărască între tradiţa umilinţei „capul plecat sabia nu-l tae", şi între tradiţia mândriei de om şi de neam, care a stat în firea lui originală mai înainte, şi care, după ce s'a pierdut, a fost reînviată prin influenţa idealismului apusean. Dar mai presus de toate, trebue să se hotărască românul de mâine, ca să gonească din practica vieţii sale politice, tradiţiile fanarioţilor şi a paşalelor turceşti, adică să înceapă din nou să cinstească precum se cuvine lucrul public, — *res publica;* — fiindcă în cinstirea lucrului public stă sănătatea orşicărei tradiţii, şi prin urmare a orişicărui naţionalism. Sufletul României Mari nu poate fi o împestriţare de motive adunate după bătaia vântului, ci o unitate de aspiraţii spre cucerirea unui ideal; el va trebui să fie un cristal, nu un mozaic".

Cu formula aceasta precizăm naţionalismul viitor în cuvintele: *muncă intensă şi statornică;* adevăr pe care l'a presimţit Andrei Bârseanu şi-l va realiza viitorimea.

* * *

GEORGE DUMITRESCU: *Primăveri scuturate,* poeme, Tip. „Române Unite", Bucureşti, 1924.

O elegantă plachetă, cu un mănunchiu de poeme ce strălucesc printr'o senină originalitate subiectivă. Autorul şi-a adunat aci o parte din poeziile publicate, de vreo câţiva ani, în revista „Convorbiri literare".

Senzitiv şi cu puternice caractere de inhibiţie, d. George Dumitrescu cântă bucuria cu o tonalitate descriptivă. Vibraţia interioară a sufletului e în contrast cu stările din afară:

Dar dacă, Bucurie negândită,
Ai vrea să-mi vii, cum vine-un dar ceresc
O, sfântă Bucurie negândită,
Eu nu sunt pregătit să te primesc.

Ca 'n peşteră e frig la mine 'n suflet,
Iar lacrimile toate-au îngheţat,
Ca 'n peşteră e frig la mine 'n suflet
Şi nouri negri m'au împresurat.

Tu nu veni — când negura m'apasă —
Cu râsul tău zglobiu şi cristalin,
Tu nu veni, când negura m'apasă
Mi-e teamă că m'aş nărui deplin...

Un final admirabil: grav, lapidar şi nou. Imaginile se polarizează în abstractul intern, fără sbucium, fără tumult de mişcare; dar în această foşnire mocnită, sufletul se strânge în sine, ferindu-se de apăsarea greoae a bucuriei celei mari, a avâtului vieţii:

Subţire şi turburător miros
Aruncă florile ce mor pe masă —
Şi, ca prin vis, răzleţ, un cânt duios
Tresare 'n mine — dar curând mă lasă...

Coboară seara... Umbrele coboară,
Iar apele afară cresc mereu...
De-acum, nimic nu poate să mă doară,
De-acum, străin e totu'n jurul meu...

Cu o desăvârşită factură clasică, versurile d-lui George Dumitrescu, au, pentru vremile de faţă, o mare însuşire: sunt sincere.

* * *

L. REJNAUD: *L'influence allemande en France au XVIII-e et au XIX-e siècle.* Un volum 316 pagini. Ed. Hachette, Paris.

O carte plină de învăţăminte, în care Reynaud oglindeşte lupta de apărare latină contra influenţei germanice, în care el vede un pericol iminent. Slaba literatură germană a secolului XVIII se introduce in Franţa graţie propagandei lui Junker, Michel Huber şi baronului de Bielefeld. La aceasta nu trebue să uităm contribuirea efectivă a traducerilor lui Klopstock, Lessing, Wieland şi Schlegel. Rezultatele acestea spun însă puţin pe lângă influenţa cea mare ce au exercitat-o operele ieşite din *Sturm unl Drang;* — *Werther,* mai ales, tradus, imitat şi realizat de atâţi nevropaţi francezi; ideologi, emigranţi, pe de altă parte intră în contact cu înfăţişările cele mai deosebite ale cugetării germane: Villers — comentând pe Kant — simpatizează cu luteranismul în timp ce Bonaparte semnează Concordatul; şi se orientează progresiv sprea cea mai violentă galofobie; *L'Allemagne,* cartea d-nei de Staël, înseamnă triumful germanismului.

Astfel după căderea lui Napoleon cel Mare, cugetarea franceză este inundată de idei, obiceiuri şi sentimente germanice; curtea lui Napoleon al III-lea, avea muzicanţi şi pictori germani; teatrul francez se desvoltă sub auspiciile şi directa imitare a lui Schiller, Grillparzer şi Werner. *Faust* exercită o deosebită influenţă asupra poeţilor şi desenatorilor; lirismul german, rău înţeles, face şcoală în Franţa; filozofia lui Herder intră drept componentă în cugetarea lui Quinet, sau Michelet; psichologismul german inspiră pe Taine şi Renan. Metodele filozofice, pesimismul schopenhaurian, wagnerismul, — sunt cu atât mai mult succese germanice.

Reynaud nu se opreşte numai aici. El trece printre alte succese germane în limba franceză: anticlericalismul, simbolismul, decadentismul ca şi colectivismul marxist.

Numai că lucrarea lui Reynaud ne pune în nedumerire: în primele capitole autorul, condus de un spirit strict ştiinţific, porneşte la drum, cu un imens bagaj intelectual, pentruca în capitolele dela finele cărţii să înceapă a se rătăci. Nu sunt capitolele acestea din urmă decât vaste diatribe sentimentale; autorul aduce aci numai mărturii, dar părăseşte spiritul ştiinţific al demonstrării.

Problemele influenţelor Germaniei asupra Franţei, şi invers, sunt fapte ce se discută calm, răbdător şi sintetic. Numai atunci rezultatele pot cumpăni superioritatea unei influenţe asupra alteia. Şi nu trebue uitat că tot răul are partea lui bună. Cât de mare e, de pildă, influenţa culturei franceze asupra celei germanice!..

* * *

N. POPOVICH: *Die Lehre von diskreten Raum in der neueren Philosophie.* (Teoria spaţiului discontinuu în filosofia modernă). W. Brausmüller, Wien und Leipzig.

O broşură de 89 pagini, care are drept scop indicarea isvoarelor şi urmărirea desfăşurării istorice a ipotezelor după care spaţiul nostru n'ar fi continuu, ci constituit din particule depărtate unele de altele. In felul acesta autorul consacră capitolul I al broşurii unei priviri istorice a problemei filosofico-matematice a determinării structurii spaţiului, dela Zenon şi până la cugetătorii francezi moderni. Trece apoi la Wolf şi la discipolii săi, Kant şi Crusius, şi, oprindu-se la Boscovich, el examinează relaţiunile intelectuale cu acele „finitistes" franceze ale sec. XIX, printre care se întâlnesc matematicianl ca Saint-Venant sau Cauchy.

Cercetarea spaţiului discontinuu în literatura filozofică engleză dă ocazie autorului să împreune principalele puncte din ştiinţa lui Berkeley şi Hume. După ce în capitolul V tratează chestiunea „spaţiilor inteligibile" şi a spaţiilor discontinue biforme, — discută teoria lui B. Petronovich, care a servit drept bază la noui elemente de geometrie. Asupra acestei chestiuni autorul trebuia să insiste mai mult. Cartea e scrisă vioiu şi limpede.

* * *

BULLETIN DU COMITÉ D'ETUDES HISTORIQUES ET SCIENTIFIQUES *de l'Afrique occidentale française* (1924-No. 2), apare în Senegal, la Gorea, sub auspiciile guvernământului general al Africei occidentale franceze.

Pentru cunoaşterea lumilor celor noui, buletinul acesta trimestrial, de 150 pagini, construit din material de erudiţie şi cercetări la faţa locului, constitue puntea de trecere către înţelegerea definitivă a vieţii, obiceiurilor, şi credinţelor acelei părţi din omenire, care a rămas cu mult în urma civilizaţiunilor.

Destul de interesante sunt contribuţiunile pe care le face *E. Blanc* despre studiul populaţiunilor şi istoriei Sahalului sudanez, sau *I. Vidal,* care vorbeşte despre legenda oficială a lui Sundiata, întemeietorul imperiului Manding. Intr'un scurt dar bine documentat articol, *Fr. de Zeltner* discută chestiunea existenţei unui alfabet ne-arab în Africa occidentală fraceză şi conclude că într'o epocă mai veche această provincie a cunoscut un alt alfabet decât cel arab, apropiat de alfabetul *tifinar,* nume cu care sunt cunoscute caracterele scrisului Berberilor din Tonareg. In afirmaţiile de mai sus, Fr. de Zeltner aduce citate din Joas Fernandez, Leo l'Africain, Pietschmann şi Ibnu Raschid.

Ca scop imediat şi principal, Buletinul ţinteşte coordonarea cercetărilor întreprinse sub patronajul guvernământului general şi centralizarea rezultatelor.

* * *

MINERVA-ZEITUNG (An. I, No. 1, Septembrie) apare la Berlin, subîntitulându-se: *„Nachrichten für die gelehrte Welt"* (Revista lumii savante) şi cu un program care anunţă următoarele:

„Revista „Minerva" vrea să completeze şi să răspândească, prin dări de seamă detailate, subiectele publicate anual în „Anuarul lumii savante Minerva". Ea va discuta scopul şi misiunea Aşezămintelor şi Instituţiunilor ştiinţifice de tot felul; va descrie în amănunt preţioasele colecţiuni şi achiziţiunile noui ale muzeelor, bibliotecilor şi arhivelor; va relata descoperirile ştiinţifice ale Societăţii savanţilor. Ea se va ocupa în mod special de necrologia savanţilor însemnaţi".

In acest scop, Editura roagă de a i se ajuta sforţările adresându-i rapoarte amănunţite. Acestea vor fi publicte în limbile: germană, engleză, franceză, italiană şi spaniolă.

Deocamdată, în no. de faţă, întâlnim un articol al lui Karl H. Meyer despre stuliile de slavistică de după războI, în care se relevă, în deosebi, munca depusă în Polonia, Cehoslovacia, Jugoslavia şi România. Urmează dări de seamă asupra vieţii ştiinţifice din Leningrads (vechiul Petersburgs) şi Bulgaria.

* * *

CONVORBIRI LITERARE (Septembrie) reproduce, în fruntea numărului, cuvintele Regelui, rostite cu ocazia sărbătoririlor lui Avram Iancu. In „Ruinele cetăţii Neamţului", d. *I. Petrovici* amestecă printre notele de drum, pe lângă amintiri de o evocare senină, teorii şi discuţiuni ce lămuresc diferitele evenimente şi obiecte asupra cărora se opresc ochii. In schiţa de faţă, o recunoaştere a esseului filozofic al lui Simmel: *filozofia ruinelor.*

Dintr'un studiu mai mare, întitulat „Goldoni şi Franţa", d. *Ramiro Ortiz* publică, în no. acesta, primul capitol, acela care tratează despre cultura franceză a lui Goldoni, înainte de a fi fost în Franţa. Intâia oară când Goldoni vine în atingere cu literatura franceză (şi fireşte cu literatura teatrală) este la Pavia, în 1722, în biblioteca profesorului şi protectorului său, Francesco Lauzio. Aci făcu el cunoştinţă cu *Gil Blas* al lui Lesage, din care scoase comedia cu succes restrâns: *Enrico, Re di Sicilia,* cu *Le Menteur* al lui Corneille, care-i inspiră comedia *Il bugiardo* (Mincinosul), cu *L'Ecossaire* a lui Voltaire, pe care desigur că la alcătuirea operei sale *La Scozzese,* Goldoni o cunoştea.

Versurile sunt semnate de d-nii George Pallady, Alexandru Naum (un retorism pronunţat în *Mărite Monumente)* şi George Dumitrescu, care în „Seninătate" aduce un sentimentalism reţinut:

Cum stai aşa cuminte, cu mânile de floare
Sub tâmpla ce svâcneşte în tresăriri uşoare
Asupra ta veghiază, înfiorat şi mut,
Tot sufletu-mi ce râde şi plânge nevăzut.

O, dormi, o dormi, curată ca zările marine,
Pierdută 'n feeria poveştilor senine...

Aş vrea să nu te doară — nici când — iubirea mea
Să treci neştiutoare alăturea de ea,
Chiar dac'ar fi ca ochi-mi d eplângeri să se stingă,
Şi'n trupul meu îngheţul final să se prelingă...

La „cronică": — nimic din literatură! La revista-revistelor: numai *Cronica numismatică şi arheologică!* Mustrarea lui Maiorescu ameninţă. Serios: nu se găseşte oare nimeni să scoale „Convorbirile" din „somnul cel de moarte"? E păcat, zău!...

* * *

FLAMURA (Octombrie). Tinerească şi cu avânturi cinstite, Flamura îşi face loc. Un articol prim al d-lui *T. Ulmu* îşi arată nemulţumirea că s'au împlinit luni întregi de când d. Ionel Teodoreanu a dăruit pieţii literare volumaşul „Uliţa Copilăriei", fără ca scrisul autoritar al criticilor noştri să-i fi relevat meritele:

„A apărut „Uliţa Copilăriei". Timp îndelugat — tăcere, mai târzior câţiva confraţi ai autorului au spart pâcla deasă care se îngroşa în jurul acestui volum. Şi iată cum la noi scriitorii — aceste biete inutilităţi distractive — sunt nevoiţi să-şi facă ei „unul altuia" ceeace critica este datoare să facă. Iar cărţile netrezind nici o discuţie, nici o atenţie în jurul-e, dovedind astfel că literatura e *viaţă* — cărţile picotesc de somnolenţă în rafturile prăfoase ale prăvăliilor vânzătoare de gând şi suflet".

Senin şi cu abundenţă de imagini proaspete, luminoase şi sonore, d. *Radu Gyr* în ciclul de poeme „Oltenia". Alături de medalioanele evocatoare şi idilice ale d-lui Ion Pillat, poesia d-lui Gyr se aşează simpatic, învăluită într'un cadru de cea mai naturală şi mai plastică descripţie. Un citat din „Precuvântare" mărturiseşte temenicia afirmărilor noastre:

...Oltenia, întocmai ca o ţărancă plină,
se tolăneşte, goală, sub trâmbe de lumină...

O siluesc oltenii cu pluguri, — drept descântec, —
şi ca pe-un făt, belşugul i-l zămislesc în pântec...
...In vară, ea foşneşte sub tăeturi de seceri
şi arde în porumbul copt seara, la petreceri,...
Bătrâni, femei şi chiară copii o prind în furcă
şi ca să-i smulgă rodul pe treirători o urcă...
...In toamnă-i taie sânii ce cresc în razachie
şi-i tescuiesc prin linuri şi'n buţi îi fierb, în vie...
...Iar iarna, toţi o uită: uscată 'n buruene,
prin râuri, sloenită, — pe câmpuri, sub troene,
ca 'n primăvară iarăş, când se înmoae gerul,
în făgezimea cărnii să îi implânte fierul...
...Şi de-o rănesc cu plugul, ori de-o cosesc pe lună,
Oltenia rămâne tot rodnică, tot bună!...

Continuă d. *N. I. Herescu,* cu relevarea inconsecvenţelor din critica pasivă a d-lui Eug. Lovinescu. Versuri mai publică d-nii *Ralu Bardeş* („Medalie antică" după José Maria de Hérèdia) şi T. Ulmu (Iernile mele). Proza literară străluceşte prin schiţa evocatoare a d-lui *Adrian Pascu:* „Intâlnirea". La „Cronică" se evidenţiază condeele d-lor: M. Drumeş, T. Ulmu şi N. I. Herescu.

Cu ultimele două din urmă numere „Flamura" intră în rândul revistelor cu atitudine critică şi program definit.

* * *

REVISTA GENERALA A INVAŢAMANTULUI (Septembrie). Cu colaborarea d-lor G. G. Antonescu, M. Mihăileanu, Paul I. Papadopol, Victor Lazăr şi St. Diamandi. Intr'un studiu al d-lui *Al. Almăjeanu:* „Folosul limbilor clasice în şcoală" citim următoarele: „Un folos special al limbei latine este că ea nu e numai un obiect, care contribue la înzestrarea minţii cu cunoştinţe utilizabile în formarea culturii literare şi în cercetările istorice, ci este şi un instrument nepreţuit de exercitare şi desvoltare a puterilor minţii, o gimnastică intelectuală, zis cu alte cuvinte. Acest lucru s'a spus de nenumărate ori, de personalităţi din cele mai eminente, ca o constatare de experienţă proprie. Socotesc însă că, pentru cei care pun la îndoială aceasta, spre a fi convingători, e nevoe a da şi lămurirea psichologică a faptului şi a preciza în ce sens anume contribue studiul limbei latine la desvoltarea intelectuală".

Cele ce urmează dau pe faţă particularităţi noui ale limbei latine:

„Spre a ajunge la aceasta, e nevoe de a ne gândi la ceeace formează caracterul deosebitor de căpetenie al limbei latine de limbile moderne. Aceasta constă în putinţa de a întâlni, în limba latină, o ordine cu totul deosebită de aşezare a cuvintelor decum întâlnim în limbile moderne, care provine din faptul că, în limba latină, legăturile de înţeles între cuvinte sunt dictate numai de terminaţiile lor, ceeace fiind îndestulător, îngădue o aşezare liberă a lor; pe când în limbile moderne, terminaţiile cuvintelor fiind reduse ca număr, legăturile de înţeles dintre ele sunt determinate şi de o anumită aşezare a lor în frază, ceeace înseamnă că în aceste limbi aşezarea cuvintelor nu mai e liberă. Din această deosebire rezultă pentru elevi însă nevoia de a observa direct *şi cu deosebită luare aminte terminaţiile cuvintelor şi de a stabili, după ele, legăturile de înţeles între cuvinte. Dar tocmai această punere în joc* a spiritului de observare, *la lucruri aşa de mărunte, este ceeace constitue marele folos educativ al studiului limbei latine, căci spiritul de observare este isvorul tuturor invenţiilor, de care ne bucurăm azi şi el este temelia orişicărei cercetări ştiinţifice"...*

La „Cronică" d. Ştefan Şoimescu se ridică în contra expoziţiilor de fine de an, socotindu-le ca adevărate erori pedagogice.

* * *

LANURI (An. I, No. 5-7), apare la Giurgiu şi continuă revista „Sufletul nostru". Cu bună dreptate d. Dinu Gr. Marinescu, constată că la noi *nu se mai citeşte,* decât doar revistele de pornografie. Sarcina pentru îndreptarea răului, cade în primul rând asupra profesorilor de literatură: „Ei, împreună cu elevii, să dea fiinţă, înăuntrul şcoalelor, la societăţi literare, prin care să se desvolte înclinaţiile unora şi să se infiltreze în toţi gustul pentru literatură bună, şi mai ales, să se transforme lecţiunile atât de seci şi plictisitoare, în care profesorul aşteaptă cu aceeaş nerăbdare ca şi elevul sfârşitul orei, în nişte cursuri cât mai literare şi mai atrăgătoare şi cu ajutorul sufletului lor înţelegător şi entuziast, înlăturând din calea ciracilor ispitele, să-i călăuzească spre adevărata literatură".

Versuri: George I. Stratulat, I. Gulian. In poezia „Nervi" a d-lui N. Furcă găsim atmosfera şi ritmul expresiei poetului Bacovia:

Inchide-acum şi uşa, — e târziu...
Va bate poate moartea şi la noi,
Aşa-i de trist... de frig... şi de pustiu...
Şi-aşa suntem de singuri amândoi!....

Un articol bun: „Istoria-disciplină de educaţie socială", de d. Al. Cartojan.

* * *

OMUL LIBER (An. I, No. 15-16), cu un articol de amintire a personalităţii *bunului* luptător socialist Ştefan Gheorghiu, scris de d. *Panait Istrati.* Din poemele inedite ale poetului *Leon Feraru* reţinem evocarea Veneţiei. In „Mici Tragedii" d. *Ion Pas* se relevă ca un povestitor de talent. Scrisul d-sale, natural şi vioiu, numără calităţi de analist desăvârşit.

In restul numărului poeme şi proză de: Emil Isac, Sarina Cassvan-Pas, Em. Papazisu şi I. Peltz.

* * *

DREPTURILE FEMEII (An. X, No. 1-24 Septembrie), reapare sub direcţia d-nei Eugenia de Reuss Ianculescu, cu următorul program:

Luminarea conştiinţei şi inteligenţei acelor femei care nu-şi cunosc nici drepturile, nici datoriile.

Va arăta mijloacele prin care femeea cetăţeancă va putea contribui în mod eficace la însănătoşirea, desvoltarea şi progresul neamului, la desăvârşirea unităţii lui sufleteşti.

Va arăta şi lovi în toate bolile, care ne degradează neamul: boli cari pot fi stârpite prin bunăvoinţă şi devotament.

Va scoate la iveală, susţinând moral toate talentele şi valorile femenine în orice direcţie, fără deosebire de neam ori religie, din orice ţară.

Ori unde va auzi de-o faptă frumoasă, patriotică, o va scoate în relief.

Ea va discuta orice lege cât şi orice alcătuire de ordin social, fără preocuparea nuanţelor politice.

Articole de: Dora Lumină, Ion Viţianu, N. N. Şerbănescu, Nathalie Oprescu; versuri: de Petre Strihan şi Georgescu-Theologu. Reţinem portretul literar al poetului *Jean Arthur Rimbaud* şi Recenziile d-lui Eduard Sbierea, îndrăzneţe şi îndreptăţite.

* * *

PROGRESUL ROMAN (Septembrie), revistă lunară, apare sub auspiciile societăţii „Dr. Iuliu Maniu" din *Canton, Ohio,* cu un ideal mai mult pedagogic. Articole despre rolul mamei române în societate, sau rolul femeei în genere. Interesant studiul unui român dela noi: „Şcoala politică a lui Tolstoi", datorit d-lui *Aurel Gociman,* redactor la ziarul „Patria" din Cluj.

Este un tip de bună revistă de familie

GEORGE BAICULESCU

INSEMNĂRI

Continua sporire a preţului hârtiei, precum şi a cheltuelilor tiparului, a impus ziarelor o majorare a preţurilor, „ADEVERUL LITERAR şi ARTISTIC" se vede nevoit să urce, cu începere dela Nr. viitor, preţul exemplarului la 7 lei.

Publicaţiunea noastră rămâne totuşi cea mai eftină dintre toate revistele literare, ţinând seama de numărul şi mărimea paginilor

In acest număr apare ultimul capitol din ciclul „Amintirile unui băiat de familie" scris de d. I. Petrovici, fost ministru şi profesor universitar.

Ciclul intreg va apărea in „Biblioteca Dimineaţa".

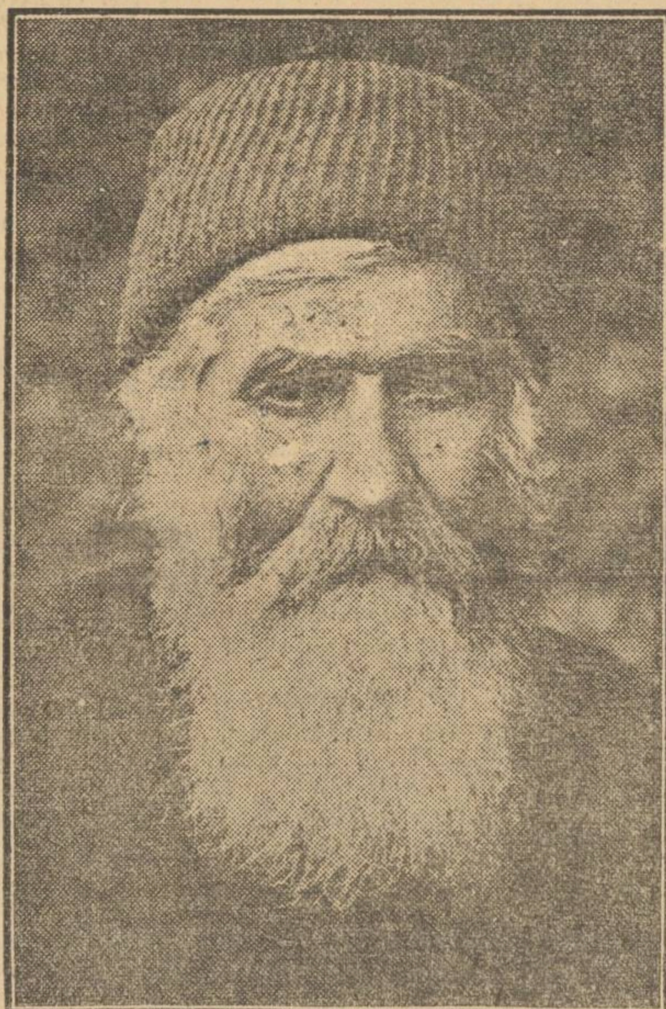
Primim de la Panait Istrati următoarele:

Aş vrea să repar o greşală. M'am apucat să scriu că „sper să pot veni în ţară pe la sfârşitul lui Septembrie" şi SPERANŢA asta a dat naştere la o sumă de alte speranţe cari se traduc în nenumărate invitaţii, unele măgulitoare, toate demne de luat în seamă. Şi iată-mă nevoit să mărturisesc că nu mai pot veni anul acesta.

Munca peste măsură, e singura vinovată. Am avut de furcă mai mult de cât credeam. Acum, toamna e înaintată; eu, istovit. Hai s'o lăsăm pentru la anul viitor.

Un frate al lui Vlahuţă

E interesantă comunicarea pe care ne-o face d. Ţimiraş, avocat din Constanţa. D-sa ne trimite fotografia monahului Mardarie Vlahuţă un frate mai mare al poetului.

Monahul Mardarie Vlahuţă

Bătrânul călugăr are 71 de ani şi ca mirean purta numele de Mihail Vlahuţă. Trăeşte de 16 ani lângă soră-sa mai mare, maica Străjescu, la mânăstirea Agapia unde sunt îngropaţi părinţii lor.

Luigi Pirandello

Revista engleză „Fortnightly" publică un interesant articol asupra dramaturgului italian, despre care se vorbeşte mult în toate teatrele din occident.

Cu toate că era de 56 de ani, Pirandello n'a început să scrie teatru de cât în 1917. Critica şi publicul l'au primit cu multă răceală. Reprezentarea piesei „Şase personagii în căutarea unui autor" jucată acuma cu secces la Paris, avu atunci, la Roma, o primire ...fluerătoare. Incetul cu încetul începu, însă, să-şi stabilească o reputaţie care acuma stă alături cu aceea a lui Maeterlinck, Bernard Schaw, Oscar Wilde şi Wedekind.

Are un umor crud, caracteristic scriitorilor englezi, contopind comicul cu tragicul şi deosebindu-se astfel de ceilalţi autori dramatici italieni ca Roberto Bracco şi Giacosa.

Inainte de războiu, Pirandello, era cunoscut ca nuvelist şi romancier. Războiul îl împinse spre scenă, ca o distracţie, pentru a goni grijile pricinuite de ducerea fiului său pe front. La început îşi dramatiză câteva din nuvelele lui, iar mai târziu scrise un Enric al IV-lea în care un gentilom, îmbrăcat în costumul regelui Franţei, lua parte la o cavalcadă. Calul său speriat de Contele Belcredi, rivalul în dragostea sa pentru marchiza Spina, îl trânteşte şi din acest accident, gentilomul rămâne nebun. Nebunia aceasta trecătoare şi-o prelungeşte dincolo de tămăduire, numai ca să-şi poată bate joc de lumea ce-l înconjoară şi pentru a-şi ucide rivalul într'un moment de iresponsabilitate.

Pe această temă de-o mare bogăţie dramatică, Pirandello a ţesut pasagii de înaltă filosofie care caracteriză originalitatea temperamentului său teatral.

In altă piesă „Cosi e se vi pare" adică: „E-aşa, dacă aşa vi se pare" e vorba de turburarea unui orăşel din provincie, unde un funcţionar dela prefectură numit Ponza şi-a adus nevasta şi soacra, punându-le să stea în două case deosebite neîngăduindu-le să comunice între ele de cât la distanţă, dela o curte la alta.

Somat să dea explicaţii, Ponza, povesteşte că soacră-sa e nebună.

Ea nu ştie că fiică-sa, Lina, a murit într'un cutremur de pământ şi că el, Ponza, s'a recăsătorit cu Iulia. Spre binele ei, se preface c'a sechestrat fata, pentru că altfel dacă cele două femei s'ar întâlni ar înceta mirajul.

Pirandello

Soacra, Signora Frola, povesteşte lucrurile altfel. Ea pretinde că gineri-său a înnebunit în urma unui cutremur de pământ, că nu şi-a mai recunoscut nevasta şi crede că s'a căsătorit a doua oară.

Care e adevărul? Cutremurul de pământ a suprimat martori şi documente. Lumea aduce pe tânăra soţie. Prefectul o roagă să spună adevărul şi aceasta foarte rece, răspunde: „Sunt fata Signorei Flora, dar a doua nevastă a lui Ponza. La drept vorbind, eu nu sunt nemeni". Prefectul insistă şi femeia continuă să spună că e... ceeace vor alţii să fie".

Pirandello îşi intitulează piesa *parabolă*. Era inutil.

Un manuscris al lui Goethe

S'a descoperit un manuscris din tinereţea lui Goethe. E intitulat „Vocaţiunea teatrală a lui Wilhelm Meister" şi volumul a şi apărut în librării. Goethe publicase ucenicia în 1797 şi această „Vocaţiune" este prima schiţare a acestei lucrări celebre, datând din 1777. Poetul n'avea atunci de cât vre-o 36 de ani si lucrase la această carte şease ani.

O nouă piesă de Donnay

Autorul atât de aplaudat pe toate scenele din lume, Maurice Donnay, care din cântăreţ de cuplete la Chat-Noir a ajuns membru al Academiei Franceze, străbătând cu succes toate etapele necesare cuceririi unei reputaţiuni mondiale, a reprezentat la Paris o nouă piesă „Le Geste" scrisă în colaborare cu Henri Duvernois.

Ca totdeauna, acest subtil psiholog şi adânc cunoscător al societăţei pariziene şi-a permis construirea unei fabule care apropie scabrosul, izbutind la momentul primejdios să înlăture tot ce-ar putea jicni morala şi bunul simţ al spectatorului.

Gisèle e o fată foarte tânără, fiica unei femei tinere, care are un amant. Pe fiul acestui amant al mamei sale, îl iubeşte ea. Mama şi amantul se întâlnesc într'o vechie biserică transformată în biblioteca unui castel unde locuesc. Copiii se aflau acolo şi de teamă să nu li să surprindă nevinovata lor întâlnire se ascund. Asistă prin urmare amândoi la întâlnirea femeii cu amantul. In faţa lor, aceştia doi, împing lucrurile până la cruda realitate a unei dragoste pasionate. Copii sunt turburaţi văzând care e ţinta înduioşărilor amoroase, a visărilor în nopţi cu lună, a sărutărilor pe furiş. Vor suferi amândoi, ducând în sufletul lor o amară deziluzie.

Maurice Donnay

Cu vremea amantul obosit îşi părăseşte iubita şi copiii asistă la acea murdară bucătărie a amorului până când băiatul mărturiseşte fetei că la umbra dragostei lor a crescut amorul şi acest amor cere... gestul întrezărit altădată în bibliotecă. Gisèle desgustată se sinucide pentru că ştia bine cum prietenul ei care devenise pentru ea un ideal, trebuia să se contopească cu realitatea.

Sucresul piesei a fost strălucit.

Renaşterea romanului spaniol

In clipele când excesele lui Primo de Rivera, împotriva lui Miguel de Unamunno, îndreaptă privirile lumei civilizate, asupra mişcărei culturale a Spaniei, la Madrid apare o carte doveditoare că literatura generaţiei nouă în Spania şi geniul peninsulei sud-vest europene e în plină splendoare.

Eduardo Gomez de Banquero, cunoscut sub numele de *d'Andrenio*, publică un instructiv studiu: *„El renacimiento de la novela en el siglo XIX."* — Renaşterea romanului în sec. al XIX-lea.

Andrenio e un spirit fin, măsurat, cu un simţ al adevărului, care-l clasează ca un ghid preţios şi discret pentru acei ce vor să se iniţieze în chestiunile pe care le tratează.

„Spania,, spune Andrenio, are vocaţia romanului, tot atât cât o are şi pe a teatrului. De aceia prozatorii spanioli, urmează linia de tradiţie a ţărei, fiind esenţialmente romancieri cu puternice tendinţe dramatice". In această ordine *Galdos*, poate fi considerat ca patriarhul şi fondatorul romanului spaniol modern.

In opera lui e o trăsătără care caracterizează nu numai literatura spaniolă ci chiar însăşi Spania a cărei contribuţie este de a fi făcut cunoscut omul în toată realitatea concretă. Aşa încât e foarte natural ca un romancier spaniol să domine o epocă a istoriei ţărei.

„Galdos este, astfel, cel mai bun istoric al societăţei spaniole a secolului al XIX-lea; el rămâne scriitorul cel mai popular în Spania, iar influenţa lui ca educator al mentalităţei spaniole e incalculabilă".

„Galdos dramaturg născut s'a consacrat îndeosebi romanului, pentru că regulele treatrului modern, îngustează prea mult observaţia în timp."

Andrenio dă apoi, ca dovadă a vocaţiei Spaniei pentru roman, nu prodigiosul succes al prea excepţionalului Cervantès, ci următoarele trei fapte: întâi, că romanul a apărut foarte de vreme în Spania; apoi că a produs forme originale şi înfine că a rămas încă şi azi după, multă vreme, continuu viu.

Galdos, n'a rămas izolat. Opera lui şi-a găsit succesori, dintre cari unii sunt contimporanii lui, — atât cronologic cât şi moral — iar alţii sunt dintr'o generaţie cu totul nouă, ca o dovadă, mai mult, a vitalităţei spiritului spaniol.

Valera şi Pereda, la Pardo Bojan şi Palacio Valdès, Alarcon, Picon, P. Coloma, Blasco Ibanez, Pio Baroja, Ramon del Valle-Suclan, Miguel de Unamunno, Azorin, Ricardo Leon şi Ramon Perez de Ayada, iată o lungă, dar incomplectă enumeraţie a celor mai de seamă romancieri spanioli.

Despre Unamunno, Andrenio spune că „este unul din călăuzitorii tinerimei spaniole şi poate cel mai ascultat".

Astfel în două generaţii succesive, influenţele determinante sunt ale lui Galdos şi Unamunno. Opera lui Galdos îşi are originile în epoca revoluţionară a Spaniei, cea a lui Unamunno, reflectă drama spirituală a Spaniei actuale.

Spiritul unuia nu-i mai puţin violent ostil decât al celuilalt împotriva regimului şi oglindesc deopotrivă prăpastia care e azi în Spania între stăpânii politici şi stăpânitorii gândirei.

Teatrul în Africa Septentrională

Maghreb-ul, — regiunea septentrională a Africei: Marocul, Algeria, etc. — se transformă, din zi în zi, sub influenţa civilizaţiei franceze. Insuşi sufletul arab se resimte de influenţa europeană.

Această transformare, nu este însă atât de totală şi radicală, cum ar părea. Maurice Courtois, întreprinzător, de curând, o anchetă minuţioasă în coloniile franceze, scrie în „le Temps" rezultatele cercetărilor lui.

Dacă Maghreb-ul, scrie el, a devenit prosper, şi civilizat sub influenţa Franţei, a rămas totuşi acolo ceva imuabil: arta pe care, până azi a păstrat-o Coranul, şi păstrează încă neatins caracterul specific ce l-a avut pe timpul lui Harun şi Abderahman.

E drept că, gustul teatrului — aşa cum se joacă la Paris — şi-a găsit şi aci imitatori şi artişti musulmani. Incercările însă născute mai mult din spirit de imitaţie şi din pofta de câştig nu sunt decât tentative lamentabile.

Arta indigenă a rămas însă, în manifestările ei, neschimbată.

Intâiu muzica.

Din timpurile vârstei de aur a marilor Kalifii, nu există spectacol tradiţional, public ori familial, fără muzică. Insăşi muzica, în special a câmpului se face acolo în ritmul tamburinelor. Această muzică profană *(Klam el kazel)* o auzi şi azi neschimbată, în cafenelele maure. Orchestra are trei instrumente: *Kouitra* (Chitara), *Kameudja* (vioară cu o octavă mai jos), *Tar* (un fel de tobă bască). Spectacolul ţine 3—4 ore, seara; şi se cântă un fel de suite: *nubet ghernata*, ascultate cu sfinţenie de public. Sunt apoi arii uşoare — erotice ori bachice — *neglabat*, şi înfine mici şansonete — *aarbi* şi *hauzi* sau *zeudani* mai puţin gustate de indigeni.

Aceste concerte, care reunesc, toate formele muzicei indigene sunt foarte căutate, şi totdeauna sălile sunt pline. Executanţii sunt însă rari, iar virtuozi faimoşi ai instrumentelor, foarte greu de găsit. Antreprenorii îi înlocuesc atunci cu executanţi cu instrumente europene, — viori, piane, etc. —; dar această artă coruptă e mult mai puţin preţuită, atât de indigeni cât şi de colonişti.

Acelaşi linie de corupţie, a urmat-o şi arta coreografică, al cărui caracter original a fost diformat de numeroasele dansatoare-curtizane, care mimează grosolan şi fără talent dansurile indigene atât de gustate de vizitatori şi colonişti.

Interesante sunt însă, în Tunis, reprezentaţiile date în serile de Ramazan.

Sunt teatre de păpuşi, în care se reprezintă de predilecţie lupta victorioasă a lui Ismail paşa împotriva *rumiului* Nicolae. Scenele sunt însoţite de muzică şi dans pur indigen.

Aceste spectacole originale şi necorupte sunt, din ce în ce, mai frecvente cu cât te cobori mai la sud.

Acolo poţi vedea şi acel dans „du ventre", sensuala mimare a tentaţiei amorului. E o pantomimă sensuală-religioasă, în care dansatoarea în gesturi şi atitudini, rezistă şi luptă împotriva unui amant imaginar, invocând si divinitatea ca s'o apere.

Pe lângă aceste spectacole de muzică şi dansuri maghrrebiene, ideea de teatru şi-a făcut, încetul cu încetul, loc, născută din spirit de imitaţie şi pofta de câştig.

Trupe de origină egipteană, compuse în special din evrei, s'au format şi cutreeră, în turnee, Marocul, Algeria şi Tunisul.

Primele reprezentaţii s'au dat în 1908, la Tunis, de către trupa lui Guerdahi, urmate la puţin timp de ale altui egiptean, Slama el Hijazo.

De curând s'a format societatea teatrală El-Adab, care obţine mari succese. Se joacă piese franţuzeşti, traduse în limba arabă: *Cinna, le Cid, Hernani, le Mèdecin Malgré lui, Lorenzaccio*, etc.; apoi piese arabe: *Harun al Raşid, Medjenun Leila* şi altele. Uneori se dau numai spectacole de interminabile declamaţiuni.

Reprezentaţiile sunt foarte populate, atât de indigeni cari, le gustă, cât şi de europeni, cari se duc de curiozitate.

Montarea şi interpretarea, însă, ne spune d-nul Courtois, sunt lamentabile. Nici nu s'ar putea o mai complectă şi detestabilă desfiinţare a operilor franceze.

„Manon, fata galantă"

Lumea teatrală pariziană se agită în jurul eroinei romanului abatelui Prevost, devenită încă din 1908 eroina unei piese, scrisă de Henry Bataille în colaborare cu Albert Flament. Zilele acestea trebue să aibă loc reprezentarea acestei piese, împotriva voinţei moştenitorilor lui Bataille, cari potrivit dispoziţiilor din testamentul dramaturgului, vor să intenteze un senzaţional proces. Bataille îşi manifestase dorinţa, ca manuscrisul să rămână în cartoane, iar Flament, care trăeşte, cere dreptul de a dispune de o operă la care a colaborat.

Henry Bataille

In 1908 „Manon, fille galante" trebuia să fie reprezentată pe unul din teatrele închiriate în acest scop de Henry Bataille. O neînţelegere între autori şi interpreţi aduse scoaterea piesei din repetiţie. O aceeaşi împrejurare întrerupse repetiţiile în 1912 la alt teatru până când un contract definitiv se încheie de Bataille şi Flament cu directorul dela Renaissance în 1914.

Războiul spulberă şi aceste hotărâri, iar când teatrele, mai târziu îşi reluară activitatea, Bataille dădu piesele lui, scrise fără colaboratori: *L'Amazone, Les soeurs d'Amour, L'Homme à la rose, Tendresse* şi *la Possession*.

Despre *Manon* nu mai fu vorba, până mai deunăzi, când colaboratorul lui Bataille, fără încuviinţarea executoarei testamentare a acestuia, artista Yvonne de Bray, încheе un contract cu noul treatru parizian „Madeleine".

Chestiunea care se discută e dacă un colaborator are dreptul după moartea tovarăşului său să dispună de opera scrisă în comun. Deşi legea e categorică dând supravieţuitorului toate drepturile, scriitorii se întreabă, cu drept cuvânt, dacă gestul nu poate fi considerat ca o impietate, mai ales când defunctul, amânând mereu reprezentarea, din timpul vieţei, n'ar fi manifestat astfel o neîncredere în textul său, cruţând o scădere reputaţiei sale.

Rămâne să se vadă, după reprezentare, dacă Bataille avea sau n'avea dreptate să nu-şi reprezinte piesa, sau dacă Flament nu-i face un real serviciu jucând o dramă în care colaboratorul său păstrase maniera primelor sale lucrări.

MAGAZINUL
la „PRINCIPESA ELISABETA"
L. ŞMILOVICI — Str. Lipscani, 24
Face cunoscut onoratei sale clientele că a deschis un salon special unde se vor găsi în permanenţă cele mai mari MODELE de MANTOURI şi COSTUME TAILLEUR dela marile case Pariziene.
RAION SPECIAL
PENTRU
Mantouri de Blană!

ANUL V. — No. 202

5 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 19 Octombrie 1924

Adevĕrul Literar și Artistic

FONDATORI: AL. V. BELDIMAN 1888 1897 / CONST. MILLE 1897 1920

FONDAT în 1893

MOARTEA LUI ANATOLE FRANCE

Dela moartea lui Tolstoi, literatura universală n'a resimțit o mai mare groază, ca acuma, când aripa morței a bătut dureros de asupra locuinței unde marele Anatole France s'a stins încet. Timp de câte va zile, de când s'a răspândit, în cele mai îndepărtate colțuri ale omenirii civilizate, vestea, că creatorul lui Bergeret se află în agonie, privirile tuturor erau ațintite către locul unde cel mai mare scriitor al vremurilor noastre își dădea sufletul.

Paginile pe care „Adeverul Literar și Artistic" le închină în acest număr, aceluia care, senin, trece în nemurire, sunt un slab omagiu adus geniului, care dincolo de moarte, va continua să strălucească de-asupra veacurilor viitoare. Corpul lui Anatole France se va odihni în Pantheon, iar numele lui s'a înscris cu litere de aur alături de-al marilor scriitori cu care se cinstește omenirea.

Născut la 16 Aprilie 1844, Anatole France împlinise anul acesta optzeci de ani. Toată intelectualitatea omenirii găsise, în această aniversare, prilejul să îngenuchie în fața geniului și gloriei lui. Adevăratul său nume era Anatole Thibaut, fiul unui librar din Paris. Prima sa apariție în cercurile literare o făcu alături de parnasieni, atunci când apărea primul volum din publicația *Parnasse contemporain* (1866) la care de altfel n'a colaborat. Debutul în literatură și l-a făcut cu două satire violente îndreptate contra imperiului: *Denys tyran de Syracuse* și *Les Legions de Varus,* poeme apărute în „Gazette rimée". Le

urmă un studiu asupra lui Alfred de Vigny. Războiul (1870) întrerupe activitatea lui Anatole France și abea în 1873 apărură la Lemerre *Les vers dorés.*

Lunga serie de romane și de studii critice apărute mai târziu îi aduse o glorie ce-și revarsă razele asupra omenirii întregi. Cărțile lui sunt traduse în toate limbile și simpatia sa pentru politica internațională îi dă astăzi o înfățișare apropiată de a lui Voltaire. Fiul spiritual al acestuia și al lui Renan, literat pătruns de cultura elenă și latină, scriitor incomparabil, pare să fi moștenit de la Voltaire arta povestirii, limpezimea gândirii și a formei, precum și spiritul filosofic. De la Renan a moștenit grația poetică ce se îmbină cu delectările inteligenții. Anatole France reprezintă în literatura contimporană, ceeace a fost mai prețios în lumea antică: gustul pentru jocul ideilor, simțul realului și al relativului, măsura perfectă, supunere senină puterilor inevitabile, care sunt acelea ale Destinului și Aphroditei, ale Rațiunei și Apollon.

Prin efectul unui paradox aparent, acest scriitor aristocrat și sceptic s'a îndreptat încetul cu încetul spre idealul partidelor înaintate și revoluționare. Anatole France mai sensibil ideilor de libertate s'a apropiat de extrema fază a socializmului.

De la prima lui capodoperă „Le crime de Sylvestre Bonnard" (1881) Anatole France n'a încetat de a scrie cărți pline de avânt tineresc, remarcabile ca grație și impresionante ca adâncime de cugetare. In 1890 *Thais* evoca Alexandria, a doua zi după moartea lui Isus și punea față în față, cu o puternică originalitate, idealul lumei vechi în agonie și idealul unei ere noui. In 1894 *Le Lys rouge* așeza în decorul Florenței, un roman de analiză și un studiu vehement al geloziei din dragoste. De la 1896 la 1901 cele patru volume de istorie contimporană creară un tip legendar, d. Bergeret, și zugrăveau cu o fantezie subtilă, câte odată deprimantă, satirică și în acelaș timp liniștită, o epocă turbure pe care scriitorul o privea cu indulgența literatului ce trăise cu mintea toate aventurile din lume și putea fi contimporan cu Pericle. Opera lui este de o admirabilă varietate și bogăție: povești răutăcioase, *Jocaste et le chat maigre, Balthazar, L'Etui de nacre, Le Puits de Sainte-Claire;* un roman filozofic *La Rotisserie de la Reine Pédauque;* un roman istoric *Les Dieux ont soif;* volume de cugetări și critică *Les opinions de Jerome Coignard, Le Jardin d'Epicure;* patru volume de viață literară; romane satirice și cu tendințe revoluționare *Sur la pierre blanche, l'Ile des Pingouins, La revolte des Anges.*

Anatole France își inaugurează propria statuie

Domnilor,

Facem noi bine, oare, — încălcând astăzi prerogativele posterității? Nu mi se cade să judec lucrul acesta, pentru că înțelepciunea unui fapt nu depinde de loc de oameni, ci de împrejurări! Voiu spune numai, pentru a domoli criticile, că nefiind siguri de loc de „ocrotirea" acestei posterități, am găsit că e cu minte să nemurim propriile noastre admirații. Și astfel, gestul acesta de orgoliu, se preface într'o dovadă de umilință...

Domniile-voastre ați socotit că pentru a-i aduce lui Anatole France, omagiul potrivit care i se cuvine, nu era între contimporanii noștri, decât însuși Anatole France. Nu ați fi putut născoci un meșteșug mai îndemânatec ca să puteți auzi vorbe sincere despre omul acesta. Intr'adevăr, sinceritatea e starea firească a sufletului nostru, și noi ne-am fi supus mult mai adesea acestei porniri, dacă moraliștii n'ar fi făcut din ea, o virtute! Legile civile și legile religoase au vrut ca minciuna să fie o necesitate socială, — dar minciuna aceasta ne apasă atunci când ne găsim în însăși fața noastră, cum mă aflu eu acum. Preoții, cari sunt oameni cu pătrundere, știu bine că spovedania nu e o suferință, ci o voluptate.

Iată pentruce, în pragul nemuririi, îmi voiu de pe față tot sufletul, ca și *Stareța din Juarra* a bunului meu maiestru Renan, care în preajma morții știu să se desbrace de pudoare...

Pe soclul acestei statui stă scris: *„Filosofului Anatole France".* Vă mulțumesc pentru titlul acesta. Nu voiu cuteza să spun că e nemeritat, pentrucă odinioară răposatul Victor Cousin — pe care opera l-a urmat în mormânt — îndrăznea să și-l dea el singur. Eu sunt însă, — s'o mărturisim, — un filozof care a știut să se împace cu bunurile lumii acesteia. *Butoiul* lui Diogene mi s'ar fi părut o locuință nu numai neprimitoare, dar și puțin prielnică țesăturii gingașe a ideilor. N'avui de fel — ca acest cinic — necuviința de a disprețui onorurile: demnitatea mea în ordinul Legiunei de Onoare, și locul meu în Academie, vor face ca în ziua când va voi unul din cei două mii de zei în care cred, să mă cheme la dânsul, să fie o cuvântare mișcată de regrete academice, și sgomotul marțial de soldați cu arme mărețe și inutile, în jurul sicriului meu. De altfel sgomotul acesta nu va displace firei mele războinice. Cuvintele mele nu trebuie să vă facă să surâdeți, domnilor! Psichologii cari, — ca respectabilul meu confrate d. Paul Bourget, — au împins până la limita extremă studiul inimei omenești, — au emis acest din urmă adevăr, că fața ar fi oglinda personalității noastre. Ori, firea lui Marte se vede tot atât de bine în barbișonul care-mi împodobește bărbia, ca și mustața galică a d-lui Georges Clemenceau!

* * *

... Epitetul de „filozof" pe care mi-l dați, dovedește că ați vrut să sărbătoriți mai puțin pe bunul meșteșugar al scrisului...

Căci, — să nu ne lăsăm ademeniți de mărinimia sentimentelor Dv.! — noi nu ridicăm statui decât propriilor noastre pasiuni. Noi vrem să eternizăm în marmoră sau în bronz, nu pe oameni, ci ideia sau măreția pe care au cuprins-o. Iată de ce au cunoscut mai cu seamă războinicii, consacrarea aceasta glorioasă. Deși scriitorii au făcut să strălucească veacul lui Ludovic XIV-lea, — la Versaille nu sunt decât statuile marilor căpitani, — după cum multele chipuri ale lui Voltaire din grădinile pubice ale Parisului, se datoresc acceselor de febră antireligioasă.

Dealtfel recunoștința mea e și mai mare, căci mi-ați dat prilejul să-mi rostesc eu însu-mi panegiricul: într'astfel, sunt sigur că chiar dacă acesta ar lovi în modestia-mi, — el nu va ofensa întru nimic frumoasa noastră limbă...

* * *

Da, domnilor! Făcând aluzie la arta pe care o stăpânesc atât de bine, — aceia de-a potrivi silabele armonioase, — sunt nevoit să lovesc în modestia mea. Acei cari cunosc pasiunile ce frământă republica literelor, știu că e mai greu să împaci două partide politice decât două bisericuțe literare. Ei bine — scriitorii cari se mai supun regulelor noastre de gramatică, și „tinerii" cari le sunt hotărît necredincioși, se închină cu un egal respect în fața operii mele. Cei dintâi, mă cinstesc pentru îmbrăcămintea gândirii mele; ceilalți, pentru această gândire însăși...

Vila și camera de odihnă unde a murit ANATOLE FRANCE

De ce nu înțeleg oare, acești tineri iconoclaști, că eu sunt, dimpotrivă, ultimul zid de apărare împotriva sălbăteciei lor! Ei nu știu încă, că agitația e sterilă și că pentru a nimici zeii neadevărați, nimic nu poate fi mai de folos ca o acțiune cumpănită care să-i înfășure ca 'ntr'o mângâere... Aceasta ne lămurește dece nu e bine să te bizui pe cuvintele înflăcărate ale agitatorilor. Ei fac *Predica de pe munte.* sau *Cântecul calicilor* și o sfârșesc pe cruce sau la Academie! Pe cei mai turbulenți îi liniștești uneori, punându-i în fruntea guvernului sau chiar la Președenția Republicei, — căci noi am învățat din precedentul faimos al lui Pisistrate și din pildele mai recente, că toți acei cărora nu le place să fie conduși nu vor decât să conducă ei pe ceilalți.

Trebuie să mărturisim că legați cu lanțurile temnițelor sau cu cele ale onorurilor, — oamenii aceștia o sfârșesc deopotrivă de rău. Dealtfel, lucrul acesta nu trebuie să ne mire. Nu se cuvine să le imputăm palinodia. Caracterul revoluționar al tineretului nu e de loc un semn al inteligenții lui, ci o dovadă a indisciplinei sale; el nu e încă destul de experimentat ca să poată face deosebire între *legea* care e uneori asuprire, și *Măsura* care e întotdeauna armonie!

In legătură cu aceasta, voiu atrage luarea aminte tinerilor cari mi-aduc și ei, astăzi, omagiul admirației lor, — asupra purtărei mele în viață, ca să vadă cât de deosebită a fost de a lor.

M'am ferit, încă de mic, de orice manifestare desfrânată. Versurile mele, făcute după cel mai parnasian model fură de o tăetură impecabilă, — și primele mele romane, spirituale, fără să fie arzătoare... M'a primit *le Temps...* Aci, imputam autorului lui *la Débâcle* antipatriotismul său; iar celelalte note bune pe care mi le dădu purtarea mea exemplară făcură impresie asupra Academiei, care mă primi la sânul ei generos. Nu mi-e rușine de loc să mărturisesc aceste rătăciri; ele au fost pentru mine niște popasuri necesare emancipării mele. Cei convertiți sunt întotdeauna cei mai primejdioși muncitori ai templului pe care l-au renegat, și dacă ași vrea să mă adăpostesc înapoia unui caz asemănător, și, poate, tot atât de ilustru, l-ași cita pe acela al lui Jean Jaurès, care muri ca un mucenic al credinței lui celei noui...

* * *

...Da, domnilor! M'a luminat — sau m'a pierdut, — atmosfera secolului al XVIII-lea, — căci judecata nu purcede dela echitate, ci dela felul de a vedea al oamenilor. M'am ales din tovărășia acestor filozofi, cu spiritul impietății. Necredincios convertit, — eu n'am părăsit biserica catolică, apostolică și romană, decât ca să intru în tagmele umanitare...

...Credința aceasta regăsită și îndoielile mele nu destul de muribunde, dădură uneori o incoherență supărătoare faptelor mele, care duse la o rea înțelegere a lor. Nu voiu insista așadar asupra atitudinei mele din timpul războiului, când încercam să fac un imn compus, în care accentele patriotice ale Marsellaisei să se amestece cu cântecele Internaționale. Mă sbuciumam între temperamentul meu de aristocrat și credința mea față de partid.

Căci eu sunt al partidului!

Această pățanie tristă era să facă să ajung deputat. S'o mărturisesc? Eram pe punctul d'a primi candidatura ce mi se oferise, — dar m'am gândit că ar fi trebuit să-i primesc pe toți alegătorii prost hrăniți cu bunele principii revoluționare și că ar fi trebuit să pierd multe ceasuri ca să fac să fie numiți sergenți de oraș, paznici sau aprozi la tribunal...

In fond, tot dragostea de limba franceză m'a mântuit. Mă temeam să nu sufăr prea mult, ascultând fără să protestez, cum se sfârșește dumnezeiasca noastră limbă.

In adevăr, literele m'au ferit de piața publică. Aceasta o datoresc cărților, care m'au mai luminat odată! Sunt clipe când mă îndoesc de sinceritatea convertirii mele și când mă întreb dacă nu m'am mai înșelat încă odată. Proletariatul, — această a patra stare — ajuns la dictatură, va ocroti el oare bibliotecile — acele biblioteci pe care le-am descris de-atâtea ori și cu atâta dragoste în romanele mele? El, care de pe acum n'are respectul Cuvântului, — nu va doborî el oare cu ignoranța-i deslănțuită, minunile de artă și de frumusețe, care făcură farmecul vieții mele? Va respecta el oare pe acea Venus din Herculanium care împodobește odaia mea de lucru, și ale cărei forme rotunde pe care le admir adesea, ajută curba ușoară a gândurilor mele? Nu va sfâșia oare acel prețios Aretin care provine, pe cât se pare din biblioteca Vaticanului — de pe vremea când Papii știau să citească — deoarece are în dosul legăturii o tiară, un artofor și o cruce?! Librarul, care-mi știe patimile, mi-a mai dat și o Evanghelie scrisă cu litere gotice, — pe care am păstrat-o. Evanghelia aceasta e în perfectă stare și am descoperit într'unul din miniaturele ei, semne masonice de necontestat. Nu e oare surprinzător, și nu e oare un prilej de a face tălmăciri pasionate, — dacă vremea nu ne-ar fi cumpănită?!...

Nu va trebui oare să le părăsească pe toate acestea, când va veni domnia noastră?

Intr'un cuvânt, nu sunt tocmai sigur dacă pentru un om de litere înamorat de cultura greco-latină, nu e țarismul cea mai bună formă de guvernământ. O monarchie fără preoți și fără militari n'ar fi, poate, cu atât mai mult prea neplăcută...

In sfârșit, — să avem încredere, domnilor, în înțelepciunea mulțimii. Căci dacă ar fi să ne înșele nădejdile, — cred că n'ași ezita să apăr comorile gloriei noastre. M'ași înrola încă odată!! Nu ași lua deloc pilda lui Mauriciu Barresius, — scribul robit Eului său, care ținând mult să-și ferească cultul de privirile barbarilor, a găsit că e mai bine să se retragă într'un cort depărtat, ca homericul Achille!... Nu! Ca și René Descartes, filozoful care a știut să mânuiască și sabia, ași lua o slujbă în armata generalului-mareșal al imperiului Frédéric Masson, și ași veni, — credincios până la sfârșit firei mele defăimătoare — să-mi sfărâm propria statuie!

Trad. G. S.

Omagiul scriitorilor
pentru ANATOLE FRANCE

Lafontaine și Voltaire coborâți din câmpiile elizee pentru a impresiona și încânta pe muritori, s'au reîntors în France.

Maeterlinck

Dela Voltaire încoace, Franța a avut totdeauna un scriitor „universal", un prinț al literilor, care pentru toate popoarele de pe pământ a fost simbolul gloriei ei.

In epoca restaurărei, a sfintei Alianțe, acest om a fost Chateaubriand.

Numele lui Victor Hugo a strălucit pe întregul veac al XIX-lea. Mai sunt încă milioane de oameni, care nu pot vorbi de Franța, fără a nu se gândi la Victor Hugo.

In vremurile eroice ale afacerei Dreyfus acest om se numea Emile Zola. Astăzi se numește Anatole France. Mă întorc dintr'o călătorie în jurul lumii: pentru toți aceia care se interesează de viața literară, în țările cu toate limbile și de toate neamurile, Anatole France întrupează spiritul francez.

Când va dispărea acest maestru admirabil, poate exista un om care să-l înlocuiască? Nu știu. Nu-l văd.

Blasco Ibanez

Anatole France e Racine al prozei franceze.

Louis Barthou

Bătrânețea lui Anatole France evocă pe aceea a lui Goethe și Victor Hugo.

Marcel Prèvost

Nu e nimeni printre contimporani, care să nu știe că Anatole France e unul din oamenii care a citit cel mai mult. Erudiția lui pare universală; nu există autor cât de mic pe care curiozitatea lui să nu-l fi cercetat. Meșter în arta de a se exprima bine — a colecționat ciudățeniile și capriciile limbei — e un cunoscător și un spirit bogat. Și totuși, din propria lui mărturisire știm, studiul acesta a rămas sterp și curiositatea fără rezultat.

Henri Massis

De însăși soarta limbei franceze e legată soarta nemuririi lui Anatole France.

Pierre de Nolhac

Rolul lui Anatole France în literatura contimporană ne apare providențial. Acest mare maestru a venit să învețe pe scriitori și publicul, că există o limbă: limba franceză.

I. și J. Tharaud

Pe marginea actualității

Anatole France

Au trecut abia șase luni de când într'un unanim avânt de admirație, intelectualitatea de pretutindeni a sărbătorit cei optzeci de ani încă plini de vigoare ai marelui Anatole France. Acum, vestea morții lui stârnește tot atât de viu și de universal îndurerarea tuturor.

Rar s'a văzut ca un scriitor în viață să întrunească laudele și venerația atâtor școli și convingeri opuse. Chiar cei pe cari îi revoltă scepticismul lui păgân se lăsau furați de farmecul scrisului.

Acela care va întreprinde critica operelor și analiza evoluției sale literare nu va avea o sarcină ușoară.

Înțelept plin de contradicții, prozator clasic cu fantezii minunate, eminent critic literar negând criticii orice certitudine, poet dezavuându-și versurile, istoric și erudit perfect care nu poseda nici diploma de bacalaureat, comunist convins trăind în lux rafinat și într'o îmbelșugare de epicurian, France își mărginea pasiunea de cărți numai la clasicii vechi, disprețuind cu totul cărțile modernilor, inclusiv pe ale sale.

Dar poate că tocmai această continuă contradicție, care vădește sbuciumul cugetării, a contribuit să dea acel prestigiu măreț personalității sale.

După cum singur spune:

„Un lucru mai ales dă farmec gândirii oamenilor: neliniștea. Un spirit care nu-i turmentat de neliniște mă irită și mă plictisește".

Vârsta în artă

La ce vârstă se scriu capodoperele? Cine ar putea pune de acord pe tinerii care susțin că numai exaltarea sfântă a tinereții poate plăsmui opere vii — și pe bătrânii care proclamă maturitatea singură capabilă de opere definitive?

Exemple sunt tot atâtea de o parte ca și de cealaltă. Ele dovedesc cel mult și numai într'o oarecare măsură că nu numărul anilor trăiți decide perfecțiunea unei opere ci mai degrabă acela al anilor cari mai rămân de trăit.

Un caz cunoscut în literatură e acela a lui Raymond Radiguet. La vârsta când alții dibuesc încă frazele în scurte compoziții școlare: 16—17—18 ani, acest copil extraordinar crea primul său roman. Apărut în mijlocul unor trâmbițări editoriale care mai mult i-au păgubit, *Le diable au corps*, consacrat de unii ca o capodoperă, primit de alții cu condescența ce arăți unui copil precoce, a fost pătat de hulirile celor care din totdeauna la pomul lăudat cu sacul gol și refuză inadins să-l umple.

Iată însă că cel de al doilea roman, *Le bal du comte d'Orgel* apărut de curând a fost primit de critici cu aproape unanime satisfacții. Faptul nu-i miraculos și nici greu de deslegat. Intre aceste două romani, o febră tifoiddă a răpit pe Radiguet dintre cei vii. Manuscrisul romanului abia terminat a fost tipărit la câteva luni după moartea autorului. Astfel talentul și succesele lui nu mai supără și nu mai amenință azi pe nimeni.

Dar nu aici am vrut s'ajungem.

Felul în care acest adolescent și ca el atâția alții morți de timpuriu: Mozart, Byron, sau morți numai pentru artă ca Racine, Musset, s'au grăbit să se realizeze în opere definitive, te duce să crezi — chiar nefiind fatalist — într'o hotărîre dinainte plănuită a soartei.

Parcă o tainică presimțire a morții apropiate, îi mână pe acești însemnați cu pecetea geniului să nu aștepte, să muncească și să se perfecționeze îndoit mai mult și mai repede ca semenii lor căci ei nu vor avea răgazul pe care fără remușcări ceilalți și-l pot acorda.

Cartea de lux

S'ar părea o anomalie să vorbim de cărți de lux azi când criza de cititori trăgând după sine pe cea de editori, scriitorul se resemnează adesea la o tipăritură săracă decât să-și mai poarte manuscrisul de colo-colo.

Dar cu câtă durere se resemnează! Căci dacă unei cărți proaste, hârtia cea mai velină și coperta cea mai artistică nu-i pot fi de nici un ajutor, în schimb cât înjosește, cât depreciază cartea cea bună un înveliș sărăcăcios și meschinăria caracterelor înghesuite de un editor econom pe hârtie perfectă de împachetat.

Estetica devine tot mai necesară omului modern. Ceeace este decorul în teatru, ceeace dă preț toblourilor într'o expoziție de picturi și încântă ochiul chiar dela intrare — simetria, bunul gust și fastul — nu trebue să lipsească nici cărții.

Știut lucru că nici o manie nu cuprinde și nu încătușează mai strâns ca bibliomania. Omul care a apucat, întâmplător sau din proprie inițiativă, să trăiască în mijlocul cărților, prinde de ele o dragoste de care toată viața nu se mai poate desface. De la anticvarii care-și moștenesc meseria din tată în fiu și o păstrează cu încăpățânare în ciuda inconvenientelor de tot soiul și până la maniacul care dosește în biblioteca sa, ca să nu-l bucure decât pe el, cartea rară pentru care a plătit o avere, sunt încă atâția alții care nu așteaptă decât să fie ademeniți spre mania aceasta, cea mai nobilă din toate.

Și azi ei nu mai pot fi ademeniți decât printr'o estetică desăvârșită a cărții. Scriitor și editor ar trebui să colaboreze împreună spre acest țel. Din nefericire, mai totdeauna amândoi sunt nepricepuți în această materie. Ii îndemnăm să citească manualul care a sugerat rândurile acestea: „Le livre, son architecture, sa technique" scris de d-l Marius Audiu, tipograf. El ridică aranjamentul unei cărți, construirea ei, până la o artă, până la o știință asemenea architecturei cu care are puncte asemănătoare.

„Ca și arhitectura ,spune atât de nimerit d-l Henry Focillon în prefața acestei cărți, tipografia are ca primă regulă potrivita alegere și adoptare a materialelor, ca arhitectura, ea se întemeiază pe raporturi bine definite, alcătuirea ei e stabilită și respinge sinuoasele capricii.... Sunt în arhitectură planuri largi, calme, asemenea marginilor de foae. Sunt în carte simetrii și alternanțe asemenea celor a unei clădiri. In sfârșit nu-i așa că aceste două mari opere a omului: cartea, casa, tind către aceeaș virtute esențială: stilul, adică ordinea, gravitatea fără tristețe, majestatea fără emfază unite cu un farmec nobil care să mulțumească spiritul pe deaintregul?

ALICE GABRIELESCU

Ca în toate vremurile...

de EUGEN DARZEU

Amândoi, mai mult de cât între două vârste simțeau lipsa unei ființe, care să împărtășească toate stările lor sufletești.

Mai ales cucoana Aglăița era supărată foc pe coconu Dumitrache și i-a mai spus'o și altă dată că n'a luat de suflet un copil din cei svârliți de nenorociți, sau greșiți.

Și doar mai marele dela Maternitate îi arătase drept îi că sunt vre-o 15-20 de ani de-atunci, niște băițel frumușei și vioi, căci băet vroia și cuconu Dumitrache ca și cucoana Aglăița.

Cuconu Dumitrache s'a lăsat greoi. Și nu că n'ar fi împărtășit dorința cucoanei Aglăița, dar de ! un copil străin, fire străină, cu moșteniri rele ! Par'că putea să-l încredințeze cineva că n'ar fi fost așa? Cine poate ști ce zace în făptura omenească, chiar și în cea nevinovată a unui copil ! De-ajuns că n'o vrut, nici în ruptul capului !

Ș'apoi fratele dumisale, cuconu Vasilică, are o droae de copii și nu prea are cine știe ce stare ! O casă în fundul Conțeștilor și-o mică viișoară la Breazu ! Ce-i asta pentru zece guri, cât face familia lui ! O nimica toată !

Nu vroia însă cucoana Aglăița să primească nepot în casă ! „Mai bine un străin de cât o rudă, zicea dumneaei ! Ruda, ca ruda ! Cu ochii pe avere. Străinul cel puțin, îl apropii și, deschizându-i inima și dragostea, ți-l faci una cu tine. Ș'apoi cel străin nici nu știe pe cine a avut părinți și nu-și cunoaște neamurile ! Nu ! Străin ar fi luat ! Ar fi luat....

— Vezi, Dumitrache, c'am avut dreptate ? Uite și tu, cât de greu ni-i la amândoi. N'are cine-ți da un pahar cu apă, sau să se înduioșeze de durerile tale ! Voi bărbații sunteți buni, n'am ce zice ! Da' și când vă încăpățânați într'ale voastre, nu vă'ntoarce nimenea cu una, cu două !

Avea dreptate cucoana Aglăița. O simțea cuconu Dumitrache ca și dumneaei. Dar de! Nu s'a făcut, nu s'a făcut, să se mai judece pe dumnealui socotea lucru de prisos.

Și nu trecea două zile liniștite să nu-ți aduci aminte de singurătatea lor.

Femeea, îi bun lucru la casa omului, zicea cuconu Dumitrache. Și-ar fi și mai bun, dacă n'ar sta ciocan pe capul bărbatului. Nu te iartă de loc când nu-i cheful dumneaei împlinit. Curat o povară ! Povară, nepovară, ce s'ar fi făcut cuconu Dumitrache singurel la bătrânețe ! Cam aceste gânduri îl frământau pe cuconu Dumitrache, când cucoana Aglăița s'a oprit în loc zicându-i:

— Ia ! Auzi ? geme sau țipă cineva.

— Ia las' Aglăițo, așa ți se pare matale ! Cine să țipe, sau să geamă la 12 din zi, să nu fie auzit și de pietrele din jur. Eu, n'aud nimic. Ți s'o părut !

— Și-acu mi s'o părut ? adăugă cucoana Aglăița, apăsând pe fiecare cuvânt și după ce-l privi drept în față. Auzi ? sau te faci că n'auzi ? Nu țipă cineva în direcția ceea, mai zise cucoana Aglăița, arătând spre grădina din jurul bisricei Sf. Spiridon.

— Da ! Ai dreptate ! Nu geme nimenea, ci țipă. Și-i glas de prunc. Hai să vedem ce-i, zise cuconu Dumitrache, luând'o mai repegior înainte.

Atârnat de craca unui copac, numai sus de înălțimea unui om, un coșuleț, acoperit cu o băsmăluță curățică și'n el, un glas de copil scâncea.

Cuconu Dumitrache se apropie cu grijă. Prinse coșulețul, îl trase lângă el și-i zise cucoanei Aglăița

— Iar un nenorocit ! Și-i băet !

Uite că i-a pus și un bilet. Să vedem ce scrie : **„îl cheamă Aurel, e de șeapte luni și n'am cu ce să-l întrețin. Il las în grija lui Dumnezeu. Poate, suflete bune, vor avea milă de el și de mine".** Biata femee ! Cine știe ce derbedeu și-o fi bătut joc de ea. Sau poate amândoi erau săraci și n'au avut cu ce se întreține ei, dar, și al treilea,... și-al patrulea....

— Stai omule ! Tu-i judeci înainte de a vedea ce-i cu copilul ista ! Ia uite, sărmanul, e înfășat și ud ! Și, nu i urît. L'a îngrijit biata lui mamă, zise cucoana Aglăița, desfăcând legăturile ce-l țineau strâns pe copil. Și i-a pus și pae, ce pătuț moale i-a făcut. Sărmanul copil ! Are un semn pe umăru' drept ! E din naștere !

— Și ce vrei să facem acuma ? întrebă cuconu Dumitrache.

— Cum ce să facem ? Să-l luăm cu noi, să-l creștem.

— Fugi frate dragă ! Cum ai să-l crești tu, când, par'că sunt câteva clipe, îmi spuneai că n'are cine te îngriji, zise râzând cu bună dispoziție, cuconu Dumitrache.

— Lasă Dumitrache ! Știu eu. Tu ești bun. Ascultă-mă, e o plăcere, pe care, te rog mult, să mi-o împlinești. N'ai să ai nici cea mai mică supărare. Voi merge cu el, în vârful picioarelor. Uite ce grăsuț îi și ce ochi vioi, are. Il vom crește, pe cât ne-o sta în putere și cu umbra de avere ce avem, de n'om mai putea noi, vom ruga, alt suflet, să se îngrijească, de el.

— Doamne Aglăițo ! îi peste puterile tale, mai zise cuconu Dumitrache înduplecat și de cucoana Aglăița, dar și de copil, care numai plângea și se uita, țintă, în ochii bătrânului, ca și cum ar fi cerut să fie și el bun, ca și cucoana Aglăița.

Apoi, un zâmbet nevinovat și fleoscăitul cu mânuțele pline pe pântecele lui grăsuliu, l'a câștigat, cu totul, pe cuconu Dumitrache care adaugă: „fie voia ta, Aglăițo !"

Și s'au întors, trei, acasă. Doi, mulțămiți și fericiți, cum spunea cucoana Aglăița, iar al treilea, cu un razăm pe lume.

* * *

Au trecut, de-atunci, ani mulți. Aurel era băet frumos, cuminte și-și iubea mult părinții.

Bătrânii, s'au mai aplecat. Cuconu Dumitrache avea sigur șapte zeci de primăveri și nu prea departe era și cucoana Aglăița.

Viața de student, așa de frumoasă, era o verigă lanțului de mulțumiri și pentru bătrâni și pentru Aurel.

— Doamne, Dumitrache ! ce ne-am fi făcut noi singuri dacă nu ne trimetea Dumnezeu copilul ista, bun.

— Ai dreptate, Aglăițo ! Nu ne lipsește nimic! Și-am aranjat și pentru mai departe, dacă nu un belșug, un trai bun.

Cucoana Aglăița își purta copilul, cu mai multă grijă, decât dac'ar fi fost chiar el ei. Și nu odată îi zicea lui cuconu Dumitrache: „Nu era de neam rău, părinții lui".

Intr'o zi de sărbătoare bătrâna la brațul copilului ei, se'ndrepta spre biserică, cum o făcea mai în toate Duminicile sau în sărbătorile împărătești.

O doamnă, bine îmbrăcată, intră după ei și nu-i slăbise din ochi, tot timpul cât au stat în biserică....

Cuconu Dumitrache, acasă, îi aștepta cu bucurie să le arate porumbeii cei rotați ce fac tumbe în înălțimi și cum îi ciuguiesc pâinea din mână.

— Știi ce Aglăițo ? zise cuconu Dumitrache, ce-ar fi de-am merge, azi, la lac. Aurel și-o lua undița, iar noi, ne-om uita cum prinde pește și ne-om bucura de ziua de azi, care nu-i ca cea de eri, sau ca cea de alaltăeri, Aglăițo, azi, sunt patruzeci de ani, dela căsătoria noastră.

— Și tu crezi, că-mi faci surpriză aducându-mi aminte de ea ? zise cucoana Aglăița Aurel, dă-i tatălu tău cadoul făcut de tine.

Un tablou în care cuconu Dumitrache de acum trei zeci și cinci-patruzeci de ani, chipeș, cu musteața neagră, groasă, cu ochii negri, răzămat de un scaun.

— Bre ! bre ! bre ! și, cine-i, mă rog, pictorul. Ia să vie lângă mine, zise cuconu Dumitrache, prinzând între mâni, capul lui Aurel și sărutându-l mult, cu plăcere. Să trăești și tu Aurel, băetul tatei. Și pentru că atenția ta, trebuie tot cu o atenție răsplătită, stăi să-ți aduc și eu un lucru, care dacă nu-i de preț mare, îi tovarășul meu de viață Ei lasă, cucoană Aglăiță, nu te mai supăra că, ce ioi da eu lui Aurel, de tine a fost îngrijit tot timpul, adăugă cuconu Dumitrache, trecând în odaia lui de muncă. Da știi ce ? hai și tu cu mine Aurel să-l vezi !

Un ciocănit, timid, în ușă, făcu pe cucoana Aglaița să se apropie de geam să vadă cine este.

Ușa se deschise și o doamnă, nu cu multă eleganță îmbrăcată, dar curat, intră cerând voe cucoanei Aglăiței să se așeze pe scaun, că e obosită.

Vorbele, întretăiate și respirația obosită surprinse pe cucoana Aglăița și instinctiv se așeză în dreptul odăiei de lucru a lui cuconu Dumitrache.

— Ce este doamna mea ? și pe cine căutați ?

— Sunt o nenorocită mamă și femee și vreau să aflu dela dumneavoastră, ceea-ce'mi chinuie sufletul de mai bin de douăzeci de ani.

Cucoana Aglăița mai îngrijată, se apropie de străină, întrebând'o cu ce-ar putea să-i fie de ajutor.

Doamna, se plecă și între șirurile de lacrimi, sărută mâna bătrânei, spunându-i:

— Copilul d-voastră, la care ține-ți atât de mult, samănă ca două picături de apă, cu fotografia aceasta, zise doamna dând'o cucoanei Aglăița. Și vreau să știu dacă nu e el, singurul meu copil, pe care, într'o grea împrejurare, l'am părăsit.

Și povesti bătrânei cum, după ce l'a născut, l'a dat pe seama străinilor, care o speculau, luându-i banii și neîngrijind de copil. Cum l'a luat și l'a îngrijit—pe ascuns—singură, până când, soțul ei aflând, a amenințat-o c'o lasă.

— Și-atunci, spuse ea, între șiroaele de lacrimi și suspine am renunțat la copilul meu, pentru el. Am plecat în străinătate, de unde, acum două săptămâni m'am întors. De-atunci am alergat pretutindenea cu speranța că voi afla pe copilul meu. Am întrebat toată lumea și pela Primărie nimeni n'a putut să-mi dea nici o lămurire. Până într'o zi când, am văzut eșind din casa d-voastră, un tânăr ce semăna—după cum a-ți văzut—cu chipul din fotografie, tatăl său. Am simțit că mi-se oprește inima, răzămându-mă de gardul casei d-voastră. A trecut pe lângă mine și nu m'a văzut luându-mă după el să aflu cine-i ?

Am întrebat pe vecini și mi-au spus că e fiul d-voastră dar că nu-și aduc aminte de când îl aveți.

Și totuși inima nu mă înșală. E fiul meu, Doamnă.

Cucoana Aglăița, tot timpul, n'a suflat un cuvânt, dar se putea ceti emoțiile prin care trecea, la fiecare cuvânt al străinei.

— Și, ce vă face să credeți că Aurel Morariu, e fiu d-voastră? spuse abia auzindu-se vorbele ei, cucoana Aglăița

— L'am părăsit, pus într'un coșuleț pe numele lui, l'am scris pe un bilețel. Il chema Aurel și are un semn pe umărul drept.

Cucoana Aglăița privi speriată spre ușa camerei lui cuconu Dumitrache. Se apropie de doamna străină, spunându-i așa de încet, c'abia se auzea :

— Și ce vreți acuma ?

N'apucă să continue și pași și glasuri vesele, dinspre odaia lui cuconu Dumitrache se apropiau de odaia unde cele două femei disperate, nu știau ce să facă.

— Plecați, Doamnă, și reveniți mai târziu, fură ultimele cuvinte suflate, mai mult decât vorbite, petrecând-o până la ușă...

— Da' cine-a fost, mamă, și de ce a plecat așa repede?, întrebă Aurel arătând cucoanei Aglăița, darul făcut de cuconu Dumitrache: un ciasornic cu deșteptător.

— Nimenea, Aurel mamă, răspunse bătrâna palidă și gata să cadă jos.

— Ce-i Aglăițo? cine o fost? întrebă cuconul Dumitrache.

Aurel, deschise ușa, se coborî și văzu o doamnă, care nu-și deslipia ochii dinspre casă. Se apropie de ea și-o întrebă:

— Ce-ați vorbit și ce-ați cerut, d-voastră, dela mama mea de este atât de turburată și speriată?

Doamna, prinse capul băiatului, se uită lung de tot la el, îl apropie de buzele ei vinete, îl sărută pe frunte și plecă mai mult în fugă, nemaiuitându-se înapoi.

Intors în casă. Aurel găsi bătrânii prinși în brațe, plângând, și nu putea înțelege supărarea lor, dar nici gestul străinei.

— Ce este, dragă mamă? spuse Aurel luând mâna bătrânei și sărutând'o; de ce sunteți triști și cine a fost doamna care v'a supărat?

— Rămâi cu noi, Aurel? nu pleci? întrebă cuconul Dumitrache, plângând ca un copil.

— Dar ce este? pentru Dumnezeu! de ce nu-mi spuneți adevărul?

Și bătrânii, complectându-se, povestiră copilului lor adoptiv, povestea vieței lui.

— A fost mama mea? zise Aurel lăsându-se pe aceeaș sofa, pe care șezuse doamna străină, câteva clipe mai nainte; și ce a vrut ?

Cuconu Dumitrache nu-i răspunse nimic. Picurile de lacrămi ce-i cădeau pe mâni, erau întreaga lui durere, erau sbuciumul sufletului lui sdrobit. Imbătrânise și suferise într'un ceas, cât nu suferise o viață.

Cucoana Aglăița, se apropie de Aurel, îi luă capul în mâni, îl sărută și-i zise:

— Dragul nostru copil, casa și viața noastră sunt ale tale... nu poate nimenea să te oprească să-ți găsești și să iți iubești pe mama ta, tu, carne din trupul ei... Noi suntem bătrâni și... dar numai putu continua. Un plâns de adâncă durere și de sfârșeală o cuprinse pe biata cucoana Aglăița și căzu la picioarele băetului.

Ușa se deschise și doamna Giurgea, mama lui Aurel, palidă, abia ținându-se pe picioare, se apropie de cucoana Aglăița și, împreună cu fiul ei, o ridică, o așeză pe sofa, îi luă mânile ei slabe, le sărută cu evlavie.

— Nu vreau să las durere în urma mea. Ați fost părinții copilului meu. Sunt singură. Vreți să fiți și-ai mei? Imi îngăduiți, cu Aurel, să ne petrecem zilele sub acoperișul d-voastră?

Bătrânii, cu zâmbetul fericirii printre lacrimile de mulțumire, ca razele strălucitoare în volbura norilor, au sărutat, părintește frunțile mamei și copilului.

— Apoi, nu ți-am spus eu, Aglăiță dragă, că este un Dumnezeu bun, pentru toată lumea și pentru noi? zise cuconu Dumitrache, sărutându-și, la rândul său, nevasta, cu toată mulțumirea sufletului liniștit. Doamnă! copilul nostru — să ne ierți că-i zic tot așa, că'i mai mult al dumneavoastră — adăugă bătrânul, va fi cu atât mai fericit cu cât veți fi lângă el. Nouă, bătrâni și gârboviți, de ani, ni-ți face ultimele zile ce ne-o hărăzit, ziditorul, bunul. Și om fi mulțumiți, că și matale, ca și lui Aurel, nu ți-o fi greu în mijlocul nostru.

VIRGIL DARZEU

—o✻o—

Din Mitropolitul Dosoftei

Psalmul lui Davidu, 50

O, Doamne, hie-ți milă dă mă iartă,
Mi-i viața ca un plânsetu dă deșeartă.
Mi-i suhletul un cuib plin dă păcate
Și-ți cer să-l curățesci dă răutate,
Și-ți cer mai cu de'adinsu Doamne-l spală
Să hiu ca pruncu fără dă greșală....
Veni șirag dă gânduri ca o trâmbă
Și să mă ducă vru pă calia strâmbă
Și-am ascultat atunci tremurând vargă....
Dar calia cea dreaptă-i cea mai largă,
Și lacrime d'amărăciune-mi stoarse
Și ca pe hiul pocăit mă 'ntoarse...
In fața ta smerit cad Doamne iară,
Cu suhlet frântu, cu chipu ca dă ceară
Mă clatin cum să clatină păreții...
Aș vrea ca să hiu alb cum sântu omeții
Aș vrea ca iar mișialele dă oase
Să-mi întăresci cu gânduri cuvioase.
Nu mă urni acum dân svânta-ți față
Căci păcătosul fără dă povață
E-asemeni unei păsări fără țântă
Ce n'are pui, nici sboară și nici cântă..
Fusesem învălitu par'că 'ntr'o ceață :
In mine noapte fu, nu dimineață,
Și simt căința azi ca chinu bubii.
Trimite Doamne-așa cum vin hulubii
Spre mine duhu-ți svânt să-și verse stropul
Și să mă ocrotească cu izopul.
Vreau fumul jărtvii 'n mine azi să ardă
Și-așa cum un copaciu îl tai cu-o bardă,
Vreau să taiu pomul relelor dân mine
Care prinsese adânce rădăcine.
Când inima-i ca o săgeată frântă
La tine, Doamne, nu va hi dă smântă.
Vreau bucuria 'ntr'ânsa să tresalte.
Vreau să ridic în ea ziduri înalte,
Să-mi fac cetate ca Ierusalimul
In care nu să mai pogoară slimul
Și'n care duhul cel rău poate-a hire
Ca un tâlhar dus către răstignire.
O, inima mea plină va hi, Doamne,
Ca pomii plini dă fructe'n orice toamne
Și jărtva ce ți-oiu face-o atncea, poate,
Va hi cea mai frumoasă dântre toate...

IOAN CIORĂNESCU

Versurile unei lucrătoare

Zgomotul Uzinelor

Lui Panait Istrati

De foame

Roz-roz, ca cerul când adoarme 'ncet,
Așa ți-i gândul prietenă plăpândă,
Roz-roz, ca visurile de poet
Ți-i lacrima, când plângi că ești flămândă

Și cine știe 'n câte nopți adânci,
Te-a aruncat amantul, beat, pe brânci,
(Când n'ai avut nici pâine, n'ai avut rachiu)
Să-ți sugă-apoi încet, din ochi, argintul viu

Femee, cu sâni scofâlciți și supți
De gura celuia care-ți răpește banii,
Curaj! și du-te cu pantofii rupți
In stradă, că te-or cumpăra măcar țiganii.

Prin întuneric

Plouă în drumul fabricei și-i noaptea tare grea
Plouă nenorocu'n calea omului pribeag,
Așa mi-am dus norocu'n toată lumea mea,
Făr' să râvnesc vre-odată s'ajung pe vre-un meleag.

Tu lucrător, boem, sau vagabond mai bine,
Invârtitor de roate zoite de unsoare,
De ce nu-mi eși în cale să mă târăsc de tine
Pân'o țâșni sălbatec, luminile din soare.

Plouă 'n drumul fabricei iar noaptea-i de tăciune
Și-așa fără făclie m'afund în lumea mea.
Oh, lucrător, boem, o vorbă ți-aș mai spune :
De cât filozofie, rachiu, rachiu,... și bea.

SIMONA BASARAB

Din povestirile lui Adrian Zografi

SOTIR

de **PANAIT ISTRATI**

El [illegible] firul ca şi cum ar fi vorbit sie-şi:

— „Dar acela care poate să iubească cu o astfel de pasiune un om iubeşte cu aceiaşi putere tot ce e frumos; —şi există obiecte mai puţin capriţioase decât amiciţia cari se oferă iubirei sale. Acela care e înzestrat cu un dar, se avântă pe aripele lui, şi dacă durerea sa e atât de mare încât hărţuelile vieţei zilnice nu-l mai ating cu influenţa lor nefastă, atunci această durere produce opere în cari orice om de simţire se regăseşte. Asta e arta desăvârşită.

„Artă! Iată încă un prieten mare care trădează cu uşurinţă... Un alt Dumnezeu, care te părăseşte tocmai când crezi că i-ai căpătat toată prietenia. Ca un vampir, el te subjugă, sugându-te; îţi cere tot sângele; te vrea în întregime. Şi după ce te-ai dat, e deajuns să întorci o clipă, ochii la oparte... el nu mai e!.. A fost o simplă vizită. Dar după vizita asta, tu rămâi... însărcinat. Ce greşeală ai făcut? Ai fost prea legat vieţei? Ori te-ai desprins prea tare de ea? Nimeni nu ştie.

„Acela, însă, care, ca mine, n'a fost dăruit cu putere creatoare, deci n'a simţit svâcnirea gândirei ce răsare din nimic şi tremură ca o văpae de sticlă topită, şi umple viaţa, — acela se mulţumeşte cu ceeace e în afară de artă. Şi ceiace e în afară de artă e imens, căci toată viaţa rămâne în afară de artă, nici un artist nu va putea nici odată s'o înlocuiască. Arta este o valoare fictivă care are curs numai dacă se sprijină pe valorile reale ale vieţei, şi aceste valori nu permit nic un falş. Sinceritate absolută, ori: jos labele bancher!

„Iată de ce e la îndămâna oricărui muritor să simtă arta, fără s'o facă, ba chiar fără să bănuiască existenţa ei: viaţa e totul, arta nu e decât o presupunere. Totuşi, şi aci e o greutate. Noi venim pe lume copleşiţi sub greutatea unui lest, şi lestul acesta e neputinţa de-a fi sincer cu tine însu-ţi. Pe nimeni nu înşelăm mai mult decât pe noi înşi-ne. Leacul, există: ca să devenim sinceri cu noi înşine, cu semenii noştri, cu viaţa, trebue să ne scufundăm în căldarea unde clocotesc durerile ,— dureri cari provin din contrarietatea simţirilor nestatornice, — să ne ardem până la os şi să revenim la lumină. Dar iată că revenind, se întâmplă că isvoarele iubirei rămân în căldare, şi atunci individul devine o mortăciune de nesuferit chiar şi pentru fiinţa cea mai banală, iar viaţa lui e mai nulă de cât a moluscei celei mai reduse. Dacă, însă, inima lui a rezistat la această grozavă căleală şi isvoarele iubirei sale nu s'au secat, atunci omul se avântă cu sinceritate în admirarea frumuseţilor terestre cari sunt multiple şi veşnice în indiferenţa lor, iar capacitatea sa de simţire poate îmbrăţişa atunci universul.

„Când lanţurile frământărilor noastre zadarnice cad sdrobite, viaţa se libereează de plumbul simţirilor mincinoase şi capătă ritmul unui astru.

„Dar... E amarnic. Uneori e chiar amarnic de tot. Noi nu suntem creaţi ca să ne bucurăm de-o astfel de libertate, căci noi suntem mai complecşi de cât astrele: noi suferim, pe când ele nu suferă. — Fiinţa umană e sociabilă, şi sociabilitatea nu-i nimic altceva decât nevoia de-a face prostii, de-a te da de-a berbeleacul, de-a 'ţi frânge gâtul, dar nu singur, ci de mână cu un alt zevzec ca tine. Aşa. Există un nerv în noi care ţine morţiş să sbârnâe la unison cu alţi nervi care sbârnâe: asta se cheamă să fii sociabil. Şi dacă îi retragi omului societatea, apăi e rău...

„Mi-am retras'o, mie, eu însumi, scârbit de societatea proştilor şi voind să văd dacă pot să trăiesc fără ei. Imi place pământul, călătoria, şi dulcele *farniente*. Am învăţat limbi, câteva, şi am văzut o bună parte a globului. Am fost cultivator în *pampa* din America de Sud, şi am crescut mii de raţe în Mexic. Ştiu să cânt binişor din flaut.

„Timp de douăzeci de ani, cari au trecut ca o zi, nu m'am întreţinut decât cu plantele, cu animalele, cu splendorile firei sălbatice şi cu flagelele ei, cu puşca, cu flautul, şi mai ales cu neaşemuita mea *inimă acră!..* Am avut aface şi cu oameni, atunci când trebuia să mă apăr de ei. Am gustat toată desfătarea pe care o produce munca înverşunată, dar pe care o iubeşti, şi am dat frâu liber hoinărelei la care aveam dreptul. Munceam uneori până ce cădeam în nas peste sapă, şi când trebuia să-mi torn apă pe cap ca să mă desmeticesc. Apoi, când recolta era schimbată pe câţiva pumni de aur sclipitor şi când vremea odihnei sosea, mă refugiam departe de orice privire omenească, oricât ar fi fost de sinceră, mă aruncam pe fân cosit, şi acolo, timp de ceasuri întregi, uneori din zori şi până la asfinţit, mă abandonam forţelor misterioase cari mi-au dat viaţă. Cele mai adesea, nu mai atârnam de existenţa conştientă decât doar prin acele scăpărări cari străluceau când de-o amintire, când de alta, şi cari erau slobozite de creerul meu somnolent şi vagabond. Iar când lătratul nocturn al câinilor de la fermă şi focul de puşcă, convenţional, al lui *„Intraţi!"*, mă aduceau la realitate, n'aş fi putut să afirm dacă trăisem un ceas, o zi, ori un secol. — O, Timpule! ţie nu ţi-e dor uneori de trecut?

„Dar alcătuirile omeneşti au toate un sfârşit. Perdui, într'o singură lună, două fiinţe cari mă secondau cu devotament şi-mi erau scumpe: o femee, devenită femeea mea, şi pe fratele ei, răpiţi amândoi de neiertătoarea boală a frigurilor cari bântue acele ţinuturi. Deacuma 'ncolo, trebuia să trăiesc singur şi cu frica 'n sân, căci nu poţi să te chemi în societate când ai în jurul tău oameni cari se uită în lături când le vorbeşti. Şi iată de ce, într'o bună dimineaţă, mă pomenesc sătul până 'n gât, şi de cultura cartofilor mei, şi de privirile piezişe ale celor cari mă ajutau. O *inimă acră,* plină de duioase tânguiri, mă făcea să mă urc pe acoperiş şi să privesc zarea cu ochii ibovnicului ce aşteaptă ibovnica. Degeaba strigam inimei: — „Mai ai răbdare un an-doi, apoi vom avea bătrâneţele asigurate"! Zadarnic! Inima care nu îmbătrâneşte duce pe om de râpă. Haidem, deci, şi de râpă!

„Vând totul la repezeală. Cu mica avere rotunjită în unsperezece ani de trudă, iau calea oceanului ca un gentleman cu mantaua pe braţ, costum de turist cu jambiere şi bocanci, caschetă trasă pe ochi, geantă de piele de crocodil, baston cu monogram, inel cu briliant şi *morgă* de miliardar. *Morga* mea de miliardar, însă, nu împiedecă pe un ştrengar, la Buenos-Ayres, să mă păcălească cu o sticlă de parfum plătită — „chilipir", — 100 de franci, şi care era plină cu... apă chioară. Nici pe un alt afurisit care-mi ţinea calea la Rio-de-Janeiro cu un luxos album, „plin", zicea el, cu „admirabile gravuri obscene". Şi într'adevăr, tot ferindu-se de pasagerii de pe puntea vasului, el îmi arătă, una, două, trei gravuri, admirabile.

— „Toate sunt aşa, *senor*, una mai frumoasă decât alta. Dar nu umbla la album acuma: dacă sunt prins, intru în puşcărie. Ai să *guşti* pe urmă"!

„Plătesc; şi după plecarea vasului mă duc în cabină să... „gust". Prima pagină: frumoasă; a doua: şi mai frumoasă; a treia: straşnică. A patra, albă! a cincea, a şeasea, albe! Trag cu degetul, frrr! Tot albumul era „plin" de... hârtie albă!

„Nu-i nimic. E permis omului deştept să fie şi prost uneori. Căci altfel cum ar şti când e deştept? Şi luând din nou aerul de miliardar, mă duc şi strâng mâna comandantului pe *passerelle,* întrebându-l câte „noduri" face vasul, ce „tonaj" şi alte braşoave pe cari le ştiu toţi copiii la Sulina. In *sala de mâncare,* glumesc în limba spaniolă; iar în *salon,* sau pe *promenadă,* zeflemisesc în franţuzeşte pe secăturile cari nasc în purpură şi nu ştiu să întrebe de o stradă, în altă ţară, fără să alerge după dragoman. — Apoi....

„Apoi debarc şi mă plictisesc, fie la Madrid, la Paris, ori la Londra. Timp de şease luni, vântur lumea cea mai banală din câte există: leneşii de profesie, proşti din vocaţie, martiri ai „bunei" educaţii, — lume care poartă, drept obraz, o băşică de porc sulemenită; care desinfectează cu sublimat un paahr fiindcă a căzut o muscă in el; se trezeşte din somn la prânz şi ia picături de poftă de mâncare; se culcă dimineaţa, după ce-a luat noaptea o curăţenie care-o face să iasă afară pe gură; vorbeşte ca gramofonul, strănută ca pisicile, şi-şi petrece un sfert din viaţă tăindu-şi bătăturile şi lustruindu-şi unghiile. Asta e lumea „bună"

„După ce am văzut în ce-i sta „bunătatea", m'am gândit să nu mor înainte de a vedea şi eu ce-i aia să „joci" la Monte-Carlo, unde „senzaţiile" sunt unice. M'am dus, m'am înfierbântat în faţa porcoaelor de aur trase cu grebla pe zeci de mese verzi, am jucat şi am pierdut, din vanitate, trei sferturi din ce agonisisem cu economie în unsprezece ani.

„In sfârşit, iată-mă uşurat!

„Somptuosul Cazino de la Monte Carlo, posedă nişte salonaşe retrase, discrete, unde jucătorul „curăţat" poate să-şi tragă în voe un glonţ în cap. Nici nu m'am gândit la un astfel de sport. Dacă unii oameni îşi pierd capul, după ce-au pierdut averea, eu mi-am regăsit capul de îndată ce m'am pomenit „lefter".

„Când te afli la Monaco, Genova e la un pas. La Genova, Dumnezeul tuturor naufragiaţilor de teapa mea îmi scoate înainte pe un comandant englez pe care-l slujisem, odată, cu cinste şi cu pricepere. El mă angajă în mai puţin timp decât îi trebui ca să-şi umple luleaua. — Trei luni mai târziu treceam Gibraltarul venind din Indiile engleze, iar după doi ani, debarcam la Plymouth, având o bună sumuşoară câştigată în traficul de haşiş.

„O şterg în Mexic, unde cumpăr o mică fermă într'unul dintre ţinuturile cele mai periculoase, dar cari umplu pământul de mii de raţe fără să-ţi dai altă osteneală decât să le păzeşti. Ele nu cer decât apă, pe care o au din berechet, iar ca pază, trei puşti bune. O aveam eu pe a mea, care făcea cât şase, numai atât că trebuia s'o ţiu mereu întinsă împotriva celorlalte două cari erau în serviciul meu. Asta nu e o afacere uşoară în ţara în care omul nu vrea să-şi dea nici osteneala de-a păzi nişte dihănii, dar unde un copil îţi trimete un glonţ ca şi cum te-ar plesni cu o pătlăgică. Nu voiam să crez. Am făcut trista experienţă.

„După trei ani de somn iepuresc, cu puşca în braţe îmi simţeam chimirul greu de aur' dar într'o sară, ieşind să fac „ronda", un plumb cumpărat cu banii mei îmi străbate pieptul drept! — A doua zi, trezindu-mă din leşin raţele erau toate la locul lor —chimirul meu, însă nu mai era, iar eu, greu rănit, şi singur... Cele două puşti amice mă apăraseră cum apără funia pe spânzurat.

„Nu disperez: un accident destul de banal prin partea locului! De altfel, nici nu mai aveam poftă să întreprind altceva. Se întinsese funia răbdării prea tare. Mă vindec Şi de data asta în loc de oameni mă înconjor de opt câini, mari ca nişte viţei şi răi de-şi mâncau cozile, — sinceră societate de amici căreia n'am putut să-i găsesc pereche până azi.

— *„De ce"*, m'ar întreba cineva, *„căutai tot societatea oamenilor răi"*?

„Dar care e societatea oamenilor *buni?* Cu toate c'am fost în viaţă un om dibaciu şi în stare să-mi dau capul de perete când nu înţelegeam ceva, niciodată munca cinstită nu mi-a adus altceva de cât cu ce să trăesc de azi pe mâine. Deci, să arzi întreagă această sărbătoare a existenţei care se chiamă *ziua,* ziua care trece, s'o arzi din zori şi până 'n noapte, numai şi numai ca să ţii hoitul pe picioare! Anăi, asta e menirea vieţei? Nu are omul şi cap? şi suflet? şi inimă? tot ce închide cuvântul *simţire* şi care, cel puţin la unii oameni, ocupă primul plan al existenţei? Unde e societatea care să spună omului: —*„Trăeşte cum înţelegi, cu condiţia să nu faci rău altuia"!*

Şi atunci mi-am zis: am să mă omor timp de ciţiva ani iar restul zilelor, am să le împart aşa cum a decis creatorul, adică, puţină vreme sacrificată întreţinerei hoitului; multă vreme, tot restul vremei pentru cuget şi simţire, căci aşa e şi drept; n'ai foame de cât de trei ori pe zi, dar nu încetezi o clipă de-a gândi, a visa, a admira. Şi cum în întâia încercare îmi făcusem de cap şi m'am înecat la mal ca ţiganul, voiam acum din două una: să răuşesc ori să pier.

„Alţi trei ani trecură, — trei ani în cari am simţit în mine pe omul de-acum o mie de secole, când duceam degetul la trăgaciu de câte ori zăream o făptură umană sau auzeam un lătrat mai aprig, când mă îmbătam de pustietate, ţipam de dorul unei femei cât de slute, strângeam labele câinilor şi le sărutam boturile; inimă vie strânsă în cleştele menghinei!...

„Ca să nu atrag iarăşi asupra mea vreun plumb doritor de aur gata, n'am mai vândut de cât prea puţin. In schimb, aveam în faţă-mi, tocmai bune a fi cărate de negustor, vreo zece mii de dihănii a trei zeci de bani bucata vândute pe loc; suma nu era de dispreţuit. De astă dată mă credeam om prevăzător. Da de unde! Şi aprigul neprevăzut sosi într'o după amiază pe la ora două sub forma acelui cataclism care se chiamă *ciclon.*

„Deslănţuit cu iuţeala fulgerului, avui deabia timpul să fug acasă şi să închid în grajd cei trei câini cari erau cu mine. Ceilalţi hoinăreau după ouă de raţă. Refugiat în etajul superior al fermei, asistai neputincios la dezastru. El fu formidabil!.. Un ceas după deslănţuire, ferma nu mai avea nici acoperiş, nici ferestre, nici porţi, iar interiorul era spălat de şivoi ca un canal. Iuţeala vântului mă inneca, mă zăpăcea; apele se ridicau cu atâta furie încât mă aşteptam să fiu prăvălit cu fermă cu tot. Seara se coborî cu un răsuflet de fire obosită,, iar noaptea o petrecui ascultându-i gemătul. Dimineaţa, în liniştea de cimitir care urmă ciclonului, printre copaci desrădăcinaţi şi sfărâmături din alte ferme aduse de potop, mai îmrămăsese, din zece mii de rate, vre-o două sute, cari pluteau capii, cu picioarele rupte, deasupra apei în două ci nămol. Din cei opt câini n'am mai zărit nici măcar o coadă, o ureche, un picior! Pierderea asta îmi fu mai dureroasă de cât orice: unul dintre ei mi-era mai preţios de cât averea! Totul am uitat din pierderile mele repetate; n'am să uit cât oi trăi pierderea acestui amic, — căci, cu siguranţă, în misterul concepţiunilor, grave abateri, stupide greşeli trebue să aibă loc : indivizi destinaţi animalităţei, capătă figură umană, — iar animale înzestrate cu facultăţi pe cari le întâlneşti cu greutate printre oameni, vin pe lume în piele de dobitoc.

„Am plecat.

„Am plecat cu puşca pe umăr, cu ce aveam pe mine şi cu un băţ, după ce am aruncat o ultimă privire pe ruinele celor şase ani de viaţă sălbatică. Şi acum, fiindcă suntem aci, şi ne înţelegem, şi ne mai putem iubi, hai să bem acest nectar al *inimei acre,* şi să strigăm împreună:

„Lăudat fie cel ce a creat viaţa şi a complicat'o în aşa fel că nu ne mai putem regăsi.

„Vina, nu e a lui, căci el nu ne-a dat creerul ca să explicăm inexplicabilul, ci l'a pus ca un opaiţ care să ne slujească tocmai cât trebue pentru a nu ne lovi cu nasul de copaci, ori a nu cădea în gropi"..

* * *

Sotir bău şi luă o mină veselă, ca să nu pară prea „sentimental". Adrian, sorbindu-l din ochi cu sete, voi să ştie cum îşi petrece amicul său viaţa:

— „Şi tu poţi acuma să trăieşti fără amiciţie"?

— „De sigur, când ea 'mi întoarce dosul, De altfel ce-aş putea să fac? S'o rog în genunchi? Obţii ceva de la Dumnezeu rugându-l în genunchi"?

— „Dar doare"...

— „Doare, bine înţeles... Totul e durere unde e iubire şi în asta stă măreţia".

— „In durere"?

— „Da, în durere".

— „Tu eşti un virtos, atunci".

— „Nu's de loc un virtos: virtutea, la pasionaţi, e refugiul disperărei, şi eu nu disperez de nimic".

— „Ori, un stoic, dacă vrei".

— „Stoic, şi mai puţin. — *Eu sunt un om voios,* iată ce sunt, voioşia omului care a ajuns să atingă maximul de libertate.

„Amiciţia, o ador. Am avut'o. Am pierdut-o. Şi aşteptând'o ca să-mi revie, mă gândesc la ea din toată puterea pasiunei mele. In ceasuri de răgaz, când, singur, în camera mea, ori pe-un drum singuratec, amintirea prieteniei dispărute îmi răsare în cadrul ei melancolic, uit grijile uit prezentul, întind braţele înainte şi mă predau chipului atât de iubit. Atunci retrăiesc clipe trăite, şi cari în cruzimea existenţei n'au putut să aibă continuitate. Pentru inimile lipsite de pismă, bucuria acelor clipe e desăvârşită, căci amintirea lor revine desbărată de orice urâţenie.

„Uită-te ce se petrece în ora asta cu noi; tu poţi să nu fii acela pe care îl visează sufletul meu, — asta nu mă 'mpiedică să trăiesc un ceas de mare mulţumire, de adevărat balsam al inimei. De altfel, o ştiu, — şi toţi idealiştii observatori ai vieţei ajung s'o ştie cu vremea— că sublimul nu există decât prin dorinţă. Şi deci, dacă amiciţia e frumoasă când poate te înşeală, de ce n'ar fi tot atât de frumoasă când eşti sigur că nu te 'nşeală, cu alte cuvinte: când dorul tău o cheamă. Soarele e mai iubit când se ascunde în nori vreme 'ndelungată, probă că toată lumea cată spre cer când întârzie să apară.

„Nu vreau să spun că lipsa prieteniei e îndurată, de către afectuoşi, fără ţipete şi fără lacrimi, dar tocmai durerea e aceia care dă strălucire sentimentelor frumoase Călătoriile, mie care sunt un călător înăscut, îmi par mult mai fascinatoare când sunt închis într'un şantier Iar când, după câteva luni de sclăvie modernă, îmi smulg piciorul din angrenaj şi sbor spre câmpia înflorită, ori spre muntele cu chica verde, toate forţele vieţei vin să-mi şoptească, — cu murmure de îngeri cereşti, — că omul înzestrat cu simţire, omul din naştere bogat, n'are dreptul să se plângă de viaţă, că ceeace nu poţi să trăeşti direct, şi în libertate, o trăeşti indirect, prin amintire, chiar şi într'o gheenă a muncei, unde sărmanii cu duhul nu doresc ora de libertate decât ca să dea fuga la cârciumă, la cărţi, la dans, la sport, isvoare de bucurie ale gliei.

„Să te curbezi sub greutatea unei dorinţi a cărei îndeplinire ţi-se refuză : să gemi sub apăsarea unei cotropitoare nostalgii; să-ţi simţi toată fiinţa năvălită şi cu atâta avânt transportată pe aripele unei amintiri în cât să priveşti cum unealta îţi scapă din mână, — iată ce-mi place să numesc o *inimă acră* de prieten! *Inima acră,* este cea mai bună prietenă a unui prieten, cel mai bun tovarăş al celora cari cer prea mult vieţii: ea singură ne rămâne credincioasă şi ne satisface în întregime...

„Mi-se pare, Adrian, că tu eşti unul dintre aceşti nesatisfăcuţi cu *inima acră,* şi că deci, rămânând singur, drumul tău va fi amarnic"...

— „Dar eu n'am să fac nici odată rău unui prieten, ca să-l pierd" — făcu Adrian cam cu spaimă.

— „Dă-mi voe să-ţi spun, mai întâi, că nu există amic aşa de sfânt! Poţi face rău unui prieten fără să vrei, sau fără s'o recunoşti, fără chiar să-ţi dai seama. Dar nu e de loc nevoe să faci rău unui prieten, ca să-l pierzi. Pierdem un om, cum pierdem o femee, aşa, tot iubind. Şi te vezi, deodată, singur, fără să ştii cum, nici de ce. La început, nu bagi de seamă, şi-ţi continui drumul tot vorbind ca şi cum ai fi mereu însoţit. Apoi, realitatea străbate, gonind amăgirea, dar nu vrei să crezi, nici să accepţi. Mai pe urmă crezi şi accepţi.

„Atunci începe cea mai urâtă şi cea mai frumoasă dintre vieţi, în acelaş timp. Cea mai urâtă, fiindcă îţi închipui încă multă vreme că marile amiciţii se fac la toate răspântiile, şi orice om care râde şi care plânge ascunde un amic. Vezi mâini ce se strâng frăţeşte la atâtea colţuri de străzi, feţe ce-şi surâd, oameni cari se sărută prin gări şi la cafenea, şi-ţi zici:

— *Ăştia sunt prieteni! Dar eu? Nu sunt şi eu un prieten"?!*

„Şi iată-te intrat pe mâna întâiului venit care ţi-a spus o vorbă mai dulceagă, te-a privit cam aşa, şi ţi-a strâns mâna nu ştiu cum. Tu-l cauţi. Ba chiar el te caută, şi atunci îţi pare şi mai bine, 'i-te deschizi, opăreşti niţel pe prietenii pierduţi numai ca să-i faci plăcere, te umfli, îl iei cu asalt, — şi deodată îl vezi că dă 'ndărăt speriat şi se uită la tine ca la un nebun: sărmanul om venise în Duminica aia doar ca să faceţi împreună o partidă de biliard, să-ţi vorbească de ceva afaceri, ori de-o femeiuşcă, — şi tu te-apuci să-i vorbeşti de inima ta, care nu-l priveşte, ba chiar şi de-a lui, care nu te priveşte de loc!...

„Astfel de-o sută de ori ai să iei o sticlă strălucitoare drept un diamant, şi ai să cunoşti, cu chipul acesta, ridicolul măreţiei amicale. Dar după atâtea convulsiuni şi sacrilegii, iată că vine liniştea, balsamul unei inimi potolite. Doliurile cele mai grele de îndurat nu sunt acelea pentru cari afişăm o cârpă neagră, iar durerile cele mai crunte nu sunt acelea pe care le simţim dintr'o dată. In linişte, tu vei mai suferi încă, dar atunci vei şti că suferinţa aceia e binefăcătoare şi trebue s'o taci, căci oamenii nu sunt sensibili de cât mizeriilor cari le sunt comune. Plângându-te unui brav comersant de pierderea unui amic, tu rişti să-l auzi spunându-ţi că nici el nu mai crede în *prietenie* de când a împrumutat o sută de franci unui *prieten* şi nu i-a mai „văzut în ochi". Şi pământul e plin de comersanţi. Ori, tu ştii că afecţiunea a cărei pierdere o deplângi n'are nimic de-aface cu banii, dacă nu de a îi oferi cu promptitudine. Iată în ce chip vei cunoaşte adâncimea prăpăstiei unde zace *înţelegerea umană,* şi de unde te vei ridica pe culmile suferinţei neînţelese.

„Dar n'ai să rămâi pe acele piscuri de ameţitoare singurătate! Cu cât vitalitatea unui om e mai puternică, cu atât voinţa renunţărei e mai slabă. Şi întocmai ca jucătorul care devine cu atât mai furios în patima sa cu cât s'a abţinut mai multă vreme de la joc, tot aşa şi tu, ai să te cobori ca un curcănaş, de pe înălţimile unde te-ai cocoţat, şi ai să-ţi încerci iar norocul. Ca şi jucătorul, ai să obţii mici revanşe cari au să te facă să-ţi uiţi calmul şi măsura, ai să te aprinzi, ai să pui totul pe o carte şi ai să pierzi cu brio! Căci în totul pe lumea asta există o mediocritate, şi peste tot ea e îngăduită, necesară vieţei, ca bijuteria falşă : e nevoia ce-o simte omul de-a voi să facă cu orice preţ nu ceeace-i în stare, dar tocmai ceeace nu-i în stare. Dar dacă mediocritatea se complace peste tot fără mare risc, în amiciţie ea îşi frânge gâtul. Aşa că tocmai când ai crezut că ai pierdut orice speranţă, că te-ai ruinat, ca jucătorul, tocmai atunci ai să vezi că vine o inimă nouă, tânără de tot, dar bătrână de experienţă şi-ţi spune că ai câştigat bătălia: e greu să găseşti un mare prieten? apăi dacă ar fi fost uşor l'ai fi descoperit de mult, în prima cârciumă! Şi de ce te plângi? Că nu-l ai numai de cât? Dar ce, ori crezi că prietenia mare se rotunjeşte la strung?

„Resemnează-te şi aşteaptă. Dacă printr'o fericită întâmplare a încrucişărilor de drumuri, ai avut norocul să cunoşti acea amiciţie care vizitează inima cu repezeala inspiraţiei, se duce şi rămâne surdă la chemările tale, ei bine, aşteapt'o: acolo unde se află, şi ea suferă şi te doreşte, căci un amant al prieteniei, după ce a primit sărutarea altui amant al prieteniei, nu-l poate uita cu uşurinţa cu care se uită amanţii înfierbântaţi o clipă de setea de-a la naştere la proşti. Trăeşte, deci, cu voluptate, din amintirea ei, căci e un nebun acela care blestemă lumina fiindcă a pierdut vederea: toţi orbii trăiesc din amintirea luminei pierdute, iar cei cari n'au cunoscut'o nici odată, n'o blestemă nici ei, ci o visează.

„Dar se poate întâmpla să cutreeri lumea şi să nu întâlneşti o prietenie egală aceleia care zvâcneşte în pieptul tău. Asta nu înseamnă nimic altceva de cât că drumurile a două vieţi cari trebuiau să se încrucişeze au mers paralel dela naştere până la groapă şi numai un prost poate să creadă că un al doilea om ca el nu mai este pe pământ.

„Prietenia e iubirea care înobilează viaţa şi-i dă un sens. Ea se contopeşte cu generozitatea, şi e singurul sentiment dezinteresat. Pierdută, omul trăeşte din dâra ei luminoasă. In veci negăsită, urmele ei se văd pe toate cărările vieţei. Ori unde vei pune piciorul, omule iubitor, te vei regăsi cu prietenia, căci altfel ce-am deveni când am ajunge undeva şi am şti că nimic nu ne aşteaptă? Ce-ar fi când am pleca şi am fi siguri că nimeni nu se va mai gândi la noi?

„Prietenia e în noi. Totul vine din noi, nimic nu vine de afară. Şi acela care nu găseşte iubirea în el, nu găseşte afară nimic. Fără dragostea care ne fecundează inima, toate frumuseţile terestre sunt reci şi înspăimântătoare. Sinuciderile melancolicilor sunt mai numeroase în luna Mai decât în Octombrie, fiindcă surâsul de azur al firei reînviate nu se mai acordă cu cerul de plumb al inimei lor vlăguite, stinse.

„Răsărituri şi apusuri ce vărsaţi văpăi de aur peste nesimţirea lumei; şi voi cerurilor străvezii ce vă contopiţi cu marea; şi voi nopţi de-argint, mărturii nepieritoare; şi voi preumblări nesfârşite pe poteci unde te îmbată balsamul de răşină, ori pe ape frământate de fioruri, — ce-aţi deveni voi, toate aceste măreţii fără *iubirea* care e în om? Dezolări neptuniene!

„Farmecul e în noi, întreţinut de iubire. In afară e marea *Indiferenţă!*"...

PANAIT ISTRATI

(Sfârşit)

LITERATURA STRAINA

ANATOLE FRANCE

Procuratorul Iudeei

L. Aelius Lamia, născut în Italia, din părinţi iluştri, nu părăsise încă toga pretextă, când plecă să studieze filozofia la şcolile din Atena. Locui apoi la Roma şi duse — împreună cu nişte tineri desfrânaţi — o viaţă plină de voluptăţi, în casa lui din Esquilia. Fiind acuzat că ar avea relaţiuni nepermise cu Lepida, femeia lui Sulpicius Quirinus, unul din cei mai de seamă magistraţi, — şi dovedindu-se a fi vinovat, fu exilat de către Tiberius Cesar. Pe atunci, mergea pe douăzeci şi patru de ani. In timpul celor optsprezece ani, cât ţinu exilul său, el străbătu Siria, Palestina, Capadocia, Armenia, şi şezu mult prin Antiohia, Cezareea şi Ierusalim. Totuşi, după moartea lui Tiberiu, când ajunse Caius împărat, i se îngădui lui Lamia să reintre în oraş. Recăpătă chiar o parte din bunurile sale. Nenorocirile îl făcuseră înţelept...

Se feri de orice relaţiuni cu femeie uşoare — nu umblă de loc după funcţiuni publice, se ţinu departe de onoruri şi trăi ascuns în casa lui din Esquilia. Punând pe hârtie ceeace văzuse mai de seamă în călătoriile lui depărtate, îşi făcea din suferinţele îndurate — zicea el — o înveselire a ceasurilor de acum. Cu un pic de surpriză şi cu oarecare părere de rău, îşi văzu bătrâneţea apropiindu-se, în mijlocul acestei munci paşnice şi în meditarea necontenită a cărţilor lui Epicur. In al şaizeci şi doilea an, chinuit de o tuse destul de neplăcută, se duse să se scalde la Baiae. Ţărmul acesta, odinioară drag pescăruşilor, era vizitat pe atunci de romanii bogaţi şi dornici de plăceri. Lamia trăia, de o săptămână, singur şi fără nici un prieten, în mulţimea lor strălucitoare, când simţindu-se bine, într'o zi, după masă, îi veni gândul să urce dealurile cari, acoperite de viţă de vie ca de nişte bacante privesc valurile...

Ajungând la creştetul dealului, se aşeză pe marginea unei cărămizi, la umbra unui terebint, — şi-şi lăsă privirea să rătăcească pe priveliştea frumoasă. In stânga lui se întindeau plumburii şi goale, câmpiile Phlegreene până la ruinele din Cumae. In dreapta-i, vârful Misenei îşi infigea ciocul ascuţit în marea Tireniană. La poalele dealului, sub dânsul, spre soare-apune, bogata Baiae, urmând curba graţioasă a ţărmului, desfăşura grădinile sale, vilele pline de statui, porticele, terasele de marmoră, pe marginea mării albastre unde se jucau delfinii. In faţă, de cealaltă parte a golfului, pe coasta Campaniei, aurite de soarele coborît, străluceau templele pe care le încoronau de departe laurii din Pansilipa, — şi, în adâncimile zării râdea Vezuviul.

Lamia scoase un sul în care era *Tratatul despre natură* dintr'o îndoitură a togei lui, se întinse pe pământ şi începu să citească. Dar strigătele unui sclav îl anunţau să se ridice ca să lase să treacă o litieră ce urca strâmta cărăruie a viei. Pentru că litiera se apropia deschisă de tot, Lamia văzu întins pe perniţe, un bătrân foarte corpolent care, cu fruntea rezimată în mână, privea cu ochiul întunecos şi mândru. Nasul lui acvilin cobora spre buzele pe care le apăsau o bărbie ieşită în afară şi nişte fălci puternice.

Lamia fu, din capul locului, sigur că-l cunoaşte... Stătu o clipă la îndoială, dacă trebuie să-i spuie, ori nu, pe nume. Apoi, dintr'o dată, înaintând spre litieră, cu o mişcare de surpriză şi de bucurie:

— Pontius Pilatus! exclamă el, slavă zeilor că mi-e dat să te revăd!

Bătrânul, făcând semn sclavilor să se oprească, fixă privirea atent la omul care-l saluta.

— Pontius, scumpa mea gazdă — reluă acesta — douăzeci de ani mi-au albit îndeajuns părul mi-au scobit obrajii, pentru ca să nu ţi-l mai recunoşti pe Aelius Lamia...

La auzul acestui nume, Pilat din Pont coborî din litieră atât de iute cât îi îngăduiau oboseala vârstei şi gravitatea chipului său... Şi, îl îmbrăţişă de două ori pe Aelius Lamia.

— Fireşte, sunt fericit că te revăd, — zise el. Vai! Tu mi-aminteşti de zilele de-odinioară când eram procuratorul Iudeei, în provincia Siriei. Te văd întâia oară, după treizeci de ani. Eram la Cezareea, unde duseseşi cu tine grijile exilului. Am fost foarte fericit că ţi le-am putut îndulci puţin şi, din prietenie, Lamia, m'ai urmat în acel trist Ierusalim în care mă umpluseră evreii de amărăciune şi de desgust. Tu rămăseseşi mai mult de zece ani oaspetele şi tovarăşul meu,— şi, amândoi vorbind de Roma, ne mângâiam unul pe altul, pe tine de nenorocirile tale, pe mine de mărirle mele....

Lamia îl îmbrăţişă din nou.

— Tu nu spui totul, Pontius: tu nu aminteşti nimic de faptul că întrebuinţai trecerea ta pe lângă Irod Antipas, pentru mine, — şi că mi-ai deschis punga cu dărnicie.

— Să nu vorbim de asta, răspunse Pontius, pentru că de îndată ce te-ai întors la Roma, mi-ai trimis printr'unul din foştii tăi sclavi, o sumă de bani care mă răsplătea cu mare dobândă.

— Pontius, nu mă socot achitat de tine, cu o sumă de bani. Dar răspunde-mi: zeii ţi-au îndeplinit dorinţele? Te bucuri tu de toată fericirea pe care o meriţi? Vorbeşte-mi de familia ta, de averea ta, de sănătatea ta...

—Retras în Sicilia, unde am nişte pământ eu cultiv şi vînd grâul. Fiica-mea cea mai mare, prea iubita mea Pontia, rămasă văduvă, trăieşte la mine şi conduce casa. Am păstrat prin graţia zeilor, puterea spiritului meu; memoria nu mi-e de loc slăbită. Dar bătrâneţea nu vine fără un lung şir de dureri şi de boli. Sunt foarte rău chinuit de gută. Iată-mă acum căutând vindecarea relelor de care sufăr, în câmpiile Phlegreene. Pământul acesta arzător, din care ţâşnesc flăcări, noaptea, — împrăştie vapori acri de pucioasă, cari, se spune, că liniştesc durerile şi dau înmlădiere încheeturilor membrelor. Cel puţin aşa spun medicii...

— O, dacă ai putea-o simţi tu singur, Pontius! Dar, în ciuda gutei şi a arzătoarelor ei dureri, tu abia pari să ai vârsta mea, deşi în realitate eşti cu zece ani mai mare ca mine. De sigur că ai mai multă putere decât am avut eu vre-odată, şi, mă bucur că te regăsesc aşa de voinic... De ce ai renunţat înainte de vreme, prea scumpul meu, la funcţiunile publice? De ce ai trăit într'un exil voit, pe proprietăţile tale din Sicilia, după ieşirea din guvernarea Iudeei? Spune-mi ce-ai mai făcut din clipa în care am încetat să mai fiu martorul faptelor tale. Te pregăteai să înăbuşi o revoltă a Samaritenilor, pe vremea când luam drumul Capadociei, unde nădăjduiam să trag vre-un folos din creşterea cailor şi catârilor. De atunci nu te-am mai văzut. Care a fost rezultatul acelei expediţiuni? Spune-mi, vorbeşte-mi! Tot ceeace te priveşte mă interesează.

Pontius Pilatus clătină trist din cap.

— O grijă înăscută, — zise el, — şi simţimântul datoriei m'au făcut să-mi îndeplinesc funcţiunile publice nu numai cu silinţă, ci chiar cu dragoste. Dar ura m'a urmărit fără încetare. Intriga şi calomnia au sfărâmat viaţa mea când era în toiu, — uscând fructele pe care trebuia să le coacă. Mă întrebi de răscoala Samaritenilor. Să ne aşezăm pe movila aceasta. O să-ţi răspund în puţine cuvinte întâmplările acestea, mi le amintesc aşa de bine, ca şi cum ar fi avut loc ieri.

* * *

Un om din mijlocul plebei, puternic prin cuvântul său, cum sunt mulţi în Siria, convinse pe Samariteni să se adune înarmaţi pe muntele Gazim, car trece prin aceste ţări drept un loc sfânt, şi făgădui să descopere ochilor lor vasele sfinţite pe care un erou eponim, sau mai curând un zeu naţional, numit Moise, le ascunsese în timpurile antice ale lui Evandru şi Enea, tatăl nostru. Incredinţaţi de lucrul acesta, Samaritenii se revoltară. Insă, vestit la vreme ca să le-o iau înainte, dădui poruncă să se ocupe muntele de către nişte detaşamente de infanterie şi pusei cavalerie ca să păzească împrejurimile.

Aceste măsuri de prevedere erau urgente. Rebelii şi începusră asediul târgului Tyrathaba, situat la poalele Gazimului. Ii risipii uşor şi înăbuşii revolta abia începută. Apoi, ca să dau o pildă mare cu puţine jertfe, i-am supus la chinuri pe capii răzvrătirii. Dar tu ştii, Lamia, cât de mult atârnau de proconsulul Vittelius care, guvernând Siria, nu pentru Roma ci împotriva Romei, — credea că provinciile imperiului se dau cum se dau moşiile la tetrarchi... Cei mai de seamă din Samariteni îi căzură la picioare jelindu-şi ura ce-mi purtau. Auzindu-i, nimic n'ar fi fost mai depărtat de gândul lor ca nesupunerea faţă de Cezar. Eu eram un provocator, şi numai ca să reziste violenţelor mele se adunaseră în jurul Tyrathabei. Vittelius le ascultă plângerea şi, încredinţând afacerile Iudeii prietenului meu Marcellus, — îmi dădu ordin să mă duc să mă justific în faţa împăratului. Cu inima plină de durere şi de ură, luai drumul mării. Când ajunsei coasta Italiei, Tiberiu, prăpădit de vârstă şi de treburile împărăţiei, murea pe neaşteptate pe capul Musenei al cărui corn se vede de aici, alungindu-se în pâcla serii. Ii cerui dreptate lui Caius, urmaşul lui, care avea un spirit ascuţit, de felul său, şi care cunoştea treburile Siriei. Admiră însă, împreună cu mine Lamia, — vătămarea pe care mi-o aducea ursita îndârjită să mă piardă. Caius reţinea pe atunci în preajma-i, în Roma, pe evreul Agrippa, tovarăşul lui, prietenul lui din copilărie, pe care-l iubia mai mult decât îşi iubia ochii... Ori, Agrippa îl favoriza pe Vitellius, pentru că Vittelius era duşmanul lui Antipa, pe care-l ura Agrippa.

Anatole France eşind dela Academie

Impăratul se luă după simţimântul iubitului lui asiatic, şi refuză chiar de a mă asculta. A trebuit să rămân sub lovitura unei disgraţii pe care n'am meritat-o. Inghiţindu-mi lacrămile, hrănit cu fiere, mă retrăsei la moşiile mele din Sicilia, unde aş fi murit de durere, dacă dulcea mea Pontia n'ar fi venit să-şi mângâie tatăl. Am semănat grâu şi am făcut să crească cele mai bogate spice din tot ţinutul. Astăzi viaţa mea e încheiată. Viitorul va avea să judece între Vitellius şi mine.

— Pontius, răspunse Lamia, eu sunt convins că ai lucrat faţă de Samariteni, după dreptatea sufletului tău şi numai în interesul Romei. Dar n'ai ascultat tu oare, de data aceasta, prea mult de acea îndrăzneală împetuoasă care te lua cu sine de obiceiu? Ştii doar că în Iudeea, mi se întâmpla ca tocmai eu, care fiind mai tânăr ca tine, ar fi trebuit să fiu mai înfocat, să te sfătuesc la milă şi blândeţe...

— Blândeţe faţă de evrei! strigă Pontius Pilatus. Deşi ai trăit pe lângă ei, tu cunoşti prea puţin pe aceşti duşmani ai genului omenesc. Toţi laolaltă mândri şi mârşavi, împreunând o laşitate ruşinoasă cu o încăpăţânare de neînfrânt, nu le plac deopotrivă nici dragostea nici ura. Lamia, eu am părerea mea despre maximele divinului August. Incă de pe când fui numit procuratorul Iudeei, majestatea păcii romane învăluia pământul. Nu se mai vedeau, ca în timpul luptelor civile, îmbogăţindu-se proconsulii din averea provinciilor. Ştiam ce am de făcut. Eram cu băgare de seamă, ca să nu uzeze decât de înţelepciune şi moderaţie. Zeii îmi sunt martori: nu m'am încăpăţânat decât întru blândeţe. La ce mi-au slujit aceste gânduri binevoitoare? Tu m'ai văzut, Lamia, când la începutul guvernării mele, a izbucnit întâia răscoală. E nevoie să-ţi reamintesc împrejurările? Garnizoana din Cezareea plecase să ia cvartirul de iarnă, în Ierusalim. Legionarii purtau pe steagurile lor chipul lui Cezar. Vederea acestuia fu o ofensă pentru hierosolymiţi, cari nu recunoşteau de fel divinitatea împăratului, ca şi cum, dacă e vorba să asculţi, nu e mai onorabil să asculţi de un zeu decât de un om. Preoţii naţiunii veniră în faţa tribunalului meu să mă roage cu o trufaşă umilinţă să fac ca steagurile să fie scoase din oraşul sfânt. Am refuzat, din respect pentru divinitatea Cezarului şi majestatea imperiului. Atunci mulţimea, întovărăşindu-se cu preoţii, făcu să se audă împrejurul pretoriului rugi ameninţătoare. Dădui ordin soldaţilor să se formeze piramide de lănci în faţa porţii Antonia şi să se ducă înarmaţi cu nuiele, ca lictorii, şi să risipească mulţimea neruşinată. Insă, nesimţitori faţă de lovituri, evreii mă conjurau mereu, şi cei mai înverşunaţi, culcându-se la pământ, întindeau gâtul şi mureau sub lovituri. Ai fost atunci martorul umilirii mele, Lamia. Din ordinul lui Vitelius a trebuit să trimit steagurile la Cezareea. Fireşte că nu se cuvenia această ruşine. Jur în faţa zeilor nemuritori că n'am ofensat niciodată, în tot timpul guvernării mele, nici dreptatea, nici legile. Eu sunt bătrân. Duşmanii şi denunţătorii mei sunt morţi. Am să mor nerăzbunat. Cine va apăra memoria mea?

Gemu şi tăcu. Lamia răspunse:

— E înţelept lucru să nu pui nici teamă, nici nădejde în viitorul nesigur? Ce ne pasă de ceiace vor gândi oamenii despre noi? Noi nu avem alţi martori şi judecători, decât pe noi înşine. Mulţumeşte-te cu stima ta proprie şi aceia pe care ţi-o dau prietenii tăi. De altminteri, popoarele nu se conduc numai cu bunăvoinţă. Această milă a genului uman pe care ne-o propovădueşte filozofia, are o parte mică în acţiunile *oamenilor publici.*

. . . .

— Să lăsăm asta, zise Ponţius. Vaporii de pucioasă cari se ridică din câmpiile Phlegreene au mai multă putere când ies din pământul încă dogorit de razele soarelui. Trebuie să mă grăbesc. La revedere. Dar, deoarece am regăsit un prieten, vreau să profit de această întâmplare fericită. Aelius Lamia, fă-mi cinstea şi vino mâine seara la masă la mine. Casa mea e situată pe ţărmul mării, la capătul oraşului, în partea Misenei. Ai s'o recunoşti cu uşurinţă după portice, pe care se vede o pictură înfăţişând pe Orfeu între tigrii şi leii pe care-i farmecă cu sunetele lirei sale.

Pe mâine, Lamia, spuse el urcându-se din nou în litieră. Mâine o să vorbim despre Iudeea.

* * *

A doua zi, Lamia se duse la ora mesei de seară, în casa lui Pontius Pilatus. Numai două paturi aşteptau pe comeseni. Servită fără fast, dar în chip onorabil, masa avea pe ea farfurii de argint în care se găseau paseri gătite cu miere, sturzi, stridii de Lucrinus şi mreni de Sicilia. Pontius şi Lamia, se întrebară unul pe altul, în timpul mesei, de bolile de care sufereau, cărora le descriseră multă vreme simptomele, şi îşi împărtăşiră reciproc feluritele leacuri cari li se recomandaseră. Pe urmă, simţindu-se fericiţi că s'au întâlnit la Baiae, lăudară pe întrecute frumuseţea acestui ţărm şi frăgeziunea aerului de aci. Lamia slăvi graţia curtenilor cari treceau pe plajă, încărcaţi cu aur şi ducând cu ei valuri brodate de barbari... Insă bătrânul procurator deplângea îngâmfarea care făcea să treacă banii romani la popoare streine şi chiar la duşmanii imperiului, de dragul unor pietre de nici un folos, şi a unor pânze de paiajen ţesute de mână de om...

Vorbiră apoi de marile lucrări înfăptuite în ţinut, despre acel pod minunat construit de Caius între Puteoli şi Baiae, şi despre canalurile săpate de August pentru ca apele mării să curgă în lacurile Avernus şi Lucrinus.

— Şi eu, — spuse Pontius [illegible] şi eu am vrut să întreprind lucrări de utilitate publică. Când primii, spre nenorocirea mea, guvernarea Iudeei, schiţaiu planul unui apeduct de două sute de stadii lungime, care trebuia să ducă la Ierusalim apă multă şi curată. Inălţimea nivelurilor, capacitatea modulelor, oblicitatea învelişurilor de bronz la care se pun ţevi de distribuţie, — pe toate le studiasem, — şi după poveţele maşiniştilor, eu însumi le rezolvasem pe toate. Pregăteam un regulament pentru poliţia apelor, aşa ca nici un particular să nu ia mai mult decât e voie. Architecţii şi lucrătorii erau angajaţi. Dădui poruncă să se înceapă lucrările. Dar, departe de a vedea cu satisfacţie ridicarea acestui canal cu bolţi puternice, care trebuia să ducă sănătatea odată cu apa, în oraşul lor, — *hierosolym'ţii* scoaseră urlete jalnice. Adunându-se fără nici o ordine, ţipând că se face un sacrilegiu şi o impietate, se năpustiau asupra muncitorilor şi împrăştiau pietrele fundamentului.

Iţi închipui tu, Lamia, barbari mai spurcaţi? Cu toate acestea Vitellius le dădu dreptate şi primi ordinul de a întrerupe lucrarea.

— E o problemă mare, — zise Lamia, — de a şti dacă trebuie să-i facem pe oameni fericiţi chiar când nu vor...

Pontius Pilatus urmă fără să-l asculte:

Să refuzi un apeduct! Ce nebunie! Tot ceiace vine din partea romanilor e odios evreilor. Noi suntem pentru ei nişte fiinţe necurate, şi însăşi prezenţa noastră e pentru ei o profanare. Ştii doar că nu îndrăzneau să intre în pretoriu temându-se să nu se murdărească, şi că a trebuit să-mi exercit funcţiunea publică într'un tribunal în plin aer, pe pavajul acela de marmoră pe care şi tu ai păşit atât de des...

— Li-e frică de noi şi ne dispreţuesc. Cu toate acestea, nu e Roma mama şi tutoarea popoarelor, cari, toate, ca nişte copii, se odihnesc şi surâd la venerabilul ei sân? Vulturii noştri au dus până la marginea lumii pacea şi libertatea. Fără să vedem decât prieteni în cei învinşi, noi lăsăm şi asigurăm popoarelor cucerite obiceiurile şi legile lor. N'a început Siria, pe care o sfâşiau altădată o mulţime de regi, să guste din odihnă şi din clipele de belşug, abia de când a fost supusă de către Pompei? Luat-a Roma din comorile de care gem templele barbare, — ea care ar putea vinde binefacerile ei pe aur? Despuiat-a ea pe zeiţa mamă din Pessinus, pe Jupiter din Morimena şi din Cilicia, pe zeul Evreilor din Ierusalim? Antiochia, Palmiria, Apameea liniştite deşi tare bogate, nemaitemându-se de arabii deşertului, ridică temple geniului Romei şi divinităţii Cezarului. Numai evreii ne urăsc şi ne înfruntă. Trebuie să le smulgem birul, — iar serviciul militar îl refuză cu îndârjire.

— Evreii, răspunse Lamia, sunt foarte legaţi de vechile lor obiceiuri. Ei te bănuiau, fără rost, — admit şi eu, — că ai vrea să îndepărtezi legea lor şi să schimbi obiceiurile. Ingădue-mi, Pontius, să-ţi spun că tu nu te-ai purtat întotdeauna în aşa fel încât să se le risipeşti nenorocita ideie greşită. Iţi plăcea, fără să vrei, să trezeşti neliniştile lor, — şi te-am văzut de mai multe ori trădându-ţi în faţa lor dispreţul pe care-l nutriai pentru credinţile şi ceremoniile lor religioase. Ii jigneai mai ales prin aceia că puseseşi pe legionari să păstreze hainele şi podoabele marelui preot, la poarta Antonia. Trebuie să recunoaştem că fără să se fi ridicat ca noi la contemplarea lucrurilor sfinte, evreii celebrează mistere venerabile prin vechimea lor.

Pontius Pilatus ridică din umeri:

— Ei n'au nicidecum o exactă cunoaştere a naturii zeilor. Ei se închină lui Jupiter, însă nu-i dau nici chip, nici nume. Nu-l venerează nici măcar sub forma unei pietre, cum fac anumite popoare din Asia. Nu au habar de Apollo, de Neptun, de Martie, de Pluto, şi nici de vre-o zeiţă. Totuşi, cred că mai înainte s'au închinat Venerei. Intr'adevăr, şi astăzi, încă mai aduc femeile porumbei, ca jertfă, la altar. ori, tu ştii ca şi mine, că negustorii cari stau sub porticele templului, vând perechi de paseri dintr'acestea pentru sacrificiu.

Mi s'a adus la cunoştinţă într'o zi, că un furios, i-ar fi dat peste cap pe vânzătorii de asemenea ofrande, cu cuştile lor cu tot... Preoţii se plângeau de el, ca de un sacrilegiu. Eu cred că obiceiul acesta de-a sacrifica păsărelele a fost făcut în cinstea Venerei! De ce râzi, Lamia?

— Râd, — zise Lamia, din pricina unei idei nostime care mi-a trecut, nu ştiu cum, prin cap. Mă gândeam că într'o bună zi ar putea veni Jupiterul Evreilor la Roma, urmărindu-te cu ura lui. De ce nu? Asia şi Africa ne-au şi dat un număr mare de zei. S'au văzut ridicându-se la Roma, temple în cinstea lui Isis şi a lătrătorului Anubis. Intâlnim la răpsântii şi în arene pe buna zeiţă a Sirienilor, dusă pe un măgar. Şi, — nu ştii oare că în principatul lui Tiberiu, a trecut un tânăr cavaler drept Jupiterul încoronat al Eghiptenilor, — obţinând astfel deghizat, favorurile unei strălucite doamne care era prea virtuoasă ca să poată să le refuze ceva zeilor? Teme-te, Pontius, să nu coboare la Ostia, dintr'o corabie, Jupiterul nevăzut al evreilor!

La gândul că un zeu ar putea veni din Iudeea, un surâs de o clipă trecu pe faţa severă a procuratorului. Apoi, răspunse cu un aer grav:

— Cum o să-şi impuie evreii legea lor sfântă popoarelor din afară, când ei se sfâşie între dânşii pentru interpretarea acestei legi? Impărţiţi în douăzeci de secte deosebite, tu i-ai văzut, Lamia, cu sulurile în mână, ocărându-se unii pe alţii şi trăgându-se de barbă. Tu i-ai văzut, sfâşiind pe stilobatul templului, hainele or murdare, ca semn al desnădejdii lor,— în preajma câte-unui prăpădit care era în prada delirului profetic. Ei nu pot concepe o discuţie liniştită cu un suflet senin de lucrurile sfinte, care sunt totuşi învăluite şi pline de nesiguranţă. Căci natura celor nemuritoare ne rămâne ascunsă, şi noi n'o putem cunoaşte. Totuşi, socot că e înţelept lucru să crezi în providenţa zeilor. Evreii însă n'au deloc filozofie şi nu admit păreri deosebite. Dimpotrivă, ei cred că acei cari au faţă de divinitate sentimente potrivnice legei lor, sunt demni de pedeapsa cu moartea. De oarece de când domneşte geniul Romei deasupra lor, pedepsele cu moartea ce se pronunţă de tribunalele lor nu pot fi executate decât cu sancţiunea proconsulului sau a procuratorului, — fac mereu presiuni asupra magistratului roman ca să încuviinţeze hotărârile lor funeste; ei obsedează pretoriul cu strigătele lor de moarte. I-am văzut de o sută de ori, adunaţi, bogaţi şi săraci, împăcaţi în jurul preotului lor, asediind furioşi scaunul meu de fildeş şi trăgându-mă de pulpana togei, de curelele sandaleor, pentru ca să pretindă, pentru ca să ceară de la mine moartea vreunui nenorocit căruia nu-i puteam găsi vreo vină şi pe care îl socotiam, cel mult, tot atât de nebun ca şi acuzatorii lui. Ce spun eu, o sută de ori! In fiecare zi, în fiecare ceas!! Şi cu toate acestea, trebuia să fac să se execute legea lor ca şi a noastră, deoarece Roma mă instituise nu ca un distrugător, ci ca pe un sprijin al obiceiurilor lor; — eram peste ei nuiele şi secure! La început am încercat să smulg bietele victime dela moarte. Dar blândeţea aceasta îi supăra mai mult decât orice; ei îşi cereau prada, bătând cu aripele şi cu ciocul împrejurul meu, ca vulturii. Preoţii îi scriau Cezarului că eu le călcam legea, — şi jalbele lor sprijinite de Vitelius mi-au atras aspră dojană. De câte ori îmi venia poftă să-i dau împreună, — cum spun Grecii, — pe mâna corbilor, pe învinovăţiţi şi pe judecători!

Să nu crezi, Lamia, că nutresc o ură înverşunată şi neputincioasă şi mânii prostite de bătrâneţe împotriva acestui popor care a învins în mine Roma şi pacea. Dar prevăd clipa când, mai curând sau mai târziu, ne vor subjuga. Neputând să-i conducem, va trebui să-i nimicim. Nu te îndoi: veşnic nesupuşi, urzind răscoala în sufletul lor înflăcărat, ei vor face să izbucnească într'o zi împotriva-ne o grozăvie pe lângă care furia Numizilor şi ameninţările Parţilor nu sunt decât glume copilăreşti. Ei nutresc în umbră nădejdi smintite şi se gândesc nebuneşte la sfărâmarea noastră. Ar putea fi oare altfel, când ei aşteaptă cu încredere în proorocirea că un prinţ din sângele lor va trebui să domnească în lume? N'o să-i venim de hac poporului ăstuia! Nu mai trebuie să existe! Ierusalimul trebuie distrus de jos până sus!

Poate că, aşa bătrân cum sunt, tot îmi va mai fi dat să văd ziua în care vor cădea zidurile lui, când flăcările îi vor mistui casele, când locuitorii lui vor fi trecut pe sub ascuţişul săbiei şi în care se va semăna sare pe locul unde a fost Templul. In ziua aceia mi se va fi făcut, însfârşit, dreptate!

* * *

Lamia se strădui să readucă convorbirea pe un ton mai blând.

— Pontius, — zise el, — îmi explic fără nici o greutate şi vechile tale resentimente şi presimţirile tale rele. E drept că ceiace ai cunoscut tu din caracterul evreilor nu e spre cinstea lor. Eu însă, care am trăit la Ierusalim, ca om curios ce eram, — şi care mă amestecam cu mulţimea, — eu am putut descoperi la oamenii aceştia virtuţi ascunse, pe care tu nu le-ai văzut. Eu am cunoscut evrei plini de blândeţe, ale căror obiceiuri simple şi inimă credincioasă, îmi aminteau cele ce spuseseră poeţii noştri despre bătrânul Ebalia. Tu însuţi, Pontius, ai văzut dândusi sufletul sub loviturile legionarilor tăi, oameni simpli cari, fără să le spui numele, mureau pentru o cauză pe care o credeau dreaptă. Oameni ca aceştia nu merită dispreţul nostru. Vorbesc astfel, pentru că trebue să păstrăm în toate măsura şi dreptatea. Iţi mărturisesc că n'am simţit niciodată o simpatie vie pentru evrei. Dimpotrivă, evreicele, mi-au plăcut mult. Eram tânăr pe atunci, şi femeile din Siria mă duceau la o adâncă turburare a simţurilor. Buza lor roşie, ochii lor umezi şi lucitori în întuneric, privirile lor lungi, îmi pătrundeau până'n măduva oaselor... Sulemenite şi văpsite, mirosind a nard şi a mirt, unse cu aromuri, — carnea lor e de un gust deosebit şi minunat.

Pontius ascultă cu nerăbdare aceste laude.

— Eu n'am fost omul să cad în laţul evreicelor, — spuse el, — şi pentrucă ai adus vorba, să ţi-o spun, Lamia, — n'am aprobat niciodată necumpătarea ta. Dacă nu ţi-am arătat odinioară îndeajuns că te ţineam drept foarte vinovat de faptul că ai sedus, la Roma, pe femeia unui magistrat, — e pentrucă pe vremea aceia îţi ispăşiai din greu greşeala făcută. Căsătoria e sfântă la patricieni; e o instituţie pe care se sprijină Roma. In ceiace priveşte femeile sclave sau străine, relaţiunile pe care le putem lega cu ele n'ar avea aproape nici o urmare, dacă nu s'ar obişnui corpul cu o moliciune ruşinoasă! Dă-mi voie să-ţi spun că tu ai jertfit prea mult Venerei dela răspântii; dar lucrul pentru care te dojenesc mai mult, Lamia, e că nu te ai căsătorit după lege şi că n'ai dat copii Republicei, aşa cum trebuie să facă fiecare cetăţean bun.

Dar exilatul lui Tiberiu nu-l mai asculta pe bătrânul magistrat. Golindu-şi cupa cu vin de Falerno, surâdea unui chip nevăzut.

După o clipă de tăcere, reluă cu voce foarte joasă, care se ridică din ce în ce:

— Femeile din Siria dansează cu atâta înfocare! Am cunoscut o evreică din Ierusalim, care dansa într'o cocioabă, la lumina unei mici lămpi ce scotea fum, pe un covor prost, — ridicând braţele ca să lovească ţimbalele... Cu şalele îndoite, cu capul răsturnat şi tras par'că de greutatea bogatului păr roşcat, cu ochii pierduţi de voluptate, aprinsă şi galeşă, mlădioasă, ea ar fi făcut-o şi pe Cleopatra să pălească de invidie... Imi plăceau dansurile ei barbare, cântecul ei niţel aspru şi totuşi atât de dulce, mirosul ei de tămâie, jumătatea-de-somn în care părea că trăeşte... Am urmat-o pretutindeni. Mă amestecam în lumea de nimic a soldaţilor, a scamatorilor şi a semeşelor publicanilor) de cari era înconjurată. Intr'o zi a dispărut, şi de atunci n-am mai revăzut-o. Am căutat-o multă vreme prin stradelele suspecte şi prin taverne. Era mai greu să te desobişnueşti de ea ca de vinul grecesc. La câteva luni după ce o pierdui, am aflat din întâmplare că se alăturase unei cete mici de bărbaţi şi femei care urmau pe un tânăr făcător de minuni din Galileea. Il chema Isus; era din Nazaret şi a fost crucificat pentru nu ştiu ce crimă. Ţi-aduci aminte, Pontius, de omul acesta?

Pontius Pilatus încruntă sprincenele şi-şi duse mâna la frunte ca unul care ar căuta ceva în memorie... Apoi, după câteva clipe de tăcere:

— Isus? — murmură el, — Isus din Nazaret? Nu mi-aduc aminte...

(Trad. G. SILVIU

CRONICA FILOZOFICA

Ştiinţa romanticilor

de LUCIAN BLAGA

Goethe, omul cu ochii dătători de viaţă, înlocuia interpretarea matematică-mecanică a naturii cu o interpretare vie, insufleţită. Vorbind despre culori le numeşte într'un loc „fapte ale luminei, fapte şi suferinţe". El privea lumina drept o putere în veşnică luptă cu întunericul; culorile reprezintă victoriile şi înfrângerile ei în această dramă universală. E o concepţie de o incontestabilă adâncime poetică şi cu mărețe perspective de mit. In orice fenomen originar se poate observa după Goethe acest dualism. „Das Geeinte zu entzweien, das Entzweite zu einigen, ist das Leben der Natur. Dies ist die ewige Systole und Diastole..... das Ein und Ausatman der Welt in der wir leben, weben und sind." In orice fenomen originar zace această pornire, spărgătoare de zăgazuri, de a despica ceeace e o unitate, sau de a uni ceeace e o dualitate. In orice fenomen originar surprindem o polaritate, doi termeni duşmani care se condiţionează şi se determină reciproc: lumină şi întuneric, contracţiune şi espansiune, putere şi materie.

Resumând părerile lui Goethe asupra „fenomenelor originare" trebue să ţinem seama de cel puţin trei momente:

1. Calea pe care ajunge la stabilirea sau mai bine zis la plăsmuirea unui „fenomen originar" e cea a analogiilor; fenomenul originar e un produs creator din asemănările ce există intre diferite fenomene văzute în experienţă.

2. „Fenomenul originar" e o vedenie, e de natură intuitivă şi nu abstractă. Orice încercare de a-l înţelege cu intelectul pur, cu intelectul rece, poate să provoace în noi, după chiar expresia lui Goethe, o stare de nebunie. Fenomenul originar trebuie văzut cu ochiul interior, aşa cum îşi vedea Plato „ideile". De fenomenele originare trebuie să te apropii cu un sentiment de mistică veneraţie.

3. In orice „fenomen originar" descoperi într'un fel oarecare o polaritate. La plante „foaia originară" se contrage şi se dilatează alternativ ca să producă celealte părţi caracteristice. In orice culoare avem un amestec de lumină şi de întuneric. Aici atingem şi punctul de deosebire între Goethe şi Plato. Filozoful grec nu cunoaşte o manifestare „în doi poli" a ideilor arhetipice. „Ideile" platonice sunt deplin determinate prin naşterea lor din analogii şi prin caracterul lor intuitiv. Ca să trecem dela Plato la Goethe trebuie să alăturăm la cele cunoscute şi caracteristica manifestării polare. Ideile platonice sunt de o imobilitate absolută în puritatea lor cerească; fenomenele originare sunt de un dinamism neliniştit, se manifestă ritmic sau tradează o luptă interioară a elementelor ce le compun.

* * *

Am spus altă dată că metoda goetheană n'a rămas fără de răsunet. Romanticii au aplicat-o din răsputeri în ştiinţele naturale, iar mai târziu alţi gânditori o trecură rodnic într'un domeniu de cercetare cu desăvârşire nou: în filozofia culturii. Vom vedea că metoda marelui înţelept (rămas copil până la adânci bătrâneţe) are un teren de aplicaţie cu atât mai propriu cu cât se depărtează de ştiinţele naturale şi se apropie de împărăţia vie a spiritului.

Câteva cuvinte despre ştiinţa romanticilor.

Istoria înregistrează la începutul veacului al XIX-lea o mare mişcare culturală, ciudată prin amestecul pestriţ de tendenţe, caotică prin intenţii, tinerească prin răsturnarea tuturor clişeelor, revoluţionară prin suspinul după libertate, bătrână prin reinvierea veacului de mijloc, antiraţionalistă prin dragostea de taină, vizionară prin entuziasmul pentru sinteză, decadentă prin pierderea oricărui echilibru logic, tranşată prin formulele ei radicale, — o ştim toţi: e romantismul.

Opera bogată ca natura a lui Goethe a fost în multe privinţe un isvor de inspiraţie pentru romantici. Oamenii de ştiinţă ai romantismului au împrumutat dela el mai multe lucruri; au învăţat dela el înainte de toate să mânuiască „bagheta magică a analogiilor", — şi ura împotriva lui Newton. Lumea nu mai e „o moară a morţii" în care se macină vremea fără de nici o normă. Lumea nu mai e o arenă pustie străbătută în joc matematic de atomi neînsufleţiţi. Lumea e o unitate vie, concepută în analogie cu organismele pământului. La romantici, tineri luptători împotriva oricărei obişnuinţe în gândire, îndrăsneala analogiilor creşte fantastic. Ei nu mai caută cu acea băgare de seamă, ce prinde aşa de bine pe un savant, analogii între lucruri, ci le creează. Aproape toată ştiinţa lor consistă în analogii şi'n inversare de analogii. Lumea e un organism, dar la rândul său orice organism e o lume — în miniatură, un microcosmos.

Să mai aducem nişte exemple. Goethe ajunge într'o ceartă de prioritate cu unul dintre cei mai reprezentativi oameni de ştiinţă ai romantismului, cu Oken, care fără să ştie de teoriile „Meister"-ului formulase şi el originea vertebrală a craniului. Craniul ar fi compus din vertebre. Sau şi mai îndrăsneţ: omul e în întregime o vertebră, o vertebră uriaşă compusă din alte multe vertebre mici. Urmează inversarea analogiei: orice vertebră e un om în miniatură. Nu ştim dacă muza nărăvaşă a lui Oken a spus-o cu aceleaşi cuvinte, dar formula e în spiritul iubitor de superlative şi extreme a romantismului. Sau o ciudăţenie medievală: pentru romantici planetele-aştri sunt organisme însufleţite. (Romanticul Kepler ajunsese şi el la ideea aceasta cu câteva veacuri în urmă.) Dar dacă se face biologie în astronomie, nu s'a ocolit nici astronomia în biologie. Tot Oken afirma că organismul e o icoană similară a planetei, şi deduce că trebuie prin urmare să fie rotund şi să conţină atâtea procese câte elemente are planeta. „Metoda aceasta nu e cea adevărat deductivă, ci poetică, din care sar concluziile, fără să ştii cum, asemenea formulelor algebraice, care chemată de o vrajă stau în faţa noastră ca uriaşii, pe cari nu-i înţelegi, dar de a căror realitate eşti convins ca de a ta proprie." (R. Huch, Ausbreitung und Verfall der Romantik, pag. 76.) Sau ascultaţi analogiile unui doctor al timpului, Marcus: „Furtuna e febra naturii. Ce e într'un loc descărcarea de apă, e în altă parte sudoarea. Febra şi aprinderile se produc numai prin schimbări de temperatură." Oricât de fantastice ar fi analogiile romanticilor, nu trebuie să uităm că în vremea lor s'au născut cele mai multe ştiinţe comparative. — Logica analogii. Asta o hotăreşte tactul şi nu logica omului de ştiinţă. Romanticul ieşise din tact. Cu toate acestea, plimbându-se tot pe marginea absurdului a deschis în multe locuri perspective îndrăsneţe. A creiat adesea ficţiuni de-o utilitate de netăgăduit pentru cercetătorii de mai târziu. Ajunge să amintim ficţiunea „poporului originar" care ar fi locuit în mijlocul Asiei, popor din care s'ar fi desprins toate graiurile existente. Filologia comparativă n'ar fi luat fiinţă fără de astfel de ficţiuni. Şi e iarăşi o întrebare dacă un Cuvier ar fi ajuns vreodată la ideea de a reconstrui dintr'un singur os animale pierdute pentru totdeauna în ere geologice, dacă n'ar fi trăit în epoca rodnică a „analogiilor".

* * *

Al doilea lucru învăţat de romantici dela Goethe, de astă dată prin mijlocirea filozofiei naturaliste a lui Schelling, e căutarea polarităţilor. Vedeau în natură fel şi fel de polarităţi, nu numai cele cunoscute: nord şi sud, lumină şi întuneric, pozitiv şi negativ, bărbat şi femee, — ci şi altele cari le aparţin numai lor: lumină şi greutate, conştient şi inconştient, sistem cerebral şi sistem ganglionar animal şi plantă. Interesantă e teoria lui Malfatti despre polaritatea bărbat-femee. Polii aceştia sunt astăzi mai mult teoretici, în realitate orice om îi conţine pe amândoi, fiind sau androgyn, sau gynandros. Dacă-i desbrăcăm ideile de multa sgură fantastică şi de tendenţa de a vedea simboluri complicate în lucruri obişnuite, ne uimeşte asemănarea cu teoria mai recentă a lui Otto Weininger. Un alt romantic neastâmpărat ca toţi ceilalţi vorbea despre cele două sisteme nervoase polare: cerebral şi ganglionar; şi credea că uneori conştiinţele acestor sisteme alternează. Omul ar avea două conştiinţe: de obiceiu e trează numai cea a sistemului cerebral; când se'ntunecă aceasta, se ridică deasupra nivelului conştiinţa sistemului ganglionar şi dă naştere somnambulismului precum şi multora din fenomenele numite astăzi „oculte". Ipoteza e fără îndoială ingenioasă, chiar dacă n'ar traduce realitatea. Oamenii de ştiinţă ai acelei vremi aveau adesea scăpărări geniale şi o intuiţie aproape divinatorie; ei trăiau mai mult din ipoteze, decât din realităţi, ei creiau într'un fel de stare de „trance": greşeau cumplit, dar ghiceau uneori lucrurile cu siguranţa neînţeleasă a instinctului.

* * *

Metoda întrebuinţată de romantici în ştiinţă înseamnă cum am spus, o continuare, dar şi o destrămare a metodei lui Goethe. Analogiile acestuia duceau la stabilirea unui fenomen originar, căruia îi da o înfăţişare polară. In plăsmuirile sale romanticul pune accentul când pe analogie, când pe polaritate. Analogiile romanticului fac salturi mortale dispreţuind bunul simţ, iar polarităţile se pierd de obiceiu în ceaţa metafizicei. Romanticul mai complică apoi analogia cu ceeace am numit inversarea analogiei. Planeta e un animal, iar animalul la rândul său o planetă.

Şi astfel metoda lui Goethe se poticnea pentru câtva timp de exagerarea romantică, pentruca să reinvie mai târziu mai frumoasă decât fusese oricând.

—o*o—

Prinosul

Au plecat trei magi, odată,
An plecat trei magi,
Regi din Asia bogată,
Au plecat trei magi odată
Ducând smirnă aromată
Şi-aur in desagi.

Prin pustiuri de savană,
Luminaţi de-o stea,
Prin pustiuri de savană
Legănau în caravană
Visul fără de prihană
Ce-i călăuzea....

Străbătut-a văi fertile,
Codri de smochini,
Săptămâni şi luni de zile
Străbătut-a văi fertile
Caravana de cămile
Elefanţi şi asini.

Pe câmpii asiriene
Evocând măriri,
Pe câmpii asiriene
Ei treceau visând, alene,
Privind steaua printre gene,
Şi pândeau prin noapte hiene,
Guşteri şi vampiri...

Şi ca ei brăzdând savana
Am plecat şi eu!
Chipul tău mi-era icoana
Ce-mi ilumina savana
Legănat de caravana
Sufletului meu..

Am pornit şi eu spre tine
Luminat de-o stea
Steaua dragostei divine
Ce-mi călăuzea spre tine
Sufletul, ca să-ţi închine
Darul ce-ţi ducea.

N'aduceam comori nababe
Aurul cel rar,
N'aduceam comori nababe
Şi în loc de-arome-arabe
Sufletestile podoabe
Ţi-aduceam ca dar....

Flori de dor şi de credinţă,
Visuri de copil,
Flori de dor şi de credinţă,
Infinită suferinţă,
Tot ce 'naltă o fiinţă
Ţi-aduceam umil.

Şi ca magii ce'n cetate
Au găsit conac
La picioarele-adorate
Ale Celei-prea-curate
Am depus cu pietate
Darul meu sărac!

MIRCEA RĂDULESCU

—o*o—

DISCUŢIUNI

Un duşman al culturei: librarul

de Ion-Sân-Giorgiu

Criza culturală de la noi din ţară, nu mai este nici o criză a publicului cultural, nici a oamenilor de cultură. Este ea înseşi un simplu apendice al crizei economice, sau mai bine zis este o criză de librărie.

Numărul mare de publicişti care au răsărit în ultimii ani, editurile cu mari mijloace de jertfă cari şi-au deschis porţile, societăţile şi fundaţiile culturale care îşi împrăştie influenţa în întreaga ţară, sunt cea mai bună dovadă că păşim cu repeziciune spre o epocă de înflorire culturală.

Avem totuşi o criză a cărţii. Editorii nu mai pot tipări, căci cărţile editate cu atâtea jertfe umplu depozitele sau se îngălbenesc în librării. Scriitorii bat zadarnic cu manuscrisele pe la uşile editorilor, entusiasmul mecenaţilor a scăzut şi scade mereu. „Nu se ceteşte"! răspund librarii, cari înapoiază pachetele cu cărţi.

Dar oare dacă nu se ceteşte nu sunt şi librarii întrucâtva vinovaţi? Editorii nu se plâng de indiferenţa publicului, ci mai de grabă de indiferenţa şi neglijenţa librarilor. Pentru aceştia cartea de literatură nu are nici o însemnătate. Se interesează tot atât de puţin de scriitorul român, pe cât de puţin ar trebui să se ocupe cu comerţul de mărunţişuri sau de articole de călătorie, care se pare că la noi intră şi el în branşa librăriei.

Inainte de toate librarul român nu are nici o pregătire pentru această ocupaţie, care nu cere numai spirit negustoresc, ci şi o pasiune reală pentru carte, un interes viu pentru literatură şi ştiinţă. In străinătate librarul este un om înzestrat cu o vastă cultură, cunoscător excelent al unei desăvârşite bibliografii, om de gust, orientat în cele mai noi manifestări ale literaturei contimporane, el însuşi poate publicist şi uneori chiar poet. Intr'o mare librărie din Elveţia am cunoscut odată un tânăr foarte distins, ales la vorbă şi bogat în cele mai variate cunoştinţe literare, care era unul din poeţii din generaţia tânără ai ţării sale. Tânărul acesta vindea cărţi de literatură. Câtă artă nu împărţia el în convorbirea sa caldă şi entusiastă pentru a recomanda pe Barbusse sau pe Tagore, pe Rainer Maria Rilke sau pe Heinz Evers! Recomandaţiile sale erau adevărate conferinţe de literatură şi tânărul vânzător înainte de a face o simplă negustorie, făcea adevărată operă culturală.

Dar tocmai propaganda literară pe care o făcea el îl prefăcea într'un neîntrecut negustor de cărţi.

Se va zice poate că tânărul poet vânzător de cărţi era o simplă întâmplare, o curiozitate a timpurilor noastre, în care visătorul preferă să-şi câştige pâinea vânzând albele cărţi în care dorm visurile semenilor săi, decât să fie scrib sau funcţionar în cine ştie ce birou tehnic. Pretutindeni în străinătate librarul e un propagandist al cărţii. Pentru el cartea este obiectul principal al comerţului său, nu lucrul secundar. De aceia librăriile de cărţi sunt cu totul deosebite de librăriile de rechizite şcolare. Ele sunt biblioteci unde poţi consulta şi împrumuta cărţi şi poţi astfel intra în intimitatea librăriei, ea îţi devine încetul un prieten de care nu te poţi lipsi.

* * *

Imi amintesc cu duioşie de vremea când eram student la Leipzig şi când de două ori pe săptămână vizitam marea librărie Alfred Lorenz.

In scurt timp devenisem popular şi în clipa când apăream în prag toţi funcţionarii îmi săreau înainte şi-mi deschideau cu o exagerată politeţă uşa. Deşi nu eram decât la începutul studiilor mele, totuşi mi se oferia titlul de doctor cu o solemnitate care ar fi impresionat şi pe un bătrân profesor. Aşa s'a făcut că de câte ori veniam cu gândul să-mi cumpăr o carte eşiam cu trei şi că biblioteca mea datează în mare parte din acea vreme când leul aur ne îngăduia să ne risipim timpul în cea mai curată atmosferă intelectuală.

La noi librarul nu are cultul cărţii. Il interesează cărţile de şcoală care sunt în fiecare an o afacere rentabilă, sigură şi fără mare bătaie de cap. Il interesează romanele proaste, prost traduse şi prost tipărite. Din câmpul cărţii nu-l interesează decât ceeace se pune deacurmezişul adevăratei culturi. Rechisitele sunt obiectul principal de negoţ. Librarul în cea mai mare parte a cazurilor poate face mai bine orice negoţ, decât cel de cărţi care cere puţintică înţelegere şi puţintică dragoste de cultură.

In călătoriile pe care le-am făcut prin ţară, am vizitat pretutindeni librăriile. Rareori am întâlnit librării în care să se vândă numai papetării, rechisite şi cărţi. De obiceiu o librărie e un mic magazin de mărunţişuri în care găseşti de toate, dela cel mai militant ziar bucureştean şi până la anumite articole de băcănie cerute mai des de public.

Cartea de literatură e aruncată undeva într'un raft prăfuit şi cel mai deseori librarul nu ştie ce cărţi are în librărie. Rareori cunoaşte autorii şi e un eveniment când ştie să-ţi spuie două-trei cuvinte despre scriitorii iubiţi de public. El despreţueşte de obiceiu poezia lirică, drama şi estetica. După spusa celor mai mulţi librari, acestea sunt genuri literare inutile. Ele se vând greu, ocupă loc mult în rafturi şi sunt doar o podoabă pentru negustorii cari nu au cu ce să-şi mobileze prăvălia.

Dar acesta nu e singurul păcat al librarilor. Nu e numai lipsit de pregătire, ci e uneori deadreptul ostil literaturii originale. In loc să-şi dea osteneala să vândă cărţile pe care i le trimit editorii, i-le înapoiază deseori nevândute, zicând că scriitorul nu are trecere la public. Nu mai vorbesc de debutanţi pe cari unii librari îi refuză fără nici o milă.

Dacă mai adaog la aceste rele şi dificultăţile de plată pe care le fac editorilor, cari sunt siliţi să trimită încasatori şi să poarte uneori interminabile corespondenţe, atunci se poate lesne înţelege de ce am numit pe librar un duşman al culturei.

In ziua când librarul va avea mai mult decât patru clase primare şi va înţelege că pentru propăşirea culturală a ţării, el are o misiune tot atât de grea de împlinit ca şi aceia a producătorului de cultură, omul de cultură va putea considera librăria altceva decât o prăvălie în care se vinde papetărie şi se expun articole de călătorie şi de tualetă.

Sonet

In van pe geamuri apa se prelinge,
Iar crivăţul, cu şuerări de fişcă,
Nici nu mă biciue, nici nu mă pişcă..
Şi în zadar parcă de veacuri ninge..

A amorţit a patimei morişcă
Ce m'anvârtit în viaţă ca pe-o minge:
Nici o durere nu mă mai atinge
Şi nici o bucurie nu mă mişcă!

Şi numai sper nimic dela viaţă..
Dar a murit şi setea de mai bine
Şi înprejurul meu e numai ceaţă..

Şi ce să sper? Ce poate să mai vină?
Când nu mai ai nici o speranţă'n tine,
De nicăeri o rază de lumină!

Deva, 4 Octombrie 1924. **Donar Munteanu**

—o*o—

Războiul

— „Dar unde-i tatăl meu? S'a dus
Şi nu s'a mai întors acasă....
— „E la război..... şi Cel de sus
Il va păzi.... Şi-apoi, ce-ţi pasă?

Nu eşti cu mine dragul meu?
Nu-s mama ta? Hai! Vino 'n poală...
Adormi încet, încet.... sunt eu....
Cei ce-au murit nu se mai scoală....

— „Ce-ai spus? — „Nimic!.... Adormi uşor...
— „Cei ce au murit nu se mai scoală?
— „I-o vorbă.... tristă ca un nor....
Adormi aici, la maica 'n poală....

— „Şi dacă mâine n'o veni?
— „Vei adormi din nou cu mine...
— „Dar cine l'a putut opri
„Când el e tatăl nostru? Cine?

— „Ţi-l mai aduci aminte? — „Nu"!
— „Atunci de ce ţi-e dor copile?
— „Vezi mamă?... Dorul meu crescu
Cu dorul fiecărei zile...

— „Nu-ţi aminteşti de el nimic?
Măcar privirea lui adâncă?
— „Ba da.... Imi pare că sunt mic
Şi 'n braţe mă mai poartă încă....

O! n'ai spus tu că nu e drept
Să laşi copiii fără tată?
— „Da, da... Adormi... De stai deştept
El n'o să vie niciodată.....

— „O! de-ar veni măcar în vis!
— „Inchide ochii lângă mine....
— „.....Să mă mângâe.... — „I-ai închis?
— „Da, i-am închis, şi tot nu vine....

E noapte? — „Ochii tăi sunt orbi
Căci dormi acum pe jumătate....
— „Aud un croncănit de corbi....
„O! nu! E ceasul care bate,...

„La uşe tata a bătut...
— „E vântul ce străbate firea....
— „....Păşeşte în spre noi, tăcut...
— „Nu, nu e el, e amintirea....

Copile, tremuri... Ai ceva?
— „Nimic.... — „Adormi şi fii cuminte....
— „Plângi mamă? — „Nu. — „Ba da, ba da,
Simţii o lacrimă fierbinte.....

Alfred Moşoiu

—o*o—

Din literatura sanscrită

Pancatantra, V. 9

Oala spartă

A fost odată undeva un brahman cu numele de Svabhavakrpana (Cărpănos, Maţe-pestriţe). El umpluse o oală cu ce-i rămânea dela masă din fiertura de orez pe care o căpăta de pomană, o atârna de cui, sub care-şi pusese patul, şi necontenit privea numai şi numai la ea.

Intr'o noapte se gândi:

— Oala asta e plină de orez. Când o fi odată foamete, o să capăt pentru ea o sută de rupii. Cu banii ăştia o să iau două capre. Şi cum caprele fată odată la şase luni, voi căpăta o turmă de capre. Apoi de pe urma caprelor voi lua vaci din belşug, cu vacile voi cumpăra bivoliţe, cu bivoliţele iepe. După ce iepele vor făta, voi avea bani cu nemiluita. Cu banii aceştia voi cumpăra o casă cu patru odăi.

Atunci va veni la mine acasă un brahman, care-mi va da de soţie pe fata lui, foarte frumoasă şi cu o zestre rotunjioară. Ea îmi va naşte un fiu, căruia îi voi pune numele Somaşarma. Când o începe să se poată târî pe genunchi, eu o să iau o carte şi-o să mă duc cu ea în grajd, ca s'o citesc. Şi cum voi citi aşa, Somaşarma văzându-mă se va da jos din braţele mamei şi, cu gândul să se târască pe genunchi până la mine, va trece chiar pe lângă potcoavele cailor. Atunci eu, cuprins de furie, voi striga la nevastă-mea:

— Ci ia copilul la tine!

Dar ea, fiind adâncită în grijile casei, nu mă va auzi. Atunci eu mă voi scula înfuriat şi voi da cu piciorul în ea.

Pe când îşi vorbea aşa brahmanul, cufundat în gânduri, dădu o lovitură de picior de sparse oala, şi, într'o clipă fu tot alb de orez.*)

(*Trad.* de ALEXANDRU GRAUR)

*) Vezi „La laitière et le pot-au-lait" de Lafontaine, care are acelaş subiect.

—o*o—

Când şi pentru ce o literatură devine clasică?

(După Pichon, Lanson, etc)

In genere se recunoaşte că sunt clasici numai scriitorii, cari corespund unui anumit ideal de echilibru şi de armonie. Şi se mai adaugă: Alţi scriitori neclasici pot să ne dea impresiuni mai energice, mai subtile sau mai rari; dar numai clasicilor le este hărăzită desăvârşirea, maturitatea, perfecţiunea.

Curios însă este că se afirmă, că aceste însuşiri nu sunt ale lor proprii: — clasicii le posedă mulţumită faptului că trăiesc într'un anumit timp, la un moment favorabil. S'ar putea deci spune, că ei sunt clasici şi fără să vrea şi fără să ştie. — în virtutea chiar a epocei în care s'a întâmplat să trăiască. Prin urmare, se recunoaşte că şi aci nu vremurile stau subt om; ci bietul om stă subt vremuri. Căci şi aci se recunoaşte, că literatura nu poate, ca fructele în seră, să fie pripită şi cu mult înainte de vreme adusă la maturitatea şi perfecţiunea hărăzită numai într'o anumită epocă scrierilor clasice.

De aceea, după expresiunea criticului artistic Charles Blanc, — maeştrii clasici nu sunt decât nişte „profiteurs". adică nişte oameni norocoşi, cari profitând de strădania celor de mai 'naintea lor, au rezumat experienţa unui întreg şir de artişti sau de scriitori. Aşa, Rafael nu ar fi maestrul Rafael, dacă el nu ar fi fost precedat de artiştii din sec. 15. de Perugino şi de Florentini.

Tot aşa şi în literatură, — Racine nu ar fi clasicul Racine, dacă scriitorii dramatici dela Jodele până la Corneille, nu i-ar fi netezit drumul. Tot astfel şi istoricul Titu Liviu posedă în acelaş timp claritatea lui Cezar în naraţiuni, fineţea lui Salustius în zugrăvirea portretelor, şi elocvenţa lui Cicero în discursurile atribuite diferitelor personagii. Până şi Horatius, în ale sale satire, se inspiră adesea din înaintaşul său Lucilius, deşi nu prea îl laudă. Dar mai ales Virgilius care este, ce e dreptul, original în partea pur naţională a *Eneidei*, — a profitat după urma lui Catullus în partea mitologică, şi de Lucretius în partea filosofică.

Cu un cuvânt, clasicii, reluând şi îmbunătăţind ceeace alţii au realizat, pot mai uşor să dobândească mai multă înlesnire, mai multă siguranţă, mai multă meşteşugire în mânuirea limbei şi a versurilor. Este o mare depărtare între stângăcia înaintaşilor Jodelle (1532—1573) şi Rotrou (1609—1650) şi între perfecţiunea clasicului Racine (1639—1699), dar era de neapărată trebuinţă ca Jodelle şi Rotrou să fie stângaci, pentru ca Racine să poată ajunge desăvârşit. O literatură, orice s'ar face, oricâte încurajeri şi imbolduri i s'ar da, — nu poate să devie clasică decât cu timpul şi numai într'un anumit timp.

* * *

Şi atât de puternică este aceasă înrâurire a timpului, încât ea se impune şi atunci când este vorba şi de acelea excepţionale însuşiri pretinse şi hărăzite scriitorilor clasici cu privire la: claritate, rânduială şi ordine. Aşa, de exemplu, în clasica epocă a lui August, durabila pace statornicită de acest împărat este foarte prielnică pentru desvoltarea celor trei însuşiri de mai sus.

Intr'adevăr, toate scrierile din epoca precedentă se resimţiau după urma neîntreruptelor turburări şi războaie civile, în mijlocul cărora ele fuseseră concepute. Dar după lunga şi sbuciumata agonie a republicei, se iveşte şi se lăţeşte o puternică pornire de astâmpărare; toată lumea doreşte şi cere odihnă. Şi se pare că August a biruit şi a îndepărtat pe toţi rivalii săi şi prin faptul că a înţeles această obştească trebuinţă de pace.

Aşa stând lucrurile, — bine înţeles că nu se putea ca această sete de linişte şi de potolire să nu se răsfrângă şi asupra scriitorilor din jurul lui August. De aceea şi Virgilius şi Horatius, în mai tot scrisul lor, nu numai că oglindesc această pacinică pornire, dar încă şi colaboratorii lui August, în marea sa sforţare pentru a restatornici pretutindenea în imperiu ordinea, pacea şi siguranţa. De altfel şi Taine, ocupându-se de clasicii francezi din epoca lui Ludovic al XIV-lea susţinea, poate cu exagerare, că era o vădită înrudire între o tragedie a poetului Racine şi între o ordonanţă a severului ministru Colbert. Vreau adică să arăt că Taine era de părere, după cum Colbert prin strasnicile sale ordonanţe, tot astfel şi Racine prin rânduitele sale tragedii, punea umărul la opera întreprinsă de Ludovic al XIV-lea pentru a statornici ordinea şi organizarea în Franţa. Este, aşa dar, în epoca clasică, un fericit acord între literatură şi puterea politică, — scriitorii îndeplinind întocmai ca cei mai vrednici şi disciplinaţi cetăţeni o adevărată funcţiune socială şi patriotică.

Oricum însă, neîndoios este că pe scriitorii din epocile clasice curentul colectiv al contimporanilor îi influenţează şi îi târăşte în spre ordine şi în spre comprimarea individualismului, — precum pe ceilalţi îi influenţează şi îi târăşte în spre neînfrânata libertate şi în spre libera desvoltare şi manifestare a personalităţii. Aşa se explică pentru ce acelei societăţi mai liniştite şi mai ordonate din epoca clasică îi corespunde o literatură de asemenea mai potolită şi mai disciplinată, — mai puţin turburată, mai supusă unei exacte şi neaprinse raţiuni. De aci rezultă, bine înţeles şi acel echilibru între inteligenţă şi sensibilitate, între raţiune şi imaginaţie.

* * *

Dar de aci mai rezultă că, în asemenea împrejurări nici poezia nu poate să fie prea avântată, prea înaripată. Ea nu este îngăduită, decât cu condiţiunea de a renunţa la concepţiunile prea bizare şi la emoţiunile prea vii, — devenind astfel aproape tot atât de cuminţită ca şi proza. Căci nu poetul trebuie să-şi impună gustul său publicului ci el trebue să se îndoaie în faţa publicului. De aceea scriitorii clasici pe cât sunt de echilibraţi şi de prevăzuţi cu bun simţ şi cu prudenţă, pe atâta sunt de lipsiţi de căldură. Ei se supraveghiază şi se simt supraveghiaţi.

In deosebi de aceasta, literatura clasică este în genere impresională, obiectivă. Când toţi lucrează la înălţarea comunităţii, a obştei, ar fi o impertinenţă, o crimă chiar, să întreţii publicul cu afacerile sau preocupările tale intime. Deci poezie lirică prea puţină sau de loc; în schimb, din belşug opere care trec dincolo de preocupările individuale.

Aşa se explică pentru ce Lanson, în a sa **istorie a literaturii franceze** îşi încheie astfel aprecierile privitoare la clasicul Racine: „Şi mai ales poezia lui Racine este cu totul protivnică poeziei romantice; căci ea nu este răsfăţarea individualităţii, imperioasă şi capricioasă, ea este cu desăvârşire obiectivă şi impersonală".

Cu un cuvânt: clasicismul comprimă sentimentul, pentru a face loc raţiunii, — fuge de concepţiunile bizare pentru a trata locurile comune şi a intra în voia bunului simţ — ocoleşte tot ceeace e subiectiv, personal şi particularist, pentru a se ridica la preocupări obiective, impersonale şi de interes general. De aceea **Petit de Julleville**, vorbind de clasicii francezi din sec. 17, ne spune:

„Deşi adânc pătrunşi de spiritul timpului lor, aceşti scriitori au ştiut să-şi ridice ideile lor până la un destul de înalt grad de generalitate, stilul lor la un destul de înalt grad de perfecţiune, pentru ca fiecare epocă să găsească în ei nişte maeştri, dar nişte maeştri înzestraţi cu un talent atât de larg şi de imparţial, încât să nu impună discipolilor lor nici o manieră, nici un procedeu particular, şi pot să-i formeze fără a-i împiedica, şi pot să-i sprijine fără a-i conduce"

* * *

Dar nu e numai atât. Căci literatura clasică trebuie să se menţină într'un echilibru stabil şi în ceeace priveşte elementele care o influenţează. In afară de aceasta, şi diversele inspiraţii ale scriitorilor nu trebuie să fie protivnice între ele.

Aşa, de exemplu, în literatura franceză, trei influenţe lucrează asupra scriitorilor: spiritul galic, adică însăş temelia rassei, spiritul monden sau **precios**, cultura clasică sau erudită. Ei bine, cele mai desăvârşite lucrări sunt acelea din epoca, în care aceste trei influenţe duc o perfectă căsnicie. Şi acest fericit acord se vede mai ales la Racine, Boileau, Molière şi La Fontaine.

Tot astfel şi la Roma, unde nu se poate vorbi de o literatură clasică, atâta timp cât cei doi factori principali temperamentul naţional şi influenţa greacă, au fost de o însemnătate inegală. Aşa, unii scriitori ca Ennius, Plaut Caton, Lucreţiu n'au putut să se folosească îndeajuns de modelele greceşti; de aceea, la dânşii se observă o vădită stângăcie pur romană. Alţii, ca Terenţiu şi Catul, s'au lăsat să fie prea absorbiţi de influenţa modelelor greceşti.

Ei bine, singuri scriitorii din epoca lui August nu sunt nici prea greci, nici prea romani. Aşa, de pildă, Virgilius este, ce e dreptul, plin de reminiscenţe din epicii şi din tragicii greci, dar într'însul găsim din belşug şi aluziuni la obiceiurile naţionale, la ţara şi la timpul său. Pe scurt, scriitorii din epoca lui August datoresc Greciei eleganţa şi farmecul formei, iar Romei gravitatea şi seriozitatea fondului. Ei sunt îndeajuns greci pentru a fi artişti, şi îndeajuns romani pentru a nu cădea în diletantism.

* * *

Cu această observaţie am ajuns la o altă condiţiune trebuincioasă epocilor clasice. Căci trebuie ca scriitorii să-şi ia meseria în serios, adică să nu fie diletanţi. Aceasta nu înseamnează că s'ar cuveni ca scriitorii clasici să fie nişte pedanţi sau nişte „pontifi"; se cere însă ca ei să fie nişte artişti conştiincioşi şi, în acelaş timp, ca opinia publică să-i stimeze îndeajuns.

Aşa, de pildă, înainte de epoca lui August, literatura era numai o distracţie trecătoare pentru cei din înalta societate. Pe atunci numai sclavii şi nobilii se ocupau serios cu literatură; nobilii se amuzau scriind între două războaie sau între două şedinţe ale senatului. Până şi la Cicero se observă urme din această veche prejudecată romană. Pe de altă parte, subt împăraţii următori lui August, se va afecta, ce e dreptul, mult gust pentru literatură; dar cum în această din urmă epocă, vor lipsi preocupările şi ideile serioase literatura va redeveni o mărunţită ocupaţiune.

Cu un cuvânt, literatura, fiind prea puţin preţuită înainte de August — şi prea mult iubită, dar rău iubită după această epocă, — numai în epoca clasică este bine înţeleasă. In această epocă nimic nu-i mai face concurenţă, de vreme ce viaţa politică nu mai există şi doar ea singură poate să umple timpul liber creat de stăpânirea absolutistă. Dar aceşti mari seniori din Roma nu sunt totuşi nişte pierde-vară; ei au simţul vieţii reale, şi încă nu sunt căzuţi în neantul intelectual al curtenilor din timpul lui Neron sau Domiţian. De aceea, literatura nu mai este o distracţie fugitivă, ca în vremea republicei, şi nici un divertisment monden ca subt împăraţii de după August; ea este ocupaţia cea mai nobilă a elitei societăţii.

Subt imboldul şi încurajarea lui August, scriitorii sunt socotiţi drept nişte oameni, cari fac cinste Romei. Apariţia Eneidei este salutată ca un eveniment naţional, iar scriitorii, simţind că fac operă folositoare, operă cetăţenească, pun în exercitarea meseriei lor o gravitate nobilă şi mândră, o silinţă neîntreruptă, şi acea conştiinţă scrupuloasă care singura crează opere durabile.

* * *

In fine, perioada clasică a unei literaturi coincide şi cu momentul când sentimentul naţional este mai puternic. Secolul lui Pericle vine după glorioasele războaie medice; secolul lui Ludovic al XIV-lea răsare tocmai atunci când poporul francez exercită un prestigiu universal; epoca clasică engleză este contimporană cu preponderanţa politice britanice.

Epoca lui August coincide cu momentul când Roma scăpată fiind de războaiele civile, ajunge să stăpânească toată lumea civilizată şi este respectată de barbari. Acuma poporul roman are linişte şi bogăţie materială şi mărire morală şi siguranţă absolută. Aşa stând lucrurile, este oare de mirare că, acuma, Romanii, aruncându-şi privirea spre umilele lor origini, se simt stăpâniţi de o adevărată beţie de orgoliu?

Oricum însă, fapt neîndoios este, că într'o atât de înaltă epocă de glorie, preocupările naţionale se impun până şi celor mai indiferenţi, până şi usuratecului poet Ovidius. Toţi scriitorii, uitându-şi de eul lor şi de măruntele lor preocupări, fac operă de interes genreal. Prin aceasta se adevereşte parcă şi ceeace ne spune Goethe în cuvintele:

„In epocile de scădere şi destrămare sufletele se ocupă de ele însile; pe când în epocile de progres omul se întoarce în spre lumea din afară".

Dar să ne oprim şi să observăm că la temelia clasicismului stau: bunul simt, cuminţenia, armonia, echilibrul, impersonalismul şi disciplinarea, mai ales disciplinarea şi chiar subjugarea individualismului. De aceea, lupta împotriva clasicismului, înseamnează numaidecât revolta individualismului împotriva regulelor care îl comprimă şi şi împotriva formulelor care îl contrariază.

M. MIHAILEANU
Profesor, Piteşti

Scrisoare

Prietenă din vremile când eram copii,
pe unde îţi mai porţi sufletul de cleştar?
Filele lui mai sunt şi azi sfinţite
cu slove de simplu abecedar?

Prietenă din anii adolescenţei,
mânile îţi sunt tot pale de galbenul tomnatec
al frunzelor — şi glasul îţi mai plânge tot
ca un şipot singuratec?

Ochii tăi nu şi-au cernit oare apele?
Privirea ţi-i tot licăr de stânjenel?
Anii nu ţi-au îngreunat de vânat pleoapele?

Prietenă, eu te visez cu acelaş argint pe trup
şi cu mânile tot paseri sărace
cari ar vroi să pirue vesele şi bucurate
dar tristeţea le reţine în umede băltoace.

Prietenă, eu te visez aşa cum te-am lăsat
şi-aşi vrea să-mi vii pe neaşteptate
să-mi umpli ograda cu liniştea
mânilor tale de tristeţe înserate.

Am să te primesc tot bun, ca în copilărie,
Iar tu vei veni cu o păpuşe moartă în braţ
anii scurşi fără mine şi fără prietenie.

Mânile am să ţi-le iau în mânile mele,
peste ochi îţi voiu sufla frăţeşte jeratec de vo[...]le
încât mânile vor căpăta lumina albă
şi catifeaua lor va fi moale.

Sufletul tău va ofta cu lacătele descuiate
braţele îţi vor fi atunci candeli luminoase
aprinse la prima vecerne
a unui început de iubire şi de zile voioase.

CAMIL BALTAZAR

Se scutură nucii...

Se scutură nucii în ploaie,
S'apleacă de parc'ar vorbi...
S'apleacă sub toamnă, se'ndoaie...

Vârteje de frunze aleargă
In surele zări şi-or pieri
Ca visele'n lumea cea largă...

Nici flori n'or mai creşte la geamuri,
Curând sub nămeţi or dormi
Şi muguri şi cuiburi pe ramuri...

Iubito, închide fereastra,
Să n'auzi cum clipele mor;
Să n'auzi în sara aceasta...

Inchide şi ochii şi-ascultă
Cum anii se tânguie'n zbor,
Cu ploaie, cu negură multă...

Lăsându ne frunza uscată,
S'apleacă de parc'ar vorbi...
S'apleacă şi plâng şi ne cată...

Const. Asiminei

INSEMNĂRI TEATRALE

PETRE LICIU

D-nul V. Maximilian la Teatrul Regina Maria în „Revizorul" lui Gogol şi tânărul Al. Critico la Naţional, în „Viforul", ne-au dăruit două interpretări cari sunt dintre cele mai reuşite ale acestui început de stagiune.

Copleşitorul rol al lui Ştefăniţă, jucat de actori ca Tony Bulandra şi Ar. Demetriad, a găsit în Critico un interpret surprinzător, inedit: el are şi vârsta şi fizicul şi dicţiunea personagiului. A jucat fără reneliţi şi a învins. E păcat că din colegii noştri de la Asociaţia Criticilor Dramatici, au fost prea puţini de faţă, ca să sublinieze îndrăzneala şi biruinţa lui Critico.

* * *

Atât Ştefăniţă din „Viforul", cât şi personagiul înfăţişat de d-nul Maximilian în „Revizorul" ne-au adus aminte de creatorul acestor roluri la Teatrul Naţional, de neuitatul Petre Liciu...

Cât ne lipseşte astăzi Petre Liciu!

Intr'o viaţă teatrală din ce în ce mai înfloritoare, plină de atâtea frumoase talente, dar unde sunt rare, credinţele şi entuziasmele, Petre Liciu ar fi fost un steag aprins, o sfâşietoare făclie.

Un admirabil exemplu pentru generaţia sa de actori — cât de obosită azi! — şi pentru cei ce vin, nedumeriţi să ia şi să dea lumină...

Cu focul sacru în inimi şi cu pilda unei uriaşe descurajări, înaintea ochilor, cei ce vin, îşi caută orizontul.... Ar vrea să se înalţe, dar aripile li se îndoaie. Ceva straniu îi opreşte... Alte preocupări, nu cele artistice, domnesc printre camarazii lor mai vârstnici. Şi un mare spirit de nedreptate, de nepăsare pentru teatru, de dispreţ pentru „cei mici...." Avântul scade, îndemnul tinereţei se frânge. Noul venit va trebui să se resemneze, intrând, cu fruntea plecată, pe făgaşul obişnuit, al rutinei şi-al şireteniei cotidiane, care, în teatru, ca şi în viaţă, este să vorbeşti mult, să te agiţi, să te arăţi nemulţumit, nedreptăţit, — şi să nu faci nimic. Prin nu ştiu ce dar divin, cel ce vorbeşte mult, are la noi dreptul, să se dispenseze de orice altă sforţare.... „La început a fost cuvântul...." Pentru el, cuvântul continuă să fie începutul şi sfârşitul oricărei activităţi....

Petre Liciu nu trăia decât pentru arta sa.

Rolul pe care urma să-l joace, era marea preocupare a vieţei sale.... Il obseda, îl chinuia. Pentru fiecare erou înfăţişat, îşi alegea altă mască, altă atitudine, îşi inventa [...]ar'că, o voce nouă, o întreagă personalitate inedită şi impetuoasă.

Şi-l studia, îi cunoştea toate cuvintele, pe de rost, tot ce putea să simtă şi să gândească acest personagiu şi le înfăţişa cu o neîntreruptă putere de viaţă şi de adevăr. Nu-l înspăimânta nici un fel de rol, nu se ferea de nici unul, cât de neînsemnat.

Cu aceiaşi egală solicitudine şi încordare, înfăţişa pe „Ştefăniţă" din „Viforul", şi pe găgăuţii din farsele grădinilor de vară.

Câtă distanţă de la Moişilică, din „Lipitorile satelor", până la doctorul Tokeramo din „Taifun"!

Veşnic nou, cu fiecare amănunt studiat — studiat acasă, pe stradă, în foyerul de repetiţii — Petre Liciu era, mereu, o surpriză, chiar pentru cei mai ferventi admiratori ai săi.

El nu vorbea, nu respira decât teatru. Dar nu cancanuri teatrale, nu veşnice nemulţumiri şi abilităţi, diplomaţii şi ingratitudini: vorbea arta. Cum trebuie înţeleasă o piesă, ce fel de atitudini, ce fel de-a vorbi, presupune acea piesă, ce fel de-a privi, ce fel de-a se grima. Era un profesor desăvârşit, cu sufletul plin de candori îngereşti şi cu ochii licăritori de satanică inteligenţă.

Sufletul său vibra, cald şi neastâmpărat, în emoţiile patimei artistice, iar creerul său, lucid şi rece, organiza toate resursele temperamentului său, în slujba desăvârşitelor realizări.

* * *

Această minunată credinţă de care era Petre Liciu animat, aceste neobosite şi minuţioase cercetări şi descoperiri dramatice, era firesc să nu fie pe placul unor camarazi.

Un imbecil a lansat, într'o zi, şi cuvântul a prins, că „Liciu n'are talent. Liciu face cu munca ceia ce face, dar talent, temperament, n'are!" Această descoperire a liniştit pe mulţi din cabotinii vremei. La fiecare nou succes al lui Liciu, la fiece splendidă metarmofoză a acestui prestigitator, brutele inculte, înzestrate cu oarecare farmec natural, lansau, verzi de invidie, într'un surâs protector:

— Da... Se vede munca.... Munceşte mult băiatul ăsta, dar n'are talent....

Şi totuşi, Petre Liciu era numai talent, numai temperament. Atâta credinţă, atâta pasiune, atât dor, atâta flacără de teatru; nu puteau fi rodul unei cugetări sterpe, lipsită de focul sacru.

Cu munca nu realizezi de cât lucruri înalte şi reci, lucruri cari îţi cer şi-ţi provoacă admiraţia, uimirea, — dar sunt departe de tine, nu te prind în vraja lor, nu răscolesc, nu încălzesc, nu animează...

Fără talent, orice muncă este o sforţare onorabilă, ale cărei roade sunt prea coapte şi fade; fără muncă orice talent rămâne o perpetuă făgăduială —, roadele lui sunt verzi şi acrişoare; biată aguridă ce nu va fi niciodată vinul de aur, al voluptăţilor supreme.

* * *

Petre Liciu avea şi talent, dar ştia să şi muncească şi iată pentru ce a realizat, în scurta şi frumoasa lui viaţă, ceiace alţi zece actori la un loc n'ar fi putut să realizeze.

Şi mai avea Petre Liciu a concepţie apostolică a misiunei actorului. Visul său era să poată avea o odăiţă la Teatrul Naţional, să stea zi şi noapte acolo, să respire numai atmosfera de artă şi de nobleţă, care pluteşte pe vechile-i zidiri...

El, cel dintâiu, a înţeles marea importanţă a teatrului-cultură, a propagandei prin teatru, a răscolirei masselor, a înălţării sufletelor.

Sunt neuitate spectacolele pe cari le dădea Petre Liciu, în toată ţara veche şi în Bucovina dornică de elanurile sufletului românesc; neuitate sunt şi triumfurile sale, triumfuri câştigate cu preţul unor mari iluminări interioare, al unui optimism cuceritor, al unei credinţe mistuitoare, care trecea peste orice zăgazuri şi sfărâma orice stăvilare, înalte chiar până la cer.

Numai Petre Liciu ar fi putut să joace, cum a făcut într'o seară la Craiova, bolnav de moarte, ars de friguri, dar plin totuşi, pe scenă, de-o mare tinereţe avântată. Altul, cu puţină temperatură numai, ar mai fi cerut, pe loc, impresarului, o subită sporire de salariu, menită să-i răcorească suferinţa.

Petre Liciu gonea, furios, pe cei ce-l sfătuiau să nu mai joace, în seara aceia...

In acest singur gest e un om. Un om întreg, o vibraţiune, un devotat, un iluminat, un apostol, — care, fără îndoială, în Câmpiile Elysée rătăceşte astăzi printre mariii inspiraţi ai înălţărilor divine, printre semizei.

VICTOR EFTIMIU

AGONIE

Tuşeşte un om pe stradă aşa de s'ar părea,
Prin gura lui bolnavă, că toamna-şi drege glasul.
Sunt singur în grădină şi singur pribegesc
Pe aceeaş cărărue ce ne'nfrăţise pasul...

Boschetele uitate se 'ntunecă de-acum...
Vezi? Ţi-aş căta zădarnic o floare pe răzoare.
Dar mâna'ncet se-ntinde ... Cum tot te am în gând.
Imi pare'ntreg pământul că-i troenit de floare.....

Şi pe aceeaş bancă te-oi aştepta să vii....
Tăcere.... Amintirea cu visul se cunună....
In liniştea adâncă doar roadele târzii
Cu foşnet lin, în iarbă, cad putrede de lună...

Octombrie 1924. **N. Milcu**

CARŢI ŞI REVISTE

N. BORGOVAN: *Doctorul Cornelius,* nuvele umoristice. Imprimeria Fundaţiunei Culturale „Principele Carol", Bucureşti, 1924.

Umorul d-lui N. Borgovan este pe deantregul un umor de situaţie. Personagiile nu-l poartă nici în ideaţiune, nici în atitudine. Sunt unele cari n'ar putea deştepta vreodată interesul pentru glumă: cazul din „O aventură nocturnă" sau „Madame „von" Suzana", în care întâlnim un tragic intunecat, isvorât din reprezentarea dureroasă a diferitelor scene din scurta existenţă, în faţa noastră, a bietei „madame von Suzana". Dramatică şi nu comică, e acţiunea din „O aventură nocturnă", iar finalul ne-natural. Prea riscant e să înebuneşti o casă de oameni prin apariţia unui halucinat fioros şi să laşi să se creadă, la urmă, că individul a fost pur şi simplu beat.

Dintr'un contrast comicul îzbucneşte totdeauna voios. Dar între cele două elemente ale lui, trebue să admitem o corespondenţă intimă; din elementul prim, scriitorul va face să transpire, ridicolul elementului de-al doilea, care va părea spontan în aparenţă, dar determinativ în realitate. Groaza susţinută a d-lui Borgovan din rândurile ce urmează:

„Uşa camerii se deschise brusc şi larg, iar în pragul ei, într'o curioasă lumină, apăru un om. Acea apariţie subită, la acea oră, în acel moment de linişte de cavou, — căci muzica încetase — ne înmărmuri. Toţi trei isbucnirăm într'o exclamaţie de groază şi rămăserăm stupefiaţi!...."

„Era o figură stranie:

„Lung, slab, palid, ca un cadavru, cu ochii mari deschişi şi nemişcaţi, necunoscutul înainta încet, fixând pe Marianna, care cu faţa albită de groază, rămase pentru o clipă nemişcată ca o statue, hipnotizată. Noi bărbaţii, împietriţi, de abia mai respiram. Par'că şi inima noastră nu mai bătea!... Omul însă, înainta mereu, deşi foarte încet. Mâinile sale lungi le ţinea aproape nemişcate de-alungul corpului. Numai picioarele îi purtau corpul, ca împinse de un rezort nevăzut. Cu capul gol, cu gulerul şi cravata desfăcute, într'o haină de o culoare nedefinită, destul de elegant de altfel, cu figura-i palidă, ca ieşită dintr'un mormânt şi ochii strălucitori, negri, fixaţi asupra sărmanei Marianna, el înainta".

„Dintre noi, cei trei, tot dânsa îşi recăpătă prezenţa de spirit, căci cu o voce puternică, îi strigă:

— Pe cine cauţi?

„In acelaşi moment, văzând că necunoscatul nu-i răspundea nimic şi continua a înainta spre dânsa, Marianna se apleacă puţin şi ferindu-se de a-l atinge ca pe cine ştie ce diavol, se îndreptă şi fugi prin uşa rămasă larg deschisă, în coridor"...

nu cere, conform legilor artei superioare, finalul nepotrivit şi forţat al celor reproduse mai departe:

„Eugen, auzind răcnetele mele, alergă de data asta, foarte curajos. Repezindu-se şi dânsul asupra mumiei, îi arse două palme de răsunară toate camerile magnaţilor!... Pe când însă amândoi gesticulam ca epilepticii, aproape le făcuta victimă, prin aer trecu ca un parfum curios... Par'că toate buteliile şi butoaiele din „trattoria toscana Paoli" se desfundaseră!... Individul era... beat crup".

O schiţă în care autorul ar izbuti să dea comicul întreg, este „Lupul". Expunerea greoae însă, într'o dialectică ardelenească, sdruncină situaţia; nimic spontan şi natural, care să poată da o încântare artistică.

Sunt, pe alocuri, crâmpee de descripţii şi atitudini, care luate separat, se citesc cu plăcere.

* * *

LIA HARSU: *Din ţara pieilor roşii,* poveşti traduse. Editura „Cultura Naţională", Bucureşti, 1924.

Cartea d-nei Lia Hârsu e întocmită după o culegere de poveşti germane şi a păstrat în româneşte acelaş fel de exprimare, aceeaş atmosferă şi acelaş „specific" al ţinuturilor dela sud.

Poveştile, vre-o 60 la număr, alcătuesc o serie de schiţe mici, uneori de o valoare simbolică, alteori scoţând în evidenţă idealul moral întreg. Pentru vârsta fragedă a copilăriei, deşteaptă un interes deosebit prin atmosfera lor curioasă, cât şi prin aceea că vin în ajutorul ştiinţelor naturale, popularizându-le. Reproducem o schiţă caracteristică: „Ce spun maimuţele".

„Maimuţele dorm ghemuite una într'alta pe frunze de Suary, (un fel de palmier). In nopţile cu furtună şi când plouă se tânguesc şi ţipă puii de maimuţă de frig ce le e. Tot astfel fac şi maimuţele cele bătrâne. Maimuţoii spun atunci:

„Mâine ne facem negreşit casă".
Şi alţii răspund:
„Da, mâine".
Când se face iar ziuă, zic:
„Ne apucăm de făcut casă?"
Câte unul răspunde:
„Stai să mănânc întâi niţel".
Alţii zic şi ei:
„Şi eu tot aşa".

Apoi pleacă toţi şi nu se mai gândesc la casă. Dar când e vorba să se culce şi vine iar vre-o ploaie, îşi aduc iar aminte şi spun:

„Trebue negreşit să ne facem casă".

Intr'una din zile şi-or face casă. Tot aşa fac şi oamenii".

Traducerea d-nei Lia Hârsu e luminoasă şi plină de farmec. Pentru tineret, cartea e mai mult decât bine venită.

* * *

PIERRE-LOUIS DUCHATRE: *La comédie italienne.* Editura Librairie de France, Paris.

Un volum în care sunt de admirat, pe lângă scrisul şi bogăţia de informaţiuni a autorului, ilustraţiile şi reproducerile elegante, care lămuresc laolaltă, originele şi caracterele acestei încântătoare şi puţin cunoscute „Comédie italienne" din jurul şi sub influenţa căreia au răsărit unii din cei mai de seamă şi mai originali autori francezi de comedie: Regnard, dintre cei mai mărunţei: Dufresny şi Favart, şi unul care făcu epocă: Marivaux.

Aduşi în Franţa în vremea Caterinei de Medicis, goniţi şi rechemaţi de Henri III, iarăşi alungaţi şi, în sfârşit, stabiliţi sub domnia şi protectoratul lui Ludovic XIV-lea, comedianii italieni aduseră cu ei gustul satiric, al improvizării, al stilului caracteristic prin expresivitate. Limba lor oficială, era cea italiană; din gesturi şi firescul expresiei publicul pricepea şi cunoştea distracţia uşoară. Dela această epocă, încet-încet, limba italiană începu să facă loc, pe scenă, frazei franceze. Astfel că într'o zi, limba aceasta se văzu deodată singură: oficială şi inteligibilă. Este limba lui Marivaux şi Favart. Acum nu se mai cerea secondarea gestului, care falşifica viaţa; naturalul ieşia din jocul şi expresia accesibilă tuturor auditorilor.

Adunând documentele acestea originale şi de multe ori inedite, Pierre-Louis Duchartre s'a silit, în volumul de faţă, să le separe, să le dea caracterizări temeinice, să le grupeze pe familii, ce privesc originea lor latină. Dacă lucrarea lui nu e concepută ca o operă de erudiţie pură, totuşi documentele grafice şi apropierile de fapte constituesc o operă cu un text original remarcabil.

Discutând originile vechei *commedia dell' arte,* pe care o apropia de comedia italiană, el studiază câteva din tipurile reprezentative ale mişcărei teatrale din urmă: Arlequin, Brighella, Pulcinella, Pantalon, Pedrolino, etc..... Pentru fiecare găseşte scene tipice, invocând vestitele comedii ale vremii.

O povestire uşoară, scrisă cu mult spirit, cartea lui Pierre-Louis Duchartre este una din acelea care instruesc şi amuză fără să obosească.

* * *

RENÉ GALLAND: *George Meredith.* Les cinquante premières années (1828—1878). Ed. „Les Presses françaises". Paris.

Opera lui Meredith a fost, încă de pe vremea când autorul trăia, obiectul controverselor celor mai pasionate; puţini scriitori au fost conduşi atât de rău de critică, dar puţini au avut şi apărători aşa de entuziaşti. Inamicilor cari-i reproşeau o obscuritate fără adâncime propie şi iritantul manierism al gândirii şi al stilului, se opuneau admiratorii cari-l comparau cu Fielding, cu Molière, cu Shakespeare. De fapt şi unii şi alţii vor recunoaşte că i s'ar putea aplica tot ceeace spunea odinioară Lamb despre Shakespeare: „inainte ca o idee să-şi spargă coaja, o alta se pregăteşte în taină şi manifestă dorinţa de a isbucni"...

Sfârşitul sec. XIX şi începutul sec. XX au avut de înregistrat totuşi un fel de apoteozare a lui Meredith, salutat ca maestru de o intreagă generaţie de scriitori. E de ajuns a nota covârşitoarea influenţă asupra romancierului popular H. G. Wells sau artisticului Galsworthy.

In legătură cu toate acestea cartea lui René Galland stabileşte personalitatea literară a lui Meredith, căutând a cunoaşte dacă intr'adevăr scriitorul merită unanimele sufragii ale publicului.

Galand reuşeşte astfel, în prima parte a operii, să dea într'o biografie minuţioasă şi sintetică, toată viaţa aventuroasă a scriitorului englez. Isbutind să împreune marile teme meridithiene cu fazele cele mai însemnate din viaţa lui, Galland dă un fel de valoare simbolică aventurilor prea reale şi prea spontane ale acestei existenţe.

In cercetarea operii lui Meredith, răsar capitolele VII—IX, capitolele legăturilor sufleteşti ale lui Meredith cu reprezentanţii specifici ai literaturilor streine. Idealismul manzinian, Stendhal, Carlyle, Thomas Love Peacock înrâuriri dela care Meredith a avut de învăţat, — sunt redate în cartea lui Galland cu bogate caracterizări şi precizări sigure. „Vittoria", „Sandra Belloni", „Egoistul" — sunt opere care aduc în construcţie şi atmosferă, când cu Manzini sau Shakespeare, când cu „Le Rouge et Noir", sau „La chartreuse de Parme".

Cartea lui René Galland, de aproape 500 pagini, se remarcă prin claritatea expunerii materialului şi vioiciunea documentării. Este un model de monografie, către care va trebui, spunea cândva Benjamin Cremieux, să se îndrepte în curând romanul modern.

* * *

ANTONIO PORTA: *Byronismo italiano.* Ed. L. F. Cogliati, Milano, 1924.

Cartea pare a fi scoasă în legătură cu centenarul marelui Lord Byron. Deşi uzează de multe ori de cercetări şi argumente serioase, totuşi cartea lui Antonio Porta pare mai mult lucrare de diletant: găsim în ea mai mult decât ne trebue şi nu găsim tocmai ceeace ar trebui de găsit.

O mică biografie încearcă să stabilească anumite lucruri în legătură cu viaţa conjugală a poetului. Totul confuz şi cu lipsă de demonstraţie. Mai obiective şi statornice sunt paginile în care Porta analizează operele lui Byron şi comparaţia lor cu Alfieri, ca o introducere mai mare la ceeace vrea să arate autorul: *byronismul italian.* In cel din urmă capitol, al treilea, apare byronismul întreg, cu toate influenţele sale. O primă parte este dedicată byronismului napolitan, o a doua lui Pasquale de Virgili. Pentrucă în volumul acesta Antonio Porta nu face decât să constate, pur şi simplu, fără a face apropieri şi discuţiuni paralele, nu putem judeca opera aşa cum se cuvine. Am putea spune însă că întreg byronismul meridional trebuia luat în considerare. Rapisardi, de pildă, a fost lăsat în afara discuţiunilor sale.

Autorul anunţă un al doilea volum, care va continua cercetările începute. Poate că planul lucrării lui Porta, să se desfăşure în acest de-al doilea volum.

* * *

LA REVUE DE FRANCE (1 Octombrie) *Gustave Simone* publică unele din poemele inedite ale lui Verlaine. Sunt încercări scrise şi trimise pe la 1858, poetului Victor Hugo atunci când Verlaine, încă elev, n'avea decât 14 ani. Dintr'o poemă: „Moartea", dedicată lui V. Hugo, şi din care scoatem strofa care urmează, cunoaştem puţin din ceeace avea să dea Verlaine de mai târziu:

Mais, tout en dédaignant la mort et ses alarmes,
Hugo, tu t'apitoies sur les tristes vaincus;
Tu sais, quand il le faut, répandre quelques larmes,
Quelques larmes d'amour pour ceux qui ne sont plus.

Ocupându-se cu cercetarea, descrierea şi traducerea în franţuzeşte a tuturor operelor scriitorului, mort de curând, *Joseph Conrad,* — G. Jean-Aubry scrie: „Paisprezece romane, şase volume de povestiri, şi două volume de amintiri compun moştenirea literară a lui Joseph Conrad. Totul aci stă pe planul întâi. Publicul francez va putea să-şi dea seama atunci când, împreună cu André Gide şi Philippe Neel, vom termina munca pe care am intreprins-o. Traducerile din *Typhon, Nègre du „Narcisse", En marge des marées* sau *Lord Jim,* precum şi fragmente din *Miroir de la mer,* au putut arăta acelora cari nu înţeleg limba engleză, viziunea puternică, realistă şi artistică pe care acest mare scriitor a avut-o despre mare şi mai ales despre năvile care luptă contra ei şi a oamenilor cari le mână; dar pe lângă frumuseţile şi subtila bogăţie umană din *Victoire* sau din *Sous les yeux d'Occident,* va trebui să apară: *Nostromo,* această poemă epică a Americei de Sud contimporane, *Chance,* sau *Flèche d'or* şi *Frère de la côte,* precum şi *Jeunesse* şi *Au coeur des Ténèbres,* pentruca să se poată măsura în Franţa, tot geniul şi marea pierdere pe care am suferit-o..."

Prin condiţiunile cugetării sale, ca şi prin acelea ale naşterii şi sentimentelor lui, Joseph Conrad n'a fost numai un mare scriitor englez: a fost una din acele puternice încarnări a gândirii şi a artei Occidentului.

* * *

REVUE PHILOSOPHIQUE *de la France et de l'Étranger* (Sept. — Oct.). Despre indeterminismul latent a lui Spinoza, scrie E. Leroux scoţând în relief atitudinea acestuia în faţa problemei liberului arbitru.

Este desigur cunoscut că Spinoza n'a susţinut cea mai radicală teză deterministă. Dar nu încetează de a repeta că tot lucrul se produce sau se determină în virtutea necesităţii naturii divine. In Etică (I. pr. 16 şi 26 şi mai ales 29 şi 33) el elimină categoric contingenţa, neadmiţând un termen mijlociu între necesar şi imposibil. Spinoza, se vede din chiar argumentaţia Eticei sale, a vroit şi a putut să fie determinist. A putut oare să rămână astfel până la sfârşitul operei sale? Intrebarea aceasta şi-a pus-o E. Leroux când a pornit să-i cerceteze opera.

Se observă în sistemul lui o oarecare noţiune de libertate, pe care, destul de conştient, Spinoza s'a grăbit s'o constate — la începutul Eticei sale — ca pe o determinare prin sine, mai exact, ca pe o necesitate interioară. Urmărind cercetarea textului concluziile lui Leroux sunt hotărâtoare:

„Nota dominantă a spinozismului nu este resemnarea; inteligenţa nu este prea mărită aci ca refugiul unei fiinţe împedicată de a lucra, dar ca o pornire veritabilă de acţiune. In judecata lui există un simţ al contrastelor şi o arzătoare aspiraţie către viaţa cea mai înaltă, care, legate de trebuinţa ideilor limpezi, formează gustului de identificare panteistă o cumpănă curioasă. Astfel îi convine să opună sclavia pasionatului şi libertatea omului raţional. Opoziţiunea aceasta se alipeşte ea-însăşi la una din ramurile principale ale sistemului său: districţiunea necesităţii externe şi a nenecesităţii interne; distincţiune care se traduce la rându-i în ordinul mintal prin aceea a două tipuri de cunoaştere: cunoaşterea confuză şi cunoaşterea adecvată. Nimic mai precis decât contrastul stabilit de Spinoza între domnia imaginaţiei şi acea a inteligenţei. A admite deci omului o dualitate esenţială, nu înseamnă oare a deschide portiţa concepţiunii liberului arbitru?..."

Nu numai Spinoza a încercat eliminarea lui. Stoicianii, au dus pe vremuri lupte eroice, punând totul în seama acelui veşnic şi ameninţător „fatum".

* * *

L'EUROPE NOUVELLE (27 Septembrie) Problema reformelor noui ale învăţământului, atât de mult discutată la noi, continuă a preocupa spiritele din Apus. *Emile Bremond* publică un studiu intitulat: „Restabilirea învăţământului clasic, sau numai a celui ştiinţific, — sau dacă reforma nouă va trebui să pună pe acelaş plan limbile clasice cu ştiinţifismul modern.

Nu putem limita învăţământul numai la consecinţe practice; pentru că nu ne trebuesc numai bancheri, fabricanţi de automobile sau importatori de mătase.

„Omul de acţiune al societăţii noastre moderne nu este numai un om de bun simţ, ci deasemenea un om a cărui inteligenţă ştie să observe. Observarea savantului, a industriaşului, a chimistului, a negustorului, nu se întinde numai asupra activităţii celor de o seamă sau meserie cu dânsul, ci asupra întregului domeniu de viaţă materială din jurul lui. Această aptitudine a spiritului o cerem învăţământului modern. Ca să ajungem aci, programele vor face apel nu numai la noi materii de învăţământ, dar la schimbarea metodelor..."

Nu se va mai pune deci chestiunea de a da copilului numai o privire istorică asupra progresului ştiinţelor omeneşti, ci cu ajutorul exemplelor simple şi bine alese, să constate el însuşi şi în mod spontan, o întreagă serie de fapte naturale, care vor rămâne adânc săpate în memoria lui imaginativă, şi cari vor deveni mai târziu baze solide peste care el va putea fonda raţiunile sale ştiinţifice. Limbile vii, interpretate ca un exerciţiu de adoptare la viaţa popoarealor streine, vor întări gustul observării, orientându-l de data aceasta nu spre obiecte, ci spre oameni şi societate.

* * *

LA CULTURA (15 Septembrie) Conducerea lui *Cezare de Lollis* i-a asigurat un drum neted. După trei ani de apariţie „La Cultura" a dat o sumă de cercetări şi studii asupra multora dintre scriitorii italieni, dar s'a ocupat şi cu ceeace oferea câmp vast de cercetat în literaturile streine. Cultura franceză, cea germană, spaniolă şi cehoslovacă, au găsit în revista italiană un susţinător temeinic: studiile purtau cea mai senină faţă a erudiţiei şi obiectivităţii. Câteva numai din studiile numărului de faţă: *Giuseppe Toffanin:* „Idee poche ma chiare sulle origini del secentismo"; *Vittorio Lugli:* „Rilegendo Racine", *Argia Chinenz Astrologo:* „I marmorari romani dei secoli XII e XIII", *Santino Caramella:* „Le riviste filosofiche italiane nell ultimo quarto di socolo" şi *Umberto Bosco:* „Il Tasso del Goethe e il Poeta romantico..."

In studiul său „Rilegendo Racine", Vittorio Lugli găseşte cea mai raciniană operă: *Berenice:*

„unde poetul suspină melodios, cântă în ton minor, îşi spune pasiunea fără nici un strigăt. La fel, şi celei mai bune critice romantice, Berenice îi apare nu ca o tragedie, ci ca o elegie, ba chiar ca o divină elegie, în vreme ce autorul în prefaţă înştiinţase că nu e nevoe de sânge şi de morţi într'o tragedie când ea exală acea „tristeţe măreaţă" care constitue farmecul unei astfel de compoziţii... Citeşti şi reciteşti Berenice întotdeauna cu o nouă plăcere, cu o fericită anticipaţie (câte drame şi romane moderne nu derivă oare din această tragedie!) dar mai ales ca pe o operă de adevăr uman, desăvârşită, perfectă în ceeace priveşte tonul şi pildă neîntrecută de poezie, de lirism înăbuşit şi fără glas..."

* * *

GANDUL NOSTRU (August—Septembrie) cu proză de *d-nii Al. Lascarov-Moldovanu, Sandu Teleajen şi Adrian Pascu.*

In „Ispita" d. Adrian Pascu ştie să prindă caracteristica faptului divers şi să-l redea cu puteri de analist viguros. Psihologia personagiului d-sale, a şefului de birou clasa I, Iancu Straja, e susţinută destoinic. Impresurat de gânduri din ce în ce mai negre, din cauză că are acasă o fetiţă bolnavă de scarlatină şi leafa nu-i permite s'o îngrijească aşa cum trebue, Iancu Straja pleacă mâhnit spre birou. Trecu pe la Administraţie, ridică lefurile funcţionarilor şi după ce face plăţile, rămâne singur, să se socotească, aşa cum făcea întotdeauna. Ii eşea cu 20.000 de lei mai mult. Se gândeşte fel şi chip, îşi face cruce şi pleacă îngândurat spre casă. Aci, fetiţa tot mai rău încă. Se gândea s'o interneze cu mamă-sa undeva, dar lipsa de bani îi strângea sufletul. Gândul îi fugi la pachetul cu cei 20.000 lei; se culcă ameţit, nu putu să doarmă şi disdedimineaţă se repezi în cabinetul directorului:

„Nici n'apucase să se aşeze Directorul în fotoliu şi Straja năvăli pe uşă, tremurând cu fruntea îmbrobonată de sudoare... Ii explică totul, bâlbâindu-se şi când îi întinse pachetul simţi cum i se ridică o greutate de pe suflet".

„Directorul îl asculta zâmbind..."

— Bravo şefule!.... Eşti etraordinar!.... Ne mai pomenit... Leneş, sună la telefon, cerând Administraţia.

Vă rog... Chemaţi-l pe el... Să nu ştie nimeni...

E funcţionar bătrân... Are şi copii...

— Da... da... Ai dreptate...

Allo!... Să vie d-l Preda... Da?... Imediat.

Mulţumesc...

Bravo şefule! Imi placi... Prin urmare mai există oameni cinstiţi?... Când le-oiu spune celor dela club despre d-ta, au să facă un haz nemaipomenit. Douăzeci de mii?... O să te decoreze!...

Să ştii că am să te dau la gazetă, şefule. Eşti un fenomen? Extraordinar, pe onoarea mea!..."

Dacă până aci personagiul nostru este încercat numai de o înaltă criză morală, autorul ştie să-i dea, către sfârşit, nuanţa de creaţie artistică. Dela psihologia unei senine împăcări sufleteşti, iată-ne, prin efect artistic, la psihologia unei adevărate prăbuşiri:

„Deabia închise uşa şi directorul întorcându-se spre şeful de cabinet ce-şi făcea unghiile, isbucni hohotind de râs, săltându-şi burta:

— Ce nătărău. Prostu' are întotdeauna noroc... Auzi d-ta?....

„Straja simţi ca o măciucă dată în moalele capului. Picioarele i se muiară dela încheeturi şi frângându-se, cum sta rezemat de uşă, alunecă pe parchetul lustruit. Directorul râdea mereu.

— Ce idiot! Ce idiot!..."

Versuri fără siguranţă de expresie şi imagini neclare în „Tristeţi" de d. Emil Bărbulescu. Plastic d. C. Zancu:

Intr'un sonet te preamăresc natură!
Putere cer să-mi dai, să sfarm misterul
Ca printr'un lanţ gândirea şi ca cerul
S'o înfrăţesc de-apururea 'ntr'o ură...

Din cele trei acte ale unei drame inedite: Scadenţa", d. George M. Vlădescu, publică actul I. Despre calităţile d-sale teatrale am vorbit atunci când ne-am ocupat de comedia: „Surioara dela Focşani". Vom reveni când va lua sfârşit „Scadenţa".

* * *

ARHIVELE OLTENIEI (Sept.—Oct.) — „Pagini din istoria Banatului şi scriitorii bănăţeni", un studiu datorit d-lui *D. Izverniceanu,* cu o evocare istorică a Banatului, din cele mai vechi timpuri şi până în sec. XVIII.

Drept cei dintâi scriitori ai Banatului sunt amintiţi: *Anonimus Lugoshiensis;* autorul unui dicţionar „valachicolatinum"; *Mihail Halici,* care a studiat la Geneva şi a scris (1674) o poezie românească:

Knt szevetaté, szerind la voi, Romanus Apollo,
La totz chetz szevente 'n Emperecie sedetz...
etc...

apoi: *Teodor Iancovici* şi *Paul Iorgovicîu,* despre care se poate zice cu drept cuvânt că a fost nu numai întâiul pioner al culturii româneşti în Banat, ci şi primul redeşteptător al naţiunii, căci în urma diplomei dată de Leopold I din Viena, la anul 1691, Românii Bănăţeni deveniră supuşi ierarhiei sârbeşti. Dintre lucrările lui au rămas: „Scurtă istorie a Românilor din Dacia", şi „Descrierea celor mai faimoşi împăraţi, filosofi şi bărbaţi ai antichităţii".

Celelalte articole şi studii interesante sunt susţinute de d-nii: *Const. I. Karadja* (Oltenia după memoriile lui von Bauer), *Lucian Costin* (Glosar de cuvinte dialectale din Banat), *Al. V. Vasilescu* (Vămile Olteniei sub Austrieci).

Acte şi documente comunicate de d-nii N. Plopşor, N. G. Dinculescu, T. G. Bulat şi G. M. Demetrescu.

„Oltenia culturală" şi „Recenziile" scrise de d. C. D. Fortunescu, gospodarul de frunte al revistei.

* * *

SLOVE (Iulie—Septembrie) O revistă ce apare în Calafat şi despre care ne-am mai ocupat în coloanele noastre, „Slove" aduce de data aceasta un număr mai îngrijit. Nu înţelegem însă un lucru. Unele din revistele de provincie fac apel la un scriitor consacrat pentru un articol, nuvelă sau poezie, care pus(ă) în cap, îi va da, se crede, o mai vădită seriozitate literară. In rândul acesta intră „Slovele" care publică pe cea dintâi foae o poezie de d. G. Rotică:

O, nu, nu pentru tine am suferit într'una
Ci pentru câte daruri eu ţi-am adăogat,
Când sufletu-mi într'ânsul, frumoasă ca nici una,
Pentru a doua oară pe lume te-a creat.

Nu e nimic extraordinar!... Orice poetaş de astăzi poate scrie *versuri* corecte, dar câţi ne dau emoţia superioară.

Scriitorii consacraţi dau cu plăcere colaborarea lor revistelor de provincie. Dar scriitorii consacraţi nu mai scriu. Şi în cazul acesta scot din sertar fie o poezie răspublicată, fie una din prima tinereţe literară. Ei nu pierd nimic, dar nici revista nu câştigă. Şi atunci?...

Findcă până acum am vorbit despre versuri şi poezie, relevăm numărul lor din „Slove": opt, de aproape două pagini fiecare, într'o revistă care numără în total numai 16 pagini.

Doamne! mulţi poeţi mai sunt în blagoslovita noastră ţară.

* * *

ARARAT (1 Octombrie) revistă lunară, apare sub patronagiul d-lui A. Manissalian, preşedintele orfelinatului armean din România şi sub direcţia d-lui V. Mestugean.

Revista grupului armean din România pare a fi o revistă de informaţiuni: vestirea tuturor faptelor şi deciziunilor în legătură cu problema armeană de pretutindeni. Numărul acesta conţine versuri şi proză de d-nii Jules Merza, JGr. Zohrab şi N. Giumiuşian.

GEORGE BAIÇULESCU

ÎNSEMNĂRI

Ne sosindu-ne hârtia comandată în streinătate, facem cunoscut cetitorilor noștrii, că prețul „Adeverului Literar și Artistic" rămâne deocamdată tot la CINCI LEI EXEMPLARUL

Cugetări

de ANATOLE FRANCE

Nu cred în inovațiile premeditate. Cel mai bun mijloc pentru a fi un inovator, e de a fi fără voe și cât mai putin posibil.

* * *

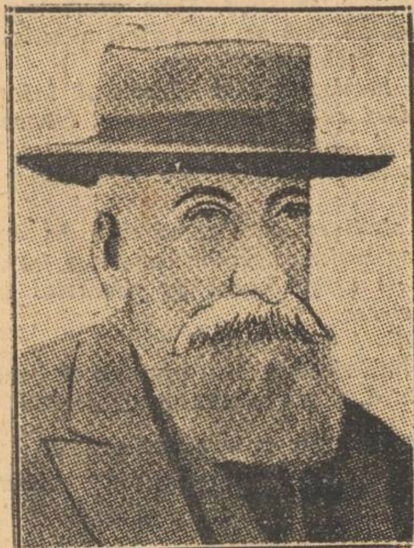
Toți adevărații oameni mari au ca primă virtute sinceritatea.

* * *

Ajunge totdeauna un moment când curiozitatea devine un păcat și când diavolul a trecut de partea înțelepților.

* * *

Construcțiunile gramaticale supun obișnuințele minței. Așa se face că nu ne putem sustrage legii acelora, care

înainte de noi au vorbit franțuzește, au modelat și ilustrat această limbă. Cu vorbele lor, sintaxa și ritmul lor, am moștenit gândirea lor și de-abea o putem îmbunătăți.

* * *

Oamenii prețuiesc mai mult decât natura..

* * *

Răul este necesar. Are, ca și binele, adâncul său izvor în natură și unul n'ar putea fără celălalt. Nu suntem fericiți, decât pentru că suntem nenorociți

* * *

Trecutul este singura realitate umană; tot ce există e trecut....

* * *

Fiecărui viciu pe care îl distrugi, corespunde o virtute ce piere odată cu dânsul.

* * *

O femee e sinceră când nu minte degeaba.

* * *

Femeea trebue să aleagă între un bărbat iubit de femei și atunci nu e liniștită, și între unul pe care nu-l iubesc femeile și atunci nu poate fi fericită.

* * *

Literatura contimporană nu e lipsită nici de talent, nici de frumusețe, dar prea e orgoliu și efort comercial. Suntem niște orgolioși: vrem să se vorbească despre noi și această goană după popularitate strică conștiinței noastre de artiști. Dacă am poseda mai mult acea dragoste desinteresată de frumos și de divin, pe care o aveau vechii Eleni, poate că din operile noastre ar țâșni mai mult adevăr și mai multă armonie.

Nașterea lui Anatole France

Marele scriitor a povestit el însuși următoarele în volumul său „la vie en fleurs".

Mama mi-a povestit adesea multe împrejurări legate de nașterea mea, care nu mi s'au părut atât de considerabile pe cât și le închipuia. N-am prea dat atenție și multe mi-au scăpat.

Anatole France, copil

Când vine un copil pe lume
O moașe 'ți trebue anume
Și 'n jurul tău cumetre multe...

Cel puțin pot afirma, din auzite, că la sfârșitul domniei lui Louis-Philippe, obiceiul, de care pomenesc aceste versuri ale unui vechiu parizian mai dăinuia încă. Fu mare sindrofie cu doamne respectabile, în odaia d-nei Nozière, când venii eu pe lume. Era în Aprilie, pe răcoare. Patru ori cinci cumetre din mahala, printre care d-na Caumont, librăreasă, văduva Dusuel, d-na Danquin, puneau lemne în sobă și beau vin cald, în vreme ce mama se zbătea în durerile facerii.

— Țipă, d-na Nozière, țipă, zicea d-na Caumont; asta o să te ușureze.

D-na Dusuel ne știind unde să-și pună fata, pe Alphonsine, în vârstă de șeapte ani, o adusese în odaia mea, de unde o scotea de teamă să nu mă arăt dintr'o dată unei domnișoare atât de tânără, lucru care nu ar fi fost cuviincios.

Aceste doamne nu-și țineau pliscul și pălăvrăgeau cum era obiceiul odinioară. D-na Caumont povestea, spre desperarea mamei, o mulțime de istorii cu deochiul. O femee însărcinată, dintre cunoștințele ei, întâlnind un olog care cerșea ținând în fiecare mână câte un fier de călcat, dădu naștere unui copil fără picioare. Ea însăși, ducând în pântece pe fie-sa Noemi, se sperie de un epure care îi trecu printre picioare și Noemi se născuse cu urechi ascuțite.

La miezul nopții durerile încetară și începură grijile, cu atât mai neliniștitoare cu cât mama mai născuse odată un copil mort, din pricina căruia fusese în primejdie de moarte. Toate femeile își dădură cu părerea; d-na Mathias, bătrâna servitoare, nu mai știa de cine să asculte. Tata intra în odaie la fiecare cinci minute și eșea fără să spună o vorbă. Medic, practician abil și mamoș la nevoe, nu vroia să se amestice în nașterea nevestei-si și chemase pe confratele lui, bătrânul Fournier, elevul lui Cabanis. Peste noapte începură din nou durerile. Eu venii pe lume la cinci de dimineață.

— E băiat, zise bătrânul Fournier.

Și toate cumetrele strigară într'un glas, c'o spusese dinainte.

D-na Morin mă scăldă cu un burete mare într'un lighean de aramă. Aceasta mă face să mă gândesc la vechile picturi reprezentând facerile fecioarei. La dreptul vorbind mă muiase în căldarea de făcut dulceață. D-na Morin anunță că am o pată roșie pe șoldul stâng, datorită unei dorinți de a mânca cireși pe care mama și-o manifestase în grădina tușei Chausson, pe vremea când era însărcinată.

— Spune ce-oi vrea doctore, zise d-na Caumont, dar în noaptea de Crăciun, sora mea Malvina, fiind în poziție, fu apucată de o irezistibilă dorință să facă revelionul, și fie-sa...

— ..se născu cu un cartaboș, agățat de vârful nasului, nu-i așa, întrerupse doctorul.

Și recomandă d-nei Morin să nu mă înfeșe prea strâns. Totuși eu țipam atât de tare în cât s'ar fi părut că mă înăbuș. Eram roșu ca o tomată și, după mărturisirea tuturor, un foarte urât animal. Mama ceru să mă vadă, se ridică pe jumătate, întinse brațele spre mine, îmi zâmbi și-și culcă din nou pe perne capul ei obosit. Primii astfel, de bună venire, din gura ei dulce și duioasă, acel zâmbet, fără de care, cum spune poetul, nu ești demn nici de prânzul zeilor, nici de patul zeițelor...

Spiritul lui Anatole France

Anatole France împreună cu Jaurès se aflau la o întrunire publică într'un oraș din sudul Franței. Organizatorul nu cunoștea pe nici unul și apropiindu-se de Jaurès spuse:

— Dacă nu exagerez, d-ta ești Jaurès.

— Iată gloria, spuse France, acestuia.

In timpul întrunirei prezidentul pomenea mereu de d. Anatole!

— Iată o popularitate, adogă Jaurès.

* * *

Pe când lucra la romanul „Les Dieux ont soif" un amic întrebă pe Anatole France:

— Cum merge?

— Greu. Nu merge de loc. Stau pe loc.

— Dumneata? Exclamă prietenul. Vrei să glumești!

— De fel, răspunse marele scriitor. Inchipuește-ți că am ajuns la situația când personagiul meu devine eroic. Atunci mi-am zis: am luat-o prost.

* * *

Se vorbea în fața lui Anatole France despre scriitorii care au ajuns fără ca talentul lor să justifice situația.

— N-au talent? zise el. E un mare talent să-ți vinzi cărțile când n'ai talent.

Altă dată venind vorba despre nenorocirile unui înalt personagiu, care nu izbutea să-și impună ideile, Anatole France spuse:

— Își închipue, bietul om, că oamenii inteligenți conduc pe dobitoci, când în realitate e dean'doaselea!

Cum scria Anatole France

Jean Jacques Brousson, care multă vreme a avut fericirea să fie secretarul lui Anatole France, dă câteva amănunte prețioase despre felul cum lucra autorul lui „Thais". Romancierul spunea:

„Sunt ca Renan. Autorul „Vieții lui Isus" scria orice și trimetea la tipar. I se aducea corecturile. Le făcea odată,

de două ori, de trei ori.... De-abea a cincea corectură începea să fie... Renan. La mine incepe cu a șasea sau a șeaptea. Cer chiar opt corecturi. Ce vreți? Sunt lipsit de imaginație, dar nu și de răbdare. Instrumentele mele de lucru sunt foarfecii și guma de lipit."

Poezia lui Anatole France

Acest maestru prodigios, care și în proză era un mare poet, a publicat un volum de versuri, între un studiu asupra lui Alfred de Vigny și un articol despre Racine. *Les Poèmes Dorés* au apărut în 1873 și se resimțeau de influența parnasiană. Noul poet se arăta impresionat de opera lui Leconte de Lisle. Pe vremea aceea o seamă de tineri reacționau împotriva impasibilului vers parnasian. Jean Richepin scria: „La Chanson des Gueux" și Catulle Mendès strângea în volum tot ce scrisese dela 1864. Paul Bourget era autorul unor poeme în care Barbey d'Aurevilly regăsea influența lui Byron, și Guy de Maupassant debuta în 1880 cu versuri.

La această epocă Baudelaire pornea biruitor spre culmi, Rimbaud publica „Illumination"; Verlaine: „La Bonne Chanson" și „Les fetes galantes"; în 1877 apărea: „L'après midi d'un Faune" de Mallarmè.

In acest haos în care se sbătea poezia, *Poemele aurite* ale lui Anatole France fură primite cu simpatie de cei vechi și de cei noui.

O vous qui, dans la paix et la grâce fleuris,
Animez et les champs et les forêts natales;
Enfants silencieux des races végétales,
Beaux arbres, de rosée et de soleil nourris,

La Volupté par qui toute race an'mée,
Est concue et se dresse a la clarte du jour,
La mère au flancs divins qui sortit de l'amour,
Extrale anssi sur vous son haleine embaumée.

Acestor versuri urmă în 1876 *Les Noces Corinthiennes*. Patru ani mai târziu *Les Erynn'es* în care se regăsea idealul dramatic al parnasienilor. Și aci se manifesta personalitatea poetului: multă sensibilitate și emoție.

Teatrul lui Anatole France

Deși a semnat câteva „piese" Anatole France n'a scris *pentru* teatru. „Noces Corinthiennes" nu erau destinate scenei și nu constituesc decât o poemă dialogată, căreia îi lipsește tocmai lucrul de care teatrul are nevoe: mișcarea și acțiunea dramatică. Toate celelalte opere ale maestrului, n'au fost de cât adaptări mai mult sau mai puțin fericite, câte odată în vederea unei partituri muzicale, ca „La Rotisserie de la Reine Pedauque" (Lévade) sau

„Thais" (Massenet). Acelaș lucru s-a făcut cu „Le crime de Sylvestre Bonnard" și „Crainquebille" al cărui succes fu nespus de mare.

Totuși Anatole France cedă uneori legii umane, care cere ca nici un sistem să nu fie absolut și scrise două comedii de salon. Prima se numea *Au petit Bonheur* jucată de Guitry și reluată de Copeau la „Vieux Colombier", iar la 1912 se representă *La comédie de celui qui épousa une femme muette.*

Shakespeare și Religia

Sub acest titlu a apărut de curând o carte, datorită canonicului Looten, profesor la facultatea teologică din Lille.

Cartea e menită să aducă o lumină nouă în controversa shakspeariană, venită azi din nou în discuție, cu tot cortegiul ei de vechi ipoteze asupra autorului formidabilei opere dramatice.

Looten tratează, cu obiectivitate și preciziune, două chestiuni bine distincte: locul pe care 'l ține religia în opera lui Shakespeare și care era religia aceluia?

Chestiunea autenticității operei shakespeariene nu e de loc atinsă, însă evoluția religioasă a actorului William Shakespeare nu contrazice, de fel, ipoteza că acesta ar fi într'adevăr autorul operei controversate.

Looten pleacă dela premiza, că în funesta diviziune de spirite a secolului al XVI-lea, marele creator, trebue să fi luat una din cele două mari atitudini: autoritate și tradiție ori libertate și individualism.

Ideea ca Shakespeare să nu fi fost nici catolic nici protestant, ar fi fost un anacronism în lumea provincială unde își începuse el viața. Raționalismul nu exista, materialismul sub forma științifică de asemeni nu era cunoscut, așa încât nu se putea concepe, în mediul acela tradiționalist, un suflet fără credință.

Mai era însă o chestiune. Roma nu interzisese însă accesul la serviciile bisericei anglicane în limbă vulgară. Putea deci fi cineva catolic și să asiste totuși la serviciul anglican; căci refuzul hotărît de a nu participa la serviciul anglican, atrăgea după sine amenda și chiar confiscarea bunurilor.

Iohn Shakespeare, tatăl lui William, nu se ducea, — ce e drept — la biserică, dar motiva că se teme să nu întâlnească acolo pe creditorii lui. Mama poetului avea în neam o rudă, care murise pentru credința catolică, iar primul dascăl al micului William se făcuse, mai târziu, jesuit la Roma.

E deci probabil ca Shakespeare să fi fost crescut, în taină, în religia catolică. Apoi, potrivit timpului, toții scriitorii în frunte cu Bacon și Spencer, se cred datori a ataca, în operile lor catolicismul. Shakespeare, în afară de o inofensivă glumă în Macbeth, își permite să prezinte pe catolici fără a-i insulta, ceeace dovedește că le era favorabil. Ceva mai mult: în *„Romeo și Julietta"* schițează portretul unui admirabil călugăr franciscan, cu toată oroarea pe care protestanții o aveau împotriva franciscanilor.

Prima sa versiune asupra lui Sir Iohn Falstaff, purta numele unui personagiu istoric, Sir Iohn Oldcastle, considerat ca un martir protestant, și Shakespeare a fost nevoit să schimbe numele eroului piesei.

Canonicul Looten arată apoi că după expediția „Invincibilei Armate" curentul patriotic, și ura împotriva străinilor, în special a așa zișilor „papistași" avuseseră o mare influență asupra „catolicilor nedeciși".

Shakespeare era dintre aceștia, dar scăpat de sub influența catolică, el a abandonat această religie fără a deveni protestant.

Faptul corespunde cu o perioadă de pesimism, căci înainte de a adopta doctrina predestinului, el își pune problema destinului fără a ajunge la nici o concluzie consolantă; lumea însăși îi pare o pură iluzie, în fața stăpânirei morței.

Looten îl vede pe autor însuși în personagiile dureroase din această epocă: *Hamlet, Othello, Jack* din *„Cum veți voi" Edmund* din *„Regele Lear"*.

Către sfârșitul vieței sale Shakespeare nu mai era catolic ne spune Looten, căci și-a măritat cele două fiice ale lui cu protestanți și frecventa pe calviniștii francezi din Londra.

Totuși ultimul cuvânt al filosofiei religioase a lui Shakespeare îl găsim în *„Furtuna"* în scena când *Prospero* magicianul, se separă de cartea sa, renunță la cercetare și se consacră meditărei asupra morței în care se va înveșmânta lumea sensibilității, care nu-i decât aparență, mască de teatru, cum o numește el însuși.

Un poet esperantist: Julius Baghy

„Adevărul literar și artistic" a dat cuvenita atențiune mișcărei esperantiste. Contrar altor păreri, noi am susținut că o limbă auxiliară este necesară în cultura europeană și mai ales, fiind un excelent factor de pacificare, poate servi cauza umanitarismului adevărat. Limba Esperanto este invenția unui medic din Varșovia, doctorul Zamenhof. Fiind un complex artificial de filologie, are multe defecte. Cunoașterea și învățarea ei pretinde dela individ cultură suficientă, căci este o limbă auxiliară pentru oameni culți, cari cunosc limbile apusene. Totuș, pe lângă toate defectele ei, limmba Esperanto este un excelent mijloc de înfrățire între popoare și succesul ei este pe zi ce merge tot mai mare.

Esperantismul are azi aderenți în continent, are presă puternică și... literatură originală.

Un poet care scrie în limba lui Zamenhof este și d. Iulius Baghy, ale cărui poeme apar în cele mai de frunte reviste literare din Paris, Londra, Praga, etc.

Poetul aBghy scrie esclusiv în Esperanto. Inspirațiile sale sunt însă ale omului modern: un lirism adânc, plin de sensualism delicat, îi caracterizează lira, Baghy scrie puțin și publică rareori. Totuș, versurile lui, de-o deosebită fineță, au cucerit interesul multor metropole. Poesia lui Baghy—scrisă în exotica limba auxiliară —corespunde psihicului modern. temperamentul nu întrece cinismul, sentimentalismul cucerește, este o liră a sângelui și a lacrimei, pe care le-a împărechiat zâmbetul.

„Adevărul literar și artistic" care a privit cu atențiune orice manifestație literară și culturală, va publica în traducere românească câteva versuri din acest poet „auxiliar", care a putut crea o operă universală cu ajutorul unei limbi, ai cărei aderenți erau la început foarte puțini, iar azi se găsesc în toate țările locuite de oameni culți și doritori de aristocrație.

CITIȚI
Cuvântul Liber
viguroasă revistă politică și culturală scrisă de cei mai apreciați publiciști :: independenți ::
Exemplarul 5 Lei

CITIȚI
SPORTUL
CEA MAI MARE PUBLICAȚIE CARE REDA AMANUNTIT INTREAGA VIAȚA SPORTIVA DIN ȚARA ȘI STRAINATATE
DE VÂNZARE LA TOȚI CHIOȘCARII ȘI DEPOZITARII DE ZIARE

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.

ANUL V. — No. 203

5 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
10 LEI EX. ÎN STRAINATATE

Duminică, 26 Octombrie 1924

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897 / CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Despre intuiţia intelectuală

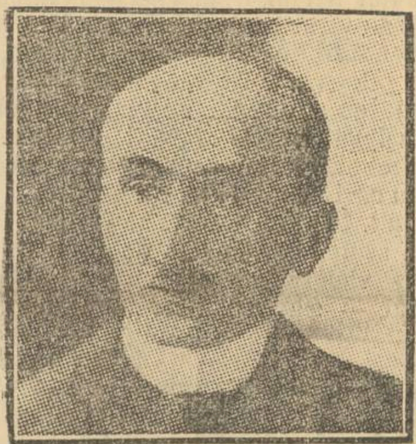
de LUCIAN BLAGA

rului literar") transplantantă din ştiinţele naturale în metafizică ia o înfăţişare esoterică, un aer de ultimă taină în care poate să fie introdus un pământean.

Intre filozofii romantici cari au încercat să reînvie misticismul antic, desigur Schelling 1) a fost cel mai artistic înzestrat — şi aproape ca o urmare deci — cel mai chemat să îmbrace toga de iniţiat. O natură faustească, veşnic nemulţumit cu sine, vioiu şi totuşi interior, privire albastră de vizionar, ce trăeşte în tovărăşia eternelor lucruri, capabil de orice sfredelitoare analiză şi totuşi un inspirat.

In unl 2) din cărţile sale găsim o frumoasă interpretare a vechilor mistere greceşti; e o tâlcuire în spirit platonic, cu aer curat de grădină academică: orice lucru de pe pământ — cine nu cunoaşte această filozofie a liniilor pure? işi are un tip ideal, o ,,idee" în lumea cealaltă, în târâmul de poveste al absolutului. Lucrurile, ce le vedem, sunt numai umbre nedesăvârşite ale unor idei veşnice. Cândva — înainte de naştere — sufletul nostru a trăit în nemijlocita apropiere a ideilor, desfăcându-se în marea lor liniştită frumuseţe. Imbrăcând — prin naştere — un trup material am uitat vedeniile celeilalte existente. Inţelepţii au găsit însă mijlocul să trezească în noi amintirea acelei lumi. Menirea vechilor drame liturgice numite mistere ar fi fost să arate oamenilor adevăratele icoane originare ale lucrurilor. ,,Misterele au fost instituite să trezească în participanţi, prin curăţirea sufletelor, amintirea ideilor văzute altădată... dăruindu-le astfel cea mai mare fericire." Misterele erau cu alte cuvinte nişte ferestre deschise spre ,,absolut", spre ,,cer".

Fireşte, ideile nu se văd cu ochiul trupului, ci cu ochiul interior. Ideile sunt abstracţiune şi vedenie în acelaş timp. Pentru cuprinderea lor îţi trebuie organul ,,intuitiei intelectuale" cum îi zice Schelling.

Bergson

Filozoful german descrie în toate culorile farmecul specific al intuiţiei intelectuale, ca o contopire nemijlocită cu absolutul, punctul indiferent al tuturor polurilor, dincolo de existenţă şi neexistenţă, dincolo de real şi ideal. Schelling vede cu ajutorul intuiţiei intelectuale nu numai imobilele idei platonice, ci azistă prin mijlocirea ei şi la creiarea dinamică a naturii, la isbucnirea inpotenţe din ce în ce mai înalte a spiritului, şi la isvorârea celor două fluvii paralele, materialitate şi spiritualitate, din acelaş unic fond originar.

Absolutul nu se poate determina prin obişnuitele noţiuni cu care operează intelectul. In simfoniile sale metafizice, Schelling nu pierde nici o ocazie să-şi arate dispreţul faţă de simpla reflecţie discursivă, faţă de intelectul rece, care ucide esenţa vie a totului. ,,Simpla reflecţie care este o boală mentală a omului, iar atunci când îşi pune stăpânirea pe omul întreg, o boală ce omoară menirea sa superioară din germene, viaţa sa spirituală din rădăcină". 3) Ca şi Goethe naturalistul, Schelling simte o atracţie instinctivă faţă de tot ce trăeşte organic şi o repulsiune tot atât de înăscută faţă de mecanismul mort. Natura o construeşte din polarităţi, iar despre fenomenele luminei are cam aceleaşi păreri ca şi Goethe. Schelling era, după însăşi mărturisirea marelui poet, singurul filozof cu care avea oarecare afinitate electivă. Metodele lor sunt deaproape înrudite, deşi nu tocmai aceleaşi. Ceeace la Goethe fusese o metodă întrebuinţată oricum cu tact (deşi nu cu prea mare succes) devine la Schelling mai mult decât o metodă: un organ — şi anume organul prin excelenţă filozofic. ,,Intuiţia intelectuală" cu perspectivele ei mistice — ne obligă astfel s'o judecăm după alte criterii decât cele cu cari cântărim o metodă cu pretenţii curat ştiinţifice.

* * *

Inainte de a trece mai departe, o paranteză. Metoda schellingiană şi-a trimis ecourile până în zilele noastre. Nu încape nici o îndoială că filozoful H. Bergson a suferit înrâurirea gânditorului german. In concepţiile cugetătorului francez găsim grăunţe de aur luate de aiurea. Metoda îndeobşte cunoscută cu care încearcă el cucerirea realităţii e ,,intuiţia pură", o metodă cu care vrea să se desbare de toate falşificările ce intelectul le introduce în realitate. Se ştie bunăoară că Bergson discutând sofismele eleaţilor asupra mişcării, le atribuie ,,inteligenţii", procedeelor inerente ale acesteia, unei confuzii fatale între act şi simbol spaţial al actului, între mişcare şi traiectorie. Mişcarea nu se poate *gândi;* pentru logica ce operează cu abstracţiuni ce imobilează, mişcarea e iraţională, nu există. Mişcarea se poate numai *intui.* Schelling a umblat de multe ori în marginea unei astfel de filozofii. ,,Intuiţia şi reflecţia stau în contradicţie. Seria infinită e continuă — pentru intuiţia poductivă, dar întreruptă şi compusă — pentru reflecţie. Pe această contradicţie dintre intuiţie şi reflecţie zac toate acele sofisme ce neagă posibilitatea mişcării, şi cari se rezolvă în orice moment prin intuiţia creatoare". Nu vi se pare că citiţi nişte rânduri din vre-una din cărţile pline de probleme rezolvate cu gesturi simple şi elegante ale lui Bergson? Şi totuşi le-am citat din Schelling 4). Metoda adevărată a lui Schelling nu e însă intuiţia pură, cu care simpatizează, ci ,,intuiţia intectuală". Dar cine nu observă, citind pe Bergson, că în realitate el întrebuinţează două metode diferite, şi că e cu totul altceva ce ne dă în metafizica sa decât ce ne dă în psihologia sa? Fără îndoială observaţiile împotriva discontinuităţii atomistice a vieţii sufleteşti, ce le face în ,,datele imediate ale conştiinţei", sunt rodul unei *intuiţii pure,* săvârşite asupra intrepătrunderii proceselor psihice. Dar Bergson părăseşte intuiţia pură deodată cu ieşirea de pe terenul psihologic. Când se avântă în metafizică e întocmai ca şi Schelling în plină intuiţie intelectuală. Şi nici nu s'ar putea altfel. Nu ştim ce-ar putea să isprăvească cu intuiţia pură într'un domeniu care cade dincolo de limitele experienţei. ,,Conştiinţa" originară din care se desprind prin procese inverse spiritualitatea şi materialitatea (vezi; Evoluţia creatoare), seamănă grozav cu ,,Absolutul" lui Schelling. Gândul acelei ,,conştiinţe" e construit cu intelectul, dar şi văzut cu ochiul interior, vedenie şi abstracţiune în acelaş timp. Un produs analog e şi ,,elanul vital": amestec esoteric de intuiţie şi construcţie intelectuală. Bergson umblă aci pe drumuri bătute; trebue însă să recunoaştem că pe aceste cărări ştie totuşi să-şi cânte cântecul său. El are darul să *stilizeze* pentru uzul rafinat al veacului *Gânduri de altădată.* In fond metafizica a fost totdeauna o nouă stilizare a unor gânduri de altădată.

* * *

Ceeace Kant îndrăznise cândva să atribuie numai unui spirit dumnezeiesc — intelectul intuitiv, intelctul creator, — Schelling, cu încrederea fără reticenţe caracteristică romanticului, îşi atribuie sieşi. E adevărat, ar zice el, numai spiritul divin gândeşte creator, gândeşte văzând — dar orice geniu filozofic are darul să se indentifice în momente rare cu spiritul divin, şi să-i imite astfel gândirea, să-i ghicească pulsul şi să vadă lucrurile la fel. Oamenii de ştiinţă exactă desigur nu se pot împăca cu o metodă, care având pretenţia să aducă lumină în cel din urmă întuneric e ea însăşi întunecată. Dar Schelling le-ar răspunde: aruncaţi-vă opincile, aici călcaţi pe pământ sfânt.

Am amintit că metoda lui Schelling nu trebuie cântărită cu aceleaşi măsuri cu cari cântăreşti cele strict ştiinţifice. Oamenii de astăzi au părăsit de mult concepţia despre o metafizică obiectivă, despre o metafizică cu şanse de a ghici sâmburele realităţii. Metafizica e mai mult şi mai puţin decât *cunoaştere.* Metafizica nu e atât sinteza unei realităţi obiective cât sinteza unui spirit, expresia unei personalităţi, a unei culturi, o reacţiune vitală, precipitarea unei complicate combinaţiuni de elemente sufleteşti. Metafizica e dincolo de adevăr şi neadevăr. O metafizică *există* pur şi simplu, nu se cântăreşte cu grija ce ţi-o impune o ipoteză ştiinţifică. Metafizica există cum există un om sau o operă de artă. Ea se adresează unui ascultător care a uitat să fie numai creer. Cu o metafizică simpatizezi sau nu simpatizezi. Ea aduce sugestii şi trezeşte cunştiinţă, nu aduce un spor de cunoştinţă. Ceeace fusese prinurmare puţin îndreptăţit în ştiinţele naturale, poate să cadă în afară de orice discuţie în metafizică. Dacă nu putem aşeza intuiţia intelectuală în drepturile, ce i le visau cei ce o practicau, ştim să-i facem o altă dreptate: s'o aducem în strânsă relaţie cu sufletul întreg al omului, cu religia, cu arta, şi să-i dăm toată libertatea creatoare ce i se cuvine.

* * *

Sugestiile pornite în stil mare din creerul lui Schelling n'au ţinut cu răsuflarea oprită numai pe contimporanii săi. Deodată cu reînvierea harnică a interesului speculativ în timpurile mai nouă, ideile romanticului prodigios deveniră iarăşi actuale. Nu ştiinţific actuale, ci cultural actuale. Scolastica lui deslânată nu mai poate să trezească decât interesul istoricilor, dar nu curiozitatea obştească. Cu atât mai mult însă scânteia centrulă ce dă vieaţă simfoniilor sale cosmice: taina contopirei cu absolutul. Acest Narcis metafizic care o viaţă întreagă s'a oglindit în marele tot — o cunoştea în de ajuns.

LUCIAN BLAGA

1) F. W. J. Schelling (1775—1854). Citatele sunt după ediţia operelor sale complecte apărute în Lipsca 1907, F. Eckardt Verlag.

2) Bruno, Ein gespräch.

3) Ideen zu einer Philosophie der Natur, pag. 108.

4) Einleitung zu dem Entwurf eines Systems der Natur philosophie, pag. 698.

Toamnă

Amestecul vieţii, mulţimea
De fapte, de svonuri, de straniu.
Se-adună şi bat cu putere
In ne'ncăpătorul meu craniu.

Asemăn, înlătur, înşirui,
Cu nici o ştiinţă, vezi bine! —
Cu patimă, cu nepăsare,
Cu dârza-mi iubire de mine!

In friguri, cu-aceiaşi migrenă,
Sorb lacom deşerte pocale,
Ce eu mi le'ntind! pe cărarea
Ce tot mai adânc se prăvale.

Vibrând de durerile'mi proprii
Sub trecerea vremii greoae,
Ca o fereastră la stradă
Privesc pregătirea de ploae...

V. Demetrius

MIŞCAREA CULTURALA

„Tragedia unui Comedian"

— roman de VICTOR EFTIMIU —

D. Victor Eftimiu tipăreşte, în editura „Ancora" un roman din lumea bucureşteană, „Tragedia unui comedian", din care au apărut fragmente şi'n „Adevĕrul literar".

Unii recenzenţi au căutat să vadă în această carte o povestire cu tâlc, „un roman à clef", fapte şi figuri din Capitală.

Există, ce e drept, sugestiuni, dar impresia e fugitivă: chipul pe care crezi că l-ai recunoscut se topeşte şi piere ca o nălucă, sburând din realitatea cotidiană, în regiunile abstracte ale Artei.

Patru personagii stau pe primul plan al romanului „Tragedia unui comedian", personagii noui atât în creaţiunea de pân'acum a d-lui Victor Eftimiu, cât şi în toată literatura noastră. (Mediul descris de d. Eftimiu fiind inedit, e firesc ca şi oamenii cari trăesc în el să apară întâia oară, sub ochii noştri dornici de o lume nouă).

Strszky

Ele au ceva proaspăt, fraged, într'o epică obosită de ţăranii ardeleni şi moldoveni, reeditaţi din povestirile d-lui Slavici în scrisul celor de peste munţi, iar în literatura vechiului regat sub influenţa covârşitoare a d-lui M. Sadoveanu.

Dela Calistrat Hogaş ,până la d. Cezar Petrescu, trecând prin Em. Gârleanu şi N. N. Beldiceanu, mai toţi prozatorii moldoveni n'au făcut decât să descrie moşnegii sfătoşi, amurgurile rumene, poezia patriarchală a pământului, şi micile necazuri ale provincialilor pe cari cu un talent neegalat de nici unul din elevii săi, le-a dăruit literaturii noastre autorul „Crâşmei lui Moş Precu" şi al „Duduei Margareta".

Viaţa plină a Capitalei şi, în speţă, lumea teatrală, contactul ei cu oamenii politici şi aristocraţia bucureşteană şi-au găsit în d. Eftimiu interpretul pasionat, şi totuşi obiectiv, ironic şi liric în acelaş timp.

Principesa Moruzof

Peruchierul Strszky— un pitic cu capul mare şi cu mâini frumoase de femee" a venit de undeva, dintr'o provincie a Europei centrale şi vagabondând din oraş în oraş, din trupă în trupă, ca peruchier, soufleur, ajutor de regizor administrator şi actor de ocazie ajunge directorul teatrului „Shakespeare" din Bucureşti, unde, cu actori tineri, miljoace technice moderne, cu o cunoştinţă şi o patimă unică a meseriei, reformează viaţa dramatică a Capitalei.

Cine e acest enigmatic personagiu ?.. Teoriile sale, entusiasmul său ne aduc aminte când pe Alexandru Davila, când pe Paul Gusty când pe d. Eftimiu însuşi. Fizicul său însă— („un omuleţ ciudat", un pitic diform) ni se pare căutat în lumea simbolurilor.

Un paradox, o antiteză. Acest Strszky, care are vocea şi genul unui mare actor tragic nu va putea juca nici odată, căci ar provoca râsul. Şi atunci, el îşi trece toată pasiunea, toată ştiinţa, tot sufletul său în corpurile armonioase ale unor actori tineri, dar lipsiţi de genialitate.

„Vrăjitor medieval", el insuflă viaţă unor marionete şi le animă; îndată însă ce le retrage fluidul său magic, aceste păpuşi cad în nefiinţa lor spirituală, în neantul lor primordial.

Una din aceste marionete este Alexandru Olmazu, tânăr absolvent al Conservatorului, juneie-prim clasic, făcut să joace pe Ferdinand din „Tempesta" şi pe Romeo iar mai târziu pe „Hamlet" şi „Coriolan".

Nemulţumit să apară numai în roluri exterioare, în care primează frumuseţea sa fizică, Alexandru Olmazu atacă singurul rol permis lui Strszky : monstrul Caliban, din „Tempesta". Dar această încercare temerară îi e funestă: Caliban se răsbună îl urmăresc şi'n viaţa de toate zilele, îi arată drumul, sărind din copac în copac, joacă biliard cu el şi doarme în scrinul odăiei dela hotel Union. Când Alexandru Olmazu, abandonat de metresa lui, principesa Moruzof şi de public, se spânzură, Caliban îl ajută cu amabilitate, trgându-i scăunelul de sub picioare: obsesia piticului shakesperean —directorul său însuşi contopit în monstrul din „Tempesta" — îl urmăreşte până 'n clipele morţii.

* * *

Conflictului dramatic se suprapune şi un conflict sentimental. Două femei trec în acest roman, împletindu-se în preocupările de artă scenică ale lui Strszky şi Olmazu.

Cea dintâi e o fostă actriţă, a doua o actriţă debutantă. Cea dintâi e Fany Boldescu măritată, întâi, cu Strszky, apoi cu bogatul şi bătrânul principe, Moruzof, pe care — după versiunile lansate de fanteziştii bucureşteni—îl otrăveşte, ca să devie metresa şi protectoarea tânărului actor.

— De ce te-ai măritat cu Strszky? o 'ntreabă prinţul Moruzof.

— Nu ştiu... Când mă coafa în cabină, mi se părea că e un conte care ondulează o marchiză... Se purta altfel decât oamenii de pe la noi.... Imi vorbea. Eu nu-l vedeam, îl auziam, numai.... îmi mângâia părul... avea degete electrice, nu ştiu. Şi vorbea.

I-ai auzit glasul ? Are un glas blând, muzical... par'că vine de departe, dintr'o altă lume... şi vorbea cu un accent străin.

Alexandru Olmazu

Eu de câte ori aud vr'un străin vorbind romaneşte, mi se pare că e vr'un nobil, vr'un print scăpătat.... mi se face dor de ducă !....

„Asta a fost cu Strutchi Pe urmă, când ne-am luat şi l'am văzut mic... păros.... mi s'au deschis ochii. Nu mă mai coafa, nu-mi mai vorbea în ceafă.... Şi s'a isprăvit !..." (Pag. 5).

Fany Boldescu este cea dintâi care exprimă cu naivitate, repulsia pentru fiinţa fizică a piticului şi admiraţia pentru sufletul, farmecul său bizar. Aceste sentimente sunt împărtăşite de toţi cei ce vin în contact cu Strszky. Lora Mirandy (Aurora Mironescu) logodnica frumoasă şi modestă a lui Olmazu, copila bună, resemnata al cărei ideal este să aibă un flacon de parfum dela Paris („se săturase de cumpărat parfum cu gramul") îl socoteşte la fel în ziua când, bătrân şi singur, văzând-o singură, părăsită de Olmazu pentru principesa Moruzof, Strszky o cere de nevastă....

— De ce nu te 'nsori cu mama? îl întreabă dânsa, cu simplitate, fără nici o intenţie jicnitoare.

* * *

Intre aceste patru personagii se petrec cele 300 pagini ale romanului d-lui Victor Eftimiu, o lucrare sintetică, amestec de realism cotidian şi întraripări, scrisă cu multă grijă artistică, sub o aparenţă uşoară, vioae, fantezistă....

Bătrâna principesă Varnaly, actorii Alcibiade Pancu, Almavian, Mitrofan, Marilene Nastea, cabinierul Ghiţă, un popă catolic, sunt personagii secundare, pline de viaţă şi adevăr, prinse din realitate, fixate, în propria lor viaţă şi'n mediul lor ca'n nişte cuie", cum scrie N. Davidescu.

Premierele, balurile de odinioară ale Teatrului Naţional, banchetele la hotel Boulevard sau în vila Domniţei dela Şosea, restaurantele unde se adună actorii, sunt cadrul în care se desfăşoară „tragedia unui comedian".

Succesul de librărie, fără precedent, pe care l-a înregistrat această carte, se armonizează perfect cu buna primire pe care i-au făcut-o criticii literari, entuziasmul pe care l'a stârnit în lumea intelectuală.

A. de HERZ

INSEMNARI TEATRALE

Primii dramaturgi

de VICTOR EFTIMIU

Din literaturile dramatice anterioare civilizaţiei greceşti, din bogăţia de spectacole a Chinei şi a Indiei ne-a rămas un singur nume *Sacontala*. Tradusă şi în româneşte de George Coşbuc, *Sacontala* este o dramă romantică, de o varietate, o bogăţie şi o strălucire orientală. A fost jucată, ca şi celelalte opere în faţa curţii fastuoase a împăraţilor Indiei. E împărţită în multe tablouri şi, asemenea pieselor reprezentate în faţa reginei Elisabetha a Angliei, pare isvorâtă din geniul tumultos al unui Shakespeare.

Egiptenii n'au avut un teatru propriu zis. In schimb se ştie că Etruştii, acest popor cu mare civilizaţie asemănătoare lor, cunoşteau scena, căci ei au dat cel dintâi actorilor numele rămas în zilele noastre, *Istrion.*

Popoarele asiatice din vecinătatea noastră, arabii şi persanii, cu o bogată poezie lirică, nu cunosc nici ele teatrul. Arta dramatică înfloreşte cu o strălucire neegală nici până astăzi, în Elada veche unde este adusă intâi, prin dansurile sălbatice dela poalele Caucazului, de către vechii Pelasgi, străbunii elinilor. Sunt jocuri violente cu stranii contorsiuni, cu învârtiri nebune, pe acelaş loc, realizarea coregrafică a rătăcirilor înspăimântate prin labirintul mitologic.

Sacrificii de oameni în onoarea zeilor embrionari iar mai târziu sacrificii numai de animale în cinstea lui Dionysos. Un ţap era jertfit la aceste jocuri sacre. Tragos. Şi iată tragedia. Sacrificii pentru Ceres şi Prozerpina la Eleuzis, reeditând ceremonia sacră a persanilor cari preamăreau pe zeul Mithra. Aboi, serbările dela secerişul holdelor, dela culesul viilor, apoi bocitoarele plătite să plângă la solemnităţile funerare. Iată-ne încetul cu încetul, spre textul declamat şi mimat. Iată pe morminte, întâile scene de teatru.

Bocitoarele tocmite să jelească morţi străini, ajunseseră la o mare virtuozitate: ele aveau un dar neasemănat să se prefacă, să stimuleze durerea, să plângă şi să urle sentimente pe cari nu le împărtăşiau. Ele dovedesc, încă din antichitate cât de mult sunt înzestrate femeile pentru teatru. Cu toate acestea, lipsa de inteligenţă a bărbaţilor le-a înstrăinat veacuri întregi de scenă.

Abea în epoca noastră după ce prejudecata antică le-a exclus din tragediile eline, după ce puritanismul englez le-a interzis accesul în repertoriul Shakesperian jucat, în întregime numai de bărbaţi, de trei secole numai, femeile îndrăznesc să păşească pe scenă. Şi câte nume mari au dat ele artei dramatice, dela Rachel, până la Sarah Bernard şi Eleonora Duse, până la Ghermanova şi Aristizza Romanescu!

* * *

Grecia era inima pământului, Athena era sufletul Eladei. Spre Athena alergau să-şi găsească forma predestinată, să se cristalizeze luminos toate tendinţele către o artă nouă, singura pe care poporul cel mai bogat în artă, n'o realizase încă, arta dramatică.

Fidias strălucea în plină glorie. El înălţase statui de marmoră şi aur zeilor protectori, — trebuia să îşi găsească răspunsul şi'n poezia dramatică. Şi iată pe Eschille... Policlet sculptează oameni şi realizează perfecţiunea proporţiilor. Nu se putea ca teatrul să nu-şi aibă Polictetul. Şi iată pe Sofocle... Lisipos pune în statuile sale atâta fineţă, un început de decadenţă, un fior de perversitate — şi iată-l pe Euripide încheind ciclul tragicilor greci, după cum Lisipos îşi complectează marii predecesori în arta statuară.

* * *

La început a fost Eschylle, — părintele tuturor dramaturgiilor, marele creator al tragediei, cel care a împins spre dramă dansurile şi corul, cântecul aezilor, şi svelteţa saltimbacilor.

Autor, regizor, actor şi moralist, el ridică arta scenică la o semnificaţie pe care până atunci n'o cunoscuse. El aude, cel dintâi pe scările universului pasul greoi al destinului, îi desluşeşte silueta implacabilă în noaptea vremilor, îi proectează umbra gigantică pe fie care din acţiunile omeneşti. Eroii săi au elanuri grandioase, dar toată măreţia lor e copleşită de Fatalitate.

Limbagiul personagiilor sale este grandiloquent, gesturile lor sun ample, hotărârea lor definitivă, voinţa lor e de oţel, dar toate le fărâmă, le nimiceşte, le preface, le orânduieşte iar, destinul.

Contemporan al unor evenimente capitale pentru patria sa, trăind într'o epocă de strălucire a Athenei, după multe zile grele, contemplând şi contribuind el însuşi la crepusculul puterei persane, luptând la Maraton şi Salamina împotriva hoardelor lui Darius şi Xerxe poet şi general, închinat lui Marte, zeul războiului şi inspirat de Dionisos şi Apolo, sorbind cu nesaţiu vântul unei libertăţi cu greu câştigate de patria binecuvântată, Eschylle uneşte istoria cetăţii cu viaţa şi opera sa, şi cu forţe de semizeu creiază această putere cuceritoare, această divinitate nouă şi biruitoare care e tragedia. El a gândit-o şi a dăruit-o lumii într'un elan imens de generozitate olimpiană, şi de atunci sământa aruncată de el, a crescut şi s'a întins peste hotare, peste naţiuni şi peste religii, mai vie veşnic de cât ele, nemuritoare ca marmora Partenonului şi cerul fără pată al Aticei nemuritoare.

* * *

In atmosfera binecuvântată a Athenei, asemeni unui zeu, Eschille creiază tragedia. Opera sa e compusă din uriaşe blocuri de granit, imense bucăţi de lavă aruncate de un vulcan în erupţie.

Din opera lui vastă — Eschille a scris şaptezeci de tragedii — nu ne-au rămas decât 'şapte. Lucrarea capitală, scrisă în plină maturitate, este *Orestia,* compusă din „Agamemnon", „Electra" şi „Furiile". Triologia aceasta începe cu asasinarea de către soţia sa Klitemnestra, a regelui Agamemnon reîntors de la războiul troian. Continuă cu răzbunarea fiului său Oreste, care îndemnat de Electra, ucide pe Klitemnestra şi pe complicele ei Egist, şi sfârşeşte cu „Furiile", remuşcările fiului care, oricât şi-ar fi iubit părintele, n'avea dreptul să se reîntoarcă sub haine străine în palat şi să-şi ucidă mama. Această luptă a lui Oreste cu propria sa conştiinţă, la care se adaogă dialogul zeilor, comentând acţiunea fiului ucigaş, închee cea mai zguduitoare dintre operile dramatice cari s'au scris vreodată.

Agamemnon, Klitemnestra, Oreste şi Electra, sunt personagii în literatura dramatică a tuturor timpurilor.

Ce este Hamlet, decât copilul care vrea să-şi răzbune părintele asasinat? Suggestiuni din tragedia Atrizilor trec, peste veacuri, în scrisul celor mai mari poeţi.

Mormântul lui Agamemnon desgropat, emanaţiile de pământ ce se ridică din sarcofagul eroului mitologic, planează peste „Cetatea moartă", tragedia modernă a lui Gabrielle d'Annunzio.

Figura Electrei o regăsim atât în opera lui Euripide şi Sofocle, cât şi în a poeţilor francezi de după Pleiadă şi în fresca literară a contemporanului nostru Hugo von Hofmannsthal. Muzicantul Richard Strauss, în disonanţe geniale, smulge din inima Electrei toate ţipetele neţipate, toată durerea ei pentru părintele omorît, toată jalea pentru lipsa lui Oreste şi toată îndârjirea împotriva sceleratei Klitemnestra.

Literatorii francezi, regizorii germani, aduc pe scenă, sub diferetele variante, această tragedie a Atrizilor. In stagiunea trecută chiar, Gémier a pus în scenă cu mare fast, dar fără nu prea mare succes, o prelucrare a triologiei, un „Agamemnon" de Marc Henri. La noi, s'a jucat atât „Electra" veche, cât şi versiunea lu Hugo von Hofmannsthal. Montată cu concursul marelui pictor de teatru Pogedaef şi având ca interpretă principală pe Agepsina Macry, „Electra" lui Hugo von Hofmannsthal a însemnat o mare victorie artistică a Teatrului nostru Naţional.

Pe ruinele vechilor teatre din Syracuza, în arenele din sudul Franţei, se dau din când în când, reprezentaţii în stilul vechilor spectacole clasice. Cel mai mare tragedian al vremii, compatriotul nostru de Max, a jucat de nenumărate ori la Orange, Besiers şi Carcasona, *„Prometeul înlănţuit"*, singurul fragment care ne-a rămas din trilogia prometeidă a lui Eschile.

In ea vedem cum Hefaistos crucifică pe-o stâncă pe titanul răsvrătit. Prometeu, care-a furat focul din cer şi l-a dat la muritori. E miezul trilogiei. Primul şi al treilea fragment din „prometeiada" lui Eschile, s'au pierdut.

Mai târziu, unii literatori au încercat să-şi imagineze cum ar fi fost tragedia lui Prometeu înainte de-a fi furat focul şi cum şi-ar fi văzut Eschile eroul după ce Hercule l-a desrobit de pe stânca din Caucaz.

Dar aceste adaosuri n'au rămas ,după cum n'a rămas nici o imagine a Venerei din Millo, reconstituită de fantezia modernilor. Mulţi artişti şi-au închipuit ce formă, ce atitudine aveau braţele zeiţei, i le-au adăogat, dar nici unul n'a reuşit se dea forma perfectă a acestei capo d'opere: Venus a rămas tot fără braţe, şi e mai frumoasă aşa...

* * *

Câteva decenii, domină Eschile teatrul, până când, deodată, un tânăr se iveşte şi îi dispută al treisprezecilea premiu. Şi acest tânăr care introduce în dramă al treilea personagiu, reacţionează împotriva fatalităţii implacabile căutând în propriul suflet omenesc, începutul şi sfârşitul oricărei acţiuni, acest învingător al lui Eschille, e Sofocle.

Mai artist decât înaintaşul său, el câştigă pe Athenieni, printr'o mai profundă cunoştinţă a technicei dramatice, printr'un simţ de autocritică, pe care uriaşul întemeietor nu-l avea, printr'un echilibru mai apropiat de simţirea omenească, armonizată de contemplaţiunea atâtor capo d'opere ale plasticei.

Amărît de primul său insucces, târît în faţa judecătorilor pentru vina de a fi descoperit muritorilor misterele dela Eleuzia, moşneagul îşi părăseşte patria şi se duce să moară între streini, în Sicilia, la curtea regelui Hieren, unde se pare că a lucrat o tragedie, *„Femeile Etnei"*.

* * *

Suntem în plin secol de glorie, în plină ascensiune politică şi artistică a Atenei. E secolul lui Perikles, cinci sute de ani înainte de Cristos. S'a sfârşit cu ameninţările orientului sălbatec; învinsă, Persia nu-şi mai trimite hoardele împotriva cetăţenilor liberi ai unei ţări liberate. Pe mări plutesc biruitoare şi sigure, flotele ateniene, iar insulele vecine se supun puterei şi farmecului cetăţii. Recolte sărăcăcioase pornesc în toate părţile, nave încărcate de măsline şi smochine se duc spre cele patru orizonturi, ca să se reîntoarcă pline de purpură, aur, sidef şi stofe grele.

Triburile supuse plătesc din belşug birurile menite să aducă prosperitatea Atenei, dup ăcum astăzi patru sute de milioane de oameni, muncesc pe întinsul globului, pentru buna îndestulare a celor ce locuesc fericita insulă a regatului englez.

Efebii svelţi aruncă discul, valuri de armonie se revarsă pe lirele rapsozilor, sufletele înseninate se deschid în albastrul cerului, pe care se profilează liniile pure ale Partenonului.

La vârsta de 16 ani, frumos ca un semizeu, Sofocle dansează gol, în fruntea splendizilor adolescenţi ce preamăresc, după victorie, pe zeul Pan.

Eşit dintr'o familie nobilă, bogat, iubit de toţi din jurul său, pentru frumuseţea spiritului şi a corpului său, Sofocle intră în viaţă plin de alegreţă, înălţând imnuri de recunoştinţă lui Dionizos. Văzduhul e plin de cântecul de sirenă al vrăjitorului Perikles, care guvernează cu surâsul pe buze, cu liniştea în suflet şi cu focul inteligenţei în creerul fără pereche.

Asemeni regelui Franţei, Ludovic al paisprezecelea, Perikles îşi animă, îşi domină contemporanii. Sub binecuvântarea lui, se desăvârşeşte Partenonul şi se ridică Propileele, Erecteionul şi Templul victoriei Abtela. Pretutindeni, nu se aude decât ciocanul lovind în daltă, dalta alunecând pe marmora de Paros. Zeiţa Palas Poleiade domină golful şi, în umbra ei venerabilă, trec statuile animate ale patricienelor, încremenesc în bronz şi piatră, divinele plăsmuiri ale lui Fidias, Policlet şi Lisipos.

La răspântia drumurilor, un om urît cu nasul turtit, un tânăr înţelept, ironic şi înduioşat, uimeşte pe trecător cu întrebările sale mai agere decât ale sfinxului din Theba. El însă nu ucide pe nimeni, căci este cel mai bun dintre oameni, cel dintâiu dintre filozofi, Socrate.

Muzele sunt preamărite în cele nouă cărţi din istoria pe care, la jocurile olympice, o citeşte Herodot. Anaxagora îşi desvoltă legea nouă, după care s'orânduieşte mersul universului, iar doctorii legendari, Hipocrate şi Esculap, răpesc zeilor tainele vieţii şi-ale morţii şi fură pământului ierburile sale tămăduitoare. Printre aceşti oameni, îşi trăeşte viaţa-i lungă de patriarh, îşi poartă majestatea de sacerdote, cel care mai mult decât oricine, a dus la perfecţie spiritul şi frumuseţea omenească. Nouăzeci de ani, trăeşte Sofocle şi moartea nu găseşte 'n el om bătrân, ci un Dumnezeu etern care se iroseşte odată cu câteva acorduri de liră, intrând, ca un cântec de marmoră, ca un templu de armonie, în eternitate.

La 25 de ani, Sofocle, îşi joacă primele tragedii. Vremea nu le-a păstrat. Ca şi din Eschile, urmaşii au reţinut numai lucrările dela sfârşitul vieţii sale, cele desăvârşite. El desfiinţează forma trilogiei, făcând din fiecare tragedie, o operă unitară şi izolată, restrânge importanţa corului, înviorează acţiunea, dă un suflu mai omenesc eroilor săi şi îi împinge pe toţi, spre culmi de înălţare sufletească şi morală. Această preocupare de idealism, face neasemănata valoare a anticilor. Cetăţenii liberi şi conştienţi ai patriei lor, luptători curagioşi în războaie, având sentimentul demnităţii omeneşti şi al superiorităţii artistului creator, socotindu-se un organism viu şi sănătos, indispensabil bunului mers al naţiunei, răsplătiţi şi adoraţi cum n'au mai fost vreodată scriitorii, ei au ridicat gândirea teatrală la o expresiune de nobleţă şi de sacerdoţiu, pe care nimeni n'a mai atins-o. Oameni de geniu ca Shakespeare, Calderon şi Molière, creatori mai mari poate decât dânşii, n'au ştiut, n'au vrut sau n'au simţit nevoia să-şi domine contemporanii printr'o libertate de vultur, printr'o atitudine imperială de aleşi între aleşi, de prooroci şi de învăţători.

In dramele lor, pline de viaţă şi de adevăr, nu pluteşte gândirea suverană, directiva implacabilă a autorului, nici o învăţătură nu se desprinde din opera lor, nici o atitudine nici un îndemn spre piscurile zeilor. Au redat viaţa numai cu geniul creerului şi nervilor lor, dar le-a lipsit geniul inimei, pe care dela vechii eleni, abea în vremurile noastre, au început să-l aibă gânditorii nordici, Un Ibsen. un Tolstoi, un Bernard Schaw. Dela patriarhul Sofocle, până la patriarhul Tolstoi, peste două mii de ani, dramaturgii au fost oameni cari au trăit în afară de preocupările şi elanurile epocei lor. In cei vechi, vorbeau zeii Eladei şi numai în scriitorii vremii de astăzi, vorbeşte Dumnezeul creştin.

* * *

Dela clasicii elini, învăţăm linia simplă grandioasă, înălţimea sentimentelor, frumuseţea morală. De la Shakespeare ne-a rămas invenţia bogată, surprinzătoare, bogăţia şi varietatea personagiilor, vioiciunea dialogului, spontaneitatea acţiunei, neprevăzutul şi emoţia conflictelor.

Racine ne spune ce este măsura, nobleţa, armonia şi graţia, într'o perfectă ştiinţă arhitectonică a compoziţiei. Dela Tolstoi ştim ce este pătrunderea în adâncul personagiilor, înţelegem şi mila pentru bietele patimi şi suferinţe omeneşti, iar Maeterlinck a pipăit, a realizat aproape, fiorul misterios al lucrurilor de dincolo de viaţă, ale acelor taine de cari vorbea Hamlet:

„Sunt lucruri pe pământ şi în cer, Horaţiu, de cari filosofia noastră nici nu visează!"

VICTOR EFTIMIU

Cântec de dimineaţă

Isvoare din adâncuri aruncate
In calda răsuflare-a dimineţii,
Cu străluciri de lacrimi picurate
Pe trandafirii ofiliţi ai vieţii,

Voi oarbe forţe, mistice torente
Ce mi-aţi iezit cu ţărm de flori calvar'ul
Vă simt din nou asprele-accente
Amestecând veninul cu nectarul.

V'aud mergând prin gândurile mele
Ca nişte şiruri de cocori prin ceaţă,
Albastre ape cu veştmânt de stele,
Voi veşnice nădejdi cu ziua 'n faţă.

Am adunat în suflet vânt şi clipe,
Un lanţ de naufragiu mi-a fost viaţa,
Sărmanii vulturi, n'au avut aripe
Când îi chema pe vârfuri dimineaţa.

Au stat pe aşternuturi de ţărnă, bieţii
Şi n'a fost mână să-i mângâie-o clipă
Muria uitată floarea tinereţii
In viforoasa anilor risipă.

Dar iată că din noaptea minţii, gândul,
Ca speriosul cerb despică drumul,
Vulcanii ce-au ars clipele — astupându-l
Işi mestecă din nou cu lavă fumul

Pământul răbufneşte 'n soare valuri
Forfotitoare, albe, ca o gloată
De îngeri şiruiţi pe-albastre maluri,
Lumina cade'n ochi albaştri toată.

Aud în mine zgomote de izvoare,
Şopţiri de ierburi, foşnete de spice,
Aud cum ţese soarele covoare
Din raze, când pocnesc pe dealuri bice.

Mi-e sufletul ca mărul înflorit,
Albinele în roiuri mă 'mpresoară,
Şi'n toamna de pe crângul ruginit
Eu văd întreaga vieţii primăvară.

S'a prefirat prin ramuri cerul blând,
Ca ochii tăi albastrii printre gene;
Tresar privindu-l, parc'aud cântând
In inimă un cor de cosânzene.

Renasc din rădăcini însângerate
Şi beau cu pumnii soarele iubirii;
Pe crucile de ploi şi vânt mâncate
Işi leagănă bobocii trandafirii...

CONST. ASIMINEI

Cu prilejul unei comemorări

Repezi înregistrări pe grilajul mormântului lui Tony

I

„De-aş avea atâţia bani în pungă câţi proşti am înţepat cu condeiul, mi-aş bate joc de toate loteriile".

Era în ziua de 7 Noembrie anul 1893, când Anton Bacalbaşa scria rândurile acestea. Iar la 1 Octombre 1899, înainte de-a intra în bezna cea de-apururea, el se zbătea adânc întunecat pentru dărăpănarea materială pe care o *căşuna* alor săi şi pe cari îi întreba mereu: *„Ce o să vă faceţi? Cine o să vă poarte de grijă?*

* * *

„Nici unul din numeroşii mei creditori nu mi-a adus aminte că'n ce priveşte argintul sunt complectamente tinichea".

Creditorii şi-au adus aminte însă *după* moartea lui Tony. Şi adăpostul, pe care-l ridicase el pentru ai săi — în munca-i prodigioasă cu inepţia şi inerţia umană şi cu relele deprinderi politiceşti — nu s'a năruit sub povara ipotecelor, ci.. a încăput numai pe alte mâni.

Dar adăpostul, cel de neîntreruptă odihnă şi descompunere al lui Tony, rămânea neclintit al lui; numai că salcia plantată de mama copilei sale creştea mereu; şi pe placa de marmoră unde se presupunea că ar fi căpătâiul lui Tony jerbe de crisanteme şi de trandafiri albi se reînoiau într'una.

II

Cu pana sa, Tony n'a înţepat numai pe proşti. Ci a împuns şi pe cei cari „răspândesc un miros teribil de ciocoi conservaţi în unt ţărănesc". Şi a dat bobârnace diverselor vârste: juneţei care în preajma examenelor *„face serviciul de factor poştal adică împarte profesorilor din Comisia examinatoare scrisori de recomandaţie"* ca şi bătrâneţii „năclăite în seul bunei-stări şi în rugină intelectuală".

Şi dacă a gâdilat cu un pai în nas pe gravii toastatori „pentru plus-valoarea inocentă"; şi dacă a zgâriat pe câte un înalt demnitar „aşa de ignorant în cât nu-şi poate descifra nici propria lui iscălitură, când e aplicată pe poliţi"; şi dacă a fost un redutabil *turburător de somnolenţe,* — a avut însă, şi slăbiciuni lirice. Pentru femee, bine înţeles. Numea femeia: *călău dulce, plasture psihic.* Şi avea pentru ea zeflemele, dar alintătoare în bună parte. Chiar şi pentru cele păcătoşele, cărora le găsea comparaţii din lumea selenară:

„Fiecare creştin cu eclipsa lui... Să-ţi găseşti natul zâtâmind de eclipsa consoartei. Şi să nu poţi măcar cunoaşte pe vârcolaciul care ţi-a răpit-o".

III

La mormântul lui, în frumoasa după-amiază dela 12 Octombre 1924, au venit *păsările cerului.* Au venit şi *florile câmpului,* unele aduse de un vântişor molcom, altele presărate de mâni prietene. Au lipsit numai „fetele vecinilor" pe cari împreună cu „dulceaţa de gutui" le iubea în adolescenţa lui. Au lipsit fustele „pembè de stambă, câte un camizonŭ de horobotă şi cu u scurt şi nişte cipici de brunel cu lastic" pentru cari avusese cuvinte tandre..

Ele n'au venit. Cum n'au venit nici oamenii politici, temători de bună seamă că, dincolo de moarte, după 25 de ani, redutabilul şi vioiul *scrutător de conştiinţe"* să nu li citească în fundul — sau mai bine în latifundul — conştiinţei".

Barbu Lăzăreanu

Sfântul Dumitru

De ziua lui, nebunul trece iar
Pe strada mea, —
Şi strada îi cunoaşte
De-aproape un an, aspectul lui de moaşte...

O crisantemă a scos din buzunar
Şi a muşcat din ea, —
Dar de amar
Din tălpi în creştet s'a cutremurat...

Şi'n faţa lui văzînd un felinar,
L'a'mbrăţişat,
In plîns nestăpânit...

Spre alte felinare — apoi pornit,
Le'mbrăţişează unul câte unul...

Şi port acelaş nume cu nebunul...

D. N. Teodorescu

Sonet

De cum se'ntunecă mă'nchid în casă,
Trag storurile rupte de dantele;
Cu capu'n mâini, cu coatele pe masă,
Mă adâncesc în gândurile mele.

Dar gândurile rătăcesc şi ele,
Ca nişte pasări negre ce se lasă
Pe şesuri, într'o noapte fără stele...
..Şi noaptea amintirilor m'apasă.

..M'afund întrun noian de pâclă deasă..
In jur: funingine... şi fum... şi abisuri,
Din care limbi de flacări vor să iasă.

Şi-un glas îmi zice: „Iată cum, poete
Iluzii moarte, dragoste şi visuri
Se mistuesc în flacări de regrete!"

Donar Munteanu

Povestirile lui conu Costaki Stupcan

Stariţa Glicheria

de ION DONGOROZI

Conu Costaki Stupcan smârcâe încruntat din mucul de ţigară, trudindu-se par'că să-şi limpezească şi să-şi rânduiască în şirag gândurile. Eu mă uit lung la chipul de femeie din fotografie. Faţa suptă tare, nasul o părere numai aquilin, părul surit pe la tâmple, sprincenile îmbinate, privirea tăicasă.

„Iacă, asta-i Smărăndiţa Coman, sora Ghicheria de mai târziu. A fost vară bună, vară dintâi cu nevastă-mea. In vremea ei, s'a bucurat de mare faimă Smărăndiţa pitarului Aristide Coman. Intr'un acelaş an, au murit şi pitarul Aristide, şi pităreasa Profira. Smărăndiţa, dacă avea atuncea la 20 de ani împliniţi; totuşi, a luat treburile pe mână, mai dihai ca un gospodar trecut şi prin ciur, şi prin sită deasă. Când se crăpa de ziuă era călare, şi până la prânz, când ardea soarele să topească plumbu, nu descăleca. La mânie mare, croia cu harapnicu până la sânge, ori trăgea cu puşca'n plin. Cutreera peste tot, însoţită numa' de-un pândar lipovan, tocmit la târgul cel mare dela Reni. Nu rămânea un colţişor nescotocit de dânsa; nici în gaură de şarpe, siuga n'ar fi scăpat de ochiu iscoditor al stăpânei! Vara la moşie, o săptămâna la Rumen, câteva zile la Poeni, ori o săptămână încheiată la Poeni, şi-o zi numa' la Runcu, ca să nu fie cumva trasă pe sfoară. Mă rog, combina ea lucru în aşa fel, ca să nu poată fi păcălită vreodată.

Toamna, până la bruma groasă, la Panciu, iar iarna, dela Sf. Neculai şi până pela 40 de mucenici uneori, la Ieşi pentru petrecere. Ţaranii, dar mai ales ţiganii mânăstireşti dela Runcu, o urau de moarte pentru asprimea ei, dar nu îndrăzneau să I se atingă de-un fir de păr măcar. Odată numai o bandă de tâlhari i-a spart crama cea mare dela Panciu, dar ce-au pătimit cei prinşi până şi-au trădat tovarăşii, cred c'or spune-o şi morţilor!

Smărăndiţa Coman trecea şi cu drept cuvânt, printre frumuseţile vremii. Era înaltă, pielita albă, părul smolit, bătând în albastru vineţiu bucla, când cădea belşug de lumină pe dânsa. Era neîntrecută la danţ — la orice fel de danţ — deşteaptă şi bună de gură. Cunoştea la perfecţie greceşte, italieneşte şi franţuzeşte. Când îşi făcea apariţia la vre-un bal, apoi fierbeau cucoanele de necaz, iar bărbaţii, — şi'nsuraţi şi holtei — foiau într'una pe lângă dânsa. Smărăndiţa împroşca cu glume în dreapta şi 'n stânga, împărţea ochiade, aţâţa pe unu, aţâţa pe altu, dar ea nu se ameţea defel. Ii plăcea să-şi bată joc de slăbiciunea bărbaţilor, şi-şi bătea cu vârf şi îndesat. A'ncercat s'o peţească măsuşă-sa, cucoana Aglaia Iosifescu, vară-sa de-a doua. Raluca lui Maftaki Moruzzi, au încercat ele toate peţitoarele de meserie din Ieşi, dar n'a fost chip.

* * *

Nu şi nu, oricât ai fi târnâit-o d-ta şi'ntr'o parte, şi'ntr'alta. Eu, care — am stat de mai multe ori la taifaş cu dânsa, cred că nu greşesc tare dacă-ţi afirm, că mai mult mândria şi încăpăţinarea o ţineau în frâu. Apucase să tot facă nazuri, i se lăţise faima, şi-acu nu mai voia şi pace, să dea îndărăt. Ambiţia de muiere dragul meu! Intr'un an, cam după Sf. Ion, se vântură şi iar se vântură vorba prin Ieşi, că Filipachi Naniescu dela Vaslui, se'nsoară cu Smaranda Coman. Svonul, deşi a ţinut mai mult ca oricând, s'a dovedit însă şi de rândul cela neîntemeiat. Smaranda lui Coman, ca să-l curme odată, s'a'ntors mai de vreme ca niciodată la Runcu. Aşa au mers lucrurile ca la 10 ani de zile. Bărbaţii tot se'nghesuiau în jurul ei la baluri, la sindrofii, pela botezuri, deşi ştiau bine că musca nu se lipeşte de cleiu, cu oricât meşteşug l'ar fi întins ei. Roiau însă, fiindcă era frumoasă tare şi frumuseţei, nu-i prea poţi rezista. Războiul dela 77, cu grijile lui, a mai strâns ceva şurubu petrecerilor. După războiu însă, s'au pornit fără de frâu; războiul cu turcii, a adus împlinirea atâtor năzuinţe, încât mulţămirea adunată şi sporită în toate inimele, se traduceau şi prin ahtierea după petreceri, şi a celor de sus, şi a celora din pătura mijlocie. Taman la doi ani după războiu, s'a întâmplat minunea cea mare — curat minune dragul meu —: Smărăndicăi i-a căzut cu tronc la inimă, Ionaş Hurmuzake.

Hurmuzake aista, care se'nrudea deaproape cu Moruzeştii dela Paşcani, venise în iarna ceia la mătuşă-sa, la cucoana Domnica Hurmuzake, cea cu palatu'n 3 caturi, pe Lăpuşneanu. Era om ca la 40 de ani, nici frumos, da' nici urât, deştept însă şi stricat de n'avea păreche'n lume. Se spunea că nu-i putuse rezista femea pe unde călcase, şi porecla se arăta par'că cu temeiu, cu toate că nu descălecase la Ieşi, decât de vre-o două săptămâni.

Din capul locului, Ionaş Hurmuzacke şi-a pus ochii pe Smaranda Coman, şi dă-i curte'n draci. Intr'o lună, o lună şi jumătate poate, îndrăzneala stricatului cela, a biruit cerbicia fetei. Aista-i găsise cu adevărat acu de cojoc! Smaranda Coman, deprinsă să nu i se împotrivească careva, să vadă numa' capete plecate în juru-i, simţea fără doar şi poate nevoia, să fie şi dânsa măcar, odată dominată. Iac'aşa cad femeile: ori dându-le iluzia că domină ele, ori cele deprinse să poruncească hojma, biruite prin îndrăzneală, îşi primesc cu resemnare stăpânul."

Aicea cuconu Costaki aprinde dela fitil altă ţigară, o'mbucă în coltucul ţigaretului, şi pufăe de câteva ori, până se iţeşte bine focul.

— Ce zici, n'ar fi bine să mai bem noi câte-o cafeluţă? Una dulce cu caimac! şi închide din stângul cu înţeles.

Eu, cu toate că n'aveam poftă să mai deşert un filigean, dar ca să-i fac pe plac, răspund numaidecât:

— Bucuros cucoane Costaki!

— Ei, bravo atunci băiete!

Cuconu Costaki dă comanda din uşa sufrageriei, s'aşează tacticos la loc, gâlgâe printre buze tot fumul sorbit dintr'odată, din plin, şi'nnoadă apoi, fără greutate, firul povestirii.

„Dragostea Smarandei Coman pentru Ionaş Hurmuzake, a fost o adevărată bombă. Ori unde te-ai fi dus, auziai la sigur vorbindu-se de dânsa. Toţi strâmbau acum din nas; şi coconetul care adunase atâta venin, şi vulpoii care nu putuseră ajunge până la mândreţea de ciorchini! Nunta a fost rânduită la Runcu. Rude şi prieteni, din Moldova, din Muntenia, şi de peste Prut s'au adunat atunci, şi petrecerile, vânători în munţi spre Soveja, pescuit de năstrăvi în Năruja, soarele, s'au ţinut lanţ. De mese, nu-ţi mai pomenesc; cred că'n cele două săptămâni, hojma a fost masă'ntinsă. Nuntaşii s'au împrăştiat apoi, de pe unde adunaseră; au mai criticat ei nu-i vorbă, dar dela o vreme, au dat uitării şi pe Smaranda pitarului Coman, şi pe cela de Ionaş Hurmuzake. Smărăndiţa a trăit cu totu vreo 2 ani şi ceva cu bărbatu-su, şi-au avut împreună un singur copilaş, pe Şerban, leit taică-su. Spusei că numa' 2 ani şi câteva luni a trăit Ionaş Hurmuzake cu nevastă-sa, căci într'o bună zi, Smărăndiţa s'a trezit dela Bucureşti, unde se afla dus Hurmuzake pentru nişte procese, cu'n răvaş din partea lui, prin care-i cerea iertare că nu se mai poate întoarce acasă, de oarece n'a iubit-o şi nici n'o poate iubi, şi-o vestea în acelaş timp c'a primit înadins postu de ambasador la Viena, ca să se potolească mai iute vâlva.

Pentru Smărăndiţa, asta a fost lovitură de trăsnet; las' că şi ţinea mult la dânsul, dar îi era şi ruşine şi necaz de ce va meliţa gura lumei. Intr'adevăr, lumea a născocit feldefel de pozne; cea mai boacănă dintre toate — dar pe care am auzit-o cu urechile mele — fu că Hurmuzake a prins-o pe nevastă-sa, la vie la Panciu, cu vieru, ţigan mânăstiresc sadea. După cum vezi, — şi cheia nu e greu de găsit — gura lumei nu'mproşca pe Hurmuzake, care prin trecutu şi metehnele lui ar fi meritat-o, ci pe biata femee. Smărăndiţa, care a prins de veste despre tot ce se vorbea pe socoteala ei, s'a scârbit până'ntr'atâta, încât n'a mai vrut să se urnească dela ţară. Toată dragostea ei, tot rostu şi nădejdea pentru ziua de mâine, era Şerbănică. Pentru copilul acesta, ar fi făcut fără să clipească moarte de om.

* * *

Băetaşul era tare astâmpărat şi aducea tot mai mult la trăsături cu taică-său. Au trecut la mijloc vreo 8 ani de zile tihniţi, până ce s'a'ntâmplat nenorocirea cea mare. Şerban şi cu maică-sa, s'au repezit într'o zi pânăla stâna cea nouă, pe care Smaranda o aşezase sus, tocma'n creeru munţilor. Acolo, băeţaşu a fost încolţit de-un câine ciobănesc. Mamă-sa nu s'a sinchisit de muşcătură; ei, o sgârietură de colţ de câne! Asta-i floare la ureche şi'n ziua de azi la noi la ţară, da' mi-te'n vremea ceia! Cânele însă a fost turbat, şi după o lună de zile, simptomele turbării s'au şi ivit la bietu copil. Când s-au dumerit cei dela Runcu, era prea târziu. Orice ajutor a fost de prisos. Boala îşi urma în toată voia, furiile ei. Atuncia măi băiete, s'a întâmplat pozna pe care ţi-o povestesc eu acu. Ti... ti... ti! de nedeslegat sunt Doamne, tainele voinţii şi inimii omeneşti. Intr'o dimineaţă, după 4 zile şi 4 nopţi de veghe necurmată, Smărăndiţa văzând cum se chinueşte de tare băeţaşul, a tras în plin, ia seama bine, a tras pe fereastră, două focuri de carabină. Cum de-a luat nenorocita o aşa de grozavă hotărâre, nu mă dumeresc, şi nici pe altul n'aşi putea dumeri, măcar câtdecât! Inţeleg foarte bine ca o mamă să-şi jertfească viaţa pentru copil, văzându-l cum se chinueşte, dar ca să aibă curaju să-i sfârşească ea chinurile, sfârşindu-i viaţa, asta întrece par'că puterea de înţelegere omenească! Mintea Smarandei lui Coman, a sărit atuncia din făgaşu ei, şi sărită a rămas vreo 5 ani de zile. Asta, precum şi faptul că era boeroaică, numărând atâtea şi atâtea rudenii de samă, au scăpat-o de pedeapsa care se cuvenea faptei săvârşite. Bietele rude, au căutat-o şi-au răscăutat-o vreo 3 ani de zile, dar cum doctorii spuneau că singurul leac e liniştea, au dus-o la Ieşi, la o naşă a ei, Mitriţa Săndulescu, soţia lui Tanache Săndulescu, cel care-a fost 12 ani în şir primar. Tot meşteşugul şi toată cazna, era s'o faci să nu-şi aducă aminte de copil, căci dacă-şi aducea, se pornea atunci pe plâns şi pe leşinuri, de nu te mai tăia capu cum s'o potoleşti. Dela Săndulească, cu toate vicleşugurile şi cu toate poprelile încercate, s'a tras la Văratec, unde s'a şi călugărit. In 3 ani de zile, datorită şi numelui şi învăţiturii, dar şi purtărilor, a fost aleasă stariţă. Sarcina primită, i-a mai potolit întrucâtva chinurile. Găsise acuma alt înţăles şi întâmplării grozave dela Runcu, şi vieţii ei, precum şi vieţii omeneşti în genere. Unsprezece ani de zile a fost stariţă la Văratec, şi despre chipul cum a cârmuit mânăstirea sora Glicheria în răstimpul cela, amintirea e vie şi astăzi. Tot atuncea, adică stariţă fiind, s'a operat de skiros la Spiridonie; după cea de-a doua operaţie, la care cu trudă a fost decisă, n'a mai trăit sărmana, decât vreo 3 luni. Cu greu, tare cu greu a fost înduplecată să se pozeze, când s'a hotărât să se opereze pentru a doua oară, operaţie care n'a mai putut-o însdrăveni, căci îi era tot sângele înveninat."

(In nr. viitor ultima povestire: Panaite Lăstun.)

Porumbii

O! cântecul de porumbiel
Nu ştiu alt cânt mai trist ca el...
Cum se rostogoleşte lin,
Un din adânc şi greu suspin!

Nu-i cântecul de biruinţă
De ciocârlii orgolioase,
E imnul surd de suferinţă
Şi cald al inimei duioase

Ca ramurile ce se frâng
Şi gem sub dragi poveri de flori,
In nota cântecului plâng
Inăbuşiţi şi trişti fiori.

E un regret, sunt temeri multe
Şi par'că nu ştiu ce dojană,
Sunt rugi ce vor să se asculte
E balsam revărsat pe-o rană

Când sburdă veselii stigleţi
Din minuscule mandoline
Şi cucii fără cuib, şireţi,
Glumesc din limpezi ocarine

Ei singuri, porumbeii, par
A şti ce gravă-i taina vieţii
Când sfătuesc prelung şi rar
In larma vie a dimineţii!

1924 Oct. D. Nanu

Sonet

Nu, prea frumoaso, nu eşti vinovată
Când, fără voe, isbucnind rebelii
Sâni albi, apar din faldul catifelii
Cu rotunzimi de cupă cizelată!

Privirea ta, culoarea viorelii
Te idealizează dintr'odată
Şi sameni cu Fecioara Prea Curată
Pe care a visat-o Boticelli...

Păgâne doruri sufletu-mi frământă;
Dar nimbul de pe fruntea ta de sfântă,
O! părul blond ca strălucirea lunei,

Mi-alungă brusc dorinţele profane...
Şi'ngenunchiez smerit ca'n faţa unei
Veneţiene şi străvechi icoane!

Mircea Rădulescu

Pe marginea actualităţii

Un mijloc de propagandă literară:
ANTALOGIILE

de Paul I. Papadopol

E neîndoios că şi antologiile joacă un rol precumpănitor în cunoaşterea clasicilor naţionali sau universali. Reunind într'un mănunchiu cele mai rezistente, cele mai artistice opere sau fragmente, ele au darul să ne plimbe ochii sufletului pe meleagurile perfecţiunii de concepţie şi să ne înobileze exprimarea prin vestmântul lor senzaţional, de cele mai multe ori, nou şi împodobit. Socot însă că nu tot ce ni se dă sub acest titlu exotic poate ţinti spre ambele scopuri. Şi aici (ca, de altfel, în atâtea alte domenii) confusiuni regretabile s'au grăbit să împiedice repedea, perfecta şi profunda cunoaştere a clasicilor noştri.

Iată câteva:

1. Fără să se ţină socoteală de etimologia cuvântului amintit, ni s'au dat, mereu, sub titlul de antologii, tot felul de culegeri, uneori lipsite cu totul de cel mai elementar interes, alte ori interesante, dar din orice alte puncte de privire decât singurul îndreptăţit, cel estetic. In felul acesta, pe altarul Antologiei care trebuie să rămână mereu poezie (şi de aici: artă) s'au sacrificat fel de fel de existenţe care nu aveau nimic artistic, nimic etern şi universal în ele.

2. Nu numai atât: pornindu-se dela ideia inexactă a culegerii în genere, Antologia a devenit o ancilă a Istoriei literare, plină de atâtea cusururi (la noi), a Folklorului, a Literaturii în genere. In felul acesta nu ne vom mira dacă o cunoscută editură oficială ne va fi oferit priveliştea nouă a unei „Antologii critice", fie ea chiar a d-lui Eugen Lovinescu, cunoscutul stilist român.

Cât despre Antologiile folklorice (excepţie onorabilă făcând acelea recente ale d-lor Ovid Densuşianu (1) şi G. Murnu (2), e de-ajuns să amintesc că numeroşii colecţionatori nu se sfiesc să dea asemenea recomandaţie unor broşuri ce acumulează toată manifestaţiunea literară a unor anumite regiuni.

Antologiile de istorie literară sunt, credem, cele mai periculoase. Făcute de persoane cu pretins gust estetic şi cu îndoelnice idei literare, ele dau aparenţa realizărilor estetice, deşi, cercetate mai de aproape, ne trădează uşor accidentalul care le-a făcut interesante. Şi dac'ar fi numai atât, dar confecţionate după anumite arătări ale unor programe analitice de interes istoric şi exotic şi puse în mâna şcolarilor ele sfârşesc prin a lega nume defintive de existenţe sufleteşti efemere, prin a denatura şi diminua marile valori artistice ale scrisului.

Şi pericolul e cu atât mai mare, cu cât asemenea antologii poartă numele de „cărţi de şcoală", sunt impuse minţilor nepricepute, tocite şi papagalizate. Nu mai vorbesc de faptul reproducerii mereu a aceloraşi bucăţi, de explicaţiile rigide şi stereotipe ce le însoţesc, de sutele de greşeli de tipar care, ca nişte viermi nevăzuţi, denaturează şi acele relative reproduceri ce conţin, şi asupra cărora voiu încerca să mă opresc cândva.

Acestea sunt antologiile oficiale.

Ce va fi de celelalte?

Natural că nu mă ocup de culegerile de texte — Gaster (3), Lambrior (4), Densuşianu (5), Candrea (6) — de interes pur ştiinţific (istoric, cultural, filologic etc.), bine venite şi necesare. Nici n'ar avea ce căuta acestea printre antologii — nefiind întemeiate pe interesul estetic. Mă gândesc numai şi numai la acele culegeri minunate de „flori ale vorbirii". pe care, vai, nicăeri nu mi le oferă tiparul românesc. Şi dacă, altă dată, cu adâncă părere de rău, constatăm regretabilă absenţă la noi (7) a unei istorii literare, complete şi întemeiate pe baze estetico-literare, azi nu pot să nu-mi repet constatarea cu privire la Antologii. Numai aşa poate fi cunoscută literatura bună: cu două manuale convenabile, editate în 50.000 de exemplare (o istorie literară şi o antologie-model), cu trimeteri reciproce, ambele completându-se în mod minunat, lucrate după aceeaş metodă. Altfel ne pierdem vremea, dând minţilor inexperimentate pilda urîtă a ucenicului de bărbier care-şi învaţă meseria pe obrazul clientului încrezător.

Două asemenea manuale, datorite unei asociaţiuni de specialişti, vor putea isbi cu putere şi în coifurile de paradă ale literatorilor oficiali, dar şi în buimăceala care (în lipsă de altceva mai bun) ţine în respect sufletele dornice de frumos ale publicului anonim. Sunt opere de folos nu numai naţional, şi nu ştiu dacă fondurile destinate propagandei prin artă ar putea căpăta o mai frumoasă şi mai potrivită destinatie decât transformându-le în recompense pentru asemenea lucrători. Reeditate mereu, ele vor transmtie tuturor generaţiilor adevărata artă scrisă şi vor mărturist tăria ei în ansamblul sufletului universal. Impuse şcolarilor, ele vor înlocui actualele întocmiri, dacă nu toate hibride, de sigur — îndoelnice, eterogene şi anevoioase, prin acest evangheliar sufletesc pe ale căruia pagini sclipiri eterne vor străluci.

---

1. „Flori alese". Edit. Pavel Suru, 1920.
2. „Cele mai frumoase doine". Edit. literară a Casei Şcoalelor.
3. Crestomatie română. 2 volume.
4. Carte de cetire. Iaşi 1893.
5. Cu d-nii Candrea şi Th. Speranţă: Graiul nostru.
6. „Din bătrâni" în Bibl. p. toţi
7. Vezi „Adev. lit." An. II, N-rele 43, 51; Gândul nostru. An. III, n-rele 4—5.

Poeme în proză

Nocturnă

Noaptea cade ca un balot imens de mătase neagră, rostogolit din vârful unei scări uriaşe. (Din mătasea nopţii, poeţii îşi fac cravate exagerate şi fetele îndrăgostite, rochii de doliu, înainte ca agonia iubirii lor să fi luat sfârşit).

Vântul are respiraţia întretăiată — ca şi cum s'ar fi îngrăşat prea mult. Frunzele teiului uriaş de deasupra mea, se scutură din delicateţe: ca să mă lase să văd luna.

Ah, luna din noaptea asta, nu e actriţă, care a creiat *rolul;* e o începătoare, care o dublează dar care îi dă o interpretare nouă; e o elevă care şi-a întrecut maestra; luna din noaptea asta şi-a lepădat banalitatea şi încărcătura mitocănească de aur şi dorinţa caraghioasă de a maimuţări figura omenească şi petele de cerneală spălăcită cu care au stropit-o poeţii nenorociţi.

E cea dintâiu lună adevărată — toate celelalte au fost năzuinţa către acest ideal artistic.

Şi când mă gândesc că mâine, poate, va răsări o alta, cea de demult, cea veche. Ah, mâine! De aceea, departe, un dulău urlă atât de fioros.

Pentru noaptea de mâine, mi-ar trebui un cârlig uriaş, cu care s'o agăţ zdravăn şi s'o dau jos de acolo — dacă va fi alta.

Pentru noaptea de azi, mi-ar trebui aripi, ca să mă înalţ până la ea şi să-i mângâi perfecţiunea conturului.

...In drum străjerul a împuşcat pe un necunoscut, pentrucă n'a vrut să stea. (Călătorului îi şade bine cu drumul).

Acum, străjerul, tâmpit, se întreabă de ce l-a împuşcat.

...Detunătura era absolut necesară: ca să deştepte din somn pe cei cari, altfel, ar fi pierdut prilejul de a vedea *luna din noaptea asta.* Bine a făcut străjerul.

Colo, departe, e nevoie de o nouă detunătură, ca să deştepte pe cei ce dorm acolo.

Impuşcaţi pe străjer!

Compun muzica

Trenul aleargă pe câmpiile nesfârşite şi icoana ta îl însoţeşte pretutindeni, nedespărţită. Sunt trist — şi numai tu ştii de ce. Totuşi, sufletul meu cântă, un cântec duios: povestea unei iubiri mai dureroase decât celelalte.

Fereastra vagonului, liniată de firile telegrafice, pare un portativ, pe care lacrimile mele cad ca nişte note: *scriu muzica tristă pentru tine.*

Pentru Mica

Dar uneori, când luna
E prea strălucitoare,
Din adâncimea serii
Vin vreji tulburătoare.

CERNA

In noaptea asta, luna e mai strălucitoare ca oricând, şi dorul de tine mai aprins ca niciodată. Lipsita este acum ceva *material,* după cum prezenţa ta — înger dulce, cu braţe lungi — era, când şedeam alături, ca şi imaterial.

Plecarea ta trăieşte mai puternic ca astăzi, decât în clipa despărţirii, din zi în zi mai puternică, pentrucă dorul creşte.

Nu ştiu dacă vrăjile vin, cum spune poetul „din adâncimea serii" sau din adâncimea depărtării dintre noi; sunt însă sigur, că ele au pornit toate dela tine.

...In aşteptarea paşilor tăi micuţi, luna e gata să pice din înălţimile albastre şi să se spargă într'o pulbere de aur, ca să-ţi poleească drumul — şi apoi să-şi adune ţăndările şi să se ridice la loc în ceruri, ca să vadă dacă mai suntem împreună.

CONST. RIULEŢ.

Cina cea de taină

Cina cea de taină'n sura
seră lăcrimând pe streşini clare,
când luceafărul fu cuminecătura
ultimă a nopţii de mărgăritare

Noaptea când sui albastre danii,
stelele în înţeleaptă irosire
fostu-ni-au apostoli la împărtăşanii,
luminişuri spre desăvârşire

Mânile'npreunate'n caer nevăzut
depănat'au scări de lapte şi tăcere
înspre lună: gândurilor aşternut;
trupurile fost'au sufletelor albe lăicere

Şi-am tăcut în aşteptare deopotrivă
închizând în pleoape tainiţi grele.
Fruntea Domnului pe-aproape, milostivă,
lumina copilăreşte cu inele

Greu genunchii'ncovoiaţi — osana
spus'au sângerând broboane.
Sufletul crescù cât în durere rana;
Domnul se'nălţă'n bulboane.

Şi-ai fost atâta fără de umbrire
încât fiece privire fu o stea
trecătoare în nemurire.

. . . .

Cinei cea de taină amintire
slovenescu-i, când sub zorii de rubin
înălţatu ni-a înceata nesfârşire
a curatei logodiri — amin...

Camil Baltazar

LITERATURA STRAINA

ANATOLE FRANCE

Răspunsul Pallas Athenei la Ruga pe Acropole*)

Ca altă dată pe ţărmul marei albastre care a văzut născând ştiinţa şi frumuseţea, acum pe malul posomorâtului ocean a cărui voce leagănă visele unui neam răbdător, Pallas Athena stă de vorbă cu un prieten de pe pământ.

Ea spune:

— „Eu sunt Inţelepciunea. E greu pentru oamenii cei mai buni să mă recunoască dela început, din pricina vălurilor şi norilor cari mă înfăşoară şi fiindcă, întocmai ca şi cerul, eu sunt furtunoasă şi senină. Dar tu blândul meu Celt tu m'ai căutat necontenit şi de câteori m'ai întâlnit, ţi-ai pus tot sufletul şi toată inima ca să mă cunoşti.

Tot ce ai scris tu despre mine, poet, este adevărat.

Geniul grec m'a făcut să cobor pe pământ şi l'am părăsit când el a luat sfârşit. Barbarii cari au cotropit lumea orânduită de legile mele, au ignorat măsura si armonia. Frumuseţea îi speria şi li-se părea un rău. Văzând că sunt frumoasă, ei n'au crezut că sunt Inţelepciunea. Şi m'au isgonit. Când după o noapte de zece secole, se înaltă aurora Renaşterei, am apărut iarăşi pe pământ. Am vizitat pe umanişti şi pe filosofi în chiliile lor, unde-şi păstrau cu sfinţenie câteva cărţi în fundul lăzei, pictorii şi sculptorii în atelierele lor cari nu erau decât nişte biete dughene de meseriaşi. Unii au preferat să fie arşi de vii decât să mă renege.

Alţii, după exemplul lui Erasm, scăpau prin ironie de protivnicii lor stupizi. Unul din ei care era călugar râdea câteodată cu atâta hohot când povestea poveşti de uriaşi. că auzul meu s'ar fi simţit jignit, dacă n'aşi fi ştiut că nebunia este câteodată înţelepciune.

Puţin câte puţin, credincioşii mei crescură în număr şi putere. Francezii, cei dintâi, mi-au rilicat altare.

Şi un secol din istoria lor mie îmi este închinat. De atunci, decând Gândirea e liberă în sferele ei înalte, eu primesc neîncetat omagiul savanţilor, al artiştilor şi al filosofilor. Dar numai prin tine poate că mi-s'a închinat cultul cel mai aspru şi cel mai plin de dragoste; dela tine am primit rugile cele mai curate şi mai ferbinţi.

In sfânta mea Acropole, înaintea Panthenonului pustiit, tu m'ai salutat în cel mai frumos grai ce s'a vorbit pe această lume, din zilele de când albinele şi-au pus mierea lor pe buzele lui Sofocle şi ale lui Platon.

Nemuritorii datoresc mai mult decât se crede adoratorilor lor. Ei le datoresc viaţa. Aceasta este o taină pe care tu ai pătruns-o.

Zeii primesc hrana lor dela oameni. Ei se nutresc cu aburul care se înalţă din sângele jertfelor. Tu ştii că prin aceasta trebue să se înţeleagă că substanţa lor se alcătueşte din toate gândurile şi toate simţimintele oamenilor. Prin oasele oamenilor buni hrănesc zeii cei buni. Jertfele cumplite ale ignoranţei şi ale urei îngraşe zeii cei cruzi.

Tu ai spus-o: zeii nu sunt mai nemuritori decât oamenii. Sunt unii cari trăesc două mii de ani, scurtă durată dacă se pune alături de aceea a pământului sau numai de aceea a omenirei, clipă nesimţită în viaţa lumilor. In două mii de ani aştrii aruncaţi cu înfocare în spaţiu n'au avut nici măcar aerul că s'au clintit din loc.

Eu, Pallas Athena, zeiţa cu ochii limpezi, eu îţi sunt datoare de a mai trăi încă. Dar ar fi prea puţin să-mi prelungesc viaţa: eu plâng pe zeii cari târăsc în fumul searbăd al unei rămăşiţe de tămâe sfârşitul lor posomorât şi palid. Tu m'ai făcut mai frumoasă decât am fost şi mai mare. Tu m'ai hrănit din forţa şi învăţătura ta, şi prin tine, prin aceia cari îţi seamănă, sufletul meu s'a lărgit ca să poată cuprinde universul lui Kepler şi al lui Newton.

M'am născut înţeleaptă la Grecii cei fericiţi. Deja, în tinereţea mea, pătrunsesem multe legi ale vieţei pe care Zeul cel nou, care m'a alungat, nu le-a bănuit niciodată.

Dar lumea era mică pe-atunci. Soarele nu era mai mare ca Peloponezul şi cerul nu trecea de vârful lancei mele. Eu nu ştiam mai multă geometrie ca Euclid, nici medicină ca Hipocrat, nici mai multă astronomie ca Aristarc din Samos.

O savanţi moderni, voi m'aţi făcut să văd dincolo de Olimpul înzăpezit infinitul universului şi în fiecare grăunte de pulbere pe care'l calcă sandalul meu, infinitul atomilor, aştrii ei înşişi supuşi legilor cari guvernează aştrii.

Privirile mele nu cuprindeau decât Attica şi munţii ei viorii unde creşte măslinul.

Eu nu cunoaşteam ca barbari decât pe Perşi şi pe Sciţi. Năvile feniciene ancorate in Pireu cuprindeau pentru mine tot comerţul lumei. Eram dătătoare de legi. Din vârful stâncei mele sacre, eu guvernam câteva mii de oameni liberi, iscusiţi la vorbă. Pe tablele legilor se sculpta chipul meu într'o ţinută simplă şi gânditoare, de o aşa frumuseţe că oamenii de astăzi nu pot să-l vadă fără să se simtă mişcaţi.

O Renan! am meritat numele ce mi-ai dat tu de Salvatoare, Impăciuitoare, Protectoarea muncei. Democraţie şi Victorie. Dar ce e cetatea antică pe lângă marile popoare moderne?

O înţelepţi! Voi mi-aţi descoperit un orizont mai întins decât imperiul roman. Voi mi-aţi arătat pe un pământ care svâcneşte de suflarea vaporilor şi ciocnirile electricităţii, naţiunile imense inamice altădată, protivnice acum, prinse toate laolaltă, întărâtate şi sub arme, în reţeaua de oţel cu care ştiinţa şi industria a înfăşurat pământul, cetăţi, popoare, rase, un miliard şase sute de milioane de oameni, lucrând unii pentru alţii şi unii contra altora, ignorându-se şi urându-se în legăturile cari deja îi unesc.

Cum se va aranja această neînţelegere a tuturor energiilor şi tuturor patimilor? Cine va învinge? Ura sau dragostea, ignoranţa sau ştiinţa, războiul sau pacea, barbaria sau civilizaţia, puterea acelora pe care tu i-ai numit „regii eşiţi dintr'un sânge apăsător" sau puterea democraţiei? Nu întreba. Viitorul stă ascuns chiar acelora cari îl făuresc. Nu întreba care va fi cetatea viitoare. Dar să ştii că eu o voi construi.

Căci, numai eu sânt arhitect şi geometru şi nu în zadar m'au chemat savanţii şi filozofii pe pământ.

Pe când Titanii duşmani ai zeilor drepţi grămădesc stânci, şi Uriaşii nelegiuiţi îşi făuresc armele, eu zidesc Oraşul cel sfânt.

Văzându-mi lucrătorii scormonind pământul şi transportând materialele, uneori chiar înţelepţilor le e greu să pătrundă planurile mele ingenioase.

In şantierele unde se tăia, a doua zi după Salamina, marmora din Propyleele mele, era greu de descoperit printre blocurile risipite gândirea armonioasă a lui Mnesicles. Şi totuşi acolo îşi lua ea forma şi se năştea în lumină.

Viitorul nu se va înşela: se va recunoaşte operele mele după trăinicia lor.

Edificiile ignoranţei şi ale greşelei se năruesc cu nemernicie.

Tu ai spus-o: Nimic nu rezistă, nimic nu durează, decât ceeace a fost măsurat şi calculat de mine, căci eu sunt prevederea, orânduiala şi măsura, căci eu sunt gândirea tuturor oamenilor cari gândesc ştiinţa tuturor oamenilor cari ştiu, ştiinţa ta şi gândirea ta, o Renan!

Primeşte din mâinile mele ramura de aur crescută sub îngrijirile tale; trăeşte în glorie, trăeşte în cele mai nobile inimi şi în cele mai puternice suflete ale oamenilor, trăeşte în mine, o cei mai bun dintre amici. Tu ai dobândit nemurirea la care ai năzuit. Tot ceeace ai plăsmuit tu de frumos şi de bine rămâne şi nimic nu se pierde. **Incet, dar întotdeauna, omenirea realizează visurile înţelepţilor."**

Trad. de GEORGE ULIERU

*) Anatole France; Vers les Temps meilleurs

Sully Prudhomme

Obişnuinţa

Obişnuinţa e-o străină
Ce locul minţii-ades îl ia:
Ea seamănă cu-o gospodină
Ce .ine 'n casa ei când vrea

Tăcută, blândă, cumpătată
Stă prin ungherele pustii.
De dânsa nu te-ocupi vreodată,
Dar are grijî ce nu le ştii:

Conduce pe-oameni înainte
Pe orice drum ei ar porni,
Mereu le ştie orice ţinte
Şi le grăeşte 'ncet: „Pe-aci".

Lucrând şi'n zori şi'n faptul serii
Cu gestul sigur orişicând
Ea are ochi ca ai Vegherii
Şi buze dulci ca Somnul blând.

Dar mintea dacă-o să-ţi rămână
Mereu supusă'n al ei jug,
Ţi-adoarme harnica bătrână
Al cugetărilor bielşug.

Şi pe-oameni, forţa ei obscură
Când îl câştigă cu-al ei dar,
Sunt oameni doar după figură
Căci prin mişcare, lucruri par.

Lanţurile

Am vrut să iubesc totul şi sunt îndurerat
Mi-e tot mai mare chinul, căci sufletu-mi se leagă
Cu lanţuri dureroase, plăpânde, ne 'ncetat,
De lucruri şi fiinţe ce vede 'n lumea 'ntreagă.

Mă simt cu-acelaş farmec de toate-atras la fel:
M'atrage adevărul cu-ascunsa-i licărire;
Căzând din soare-o rază mă simt atras de el
Şi stelele mă leagă cu mătăsoase fire.

Dulceaţa catifelei în trandafiri o simt;
Cadenţa cu-armonia ei tainică mă fură;
Fac ochilor mei doar dintr'un zâmbet un lanţ strimt
Şi dintr'o sărutare un lanţ fac pentru gură.

Şi-aşa întreaga viaţă în noduri mă 'nfăşor;
Mi-e sufletul rob celor la cari dânsul ţine,
Căci orice sguduire cât de uşoară-a lor
O simt cum, aspră, smulge o parte şi din mine.

Traducere de IOAN CIORANESCU

Dac'oi învinge
(după I. Detrehemy)

Dac'oi învinge viaţa mea ciudată,
In lanţuri grele eu o voi răpune,
Şi-oi fi mai crud, când mi se va opune
Aşa cum mi-a făcut şi ea odată.

Voi sta de piatră, făr'să-i simt mâhnirea,
Şi dacă ea va plânge, eu voi râde.
In veci n'oi şti ce e compătimirea,
Doar voi rânji sinistru ca un gâde.

Atunci, eu ţi voi spune cu mândrie:
— Prietenă, îndură-ţi chinul sorţii!
Şi nu voi libera-o chiar să fie
S-o văd svâcnind în ceasurile morţii.

(trad. de G. Nikita)

Maeterlinck

Necunoscuta

Ea a sosit lângă palat
— Când soarele de-abia sclipia —
Ea a sosit lângă palat,
Toţi cavalerii se priveau,
Toate femeile tăceau.

Şi'n faţa porţii s'a oprit
— Când soarele de-abia sclipia —
Şi'n faţa porţii s'a oprit,
Regina-atunci s'a ridicat
Şi soţul ei a întrebat:

Unde te duci, unde te duci?
— Ai grije, — abia s'a luminat —
Unde te duci, unde te duci?
Te-aşteaptă oare cineva?
Regina palidă tăcea.

Şi treptele le-a coborât
— Ai grije, — abia s'a luminat —
Şi jos, la scară-a coborât,
Dar nici o vorbă n'au schimbat
Şi'n grabă-apoi s'au depărtat.

In prag sta soţul ei plângând
— Ai grije, — abia s'a luminat —
In prag sta soţul ei plângând,
Şi'n zări regina se pierdea...
Iar vântul printre foi gemea.

(trad. de **Al. T. Stamatiad**)

ROMAIN ROLLAND

Dragostea şi prietenia

Dragostea fragedă a două corpuri tinere, e o dimineaţă de Aprilie.

* * *

Toate trec: amintirea vorbelor, sărutărilor, îmbrăţişărilor corpurilor voluptoase; însă contactul sufletelor, cari s'au apropiat odată şi s'au recunoscut în vălmăşagul formelor trecătoare, nu se şterge niciodată.

* * *

Beţia primelor clipe, când doi prieteni uniţi nu se gândesc decât, numai şi numai, să se absoarbă unul într'altul!... Cu toate părticelele sufletelor şi corpurilor, se apropie, se simt, caută să se pătrundă. In ei înseşi, e un univers fără legi, un haos de dragoste, în care elementele s'au contopit, fără ca ei să ştie încă ceeace îi deosebeşte unul de altul... Totul îl duce spre celălalt: celălalt e tot el. Ce vor face ei în lume? Ca şi Androgyn din antichitate, adormit în visul său de voluptate armonioasă, ochii lor sunt împrejmuitorii lumei, lumea întreagă este în ei.

* * *

Am un prieten!... Mulţumirea nesfârşit de dulce de-a fi găsit un suflet, în care să te refugiezi în mijlocul furtunei, un adăpost iubitor şi sigur, în care să răsufli în cele din urmă, aşteptând să se liniştească bătăile unei inimi, obosită de dorinţi!.... Să nu mai fii singur, să nu mai ai nevoie să fii totdeauna înarmat, cu ochii mereu deschişi şi arşi de vegheri, până 'ntr'atât, încât oboseala să te dea în mâna vrăjmaşului! Să ai un tovarăş scump în mâinele căruia să-ţi pui toată fiinţa, — care la rându-i şi-a pus întreaga fiinţă în mâinele tale. Să guşti, însfârşit, odihna, să dormi în timp ce el veghează, să veghezi în timp ce el doarme. Să cunoşti bucuria de-a sprijini pe cel care-l iubeşti şi care se încrede în tine, ca într'un copil mic. Să cunoşti bucuria cea mai mare, de-a te lăsa lui, de-a simţi că el îţi păstrează toate tainele, că dispune de tine. Imbătrânit, istovit, obosit de greul atâtor ani de viaţă, să renaşti tânăr şi fraged în corpul prietenului, să vezi cu ochii săi lumea reînoită, să strângi cu simţurile sale frumuseţile lucrurilor trecătoare, să te bucuri cu inima lui de splendoarea vieţei... să suferi chiar, cu el... Da! chiar suferinţa, e plăcută, împărtăşită împreună!

Am un prieten!... Departe de mine sau aproape de mine — totdeauna în mine. Il am, sunt al lui. Prietenul meu mă iubeşte. Prietenul meu mă posedă. Dragostea a închegat sufletele noastre, într'un singur suflet.

* * *

Mizeria lumei vine de acolo, că omul n'are aproape niciodată un tovarăş, un prieten. Suntem prea risipitori cu frumosul nume de prieten. In realitate, nu poţi avea decât un singur prieten în viaţă. Şi sunt rari cei cari îl au. Insă fericirea aceasta e atât de mare, încât nu mai ştii să trăieşti când nu-l mai ai. El îţi îmbelşugă viaţa, fără să bagi de seamă. Pleacă: — viaţa e stearpă. Nu numai cel iubit a pierdut, ci întreaga raţiune de a fi, întreaga raţiune de a fi iubit.

* * *

Cât preţuieşte cel care iubeşte, atât preţuieşte iubirea. Dragostea e în întregime pentru cei curaţi, pentru cei puternici, pentru cei sănătoşi. Dragostea, care împodobeşte unele pasări cu cele mai frumoase culori, face să răsară din sufletele cinstite, ceeace au ele mai nobil. Dorinţa de a nu arăta celuilalt nimic ce n'ar fi demn de el, ţi-aduce năzuinţa de a nu culege decât gânduri şi fapte în armonie cu frumoasa imagine sculptată de dragoste. Văpaia de tinereţe în care sufletul se întăreşte, strălucirea sfântă a forţei şi a bucuriei, sunt frumoase şi binefăcătoare, şi-ţi fac inima mai bogată.

* * *

Amorul! Cel mai divin dintre lucrurile omeneşti, când e un dar, o jertfă ameţitoare. Cel mai neghiob şi mai amăgitor când e o goană după fericire.

* * *

Cel care a avut fericirea de a cunoaşte, vreodată în lume, intimitatea desăvârşită, fără margini, a unui suflet iubit, a cunoscut bucuria cea mai mare — o bucurie care-l va face nenorocit pentru tot restul vieţii sale... Cea mai rea dintre nenorociri este, pentru inimile plăpânde şi iubitoare, de-a fi cunoscut cândva cea mai mare dintre fericiri.

* * *

Nu mai reveni în trecut. Trebuie să-ţi continui calea; nu-ţi slujeşte la nimic să te întorci — afară de cât să vezi locurile pe unde ai trecut, coşurile îndepărtate ale acoperişurilor sub cari ai dormit, ştergându-se în zare, în ceaţa amintirei. Dar nimic nu ne îndepărtează mai mult de sufletele noastre, decât patima. Drumul coteşte brusc, privelişte se schimbă; se pare că spui adio, pentru ultima oară, tuturor celor lăsate în urma ta

* * *

Lumea e rău făcută. Cine iubeşte, nu e iubit. Cine e iubit, nu iubeşte de loc. Cine iubeşte şi e iubit se vede într'o zi — mai devreme sau mai târziu — despărţit de dragostea lui... Atunci suferă. Sau face pe altul să sufere. Insă cel mai nenorocit nu e totdeauna cel care suferă.

* * *

Un suflet mare nu e niciodată singur. Cât de lipsit ar fi de prieteni, sfârşeşte prin a şi-i creea, împărtăşind în jurul său dragostea, de care el e îmbelşugat.

Traducere de C. CRISTOBALD.

Note

Corpul lui Sienkevici, la moartea marelui scriitor polonez, a fost îmbălsămat şi depus în capela bisericei catolice dela Vevey. Zilele acestea el a fost transportat cu mare pompă la Varşovia. Trenul mortuar, trecând prin Cehoslovacia a fost escortat de o gardă militară de onoare şi la Praga s'au organizat ceremonii oficiale pentru cinstirea memoriei ilustrului autor al lui „Quo Vadis".

* * *

La Bruxelles a murit poetul Iwan Gilkin, directorul Academiei de limbă şi literatură franceză din Belgia. A fost multă vreme directorul revistei „Jeune Bèlgique" şi „Revue Belge". Scriitor de mare talent a dat teatrului un *Prometeu* în care schiţa o concepţie panteistă a Universului. In curent cu toate problemele diplomatice la ordinea zilei. Gilkin scria, în marile cotidiane ale lumii, articole şi studii apreciate în cercurile competente.

* * *

Mussolini ar avea de gând să ofere Societăţii Naţiunilor, insula Capri, ca să se clădească acolo o vilă de odihnă pentru toţi intelectualii lumii.

* * *

A murit la Moscova poetul rus Bryusof, unul din reprezentanţii tendinţei individualiste în literatura rusească modernă.

* * *

La Madrid face senzaţie apariţia cărţei: *Luminătorii din Hanukah* de Rafael Cansinos, în care se descrie un episod din viaţa evreilor din Spania.

HORAŢIU

Către Taliarchus
(I, 9)

Priveşte cum se'nalţă 'n zare
Soracte, troenit de nea....
Tăcut-au apele, iar codrul
Se'ndoae sub povara-i grea

Spre-a 'nfrânge frigu 'n foc aruncă
Butucii groşi: apoi din plin
In amfore sabine toarnă
O, Taliarche, vechiul vin,

Iar celelalte tu le lasă
In grija zeilor, pe toate,
Căci ei doar potoliră vântul
Şi valurile înfuriate, —
Şi'n ulmi şi'n chiparoşi acuma
Stau crengile pietrificate.

Să nu te'ntrebi ce fi-va mâine,
Căci doar-a soartei e-orice zi,
Şi cât eşti tânăr, tu iubirea
Şi danţul nu-l dispreţui.

Până departe-i căruntia,
Acum e timp de hoinărit,
De şoapte dulci la întâlnire
Sub cer de stele prăfuit,

De şăguiri cu fete-ascunse,
In vre-un unghier, şi cari se fac
Că nu vor să le smulgi din deget
Inelul, dar îţi fac pe plac.

Traducere de N. I. HERESCU

Metafizica amoroasă a d-nei George Sand

de **CONST. ŞĂINEANU**, profesor

Intr'o carte de curând apărută, sub titlul de *les mauvais Maîtres*, — culegere de articole scrise într'o revistă acum 20 de ani — d. Jean Carrère se ridică împotriva scriitorilor răi. Prin „răi" d-sa înţelege pe aceia cari, în scrierile lor, exaltă pasiuni josnice, propagă idei nesănătoase şi contribuesc astfel la coruperea minţilor şi a simţurilor. Şi în rândul acestora d. Carrère o aşează pe d-na George Sand, despre care ne spune, că citirea romanelor ei e nesănătoasă, ba chiar periculoasă, pentru că în ele autoarea „divinizează" iubirea.

Această catigorisire a celebrei scriitoare revoltă pe d. Eques — desigur un pseudonim — care, într'un număr trecut al „Adevărului Literar", se ridică împotriva acestei afirmaţiuni sub cuvânt că „divinizarea" iubirii, departe de a fi un cusur, constitue dinpotrivă esenţa însăş a oricărei scrieri de imaginaţie, şi că tocmai prin această exaltare a iubirii şi prin teoriile ei morale(!), d-na Sand şi-a creiat un nume definitiv în istoria literaturii franceze, în ciuda criticelor superficiale, lipsite de logica inexorabilă".

* * *

Evident că chestiunea este greşit pusă. Mai întâi, valoarea unei opere de imaginaţie nu depinde numai decât de gradul de moralitate ce se desprinde dintr'însa, ci mai de grabă de talentul scriitorului în zugrăvirea exactă a stărilor sufleteşti, a pasiunilor şi a caracterelor, şi de forma artistică în care le exprimă. Şi al doilea, poetizarea excesivă sau exagerarea simţimintelor omeneşti, peste limita impusă de legile naturei, e departe de a conferi unei opere literare pecetea nemuririi. Sentimentele şi adevărurile eterne impun cu atât mai mult cu cât sunt mai simplu şi mai exact redate.

Privită sub prizma acestor două criterii, opera d-nei Sand — vorbesc de aceea a primelor două perioade ale activităţii sale — nu este nici aşa de rea, dar nici aşa de perfectă cum afirmă detractorii şi admiratorii ei.

Inainte însă de a ne pronunţa asupra acestei chestiuni, să vedem cum înţelege această scriitoare amorul, ce atribute îi conferă şi pe ce drepturi îl întemeiază. Sentimentul acesta într'adevăr ocupă un loc atât de covârşitor în romanele ei, încât o apreciere justă asupra valoarei lor, nu se poate face fără o prealabilă analiză a *Metafizicei amoroase* a scriitoarei, adică a teoriilor ei asupra esenţei şi drepturilor amorului.

* * *

Este curios că amorul, care se deslănţue atât de vijelios în romanele d-nei Sand, n'a jucat aproape nici un rol în copilăria, nici în prima ei tinereţe. Ca copilă fusese mai mult sburdalnică decât visătoare. La vârsta de 18 ani se mărită cu un baron, bărbat de două ori mai în vârstă decât dânsa, fără să fi existat între ei cel mai mic sentiment de dragoste. Şi tot aşa, fără motiv serios, ea îl părăseşte după o căsnicie de 9 ani, în care timp se îndeletnicise cu cusutul rufăriei şi cu confecţionarea de dulceţuri.

Deodată, firea ei sentimentală, adormită până atunci, se deşteaptă. Inima atât de indiferentă a fostei d-ne Dudevant explodează năprasnic, întocmai ca un crater de vulcan care începe a vărsa lavă după o lungă perioadă de linişte. Liberă şi degajată de convenţiile sociale şi morale, noua d-nă Sand dă drumul pasinii ei atâta vreme înăbuşită, care se revarsă în valuri clocotinde. „Inima acestei femei, zice Sandeau, care a cunoscut-o intim şi căruia i-a furat jumătatea numelui, este un cimitir, în care nu întâlneşti decât crucile acelora pe cari dânsa i-a iubit".

Primele romane ale scriitoarei vor fi oglinda vie a acestei stări sufleteşti aprinse şi anormale.

* * *

Şi ca primă manifestare, d-na Sand va ridica steagul revoltei împotriva societăţii, care condamnă asemenea independenţă şi împotriva legilor sociale şi morale cari stânjenesc femeea în libera desfăşurare a instinctelor ei. Va cere desfiinţarea căsătoriei, care o ţine încătuşată ca sclavă a bărbatului, victimă a egoismului lui brutal, şi „dreptul" pentru femeea căsătorită de a sfărâma lanţurile acestei legături despotice şi de a-şi relua libertatea.

Aşa, bunăoară, în *Indiana*, primul roman al d-nei Sand, eroina e măritată cu un bărbat serios şi cinstit, dar care, în „egoismul lui de bărbat" nu poate, aprecia îndeajuns natura „nobilă" a soţiei sale. Ea îl înşeală cu un tânăr Don Juan. Acest tânăr ideal, care n'are altă ocupaţie decât aceea de a iubi, necinsteşte mai întâi pe camerista, care se sinucide de durere, pentru a ajunge mai uşor la stăpâna ei şi apoi la cumnata acesteia, conform teoriilor scriitoarei, de cari voi vorbi mai târziu.

Aceleaşi atacuri împotriva căsătoriei le găsim şi în *Valentine*. E vorba în acest roman de o căsătorie nenorocită, impusă de „convenienţele nelegiuite ale societăţii", şi care atrage după sine aceeaş catastrofă: distrugerea unei căsnicii. Intr'o limbă înflăcărată autoarea ne zugrăveşte toate fazele pasiunii care sfâşie inima soţiei, deşteptarea treptată a instinctelor ei adormite şi biruinţa finală a acestora asupra raţiunii şi voinţii.

Dela atacarea şi distrugerea căsătoriei şi până la glorificarea adulterului, nu mai era decât un pas. D-na Sand îl făcu şi pe acesta. Aşa. în romanul *Jacques*. găsim un panegiric al adulterului, „dreptul sfânt" pentru femeea măritată de a-şi înşela bărbatul, sub cuvânt că mariajul este, o instituţie şi nedreaptă şi imorală". Jacques, un tânăr blazat, dar corect, se căsătoreşte cu o fată de 16 ani. Conform „dreptului" ce-i conferă autoarea, tânăra soţie îşi ia un amant, pe Octav, băiat de petreceri, nu posac ca Jacques. Ce credeţi că face soţul ultragiat? Omoară pe Octave? O, nu! din potrivă. Ii cheamă pe cei doi îndrăgostiţi, îi uneşte dându-le binecuvântarea, şi apoi se sinucide. Nu procedase tot astfel — minus sinuciderea — Alfred de Musset când a părăsit-o pe d-na Sand în tovărăşia doctorului Pagello, noul ei amant?

Dar nicăiri atacurile d-nei Sand împotriva căsătoriei nu apar mai brutale ca în romanul *Lélia*, cel mai înflăcărat dintre toate. Cu un dispreţ suveran faţă de legile morale, autoarea merge până acolo că aruncă femeea măritată în braţele prostituţiei şi ale orgiei, pe cari le glorifică într'o limbă înflăcărată şi splendidă. Eroina, Lelia, nu mai este nici amantă; este bacanta căzută pe ultima treaptă a decăderii.

Dar distrugerea căsătoriei şi consfinţirea adulterului nu sunt singurele revendicări ale d-nei Sand. Nici puritatea virginală nu este la adăpostul atacurilor ei. Aşa, în romanul *Horace*, iată în ce mod Martha consolează pe o prietenă a ei amărâtă, care, într'o clipă de rătăcire, a pierdut tot ce o fată are mai scump: cinstea. „Pentru ce durerea aceasta? Oare îţi pare rău de trecut sau te temi de viitor? Ai dispus de corpul tău, erai liberă, nimeni n'are dreptul să te umilească."

Insfârşit, din momentul ce adulterul e un drept consfinţit pentru femee, bărbaţii înşelaţi sunt datori să primească cu resemnare nenorocirea ce a dat peste ei. „Nu vorbi de rău pe cei doi îndrăgostiţi, scrie Jacques bărbatul înşelat, surorei sale, ei nu sunt vinovaţi, se iubesc. Nu poate fi nici o vină, acolo unde dragostea e sinceră".

* * *

Dar sunteţi poate curioşi, iubiţi cititori, să ştiţi pe ce îşi întemeiază d-na Sand aceste atacuri ale ei. Permiteţi-mi să vă introduc un moment în metafizica amoroasă a acestei scriitoare şi veţi înţelege numaidecât.

Pentru d-na Sand, principiul vieţii este „amorul". In lumea aceasta omul n'are altă menire decât aceea de a iubi. Amorul fiind de esenţă divină este sfânt: el constitue un apanagiu hărăzit omului de Dumnezeu. Iubind, faci un lucru plăcut lui Dumnezeu; neiubind, comiţi o faptă rea, o nelegiuire; împiedicând pe altul de a iubi, comiţi o infamie.

„A iubi şi a fi iubit" constitue tot rostul şi farmecul vieţei. Viaţa începe din clipa când începi a iubi. Când nu mai iubeşti sau nu mai eşti iubit, nici viaţa nu mai are nici un sens. E o datorie atunci să ţi-o ridici. Aşa fac toţi eroii şi eroinele d-nei Sand, bonăuară Jacques, părăsit de soţia lui, sau camerista Indianei.

In lumea aceasta toată energia şi toată ambiţia noastră nu trebue să tinză decât la un singur ideal: o iubire de meritat sau o inimă de cucerit. Dacă cumva societatea sau întâmplările vieţii au săpat vre-o prăpastie între doi îndrăgostiţi, ei desfăşură o putere erculeană ca s'o treacă, iar când nu există nici o prăpastie de trecut, atunci ei îşi petrec viaţa într'un extaz nesfârşit. Bunăoară, în romanul Jacques când Octave nu o mai iubeşte pe Silvia, începe a iubi pe Fernanda, cumnata acesteia. Amorul e singura lui ocupaţie. Tot aşa în romanul *Valentine*, Benedict o iubeşte pe eroina. Din ziua în care a întâlnit-o, el numai trăeşte decât din amor şi pentru amor, în imobilitatea unui extaz oriental, turburat numai din când în când de accese de furie şi de disperare.

Dar poate veţi zice că un amor sau două ajung unui om în cursul vieţii. Aşa a crezut-o şi d-na Sand la început. „Am crezut-o şi eu multă vreme, scrie ea, dar acum m'am convins că e tocmai dinpotrivă. E o flacără care tinde mereu să se urce şi să se purifice. E poate opera teribilă, minunată şi curagioasă a unei vieţi întregi. E o cunună de spini care înfloreşte şi se acoperă cu trandafiri atunci când părul începe a albi".

De aci şi teoriile d-nei Sand asupra căsătoriei. Din momentul ce Dumnezeu a hărăzit omului dreptul de a iubi, pentru a-şi împlini această menire, omul are datoria de a înfrânge şi legile naturei şi legile sociale. Căci iubirea nu cunoaşte stavili; ea este ca un torent vijelios care răstoarnă totul în drumul lui.

Cum vedem, amorul, după metafizica d-nei Sand, este principalul suveran care stăpâneşte lumea, este mobilul de căpetenie care conduce viaţa noastră, este unicul scop al vieţei. In faţa lui nu există piedici, nici de ordin moral, nici de ordin social, el mătură totul în calea lui. De aci şi „dreptul sfânt" pentru femeea măritată de a scutura lanţurile căsătoriei; de aci consfinţirea adulterului şi ridicarea lui la rangul de datorie în viaţă.

* * *

Hotărât, d-na Sand, cu metafizica ei amoroasă, depăşise limita permisă unui scriitor. Aceste teorii ale ei asupra iubirii şi a căsătoriei au stârnit, în momentul apariţiunei lor indignarea generală şi au fost atacate cu ultima violenţă. Criticii din acele vremuri îi reproşau într'adevăr că romanele ei sunt un izvor de otravă pentru tineret şi pentru sufletele naive şi simple.

Lucru curios! La toate aceste atacuri d-na Sand se arăta mirată şi răspundea cu naivitate, că niciodată n'a avut intenţia să se ridice împotriva legilor sociale. „Nici odată nu m'am gândit, scrie ea în Corespondenţă, să ridic o chestiune fie pentru, fie contra societăţii, în *Indiana* sau în *Valentine*. Sunt prea femee prin ignoranţă şi neconsecvenţa ideilor, prin lipsa absolută de logică. Vedeţi dar că nu sunt bună de nimic". Unei femei, căreia romanele sale şi în special *Lélia* îi aprinsese mintea, ea îi scrie: „Eu nu sunt Lelia; sunt ceva mai bun. Nu cumva să-ţi treacă prin minte s'o imitezi. Admir-o. şi odată cartea închisă, să rămâi pur şi simplu o femee cinstită".

Cam greu ce-i drept, să rămâi neînfluenţat, la vârsta tinereţii, şi cu sufletul curat după citirea acestor romane, cu atât mai periculoase cu cât autoarea are grijă să le înfăţişeze în culorile aprinse ale unui miraj orbitor. Căci ceeace constitue adevărata lor primejdie, la o vârstă oarecare, nu sunt atât teoriile incoherente, cât poezia înflăcărată pe care autoarea o revarsă în unde clocotitoare peste această beţie a amorului, pe care o divinizează.

Scriitori contimporani cu d-na Sand se vor strădui să purifice atmosfera contagiată de metafizica ei amoroasă publicând romane sau piese de teatru cu teorii sănătoase. Cu timpul ea însăş va ajunge la convingerea că patimile anormale mai uşor zdrobesc o femee, decât o viaţă modestă şi liniştită ca soţie şi mamă. Şi chiar va face amendă onorabilă în ultimele două perioade ale activităţii sale literare. Aşa, în romanul *Valvèdre*, apare ca o aprigă şi entuziastă apărătoare a fericirii în şi prin căsătorie. Ea a înţeles însfârşit, după multe experienţe dureroase cât egoism răutăcios e în amorul preconizat de dânsa şi că scopul vieţii nu constă numai în satisfacerea neîntreruptă a instinctelor şi poftelor inimei.

Falsa concepţie a amorului a făcut-o să comită şi alte greşeli. Aşa, una din consecinţele teoriei despre originea divină a amorului, este şi axioma că amorul egalizează rangurile. Singură societatea e de vină dacă omenirea e împărţită în clase şi caste. Cum toţi oamenii sunt egali în amor în faţa lui Dumnezeu, trebue să fie egalitate şi între clasele sociale. De aci, în romanele socialiste ale d-nei Sand din a doua perioadă a activităţii sale literare, tineri din popor refuză mâna fetelor milionare, fiindcă bogăţia e potrivnică principiilor socialiste; fete aristocratice, de altă parte, îşi caută idealul printre ţărani şi meseriaşi, dornice de a ridica pe fraţii lor înjosiţi şi de a-i aşeza la locurile ce merită; iar fete lucrătoare catadicseau a deveni soţii de conţi şi de marchizi. Cu asemenea împerecheri hibride, d-na Sand era convinsă că se va ajunge la contopirea claselor. Cetind astăzi aceste teorii socialiste ale d-nei Sand, entuziaste şi aşa de naive, ca şi teoriile ei asupra divinităţii amorului, ni se pare că asistăm la desgroparea unor doctrine antediluviene.

* * *

Metafizica amoroasă a d-nei Sand este poate unică în literatura franceză. Nu cunosc alt scriitor care să fi avut despre amor o concepţie aşa de naivă. O asemenea concepţie nu e conformă nici cu realitatea nici cu legile morale. Citirea acestor teorii simpliste, înecate în avalanşe declamatorii şi în analize migăloase, este astăzi plictisitoare. Şi totuş ce valuri de indignare şi de entuziasm, ce de descrieri palpitante şi ce stil vijelios în aceste romane condamnate uitării!

Li s'a reproşat că sunt imorale, deci periculoase: în realitate imoralitatea lor e numai aparentă. Căci adevărata imoralitate nu constă în „divinizarea" unui sentiment, ci mai ales în descrierea intenţionată şi amănunţită a unor anumite cazuri anormale, sau a unor obscenităţi revoltătoare.

Ceeace a contribuit aşa dar la discreditul romanelor d-nei Sand, nu este atât imoralitatea teoriilor ei asupra amorului şi căsătoriei, cât mai de grabă naivitatea şi ridicului ce se desprind din aceste teorii simpliste, contrarii bunului simţ. Din acest punct de vedere, ele sunt iremediabil condamnate. Nimeni aproape nu le mai citeşte...

* * *

Şi totuş numele d-nei George Sand va rămânea deapururea în istoria literaturei franceze, în ciuda teoriilor ei simpliste. Va rămânea mulţumită acelei serii minunate de romane câmpeneşti, din a treia perioadă a activităţii sale literare ca: *la Mare au Diable, François le Champi, la Petite Fadette*, adevărate mărgăritare, în cari nu ştii ce să admiri mai întâi, descrierile splendide ale naturei, limba frumoasă în care sunt redate, simpaticele personagii ce ne zugrăveşte sau scenele ţărăneşti la care ne face să asistăm.

Iată opera de valoare care va perpetua numele d-nei George Sand, şi care o clasează printre marii romancieri francezi. Ea n'ar trebui să lipsească din biblioteca nimănui. Cât despre celelalte romane ale scriitoarei, despre cari am vorbit, ele sunt ca şi moarte pentru publicul cititor de astăzi.

CONST. SĂINEANU

Drumeţ

Sunt un drumeţ, pornit cu pas mărunt,
pământuri neumblate să colinde;
am să mă duc departe, dar sunt plin de
dorinţa să rămân ceace sunt.

Pornesc în fiecare dimineaţă
şi nu ştiu seara unde am să ajung.
Cumva de nu-i pe margine verdeaţă,
las drumul drept şi merg pe altul, lung

Din cale smulg ciulinii ce mă 'ncurcă,
iar dacă mă înţeo, n'am cui să spun
şi tocmai unde drumul e mai bun,
o troiţă! — şi drumul face furcă.

Rămân pe gânduri: care-i drumul meu?
(Sunt drumuri şerpli doi, prelinşi — în lac)
Pe rând îmi pare fiecare greu
şi amândouă, deopotrivă-mi plac.

Mă hotărăsc. Apuc pe cel mai lat.
Oricât mă uit, nu văd o urmă crudă.
Şi înţe eg că drumul neumblat
cere drumeţului mai multă trudă.

PETRE STRIHAN

Versurile unei lucrătoare

Zgomotul Uzinelor

Lui Panait Istrati

Tablou

In poartă la „Azuga" — e lumea în repaos —
Vezi o rochiţă roşă încercuind o fată.
Cum lucrătorii veseli pornesc din râs un haos
Ea pare între dânşii o zdrenţuroasă pată.

E fata lui Manole, macaragiul vajnic
Care-a sfârşit în râvna de pus ceva în vatră,
Avea şi el o fată şi gând s'o crească paşnic.
Dar azi e cerşetoare şi câinii toţi o latră.

Inconjurată, fata, îşi conteneşte plânsul
Ţinând în poala mică, stricate, două poame.
„Aicea-i tata, nene? Vreau să mă duc la dânsul
„Să-mi dee bani de pâne că nu mai pot de foame",

SIMONA BASARAB

Propaganda noastră artistică

Nu sunt autorizat să public în întregime scrisoarea despre care va fi vorba. Este însă mai tristă ca un necrolog şi tot atât de adevărată ca moartea. Mi-o scrie un cunoscut propagandist", care a pierdut multe zeci de mii de lei cu „propaganda". In loc să crească găşti şi copii şi să citească romanele scriitorilor populari, bietul om şi-a propus să ne facă „propagandă" în Italia. Şi-a prăpădit averea şi sănătatea, a suferit acuzări şi boli, s'a luptat cu toată lumea ca să dovedească existenţa României şi răsplata i-a fost o decoraţie foarte modestă.

Iar nervii zdruncinaţi, poliţele protestate, familia răzleţită, duşmănit de toţi pomanagii ministerului de externe.... „propagandistul sui generis" trăeşte azi în griji, cu părul albit de nevoi.... se gândeşte la noui posibilităţi de existenţă, pentrucă fusese naiv şi a crezut, că dacă dânsul va face reclamă ţărei româneşti, se vor deschide toate cerurile şi toate porţile raiului lumesc: al unei neţărmurite sume care o să-l petreacă până la mormânt.

Sărmanul Dionis!

La noi sunt multe acţiuni particulare şi iniţiative personale..... se vorbeşte mereu de propaganda artistică, faptul este însă că această propagandă nu există. Avem iniţiative respectabile. Ne plac vorbele frumoase, cumpărate din bazarul civilizaţiei galice...; ne asigurăm mereu că existăm, ne lăudăm mereu că produsul nostru sufletesc, realmente însă francezul ne adresează şi azi scrisoarea: Bucureşti—Bulgarie, Englezul ne refuză, Italianul ne ironizează, iar Ungurul ne urăşte cu forţa pătimaşe a urei... Grigorescu este foarte puţin cunoscut în străinătate. Isteţi Germani şi Francezi, ca excepţie, se ocupă şi de arta românească. Un informator notoriu ne clasează stereotip valorile la bursa intelectuală a apusului: foarte arare-ori în *baisse*....

Iar dacă se găseşte câte-un particular cu apucături meteorologice (povestea chibritului aprins în furtună)..... şi încearcă să primenească atmosfera ucisă de untdelemnul rânced şi de mirosul pestilenţial al Orientului: decrifrarea tragediei nu este grea: omul nu ajunge nu numai bârfit, ci şi scuturat în temelia construcţiei sale materiale. Personal ştiu, că pe sus numitul care nu se căise, propaganda românească l'a costat 200.000 lei. Cu suma aceasta alţii s'ar duce la Nissa, ori cel puţin la Marienbad.... neuitând să ofere un braţ gentil şi cutărei căprioare rătăcite în codrul bucureştean.

Amicul meu însă a documentat că există artă românească, a cerşit interesul lui Mussolini pentru cultura noastră, a tipărit afişe, broşuri, cu cari a colindat marile cotidiene italiene.... şi drept răsplată n'a fost numit nici măcar consul onorar în ospidaletti... Newi.... ori alte localităţi cu o populaţie de câte-va sute de pescari.... a trebuit să sufere focul concentric al unor atacuri infame, ca ori, să se refugieze departe de lume şi să citească mereu conturile achitate din punga proprie.

Propaganda noastră artistică?

Am spus toate. Pe deoparte v'am prezentat figura entuziastă a unui om cu parale, care şi-a păpat paralele pentru arta românească.... pe de altă parte, vă rog, priviţi împrejurul vostru şi întrebaţi pe cunoscuţii voştri: ce se face pentru propaganda artistică? In cel mai bun caz îţi vor răspunde cu umerii, dar dacă îi vei întreba prea mult vor intra în acţiune şi mâinile şi picioarele.

....Şi prietenul a jertfit sute de mii, pentru un ideal!

Emil Isac

Din „Omul şi Viaţa"

de **Mircea Gheorghiu**

Rondelul Ploii

Ascultă cum plouă afară;
Alătură-ţi fruntea de-a mea
Svâcnirile tâmplei să stea
Şi vremea să curgă mai rară.

Mai picure tristă, doar ea
A singurătăţii ghitară;
Ascultă cum plouă afară;
Alătură-ţi fruntea de-a mea

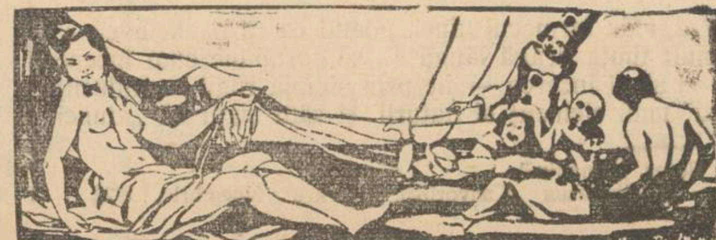
Dă-mi mâna; pământul coboară
Tristeţea lui udă şi grea
In haosul firii... Ce vrea,
De strigă a vieţii povară?
Ascultă cum plouă afară!...

Rondelul Tristeţii

Tristeţea mea-i un vis frumos
Ce nu-l poate visă oricine,
Născut din tot ce nu e bine
Şi din ce nu-i armonios.

Crescută-adesea pe ruine
De ideal orgolios,
Tristeţea mea-i un vis frumos
Ce nu-l poate visă oricine.

In van se'nalţă luminos
Din suflet, ce-i frumos şi bine, —
O ploaie tristă de suspine
Din înălţimi coboară'n jos...
Tristeţea mea-i un vis frumos..

Natura în poezia lui Eminescu

de T. ULMU

I

Caracterul intim al naturii, din poezia lui Eminescu

Lui Eminescu i-a fost dragă natura, de mic copil. Iată ce ni se spune de către cineva, bine informat: 1) „poetul iubea de mic codrii şi singurătatea. Vara mai nu dormea acasă, ci pe sub hambare, ori se înfunda în pădurile din împrejurimile Ipoteştilor pe care le cutreera în lung şi lat."

Faptul acesta şi concluziile ultimelor cercetări care dovedesc că „familia lui Eminescu e o familie de ţărani" 2) — îşi au însemnătatea lor cu totul deosebită. Intâi: fiindcă arată că marea dragoste a poetului pentru natură e ceva cu totul organic — şi al doilea: fiindcă originea sa explică mult mai profund această dragoste şi mai ales, întreaga lui ideologie social-politică de adorare pentru pătura cea mai curată a poporului nostru — ideologie care, cuprinsă mult în conferinţa sa „Influenţa austriacă în principatele române" (14 Martie 1876 Iaşi) a servit mult „semănătorismului" şi „poporanismului".

Ceeace isbeşte dintr'odată în poezia lui Eminescu, e

Eminescu

faptul că natura pentru el nu-i un simplu decor, pe care să-l descrie sau în faţa căruia să declame sforăitor ca un actor demodat din timpuri — într'adevăr pentru gustul nostru — preistorice. La el, totul este însufleţit. Un umanism înalt simţi că suflă peste toate lucrurile din jur şi atunci:

Pare că şi trunchii veşnici poartă sufletul sub coajă
Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă.

Mărturisesc aici din capul locului că nicăeri, ca la Eminescu, nu se simte o mai imperioasă nevoie a pătrunderii operii prin cântărirea şi *a cuvântului* în talerul adevăratei balanţe. Fiecare cuvânt la anumiţi creatori are o viaţă deosebită. — Eminescu a fost din marii chinuiţi ai gândului. Nici odată omul acesta n'a crezut că-i de ajuns să potriveşti două rime şi să pocneşti o comparaţie — pentru a avea pe urmă dreptul să ţipi, ce ţipă atâţia...

Eminescu a fost un veşnic sbuciumat, un veşnic însetat de lucruri noi, de idei cât mai multe. Omul care a stat nopţi întregi aplecat peste pagini, care sorbise din „otrava sfântă" a zădărniciei lor, omul care muncea cum ştim că muncea din cercetarea numai a manuscriselor „Veneţia" şi „Luceafărul" — desigur că atunci, când a trecutt definitiv cuvântul pe hârtie şi i-a dat drumul în lume, a ştiut ce face şi ce voieşte.

După cum am spus mai sus, natura la Eminescu nu e un decor sterp, ci ceva viu, cu o sensibilitate proprie, care însă încetul cu încetul se împleteşte cu a poetului, devine apoi una şi aceeaşi — lăsându-ne la urmă nedumeriţi: e natura aşa cum spune Eminescu, simte el cum simte ea, sau sufletul lui e focarul din care ţâşneşte această viaţă a naturii?

Iată din „Adio" pentru demonstraţie: întâi ni se spune:

Căci numai am de obicei
Ca 'n zilele acele,
Să mă îmbăt şi de scântei
Din stele.

Aşa dar, simte azi cum altă dată era influenţat de fire — prin acele elemente ale ei, stelele.

Mai departe:

O cât eram de fericit
Să mergem împreună
Sub acel farmec liniştit
De lună.

Şi când în taină mă rugam
Ca noaptea 'n loc să steie
In veci alături să te am
Femeie!

Vrăjit de farmecul lunei, poetul ca să poată avea cât mai mult fiinţa dragă lângă el, se destăinue cum începea acum el să-şi încerce — fie prin simplă rugă — influenţa asupra unui element al naturii si sânt sigur că „atunci" nopţile îi erau clipe sau vesnicie numai la o simplă impresie sau dorinţă a sa.

Şi sfârşitul:

Căci astăzi dacă mai ascult
Nimicurile-aceste,
Imi pare-o veche de demult
Poveste

Şi dacă luna bate'n lunci
Şi tremură pe lacuri,
Totuşi îmi pare că de-atunci
Sunt veacuri

Cu ochii serii cei dintâi
Eu n'o voi mai privi-o..
De-aceia 'n urma mea rămâi
Adio!

Iată şi mărturisirea totală; poate să fie peisagiul nespus de minunat — degeaba. Poetului i se pare o poveste tot ce a crezut „odinioară" că e o realitate. Şi totuşi „luna" continuă „să bată'n lunci" şi să „tremure pe lacuri" — pe poet nu'l mai mişcă, el n'o mai poate privi cu „ochii serii d'întâi". Prin urmare, ea, natura, prin aceste câteva elemente ale ei — lună, lunci, lacuri, — e insensibilă pentru el. De ce? Pentru că şi poetul numai simte nimic faţă de acea „poveste"; este el nepăsător? şi natura va fi tot aşa.

Concluzia: am ales această poezie — de altfel din cele mai puţin nimerite pentru demonstraţia de mai sus— pentru a ne convinge definitiv că Eminescu îşi proecta lumea lui interioară în cadrul formelor externe. Adevărata natură a poeziei lui Eminescu, stă ascunsă în sufletul lui; o simplă rezonanţă, îl face să-şi rezerve această lume bogată în horbota de imagini materializate din acele câteva note disparate, din afară.

In alte bucăţi însă, simţim o întrepătrundere tainică între fiinţa poetului şi toate formele diverse ale naturii; o floare, un copac, lacul, codrul, toamna, luna, toate îi sânt mai mult ca prietene, din aceiaşi esenţă ca şi el — deci cu aceleaşi doruri şi suferinţi, cu putinţa de a'l înţelege şi mângâia. Avem un panteism cutropitor — cea din urmă alinare pentru un pesimist care nu vede în toate actele vieţii şi în obiectele îş fiinţele ce-l înconjură — decât ironia zădărniciei şi totala stingere în devenire. Panteismul însă care-l învaţă că-i o fiinţă unică în toate, că-i frate cu tot ce vede şi aude — iar unitatea îi primeşte pe toţi pentru ca să se reverse în toţi ca un izvor — panteismul acesta dublat de un transformism plin de suavitate îi mai şopteşte că nu piere numai el, că nu dispare complect, — ci poate numai se transformă, că poate această schimbare va fi mai fericită pentru el.

Panteismul acesta frenetic e la baza atâtor poezii ale lui Eminescu. Această concepţie îl va face pe Eminescu să fie uneori greu de înţeles.

Cine nu ştie una din cele mai aducătoare de tristeţi elegii din literatura noastră, — „O Mamă" — si totuşi cum a fost interpretată?

O mamă, dulce mamă, din negura de vremi
Pe freamătul de frunze la tine tu mă chemi.

Atât. Simplu. Intreb numai: cum a asvârlit Eminescu rândurile acestea aşa, într'o doară? Dar aici numai cu acel panteism despre care am vorbit mai sus, putem da de adevăratul sens al poeziei.

Fiinţa cea mai scumpă pentru poet, nu mai e. De aci profunda lui mâhnire care însă nu ţipă în el ca de pildă în „Mortua est". De ce? Panteismul îndulceşte tristeţea, o tempereazâ. Făptura sfântă pentru poet, nu a dispărut cu totul. Poate că o parte cât de mică din ea, s'a contopit cu alte elemente — un strop din sufletul ei vibrează în atâtea din jurul poetului care, prin marea simpatie universală, presimte aceasta, o ştie apoi sigur şi ne spune: o mamă, de acolo din lăcaşurile în care vremea numai are numărătoare, te simt plutind lângă mine, *îmi vorbeşti pe freamătul de frunze...*

Este una din cele mai subtile şi delicate idei ale poetului, învăluite într'un nedesluşit şi discret parfum de înduioşare.

Poezia va căpăta acum, adevăratul sâmbure de lumină. Se va înţelege de ce salcâmii „se bat încet din ramuri deasupra criptei" îngânând glasul drag, de ce poetul trece în strofa II — adresându-se iubitei; fiindcă ideia fundamentală se rezumă în o neînţeleasă, nostalgie pentru „nirvana" întrupată în natura înconjurătoaree, în care aude şi chemarea semnificativă pe care o concretizează şoapta frunzelor.

Şi atunci — în lumina acestei concepţii de panteism — vom şti de ce atunci când va muri, iubita lui să-i pună la cap o ramură de tei—teiul atâta cântat de Eminescu — şi cu care *de bună seamă* că după moarte se va contopi; de ce dacă se vor stinge împreună în acelaş timp, să fie îngropaţi amândoi în acelaş sicriu şi la margine de apă — pe care o vor auzi şi de „dincolo" cum plânge.

Şi o vor auzi şi înţelege atunci mai bine poate — fiindcă vor fi una şi aceiaş — fiindcă de aceia a cerut să fie culcat la marginea râului, pentru ca totala desmărgenire în cele înconjurătoare să se facă desăvârşit şi cât mai în grabă.

Rousseau umbla prin pădure singur — mai întotdeauna şi nu odată a îmbrăţişat coaja colţuroasă a unui copac şi a plâns neştiut de nimeni. Pentru Eminescu, natura a fost tot ea, singurul lui bun prieten; ea, şi gândurile lui.

Etern refugiu al uriaşilor deslănţuitor de furtuni, din prăpăstiile pline de nelinişte ale sufletului omenesc.

T. ULMU

*C. Botez „Omagiu."
**Dr. V. Gherasim „Convorbiri Literare" Noembrie, 1922.

Cronica Teatrală

de Alex. Călin

Stagiunea teatrală în curs, rămâne, până acum, dominată de grandioasele inscenări ale Teatrului Naţional: *Bolnavul închipuit* de Molière şi *Femeia îndărătnică* de Shakespeare. Aceste două opere au înălţat teatrul românesc la un nivel neîntrezărit nici de cei mai optimişti. Meritul principal, sub raport teatral, este al d-lor Paul Gusty şi Soare Z. Soare cari au realizat montări ce întrec chiar pe cele mai reuşite din occident.

* * *

La adapostul acestor două mari isbânzi artistice d. Corneliu Moldovanu a purces pe calea predecesorilor săi: să încurajeze literatura dramatică originală. N'a avut însă, de data aceasta, aceiaşi mână fericită: *Păcatul* d-nei Zoe Petrescu, n'a îndeplinit marile aşteptări pe cari le îndreptăţise sgomotoasa lansare a acestei necunoscute autoare iar *Pierde vară* a colaboratorului nostru d. Alfred Moşoiu, a vădit că d-sa a rămas în teatru acelaş superficial creator de personagii fără conzistenţă reală şi logică.

Comedia d-lui Alfred Moşoiu are acţiune şi factură arbitrare; fantezia poetică constitue singura orientare. Este lesne de înţeles că această busolă este una foarte puţin sigură pe scenă şi de aici neprecizie, desechilibru, haos în construcţia psihologică a eroilor ca şi în înlănţuirea evenimentelor.

Alfred Moşoiu

Dacă însă personagiile sunt lipsite de viaţă adevărată şi acţiunea lor apare neverosimilă, — uneori până la stridenţă — piesa d-lui Moşoiu are, în schimb, considerabile însuşiri literare: o limbă curată, viu colorată, de-o bogăţie rară în imagini; simţiminte şi gesturi de-o gingăşie şi fragilitate emoţionante; figuri şi obiceiuri de un pitoresc savuros.

D-nii Sârbu, Morţun, Bălţăţeanu şi d-na Giurgiu s'au străduit să pue în valoare aceste preţioase laturi ale lucrării d-lui Moşoiu.

* * *

Teatrul *„Regina Maria"* — trecut acum sub direcţia trinităţii Bulandra-Manolescu-Storin — oscilează, încă neprecis, nesigur, nu bine orientat, într'un repertoriu prea

Maria Giurgea

încărcat, prea eclectic. Şi — cum se petrece totdeauna şi pretutindeni — greutatea de a alege din sumedenia de lucruri bune, face să te opreşti, adesea, asupra aceia ce merită cel mai puţin atenţia. A fost acesta cazul dramei în patru acte: *Vârtejul* de Charles Méré. O melodramă de proastă calitate, un roman dialogat de ieftin senzaţionalism.

Charles Mère

Ultima premieră a acestui teatru: *Floare de lămâiţă* de André Birabeau şi G. Dolley — o comedie cu pronunţată nuanţă de farsă, foarte reuşită ca construcţie, plină de efecte comice — a învederat însă un alt neajuns al companiei. Mai exact, unicul neajuns: acela că *trupa are prea numeroşi actori de întâia mână*. Afirmaţiunea pare paradoxală dar ea are, totuşi, un mare fond de adevăr. Elementele de valoare pe cari le numără teatrul „Regina Maria", sunt mult prea proeminente pentru a consimţi să se contopească, cu toţii, într'un ansamblu. De aci nevoia unui repertoriu extrem de variat, după genul fiecăruia dintre numeroşii protagonişti. Or, este exclus ca teatrul să poată avea atâtea ansambluri diferite. Şi astfel, ne este dat să vedem aceiaşi actori secundând, rând pe rând, pe fruntaşii trupei, în drame, farse, comedii de salon, tragedii, într'un cuvânt întruchipând personagii de toate categoriile, din diferite medii, eri eroi în costum, azi indivizi de toate zilele.

De aci, şi neputinţa de a se stoarce totul ce oferea copioasa comedie *Floare de lămâiţă* pe care a salvat-o — şi încă în chip strălucit — elocventul, sobrul, irezistibilul umor al d-lui Maximilian. Din restul interpreţilor, deabia dacă putem pomeni pe d-na Renée Annie şi, într'o anumită măsură, pe d. I. Constantiniu.

Când oare vor înţelege marii noştri actori că atât ei cât şi, mai cu seamă, teatrul românesc au de câştigat numai din înlănţuirea eforturilor lor, din alăturarea adevăratelor forţe ale tuturor?

V. Maximilian

Frumosul în artă nu poate fi decât armonic; salturile izolate, oricât ar fi de avântate, sunt menite să distoneze sau, în cel mai bun caz, să rămâe fără de nici un efect.

Hotărât, se impune ca şi actorii să înceapă a înţelege nevoia — nu numai pentru teatru, dar chiar pentru ei — a ansamblurilor stilizate, în care fiecare individualitate în parte apare proeminentă fără a stingheri sau a fi stingherit.

* * *

In viitoarea cronică, despre teatrele Mic şi Popular.

ALEX. CALIN

CITIŢI
Cuvântul Liber
viguroasă revistă politică şi culturală scrisă de cei mai apreciaţi publicişti :: independenţi ::
Exemplarul 5 Lei

HAINE DE DAMA
cele mai noui modele începând
DELA 1500 LEI
GASIŢI LA MAGAZINUL
MONDANITE
Lipscani 22
RAION SPECIAL DE DIFERITE ŞTOFE, VELOURS DE LAINE, PLUŞURI, BIBERETURI, GABARDINE ŞI CĂPTUŞELI
MAI EFTIN CA ORI-UNDE!

ZIARUL
„SPORTUL"
COMPLECT REORGANIZAT
apare de
:: 3 ORI PE SĂPTAMANA ::
MARŢI, JOI ŞI SAMBATA
şi se vinde cu
.·. TREI LEI EXEMPLARUL .·.
„SPORTUL" îşi păstrează acelaş format de „mare cotidian" şi acelaş caracter de ziar „exclusiv sportiv", şi îşi menţine acelaş bogăţie de fotografii şi desenuri de strictă actualitate şi un bogat cuprins îmbrăţişând toate manifestările sportive din ţară şi străinătate.
De vânzare la chioşcuri şi la toţi depozitarii de ziare.
EXEMPLARUL 3 LEI

CARȚI ȘI REVISTE

IOAN PETROVICI: FIGURI DISPĂRUTE — Intr'o broșură din „Biblioteca universală", d. profesor universitar Ioan Petrovici schițează figurile dispărute ale câtorva personagii impunătoare din arena politică a țării și din câmpul literelor române. După cunoștință personală și observațiile proprii, d-sa conturează personalitatea impunătoare a lui P. P. Carp (schiță apărută întâiu în „Adevărul literar și artistic"), a lui Dimitrie Greceanu și Take Ionescu, figuri ce au impus directive în stabilirea atitudinilor politice ale țării și cari au realizat reforme menite s'o consolideze și să-i dea aspecte de stat modern — mai ales în formațiunile politice și în legislație.

Altele sânt schițele oamenilor de litere: Duiliu Zamfirescu, P. Cerna, Aurel C. Popovici, Teodor Șerbănescu și Titu Maiorescu. Ca unul ce i-a cunoscut de aproape, cu puterea d-sale de pătrundere și caracterizare, negreșit că sânt foarte interesante aceste mici studii. In legătură cu nota personală a autorului, ele se prezintă ca o continuare a volumului „Amintiri universitare", cu atât mai mult că Cerna și T. Șerbănescu i-au fost prieteni și colegi de studii, Maiorescu i-a fost magistru la universitate, îndrumător și sfătuitor câtă vreme a studiat în străinătate, iar pe Duiliu Zamfirescu și pe Aurel C. Popovici i-a cunoscut ca pe contimporani cu autoritate superioară în cercurile cărturărești. Și dacă toți au o colaborare temeinică în literatură, deci și discuție există asupra valorii lor, evident că părerea cu greutate a unui spirit cunoscător și format în estetică ajută la fixarea adevăratei valori a unui scriitor.

Interesant cu totul e studiul consacrat lui Titu Maiorescu. Pare că d. Petrovici i-a prins definitiv caracterizarea. Deși avea soliditatea și pornirea unui om de erudiție, cu posibilități sigure de înjghebare a unui sistem filosofic personal, totuș a socotit că nu trebue să se ridice din atmosfera actualității. Trebuie să ordoneze luptele literare ale epocii în care a trăit și ale poporului din care s'a născut. Rolul și meritul lui e de a fi fost valorificatorul și indicatorul de criterii. Din această cauză a renunțat la direcția inițială a speculației, la rezolvirea problemelor filozofice eterne. De aceea ca operă scrisă filozofică a lui există numai „Logica", manual neîntrecut nici până astăzi la noi.

Pe de altă parte Titu Maiorescu a rămas imaginea perfectului orator, oratorul nostru clasic, cu ideile orânduite, stilul înalt și limpezimea cristalină. Ca profesor universitar el a fost un artist în prezentarea de pe catedră a sistemelor filozofice, trecute prin examenul său critic. In această laturе el rămâne exemplu tipic pentru statornicia în valorificarea ideilor și pentru formarea unei atmosfere de interes pentru filozofie. El a creat posibilitățile viitoare de studii și mișcare filozofică în țară la noi.

Titu Maiorescu s'a mai impus prin prestigiul său personal, care a asigurat și completat activitatea sa teoretică și oratorică. Prestigiul și l-a datorat inteligenței sale de-o profundă seriozitate și apoi mărimii lui sufletești. El se prezintă ca o armonie de însușiri sufletești, nu ca o strălucire a unei singure însușiri. S'a mai caracterizat și prin sforțarea de a introduce principii de morală mai rigidă: sentimentul datoriei și obicinuința abnegației.

Despre oameni mari, epocali — cum e Maiorescu pentru România — niciodată nu se poate pretinde că s'a scris deajuns, căci chiar morți ei continuă să influențeze pe urmași prin altitudinea principiilor ce le-au întrupat și redat viață.

V. G.

* * *

BARBU LĂZĂREANU: *Lespezi și moloz din templul lui Epidaur*. Atelierele „Adevărul", București, 1924.

Cine a avut curiozitatea, sau mai ales timpul trebuincios, să cerceteze istoria unei literaturi — a noastră, de pildă, — și să o cunoască, nu din îngrămădeala de vorbe și caracterizări a manualelor de istorie literară, alcătuite deocamdată (la noi) pentru uzul didactic, ci apropiindu-se direct de material și venind în contact intim cu lumea celor ce au gândit pe hârtia îngălbenită de vreme a foliantelor, va constata, cu surprindere, cât de multe și variate subiecte oferă cercetătorului hulita, mult hulita noastră istorie literară.

Goana aceasta nebună a vieții de astăzi — fie ea pentru existență sau numai pentru plăcere — împiedică studiile și cercetările de durată. Lăsate în seama câtorva specialiști (îi poți număra pe degete) acestea vor găsi poate curând întâietatea preocupărilor noastre înalte, când sufletele vor sta mai departe de gură și mințile mai aproape de adevăr. Dacă studiile de covârșitoare influență și însemnătate apar numai din doi în trei sau patru ani, nu este mai puțin adevărat că cercetările mărunte, desvăluirea unor fapte și indivizi cari prin existența lor bătătoresc cărările pe care vor merge personalitățile de seamă, sunt și se anunță din ce în ce mai numeroase. Alcătuirea unei viitoare și bună istorie a literaturii noastre, nu se va putea face decât atunci când câmpul ei întreg va apărea senin, când toate vor fi alineate și așezate în ordine. Legăturile dintre epoce, concordanța sufletească dintre ele, n'o fac scriitorii mari. Cei cari încep declinul unei epoce și prepară o alta, cu noui caractere, desigur, sunt scriitori mărunței, acești entuziaști cari se sbat între năvala ideilor și neputința lor de realizare plastică, a cărei cauză poate fi totdeauna nu lipsa geniului (am fi pretențioși: sunt literaturi mari, cari n'au genii) dar numai lipsa talentului și a îndemânării artistice. Și din mijlocul măruntеilor, când forțele par nimicite, răsare un scriitor care coordonează stările de spirit în ceeace va avea să poarte epoca drept caracteristic.

Cunoscând toate lucrurile acestea d. Barbu Lăzăreanu a încercat într'o serie de cercetări, lămurirea unor fapte asupra cărora se lăsase întunericul. In volumașul de față cercetătorul intră în epoca sbuciumată a începuturilor noastre literare (1830—1850) și discută lucrarea doctorului *Alcibiad(e) Tavernier:* „Amăruntturi apărătoare și higienice pentru Mizerere sau holera-morbus". De notat că întreg volumașul d-lui Barbu Lăzăreanu constitue o cercetare asupra unei părți din literatura medicală română. Și Tavernier în Muntenia și doctorul *Cuciuran*, protomedicul principatului Moldovei, sunt cei cari au luptat cu mijloacele lor la combaterea holerii. Doctorul Cuciuran este autorul unor „povățuiri pentru sătenii Moldovei, în ce chip trebue a se păzi de lovirea boalei holera și cum să-și dobândească ajutoriu prin leacuri caznice la întâmplare când s'ar ivi boala aceasta la vre-un sat".

Despre „medico-fobia" lui Hașdeu, d. Barbu Lăzăreanu scrie: *„medicilor, Hașdeu le-a azvârlit săgeți prin „Satyrul" din 1866. Dar ele erau desprinse din aceeaș tolbă de unde Puang-Hon-Ki (unul din pseudonimele lui Hașdeu la acea revistă umoristică) zmulgea înțepături la adresa avocaților, actorilor, oamenilor politici, poeților, cuvântătorilor. De la moartea fiicei sale Iulia (1 Septembrie 1888) Bogdan Petriceiu Hașdeu are împotriva medicilor o adevărată fobie. Din câte maxime naive se găsesc răspândite în definițiile și caracterizările Proectului de dicționariu al lui Laurian și Maxim, — maxima la care Hașdeu se oprea, de astă dată, fără să zâmbească, era următoarea:* „Vestimentul nu face pe medicu, poate avea ori cine titlu de medic, și totuși să fie un ignorante". *Medicii ocupă cea mai mare parte din fanteziile lui de după 1888, în cari pagini, de-o adâncime de pătrundere și de un dulce lirism alternează cu imprecații și groasnice ocări".*

Astfel, atunci când după moartea Iuliei, Hașdeu se simțea destul de nenorocit, ocara lui se îndreaptă vehementă:

„...Doftori al-de-ăla cu o poreclă ciudată... Zi-i pe nume! se 'ncepe cu cal—ca să nu se înțeleagă că-i altceva; Cal.... Cal... Calin... mă, la naiba, nu vă aduceți aminte? Calin... Calin... Calin-de!-ru... *rupă-i dracu în trei numele cu sufletul de-odată, de o fi având suflet și să i se aleagă praf și cenușe de 'naintea ochilor, pulbere și spuză din tot ce-o fi având mai aproape de inimă, de are și el un crâmpeiu de inimă; o scârbă care, când vine la bolnav, se gândește la vânătoare, când se duce la vânătoare se uită la stele, și astfel vânatul scapă, dar bolnavul, ba!"*

De la acestea mai apropiate de vremea noastră, d. B. Lăzăreanu se întoarce la medicina legală în pravilele împărătești, la Evstratie Logofet, relevând curioasele precepte din cartea lui Vasile Lupu (1646) despre „Cum și când poate bărbatul să-și bată muierea lui și în ce chip". Un capitol de arheologie juridică destul de interesant.

Lucrarea d-lui Barbu Lăzăreanu se recomandă prin bogăția de fapte, caracterizări și puneri la punct, prin agerimea și ironia stilului.

* * *

ALEXANDRINA CRĂCIUN-FOSTINI: *Sonete*, Ed. „Ramuri", Craiova, 1924.

Nu comitem o indiscreție dacă anunțăm cititorilor noștri că d-na Alexandrina Crăciun-Fostini nu este la întâiul volum de versuri. Sunt vre-o trei ani de-atunci, prin 1921, d. N. Iorga releva talentul deosebit al poetei și chema atenția asupra volumului „Sonete", semnat *Alexandrina Scurtu*, care a apărut în editura literară a Cassei Școalelor.

In acest de-al doilea volum de versuri, d-na Alexandrina Crăciun-Fostini (Alexandrina Scurtu) brodează o serie întreagă de duioșii, de imagini și simțiri, în forma fixă a sonetului pe care d-sa l-a cultivat cu credință.

Idei sau numai umbre de idei, imagini sobru construite sau nu mai pătrundere a unei simțiri înfrânte, poezia d-nei Alexandrina Crăciun-Fostini cântă, în tonalitate minoră, durerea gândurilor ce n'au putut să-și prindă realizarea:

Dureri crescute-atât de-adânc în mine
Cu rădăcini puternice și mari,
Sunteți copacii cari, solitari,
Umbriți un vis ce de pământ se ține...

. . . .

In jurul nostru lumea-i nesfârșită,
Voi o priviți, ea râde 'nchipuită
Din zări, din cer, din necuprinsul ei.

Dintr'o sforțare nouă însă, poeta își smulge avântul iarăși către soare. Versurile ce urmează, de o plastică explozivă, ni-l arată încă fără multă viață:

.........eu par'că mai smulsei
Din trupul meu o aripă, s'o prind,
Pe-o frunză 'n vânt, la soare s'o aprind...

In ciclul de sonete „In lumină" întâlnim o seninătate care amestecă naturalul sufletului cu inhibiția plastică:

E-atâta sărbătoare 'n toată firea,
Că mi s'a năruit nedumerirea—
Și strălucirea 'n mine-o simt și eu...

sau:

Lumină, pentru tine m'am sbătut
Să ies din tainite întunecate
Și-acu eu îți întind cu voluptate
Privirea mea și brațele-mi de lut.

Poezie de contemplație — cu puternică rezonanță interioară — în sonetul: „In Dimineața-aceasta". Autoarea manifestă o originalitate de suflet imaginativă; natura oferă cadrul în care se vor așterne avânturi nebănuite, cu ușoară notă de lirism retoric:

In dimineața' aceasta m'am gândit
Să plec la drum cu doru-mi împreună,
Ca să ascult la munte cum răsună
In clocot viu pârâul despletit

Și am pornit. Eram cu voe bună,
Sunam doinind prin codrul înverzit;
Când am ajuns la țelul meu dorit
Mi-a spus șuvoiul: „visul ne adună",

„Prietene, ce bine c'ai venit,
„Să mergem repede cât mi-e nebună
„Dorința de avânt nemărginit.

„Aci, pe creștet, coama ne'mpresoară,
„Vreau marea; pe a valului cunună
„Să simt cum brațu-mi zarea o măsoară."

Și-am coborât cu râul aiurit.

Intr'o factură de o preciziune rară, sonetele d-nei Alexandrina-Fostini se remarcă prin sinceritate. De la primul până la al doilea volum de sonete, forma și-a căpătat o netezire nouă, o expresie proprie. Il recomandăm cu plăcere cititorilor noștri.

* * *

EDMOND ESTÈVE: *Études de Littérature préromantique*. Bibliothèque de la Revue de Littérature comparée. Tome, V. Champion et Cie, Paris, 1924.

Nu știu dacă este potrivit să punem stavilă fixă școlilor literare, cunoscându-se că nici una nu se poate limita în timp. Zicem perioadă romantică, sau clasică, sau simbolistă, dar nu putem admite că unele din caracterele perioadelor de mai sus să nu se fi întins în altele sau că, de pildă, n'am întâlni romantism în poezia trubadurilor, atunci când nu s'au găsit teoreticiani contemporani cari să-i pună marca aceasta.

Clasicism și romantism au fost în toate epocile, de când există literatura; după cum au fost Realiști sau Idealiști, Intuitivi ori Discursivi.

Studiul lui Edmond Estève lămurește lucruri de această natură și vine cu exemplificări edificatoare. Nu numai perioada dela 1830 a fost romantică, pentru că unele din caracterele ei esențiale le întâlnim încă dela 1761 — în plin clasicism—; literatura preromantică ar ține deci până la 1824. Opera lui Chenier, de pildă, rămâne pururea vie pentrucă poartă în sine simțul vieții De la Chenier la Leconte de Lisle romantismul măsurat n'a încetat de a dispare, deși până la acesta din urmă a trebuit să trecem prin prigoana naturalistă. Cine s'ar îndoi că în Leconte de Lisle nu găsim trei poeți deodată: romanticul, clasicul și cel al Parnasului? Fixitatea școlilor sunt relative.

* * *

MERCURE DE FRANCE (1Octombrie) *Henry-D. Davray* închină un studiu bine documentat romancierului *Joseph Conrad*. După expunerea vieții atât de aventuroasă a romancierului, Davray încearcă o serie de caracterizări psichologice precum și o expunere critică a operilor.

Timp de treizcei de ani a durat cariera lui de scriitor. Opera este compusă din materialul adunat în cele dintâi faze ale vieții lui. O atmosferă de suferință, de doliu, supunere și dorinți pasionate de independență, o chinuitoare dorință de libertate. Aspirația aceasta i-a cultivat-o timp îndelungat lectura; Gustave Aimard, Fenimore Cooper, căpitanul Maryatt cu *Peter Simple* și *Mr. Midschipman Easy*, i-au stimulat imaginația. Poftei lui de libertate nu i se potrivi de cât o singură ocupație: cea de marinar. De acum înainte marea îi este regatul fără margini, peste care libertatea domnește: un vast câmp de acțiune în care voința omului se exercită liber.

Douăzeci de ani cunoscu el marea, insulele, coastele și capurile continentului. In tot acest timp învăță că forțele naturii au o personalitate misterioasă, că navele ușoare, care-l purtau pretutindenea, aveau și ele un suflet al lor.

La interpretarea operii lui trebue să ții seamă de aceste două epoce: acea a tinereții, care a fost numai receptivă și aceea din timpul vieții lui de marinar, care a fost deodată receptivă și activă. Și în legătură cu aceste două mari caracteristice din viața lui, Davray dă o analiză succintă asupra operii.

Despre ritmica lui Ronsard scrie *Robert de Souza*: „Versul modern s'a născut din ritmica lui Ronsard". La această concluzie Souza ajunge cu argumente și exemple sigure.

O curiozitate, pe care a mai semnalat-o cineva de la noi, este cronica lui Charles Merki, intitulată: „Călătorii": Cartea *„Izvor"* (Le pays des saules) a prințesei Bibescu, recenzentul o trece drept o carte care (citàm textual): *„nous présente la Russie, le paysan russe, la population rurale du sud de la Russie, vers la mer Noire, en Bassarabie, bien avant la guerre, et la grande revolution"*.

Autoarea are dreptul să intervină

* * *

ȚARA DE JOS (1 Octombrie) D. G. Tașcă își publică sub titlul *„Al. Vlahuță, Indrumătorul"*, cuvintele rostite cu prilejul desvelirii bustului poetului, la Bârlad. Citàm următoarele:

„Vlahuță, ca și Zola, visa la o alcătuire mai bună, mai dreaptă decât aceea în care trăim noi. Noua societate pentru a putea aduce în această vale a plângerii, un grăunte de fericire, trebue să fie așezată pe dreptate, pe iubire, pe adevăr și pe muncă. Acestea erau cele patru evanghelii pe cari se încearcă el să clădească cetatea viitorului.

„Singură dreptatea, sentimentul justului, poate înlătura ura dintre oameni. Omul care va ști să înlăture ura dintre frații cari se dușmănesc, acela va clădi cetatea dreptății *(Dan*, vol. II, pag. 93, ed. Bibl. p. Toți).

„Dacă însă nimic nu se poate clădi pe ură, totul se zidește pe iubire:

Iubirea-i setea de viață
Ea e puterea creatoare,
Sub care inimele noastre
Renasc ca florile în soare.

„Din adâncurile tăinuite ale iubirii de oameni — scrie el în „muncește și nu disperă", — *isvorăsc puteri supraomenești, îndemnuri și avânturi ce dau, câte odată, resfrângeri de veșnicie vieței de o clipă".*

„Dar cea mai sfântă dintre iubiri, este iubirea de neam. Acesta este sentimentul care-l stăpânește pe Vlahuță, în cel mai înalt grad.

„Iubește-ți neamul tău, — scrie el în „Valuri" — *mai presus de orice și fă și tu ceva pentru el".*

„Dragostea de neam nu este un sentiment platonic la el; această dragoste trebue să fie pusă în acțiune: ea nu se poate manifesta de cât prin faptă. Cei cari cred că este suficient să strige, la fiecare răspântie, iubirea lor de neam, fără să facă nimic, pentru propășirea lui, aceia nu aduc nici un folos neamului lor.

„De aceea Vlahuță stă drept pildă tineretului de chipul cum trebue să-ți manifești dragostea de neam.

„El observă lipsurile societății noastre și le arată:

„Ar trebui, pentru școalele noastre, — spune el, o „Istorie națională", o istorie care, într'un stil blând și liniștit curgător, să ne povestească întâmplările însemnate din viața neamului nostru".

Cetatea viitoruui însă, chiar de ar fi clădită pe dreptate și iubire, ar risca să se surpe dacă nu ar avea la baza ei adevărul și munca.

„Adevărul e ca Dumnezeu, poate că este chiar Dumnezeu", zice el într'un pasagiu, reprodus la începutul acestui articol. Adevărul adeseori nu este băgat în seamă, pentrucă:

„Minciuna stă cu Regele la masă". Dar lumea nu poate sta veșnic clădită pe minciună. Este vai de guvernanții cari nu știu să se sprijine pe adevăr.

In vaete se prăbușește o lume
Clădită pe mincuni...

„Al patrulea stâlp al clădirii lui este munca. Munca nu este un blestem ci o binecuvântare. Numai munca apropie pe om de Dumnezeu, căci ea singură-l pune în stare de a creia ca și cel Atotputinte. Veacul XX a emancipat munca, a sfărâmat prejudiciu. Omul a rupt lanțurile cari tintuiau de stâncă pe Prometheu, zeul care furase secretul creației, prin muncă, din cer, și-l dăduse omului.

„In sfânta muncă", în „Muncitorul", Vlahuță întrevede zorile acestei noi evanghelii a muncii.

„Muncește în tăcere, cu răbdare, cu bunătate, și-ți vei găsi în munca ta răspuns la toate întrebările care te chinuesc — scrie în muncește și nu dispera".

In „Chemare" poetul *I. Valerian* se manifestă ca un virtuos al formei și al combinării plastice:

Nădăjduiesc un râs mărunt de soare
Și câte odată ca halucinat tresar,
Dar umbra chipului se șterge în zare
Și poarta nopții peste mine cade iar.

Trec zilele, egale, cenușii
Cămile 'ncârduite'n lungă caravană,
Și'n fiecare pun încărcătură grea,
In amfore smălțate 'n aur și rubine
Sfărâmături de suflet pentru tine....

Versuri bune mai publică d-nii: Petre Strihan, G. Pallady și G. Nikita. Articole de d-nii: N. N. Vasiliu, V. V. Stanciu, I. Gr. Oprișan și Const. Râuleț. Despre apărarea literaturii dramatice scrie colaboratorul nostru, d. M. Mihăileanu.

* * *

OMUL LIBER (Octombrie) cu articole de d-nii Panait Istrati, Eman. Cerbu și Ion Mehedințeanu. In „mici tragedii" d. *Ion Pas* arată că știe să privească faptele în miezul lor. Dintr'un pasagiu, cu admirabilă anliză psichologică, reproducem cele ce urmează:

„Ambele fete sunt pornite pe sfadă ca doi cocoși:

— Degeaba, Lenuțo, să nu crezi că sunt proastă și că mă înșeli cu ifosele tale. Tu n'ai fost eri acolo.

— Cum ?

— Eu știu unde-ai fost. Știu și cu cine.

— Te rog să taci. Eu... Eu...

Și Lenuța, învinsă, dezarmată, o străfulgeră cu ură pe cealaltă, are apoi o privire de rugă și isbutește într'un plâns nervos.

Mândria ei e înfrântă.

Dorina simte, rând pe rând, milă și plăcere văzând-o copleșită, dar mai mult decât orice o cuprinde un simțământ amar care o îneacă, o gâfâe. Se socoate înșelată, nefericită. De cine înșelată și în ce înșelată?

Lenuța și-a ridicat repede, capul. Năvala de lacrimi calde și repezi a fost ca o ploae de vară pe o zi cumplită de cuptor. Acum e ușurată.

Iși sfidează prietena:

— Da, mă rog, și ce vrei? Am fost unde-am vrut. Am fost la o cofetărie din centru ca să iau o prăjitură. O să-ți dau socoteală ție? Ce, tu ești mama mea?

— Aș vrea să văz dacă poți să-i spui mamei tale că ai fost cu...

— De ce să nu îi spui? Par'că e rușine să vorbească o fată cu un băiat? N'o să-mi vie rândul să mă mărit?...

Ne oprim aci și facem următoarea constatare: d. Ion Pas pare a fi deplin înarmat pentru un roman social; are toate calitățile. De ce nu-l scrie?

Sprintene dar cu puternice note de deprimanță strofele d-lui E. Sbierea din „Amurg":

Păsări albe, numai una
mai privește zările:
mâini în zori pe tot pământul
vor muri 'ntrebările.

Prinde-mi mâna, drag prieten
s'ascultăm cântările;
mâini vor trece chiar pe-aicea
toate 'nmormântările.

Celelalte versuri: Leon Feraru, Eugen Relgis, I. Al Bran-Lemeny și George Silviu.

* * *

ROMA (An. IV. No. 8). Toată lauda merită strădania d-lui G. *Călinescu* de a scrie singur, în lipsa d-lui profesor Ramiro Ortiz, un număr întreg, închinat memoriei scriitorului italian *Adolfo de Bosis*, mort de curând. Dureroase ne sunt constatările: dintre atâți cunoscători ai limbei și culturei italiene, nimeni nu s'a gândit măcar să dea revistei „Roma" sprijinul moral. Despre cel material nu mai vorbim: un abonament la „Roma" costă cât două locuri, într'o seară, la cinematograf.

Din ințelegătoarele pagini asupra lui Adolfo de Bosis, scoatem câteva rânduri, cari pun în relief personalitatea lui artistică: „Admirator înfocat al lui Schelly, de Bosis și-a propus să-l interpreteze în italienește în chip desăvârșit. Cultul pentru scriitorul englez era așa de mare, in cât în anticamerile pe cari atribuțiile lui de director al Soc. Carbur de Calciu îl obligau să le facă pe la ministere, își lustruia în minte traducerea. A tradus mult, dar a publicat puțin: *I. Cenci, II. Prometeo, La Maschera dell' Anarchia*. Versiunea făcută cu scrupuloasă axactitate n'a plăcut însă tuturor. Publicul a primit cu răceală anul trecut reprezentarea *Cencilor*. Pe deplin isbutite sunt traducerile de poezii mai scurte ca *Sensività* și *Epipsychidion*. Mai rămâne dela el și desăvârșita interpretare a celui de al treilea cânt al Iliadei. Ca poet original De Bosis se înfățișează cu un singur volum de poezii *„Amori ac silentio sacrum"*. Poezia lui nu este cu desăvârșire originală. Inspirația lui i se rătăcește și se 'ntunecă între cele două mari personalități: D'Annunzio și Pascoli. Cartea lui e mai mult răsunetul muzical al unui suflet însetat de Frumos și disprețuitor al vulgarității și în care mai degrabă ghicești un temperament poetic decât surprinzi creațiunea. „Eu trăesc poezia" zicea însăș de Bosis. O trăia în familia lui, în interiorul luxos și artistic, în gândurile sale alese. Poezia *„Cassa o diletto nido"* plăcu atât de mult lui Giovanni Pascoli, încât o traduse în latinește. (Felix nidule, quel facit—diligens amor domus...)..."

Trăind o viață pacinică și contemplativă, deplină resemnată și estetică, Adolfo de Bosis moare senin, ca un grec, evocând viața trecută și recitând poezii. Cu ochii îndreptăii în zări, spre mare".

* * *

SĂPTĂMÂNA *literară-artistică* și *culturală* (Ploești, 12 Octombrie) publică, pe o pagină întreagă, un fragment din *Kira Kiralina* lui Panait Istrati: povestea vieții lui Stavro Pribeagul, în traducerea impecabilă a d-lui G. Chivaran-Răzvan.

GEORGE BAICULESCU

INSEMNĂRI

Marele nostru prozator d. Ioan Slavici a terminat un nou roman :

Din Păcat în Păcat

„Adevărul Literar" anunţă cu bucurie, că a izbutit, să capete pentru coloanele sale, acest nou gluvaer al literaturei noastre.

Din Păcat în Păcat

romanul, pe care maestrul îl revede acuma în ultima corectură, va apărea în „Adevărul Literar" cu începere dela numărul viitor.

Inamicii lui Molière

In timpul vieţei sale, Molière a avut mulţi inamici; ar fi de mirare să fi fost altfel. Nimeni n'ar fi putut aduce pe scenă, pentru distracţia publicului, ridiculizarea atâtor clase sociale, fără a-şi atrage nemulţumirea şi chiar ura multora.

Cum era să rămână nesupăraţi atâţia preţioşi, marchizi, medici, pedanţi, tartufii pruzi ori cochete?

Apoi Molière era în acelaş timp: autor, actor şi şef de trupă. Era deci la discreţia geloziilor atâtor categorii.

Un autor atât de fericit, un actor atât de iubit şi pe deasupra un om atât de favorit de Rege.

Şi apoi Molière ,nu putea fi atunci, în faţa contimporanilor, creatorul genial, profundul observator care a rămas pentru noi, cei de azi.

Molière

Astfel cine ar voi să se editice azi asupra vieţei lui Molière, ar rămâne surprins găsind în atâtea pamflete, aprecieri puţin măgulitoare asupra talentului, moralităţei şi spiritului autorului atât de stimat azi.

Unii dintre inamicii lui Molière, aveau ceva de răfuit cu marele comedian, alţii au făcut-o numai mentru a-şi găsi în aceasta un mijloc de reclamă personală.

Astfel Saumaize a scris *„les Véritables Précieuse"* pentru a deveni amicul acestora şi a trage foloase de pe urma apărărei sale.

„Donneau de Visé, fondatorul publicaţiei *„Mercure galant"* a atacat „Şcoala Femeilor" pentru a-şi atrage atenţia asupră-şi cu prilejul publicărei: *„Zelindei"* şi *„Réponse à l'Impromptu de Versailles"*.

Pentru acelaş motiv, *Boursault* s'a pretins ofensat de o piesă a lui Molière şi a publicat cu mult sgomot: *„le portait du Peintre"*. Acesta însă a împins jocul cam departe deschizând focul împotriva a trei din cei mai mari autori ai vremei: Molière, Boileau şi Racine.

Molière nu l-a cruţat şi în „l'Impromtu" l-a executat cam brutal.

Faput a avut consecinţe foarte ciudate. Boursault s'a cuminţit şi cu ocazia premierei „Misantropului" i-a adus lui Molière o serie de laude foarte plate.

In l'Impromtu de Versailles, Molière n'atacase numai pe Boursault, ci pe toţi comedianii dela *„Hôtel de Bourgogne"* şi pe şeful lor Moutfleury.

Fiul acestuia i-a răspuns iarăşi printr'o piesă: *l'Impromptu de l'Hôtel de Condé"*, dar Moutfleury însuşi a început opera de defăimare a lui Molière acuzându-l de incest cu fiica sa.

In opera aceasta imundă Moutfleury a fost ajutat — zice-se — şi de Racine, acel creator de geniu, asupra caraterului căruia se spune până azi foarte mult rău.

Până aci Molière n'a avut decât inamici, scriitori ori actori geloşi. Cu publicarea lui „Tartufe", apărură însă adversarii jigniţi de caracterul operei lui.

Astfel Le Boulanger de Chalussay a publicat *„Elomire hypocondre ou les Medecins vengés"* pamflet neinspirat şi care n'a avut nici un răsunet.

A apărut însă târziu — 200 de ani — după moartea lui Molière, cel mai hotărât inamic al aceluia: Louis Venillot. După acesta *„Tartufe"* şi *„Don Juan"*, sunt piese abominabile.

Vorbind de admiratorii lui Molière, Venillot a scris necruţător: „N'au decât retorii fără pricepere să-şi grămădească adjectivele lor pentru a face un piedestal de curaj acelui linguşitor, o coroană de sinceritate acelui mincinos şi un semn de virtute acelui corupător..."

Inverşunata şi injusta furie împotriva admirabilului maestru al Comediei. Furia postumă a acestuia ca şi geloziile contimporanilor lui Molière n'au clintit din loc gloria nemuritoare a aceluia.

Un mare poet al durerii şi al dragostei

Sub acest titlu, Lucien Bourgues în „Revue Bleue" se ocupă de personalitatea scriitorului polonez Stanislas Przybyszewski,.

Poetul s'a născut în 1868, în Lojew, în acea parte a Poloniei care se afla atunci sub dominaţiunea prusiană. Terminându-şi studiile secundare la gimnaziul din Thorn, tânărul polonez intră în politechnica dela Charlotenbourg, apoi trecu la facultatea de medicină din Berlin, remarcându-se printr'o vastă disertaţie asupra „Structurii microscopice a scoarţei cerebrale". Ce imensă distanţă dela această meserie practică şi până la literatură!

Totuşi, curând de tot, Przybyszewski debută prin critică, după care abordă genul greoiu al romanului: „La Messe des Morts", „Les Vigilas", apoi trilogia puternică *„Homosapiens"* (De profundis, Fiul lui Satan, Pe căile sufletului), l'au făcut cunoscut lumii germane şi mai târziu, prin propia lui traducere, avea să se înscrie în rândurile marilor scriitori ai literaturii poloneze. Trecând în Cracovia, în această capitală intelectuală a Poloniei, fondează revista „Viaţa" (Zycia) ridicându-se contra naturalismului căruia îi opune toată puterea evocatoare a simbolului.

„Arta, scrie el cândva, *este revelaţia sufletului:* Sunt cuvinte cari înseamnă tot crezul artistic al poetului.

Pentru artistul care nu s'a învăţat să vadă decât realul, femeea este o fiinţă înfinit de nobilă, sau pur şi simplu o jucărie, ca să nu uzăm de toată gama pejorativă a adjectivelor. Pentru artistul care urmăreşte căile sufletului, femeea este o fiinţă fatală care deşteaptă în om dorinţe, stârneşte patimi furtunoase, înlocuindu-l cu otrava unei sbuciumări diabolice. Pentru adevăratul artist dragostea este presimţirea unei prăpastii psichice, în fundul căreia mocneşte viaţa a nenumărate generaţii şi a mii de secole de dureri, pe care umanitatea le suferă pentru a-şi afirma fiinţa şi a o perpetua.

Acestea erau ideile lui Pryzbyszewski, prea noui pentru Polonia ,pe care el le rezumă în lucrarea *„Sur les chemins de l'âme"*.

Părăsind (după 1900) Cracovia, se stabileşte la Lwow, de unde emigrează spre Varşovia. Aci scrie numai în limba ţării sale şi dă acea minunată şi impunătoare serie de romane: *Sur la mer, La Danse de l'Amour et de la Mort*, şi dramele: *La Toison d'or, La Mère* şi *La Neige.*

Toţi eroii lui Przybyszewski suferă şi totdeauna cauza este dragostea. Romanele lui nu se desfăşoară după obişnuita formă literară, ci în felul sonatelor sau simfoniilor. Pentru că simbolismul , o ştim, înflori sub influenţa muzicei, — şi Przybyszewski a fost un poet simbolist,

---

Corespondenta Goethe-Schiller

A apărut, de curând, în colecţia autorilor străini, publicată sub direcţiunea lui Charles du Bos, traducerea în franţuzeşte, după ediţia germană definitivă, a corespondenţei dintre Goethe şi Schiller.

Cartea prezintă, pe lângă interesul de a aduce, celebra corespondenţă la cunoştinţa necunoscătorilor limbei germane şi interesul unui studiu datorit lui Lucien Herr, care aduce noui contribuţii vechei controverse a raporturilor şi influenţei reciproce a celor două figuri proeminente ale literaturii germane.

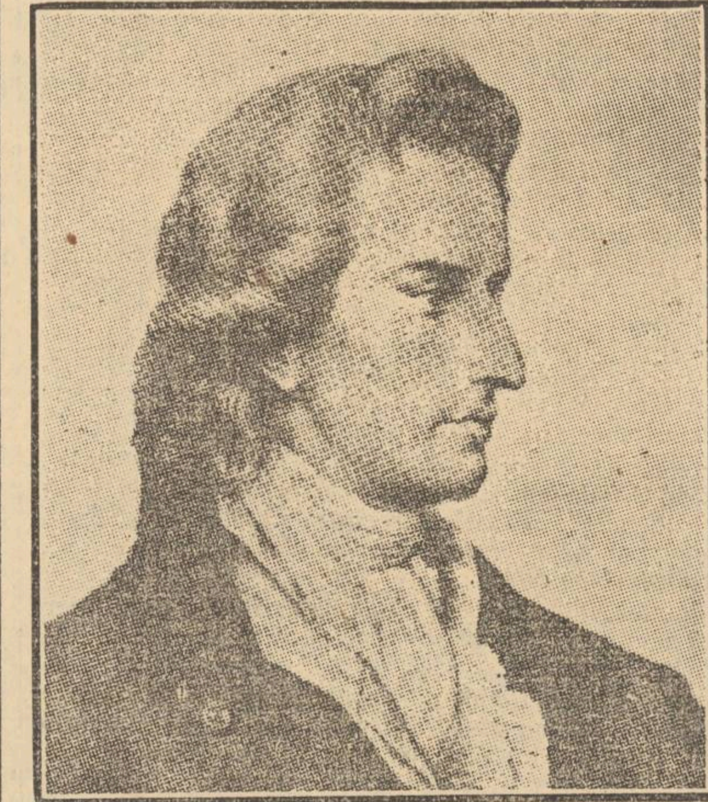
Studiul lui Lucien Herr, care precede traducerea, pe lângă o substanţială şi documentară materie informativă, e caracterizat printr'o evidentă parţialitate a autorului, pentru Schiller şi o vădită ostilitate faţă de Goethe.

Se ştie, că înainte de a se cunoaşte şi a lega prietenie, cei doi viitori amici, nu se iubeau de loc.

După Herr, „dispreţul plin de teamă" al lui Goethe, era o formă a geloziei acestuia faţă de Schiller.

Ori, după primele opere ale lui Schiller: „Hoţii şi „Conjuraţia lui Fiesco", nu puteau să displacă lui Goethe, decât din motive estetice şi filosofice. Gloria sa la acea epocă, domina pe tânărul începător şi nu putea da loc la gelozie.

Din potrivă, Schiller scrie precis, prietenei lui, Carolina de Langenfeld: „Acest om îmi stă în cale, şi îmi pune mereu în faţă injustiţia soartei mele. In timp ce lui îi surâde totul, eu sunt silit să lupt din răsputeri... e un favorizat... şi îl detest..."

Schiller

După un portret exact al lui Schiller, şi unul, nu tot aşa de reuşit al lui Goethe, Lucien Herr, conchide că Goethe a cărui vogă poetică trecuse, simţindu-se dezorientat şi în căutarea unei directive, s'a simţit destul de fericit să asculte ca „şcolar supus" lecţiile doctrinale ale lui Schiller, care-i releva Kantismul şi idealismul.

La 1794 însă, la începutul legăturei lor, Goethe avea 45 de ani, iar Schiller numai 35. Goethe trecuse perioada debuturilor sale romantice, se reîntorsese din călătoria în Italia, şi sfârşise acea criză, la care face aluzie Herr. El evoluase spre clasicismul antic şi dăduse „Elegiile romane", „Ifigenia" şi „Torquato Tasso".

Goethe ajunsese la maturitate intelectuală, pe câtă vreme Schiller tatona încă.

De altfel, primul avea spiritul eminamente obiectiv, pe câtă vreme, Schiller era esenţialmente subiectiv. Influenţa reală a simit-o acesta, pe câtă vreme Goethe a rămas neschimbat în gustul său de observaţie a naturei şi predilecţia pentru ştiinţele experimentale.

E suficient să menţionăm operile anterioare ale fiecăruia, şi pe cele pe care le-au dat după legătura lor.

Dela „Hoţii", la „Walenstein", la „Maria Stuart" sau la „Fecioara din Orleans", este mult mai mare trecere, decât dela „Ifigenia" la „Logodnica din Corint" sau la „Hermann şi Dorotheea".

Goethe

Schiller se întoarce spre un obiectivism istoric, mai imparţial şi mai senin; în vreme ce Goethe rămâne credincios antichităţei, păgânismului său homeric.

E drept că reia pe „Faust" cu totul în alte dispoziţiuni dar prima parte a lui „Faust" fusese scrisă în prima tinereţe. Schiller nu-l influenţează cu nimic, şi el însuşi se miră de transformare.

De altfel citind corespondenţa, se vede, că Schiller însuşi n'ar fi împărtăşit opinia lui Herr. Se exprimă cu toată deferenţa faţă de înaintaşul său, lăsându-i „esenţa elenică" şi „spiritul observator" şi adaugă că spiritele de acest fel, care pătrund sub conducerea sigură a raţiunei pure, n'au nevoie a împrumuta nimic dela filosofie, care din potrivă se poate instrui la Şcoala lor. E drept că Goethe studiază acum pe Kant, dar rămâne tot spinozist; şi departe de a trece la kantism sub influenţa lui Schiller, mai curând îl pune în gardă pe acesta împotriva egotismului lui Fichte.

Adevăratul serviciu pe care Schiller l-a făcut lui Goethe a fost o „stimulaţie intelectuală", fiindu-i un prieten, capabil de a-l înţelege, de a-l încuraja şi a-l smulge solitudinei, şi redându-i veselia şi încrederea. I-a format astfel atmosfera morală, prielnică creaţiunei.

Au fost şi au rămas la antipodul intelectualităţilor lor, au rămas două naturi diferite, interesându-se de aceleaşi probleme şi s'au ajutat reciproc prin stimulaţie.

Acesta e adevărul pe care-l exagerează şi chiar îl denaturează Lucien Herr, în prea marea sa parţialitate pentru Schiller.

Moartea lui Anatole France

Cu privire la moartea, înmormântarea şi tot ce-a înconjurat eşirea din viaţă a ilustrului scriitor, ziarele din Paris dau în fiecare zi amănunte interesante.

In ultima zi, la şease dimineaţa, pentru prima oară după o lungă agonie, comunicată presei prin buletine medicale, mintea ilustrului moşneag începu să se întunece. Işi pierdu cunoştinţa şi în iatacul sobru cu pereţi acoperiţi de cărţi, Anatole France murea. Gemete înăbuşite mărea durerea celor ce asistau la ultimele momente ale autorului lui „Thais". Un nume, numele cel mai sfânt al duioşiei umane îi flutura pe buze. Anatole France în clipa supremă a agoniei îşi chiema mama! Către figura duioasă a aceleia care acum optzeci de ani se apleca pe un leagăn, îşi îndrepta privirea rece a morţii, cântăreţul milei şi al vieţei.

Lupta cu moartea se prelungea dureros şi sinistru. „Mor" murmura maestrul. Aşa şi-a trăit ultima zi, Anatole France, înconjurat de familie şi de prieteni care îşi înăbuşeau plânsul. La căpătâiul muribundului dr. Mignon urmărea gemetele agoniei, care a durat până la 11 şi 26 de minute, noaptea, când aripa morţei asvârli doliul pe întreaga omenire.

A doua zi doctorii Godeau şi Guillaume procedară la îmbălsămarea corpului. Ei semnară acest proces verbal.

La 14 Octombrie, ora 7 dimineaţa, doctorul Guillaume, profesor de anatomie la şcoala de medicină din Tours şi dr. Dubreuil-Chambarde, şeful lucrărilor anatomice, au procedat, în prezenţa dr. Mignon şi Gaudeau, medicii curanţi, la îmbălsămarea corpului cu injecţiuni de alcool în carotida stângă. Nu s'a făcut autopsie. Totuşi creerul a fost scos şi pus într'o urnă care va fi aşezat în sicriu.

Inainte de această operaţie i s'a luat defunctului masca de către sculptorul Delpèrier autorul monumentului lui Ronsard.

Tot timpul zilei locuitorii din Tours şi din împrejurimi au fost admişi să defileze prin camera mortuară unde odihneşte Anatole France pe un pat alb.

Ultimul testament al scriitorului, datat din 1920, anulează toate celelalte, printre care unul în care France cere să fie îngropat în cimitirul dela Saint-Cyr-sur Loire şi să i se facă o înmormântare simplă fără flori şi fără discursuri.

Testamentul ultim n'are de cât cinci rânduri în care apără foarte simplu interesele văduvei şi ale nepotului său Psihari, care se ştie că e strănepotul lui Renan.

Preşedintele republicei d. Gaston Doumergue a adresat d-nei Anatole France următoarea telegramă:

Profund mişcat de moartea maestrului ilustru, a cărui operă plină de inspiraţie generoasă şi de o formă perfectă, constitue în ochii lumii întregi unul din cele mai frumoase monumente ale literaturei noastre, vă adresez, în această dureroasă împrejurare care îndoliază literatura franceză, expresiunea respectuoasei mele simpatii.

Preşedintele Consiliului de miniştri, d. Edouard Herriot, a adresat văduvei lui France această telegramă:

Membrii guvernului republicii resimt cu durere perderea marelui scriitor, a cărui influenţă domină întreaga noastră epocă şi care a reprezentat toate bogăţiile ca şi toate nuanţele geniului naţional. Interpretul tradiţiilor clasice, cele mai pure, Anatole France n'a şovăit în împrejurările cele mai grele, să dea cauzelor cele mai generoase, sprijinul talentului său prestigios. Dispariţia lui lasă printre noi un gol imens. Personal perd un prieten pentru care aveam totodată respect câtă afecţiune aveam. Vă rog să primiţi omagiul profundelor condoleanţe ale guvernului asociindu-mă doliului dv.

Inmormântarea lui Anatole France a avut loc în prezenţa preşedintelui republicii d. Doumergue, a membrilor guvernului, corpului diplomatic şi a notabilităţilor din lumea literară şi politică.

S'au rostit şapte discursuri, cari au scos în evidenţă opera marelui scriitor, a gânditorului de geniu precum şi virtuţile sale civice. Intre discursuri a cântat corul Operei.

Apoi, cortegiul căruia i s'au dat onorurile militare, a pornit spre cimitir, prin Champs Elysées, în prezenţa unei mulţimi imense.

Dela înmormântarea lui Victor Hugo nu s'a mai văzut o participare atât de numeroasă a populaţiei pariziene la o ceremonie funebră. De dimineaţă publicul a început să se înşire pe drumul cortejului. Elementul muncitoresc a fost foarte numeros reprezentat.

Transportarea corpului dela Vila Said la Quai Malaquais, unde se află casa în care s'a născut poetul, şi de acolo la monumentul lui Voltaire, unde se aşezase catafalcul, s'a făcut cu participarea familiei şi amicilor mai intimi, printre cari au fost în special remarcaţi Herriot şi soţia sa. Herriot, căruia i se permisese întoarcerea temporară dela congresul din Boulogne pentru a participa la funeralii, a condus pe văduva poetului în automobil la locul ceremoniei funebre, unde a fost invitat întreg Parisul oficial.

Ceremonia a început cu defilarea copiilor de şcoală în faţa sicriului. După aceea au luat cuvântul preşedintele Asociaţiei scriitorilor francezi, preşedintele Camerei, Painlevé, fostul ministru de externe Hanotaux, ca delegat al Academiei franceze, şi ministrul instrucţiunei Francois Albert, ca reprezentant al guvernului. Abia pela orele 4 după amiază cortegiul s'a putut pune în mişcare. Cortegiul a pornit prin mulţimea imensă, dealungul cheiului spre Place dela Concorde, prin Champs Elysées şi Place de l'Etoile cu marele Arc de triumf, la cimitirul din Neuilly.

Ziarele franceze relatează următorul amănunt relativ la pregătirile pentru funeralii. Corpul lui Anatole France fusese depus într'un prim cosciug de plumb, căptuşit cu atlas alb, în care au fost aşezate şi cufăraşul conţinând creerul şi flaconul al cărui conţinut a servit la îmbălsămare. Acest prim cosciug a fost închis la rândul lui într'un sicriu de stejar cu ornamente de argint pe care s'a ţintuit o placă de aramă cu inscripţia „Anatole France, 1844—1924".

O operă medicală românească

O carte utilă şi interesantă este desigur volumul *„1001 Consultaţiuni medico-chirurgicale"* a d-rului Ygrec. E o adevărate enciclopedie medicală concentrată sub un volum mic de 300 pagini. Cuprinde în esenţă descrierea tuturor bolilor şi a mijloacelor moderne de vindecarea lor.

Este uşor de consultat fiind întocmit sub forma unui dicţionar medical. Fie-care boală este descrisă în toată simptomatologia ei şi cu tot mecanismul producerii ei. Capitolele cele mai principale ale Medicinei moderne ca: Seroterapia, Radioterapia, Curieterapia, Analiza sângelui, sunt descrise pe larg. Higienei sociale i s'a dat deasemenea o deosebită atenţie de către autorul cărţii.

Interesanta şi utila operă — graţie stilului în care e scrisă şi spiritului în care fu concepută — va putea fi cetită cu folos şi înţeleasă uşor de ori-ce om, începând cu cel cu o cultură elementară de 4 clase primare şi sfârşit cu acel cu cultură superioară.

PURCO
BAYER

COVOARE
Karamanii
PREŢURI-REDUSE
„CAUCAS"
A. BARAGHIAN
VICTORIEI 62